

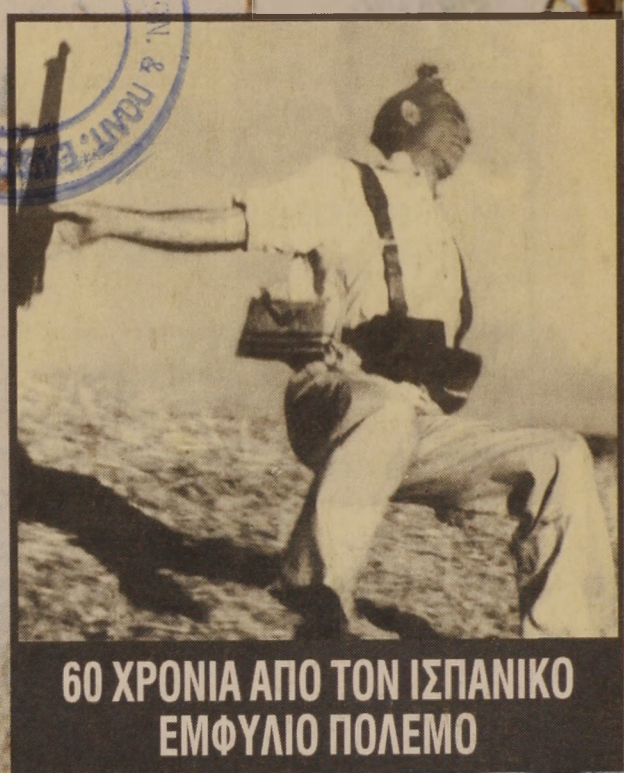
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 685
Παρασκευή
23 Απριλίου 1999
Δρχ. 700

1 2 MAR. 2000

60 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΣΠΑΝΙΚΟ
ΕΜΦΥΛΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

- Οι εκλογές στην Τουρκία
- Χόλμπρουκ ο «μεσολαβητής»
- Έκκληση βαλκάνιων καλλιτεχνών

**Το ΝΑΤΟ στα 50 του χρόνια μεσουρανεί.
Χρόνια πολλά ΝΑΤΟ!**

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ -
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ - ΣΤΡΑΤΗΣ
ΤΣΙΡΚΑΣ - ΝΤΙΝΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
Επτά κείμενα για τον Νίκο Καββαδία
ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη
Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό
Σεφέρη
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Εις την οδόν των Φιλελλήνων» του
Α. Εμπεirikου
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ
Ο γλωσσικός αφελληνισμός.
Πέραν του μισοξενισμού και της
υποτελείας
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Ο έρωτας στα χιόνια» του Αλ.
Παπαδιαμάντη
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και
πνευματική ζωή
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ερωτικές μεταμορφώσεις· αντίδωρο
στην Μάτση Χατζηλαζάρου
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ούτως ή άλλως
ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ
ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ
Από την πορεία της ελληνικής ποίησης
του 20ού αιώνα

ΣΕΙΡΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ

CHARLES KAHN
Ο Αναξίμανδρος και οι απαρχές της
ελληνικής κοσμολογίας
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ
Περί μυστικής θεολογίας
Εισαγωγή: VLADIMIR LOSKY
ΠΡΟΚΛΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ
Στοιχειώσεις Θεολογική
Εισαγωγή - Σχόλια: E.R. DODDS
Γ.Σ. ΚΙΡΚ
Ηράκλειτος: τα κοσμολογικά
αποσπάσματα
ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Ομιλίες στην Εξαήμερο

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ
Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και
Αλτουσέρ
Παρεμβάσεις
ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ
Η κρίση και ο τρίτος δρόμος
ΛΟΥΤ' ΑΛΤΟΥΣΕΡ
Στοιχεία αυτοκριτικής
ΡΑΛΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ
Το Κράτος στην καπιταλιστική
κοινωνία.
Ανάλυση του δυτικού συστήματος
εξουσίας
ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ -
Α. ΤΟΖΕΛ
Η κριτικής της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Φύλλα - φτερά
ΜΑΡΙΑ ΤΟΥΝΤΑ
Η δίκη του Φλωμπέρ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ
Μεροληπτική κατάθεση
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Η εργασία στην ποίηση
ΑΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ - ΡΟΕ
Η Άλλη μου πατρίδα
ΓΙΩΡΓΟΣ Σ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ
Απολογισμός και απολογία «από του
φοβερού βήματος»

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»
Μια περιήγηση στην νεοελληνική
κακογουστία
ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια
ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
Ο Τρίτος Δρόμος
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΤΖΗΣ
Τσιγγάνικη ορχήστρα
ΜΙΑΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ
Ιστορία μιας γραμμής
ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ
Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Η Αδιαχώρητη Κοινωνία
ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ
Πολιτικό σύστημα και πολιτική
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στον
Μεσοπόλεμο
ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ
Ο μαρξισμός της Ιστορικής
Σοσιαλδημοκρατίας
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Δημοκρατική διοίκηση επιχειρήσεων
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ
Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς
ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ
Το κυπριακό. «Στρατηγική» και
στρατηγική
ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ
Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη
Ιδέα
ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Μια συνάντηση: Σεφέρης -
Μακρυγιάννης
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΛΙΑΠΗΣ
Ο χορός στους Κουντουριώτες
ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ
Συνηγορία της παραλογοτεχνίας
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Ο κόσμος του ελληνικού χορού
ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΩΗΣ
Η αρχαιολογία στην Ελλάδα
ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ο Βασιλιάς που πέθανε
ΥΓΕΙΑ • ΚΟΙΝΩΝΙΑ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ
Μελέτες για το Σύστημα Υγείας

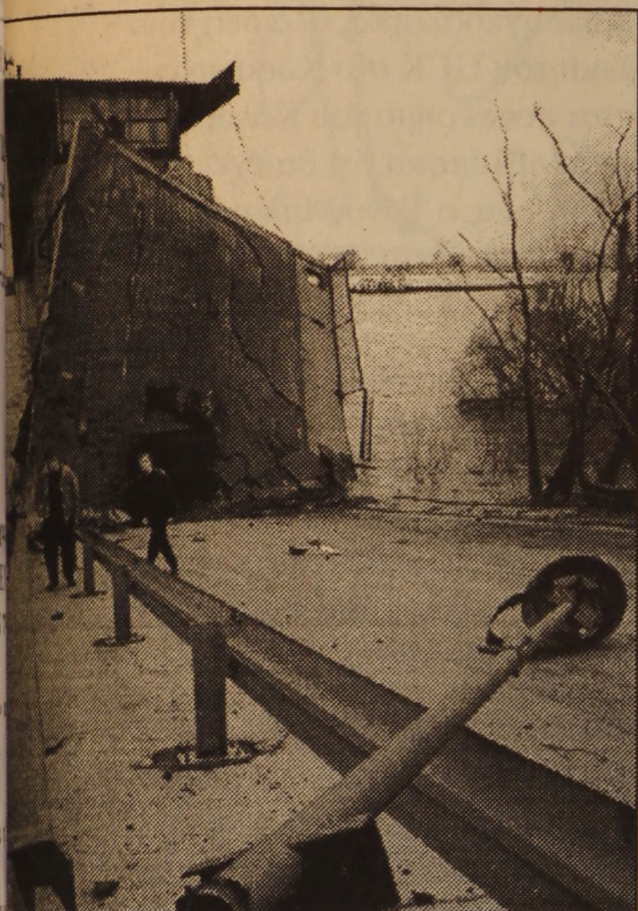
Βιβλία που καλύπτουν
τα ενδιαφέροντα
και τους προβληματισμούς
του σύγχρονου πολίτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878

685
αντί

Περίοδος Β' • Έτος 26ο • Τεύχος 685
Παρασκευή 23 Απριλίου 1999 • Δρχ. 700
**ANTI - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www.otenet.gr/anti>

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί
Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,
ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:
Εξαμ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Εντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε. Λασσάνη
3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΛΑ, ΝΑΤΟ! Το τριήμερο πανηγύρι του ΝΑΤΟ στην αμερικανική πρωτεύουσα γιορτάζεται με «έξυπνα πυροτεχνήματα» στις πόλεις της Γιουγκοσλαβίας. Όλοι αναρωτιώμαστε πώς συμμετέχει η ελληνική αντιπροσωπεία στο εορταστικό πνεύμα του τριημέρου (χορηγός της ελληνικής συμμετοχής, η «Κόκκαλης Foundation»). Τα δικά μας σχόλια στο κύριο άρθρο, στο Πολιτικό Δεκαπενθήμερο, στα σκίτσα και στο κείμενο του Αλ. Καζαμία (σελ. 10).

ΣΕΛ. 12 Οι Τάσος Παππάς, Δημήτρης Καϊσης και Απόστολος Διαμαντής γράφουν για την ελληνική πολιτική συγκυρία και τον πόλεμο στην Γιουγκοσλαβία.

ΣΕΛ. 17 Δεκατέσσερις βαλκάνιοι καλλιτέχνες απευθύνουν έκκληση για την κατάπαυση των βομβαρδισμών στη Γιουγκοσλαβία και των πολεμικών επιχειρήσεων στο Κοσσυφοπέδιο. Την έκκληση προσυπέγραψαν και άλλοι 213 βαλκάνιοι καλλιτέχνες και διανοούμενοι. Ο Στέλιος Καφαντάρης γράφει για τους έλληνες διανοούμενους (σελ. 20), ο Μίρτσεα Ντινέσκου καταθέτει την άποψή του για τον πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία (σελ. 22) και ο Ουμπέρτο Γκαλιμπέρτι για τη σπαρασσόμενη συνείδηση (σελ. 24).

ΣΕΛ. 32 Οι εκλογές στην Τουρκία. Γράφουν η Ευγενία Βαθάκου και ο Αλή Ταρτάνογλου.

ΣΕΛ. 41 Πέρασαν 60 χρόνια από τη λήξη του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου. Την επιμέλεια του αφιερώματος έχει ο Δημήτρης Φιλιππής.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Επιστροφή στα άκρα, σελ. 4

ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Γιώργος Φιλιδισάκος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

Η ΑΝΤΙΠΑΛΗ ΕΣΤΙΑ

Αθλητικά, σελ. 30

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 53

ΒΙΒΛΙΟ

Κριτική, σελ. 63

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:
ΕΡΑ/ΑΠΕ & ROBERT KAPPA

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΑ ΑΚΡΑ

ΕΝΩ ΕΝΤΕΙΝΟΝΤΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ οι βομβαρδισμοί του ΝΑΤΟ στη Γιουγκοσλαβία, όλα δείχνουν πως σύντομα επίκειται χερσαία εισβολή δυνάμεων του ΝΑΤΟ και του UCK στο Κοσσυφοπέδιο. Ογδόντα χιλιάδες αμερικανοί στρατιώτες ήδη εκπαιδεύονται στην έρημο του Κολοράντο για την εκτέλεση της επιχείρησης αυτής μέσα στον Μάιο, οπότε προβλέπεται ότι θα έχει ολοκληρωθεί η εξάρθρωση της υποδομής της Γιουγκοσλαβίας. Ταυτόχρονα, ο Τόνυ Μπλαιρ και ο Ρομάνο Πρόντι, καταργώντας πλήρως τη θέληση του σερβικού λαού πάνω στα εσωτερικά του ζητήματα, ζητούν τώρα ωμά την άμεση παραίτηση του Μιλόσεβιτς.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ, ο Μιλόσεβιτς κλιμακώνει κι αυτός την αντίστασή του, έχοντας εξουδετερώσει πλήρως τον UCK από το Κοσσυφοπέδιο, μαζί με τον μισό σχεδόν πληθυσμό των αλβανοφώνων. Διέκοψε τις σχέσεις με την Αλβανία, ενώ η Δούμα ψήφισε υπέρ της συμμετοχής της Γιουγκοσλαβίας στην Ένωση με τη Ρωσία και τη Λευκορωσία. Η απόφαση δεν έχει κυρωθεί από τον προέδρου Γέλτσιν, ο οποίος με το διορισμό του φιλοδυτικού Τσερνομίρντιν ως ειδικού συμβούλου του επί του Γιουγκοσλαβικού αναχαίτισε τον αντι-νατοϊσμό του πρωθυπουργού Πριμακόφ, αλλά σαφώς εμπλέκει τη Μόσχα ως αντίβαρο του ΝΑΤΟ στην κρίση.

ΚΙ ΕΝΩ Η ΕΠΙΚΕΙΜΕΝΗ χερσαία εισβολή οδηγεί την κρίση σε μετωπική σύγκρουση ΝΑΤΟ-Γιουγκοσλαβίας, η ελληνική κυβέρνηση, ήδη αμφιταλαντευόμενη, ωθείται σε εσωτερικές εντάσεις ακόμα πιο ακραίας μορφής. Τη στιγμή που ο πρωθυπουργός καλεί στη Νέα Υόρκη τον Γ.Γ. του ΟΗΕ Κόφι Ανάν σε ανάληψη πολιτικής πρωτοβουλίας για το Γιουγκοσλαβικό, ο Άκης Τσοχατζόπουλος προετοιμάζει σταθερά το έδαφος για παραχώρηση του λιμανιού της Θεσσαλονίκης στις νατοϊκές χερσαίες δυνάμεις. Με μια του δήλωση ανακοίνωσε πως δεν υφίσταται «συνταγματικό εμπόδιο» –αίφνης ο Άκης αυτοαναγορεύτηκε και σε συνταγματολόγο– κατά της προέλασης ξένων στρατευμάτων στο έδαφος της χώρας δίχως την έγκριση της Βουλής. Παράλληλα, κατόπιν συναντήσεώς του με τον αμερικανό πρεσβευτή Νικόλας Μπερνς, τάχθηκε υπέρ μιας «προσωρινής διχοτομήσεως» του Κοσσυφοπεδίου για την εγκατάσταση των προσφύγων. Εμφανιζόμενος ως νατοϊκότερος των νατοϊκών, ο υπουργός Αμύνης επιδιώκει τώρα να βρεθεί, για μια φορά επιτέλους, με την πλευρά των νικητών.

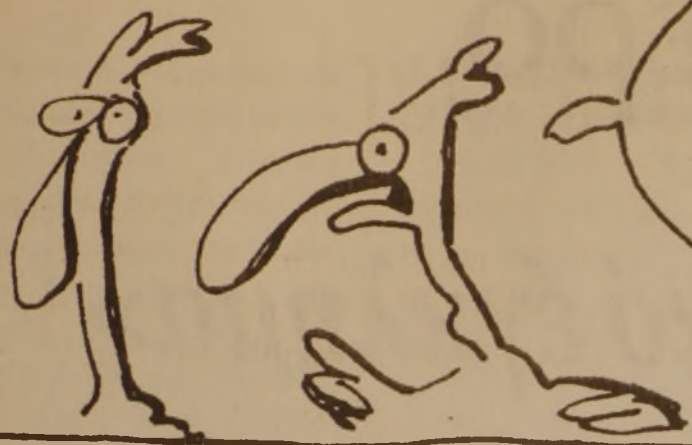
ΟΡΙΑΜΒΟΣ ΤΩΝ ΑΚΡΟΤΗΤΩΝ υπήρξε επίσης και το κύριο χαρακτηριστικό των τουρκικών εκλογών την περασμένη Κυριακή. Η δραματική άνοδος των Σοσιαλδημοκρατών του Ετσεβίτ και των Γκρίζων Λύκων του Μπαχτσελί εισάγει την Τουρκία σε μια νέα έξαρση του εθνικισμού τόσο της δεξιάς όσο και της αριστεράς. Αν και η μορφή της κυβέρνησης που θα βγάλει η νέα Συνέλευση παραμένει άγνωστη, τα νέα για τη μελλοντική βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων δεν είναι τα καλύτερα.

Ο ΓΝΩΣΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ Έρικ Χόμπσμπομ χαρακτήρισε την ιστορία του εικοστού αιώνα ως την «Εποχή των Άκρων». Πράγματι, όπως χαρακτηριστικά λέει η ηρωίδα της ταινίας Shaddowlands, «υπήρχε μια εποχή όπου αν δεν ήσουν με τους κομμουνιστές ήσουν με τους φασίστες», κι αναφερόταν στα χρόνια του ισπανικού Εμφυλίου, από τη λήξη του οποίου κλείνουν στις μέρες μας εξήντα χρόνια. Ο Χόμπσμπομ, ωστόσο, έκλεινε το βιβλίο του με τη διαπίστωση ότι η εποχή των άκρων τελείωσε με την πτώση του τείχους του Βερολίνου.

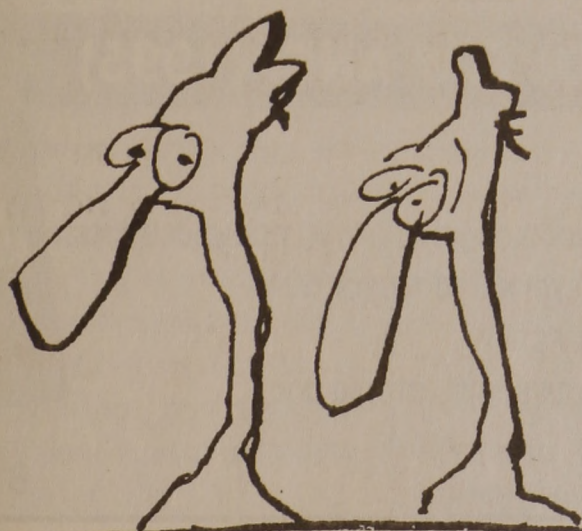
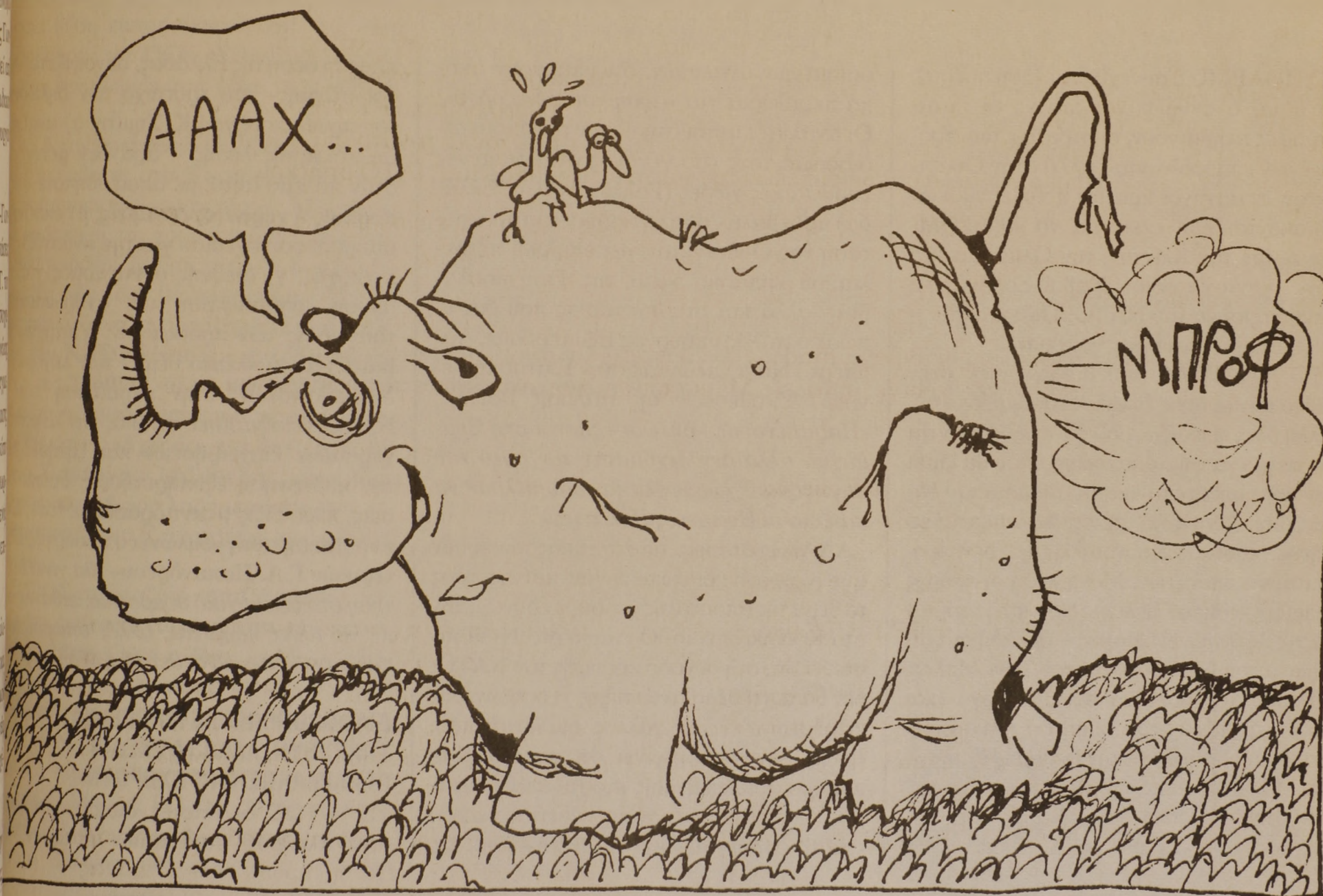
ΚΑΘΩΣ ΤΟ ΝΑΤΟ γιορτάζει στην Ουάσιγκτον τα 50 χρόνια από την ίδρυσή του, τη στιγμή που οι βόμβες του φλέγουν το έδαφος της Γιουγκοσλαβίας, φαίνεται πως το καλοπροαίρετο συμπέρασμα του Χόμπσμπομ για το τέλος του εικοστού αιώνα ήτανε μάλλον βιαστικό.

αντί

— ΛΟΓΙΚΗ Κ ΕΝΑΙΣΘΗΣΙΑ —

ΔΙΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ ΟΤΙ
ΗΡΘΕ Η ΟΡΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙ-
ΤΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ!

ΤΩΡΑ, ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ
Η ΣΚΕΤΗ ΙΣΧΥΣ...

Δ **ΠΟΛΙΤΙΚΟ** ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Το «συλλογικό έγκλημα» παρατείνεται...

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ συνεχίζεται (30ή ημέρα), το αίμα, ο ανθρώπινος πόνος, οι καταστροφές πληθαίνουν, οι στρατιές των προσφύγων επιμηκύνονται, αλλά στην Ουάσιγκτον 19 αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων βρίσκονται ήδη εκεί, για να «συνεορτάσουν» (με τον Κλίντον, την Ολμπράιτ και τον... «αντι-νατοϊκό» Χαβιέ Σολάνα) τα πενήντάχρονα του ΝΑΤΟ! Πώς και χάθηκε, από την οικουμένη, η ντροπή;

ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ που θα εγκριθεί, στην άθλια αυτή φέστα, δεν είναι ακόμα γνωστό. Αλλά όλες οι πληροφορίες προεξοφλούν ότι θα είναι ένα ψήφισμα σκληρό που θα ζητεί την κεφαλήν επί πίνακι του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς. Λύσεις πολιτικές, διαλείμματα ειρήνης, προτάσεις συνδιαλλαγής, δεν πρόκειται να υπάρξουν. Μόνη λύση: η πλήρης συμμόρφωση του Βελιγραδίου «στα αιτήματα της διεθνούς κοινότητας», δηλαδή στα αιτήματα του ΝΑΤΟ. Κατά τον Τόνι Μπλερ, μάλιστα, τον βρετανό πρωθυπουργό (και «θλιβερό μπάτλερ του Κλίντον»), η λύση πρέπει να προβλέπει και την απομάκρυνση του Σλ. Μιλόσεβιτς από την εξουσία.

ΑΠΕΝΑΝΤΙ στη σκληρή αυτή προοπτική, να έχουν, άραγε, αξία οι εκτιμήσεις

ορισμένων αναλυτών, ότι υπάρχουν ακόμα περιθώρια για «άρση του αδιεξόδου»; Οι αναλυτές αυτοί στηρίζουν την όποια αισιοδοξία τους στο γεγονός ότι ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες (Γαλλία, Ιταλία, Ελλάδα) προέβαλαν ήδη αντιρρήσεις στην πρόταση της Ουάσιγκτον για επιβολή πετρελαϊκού εμπάργκο κατά της Γιουγκοσλαβίας, αλλά και στις ενστάσεις που διατύπωσε ο ιταλός υπουργός Εξωτερικών, Λαμπέρτο Ντίνι, μιλώντας στην Επιτροπή Γενικών Υποθέσεων της ιταλικής Βουλής: «Παραμένουμε –δήλωσε– πιστοί στη Συμμαχία, αλλά δεν δεχόμαστε τον ρόλο του παγκόσμιου χωροφύλακα, που θέλουν να παίξουν οι Ηνωμένες Πολιτείες».

ΑΛΛΑ ενστάσεις, από πλευράς των τριών αυτών χωρών, διατυπώνονται και ως προς το θέμα της αποστολής χερσαίων δυνάμεων, στο Κοσσυφοπέδιο. Ο Λαμπέρτο Ντίνι πιστεύει ότι, στη σύνοδο κορυφής του ΝΑΤΟ, δεν θα τεθεί θέμα ανάπτυξης χερσαίων επιχειρήσεων, ενώ ο γάλλος ομόλογός του, Ιμπέρ Βεντρίν, δηλώνει ότι οποιαδήποτε παρουσία πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης, στο Κοσσυφοπέδιο, νοείται «αφού υπάρξει προηγουμένως πολιτική λύση». Ως

προς τη θέση της Ελλάδας, συνοψίζεται –χρηστική– στο τρίπτυχο των δηλώσεων του πρωθυπουργού Κ. Σημίτη: α) αναζήτηση πολιτικής λύσης – άρα δεν μετέχουμε στον πόλεμο αυτό, με οποιεσδήποτε απορριπτικές ή χερσαίες δυνάμεις, β) εκπόνηση μακρόπνοου σχεδίου για την ανάπτυξη της περιοχής, γ) διεθνής συντονισμός για άμεση αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής τραγωδίας των προσφύγων. Υπάρχει, βιαία, και το «λεπτό θέμα» των λεγομένων διευκολύνσεων, στην περίπτωση που το ΝΑΤΟ αποφασίσει, τελικά, την ανάπτυξη χερσαίων επιχειρήσεων και ζητήσει από την κυβέρνηση εξυπηρετήσεις, διευκολύνσεις, κ.λπ. Πώς θ' αντιδράσουμε τότε; Στην περίπτωση αυτή –δηλώνει ο υπουργός Εξωτερικών Γ.Α. Παπανδρέου– «θα γίνει συζήτηση στο υπουργικό συμβούλιο, πιθανώς με τα άλλα κόμματα, αλλά, οπωσδήποτε, κατ' αρχήν, δεν είναι θετική η θέση μας».

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΥΠΑΡΧΟΥΝ, ΑΛΛΑ ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ (Η ΚΛΙΜΑΚΩΣΗ) ΠΡΟΧΩΡΟΥΝ...

ΠΑΝΤΩΣ οι όποιες διαφοροποιήσεις από πλευράς ευρωπαίων εταίρων,

Α' εξάμηνο 1995

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΝΕΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (1995)

ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΒΟΗΘΟΣ

Έτοιμοι οι νέοι τόμοι του Αντί. Στα γραφεία του περιοδικού μπορείτε να προμηθευτείτε μέχρι και τον τόμο ΜΓ' (Β' εξάμηνο 1995, δηλαδή μέχρι και το τεύχος 594).

Θα βρείτε, επίσης, τους τόμους των προηγούμενων ετών.

Στους τόμους του Αντί έχετε καταγεγραμμένη τη σύγχρονη ιστορία μας.

Β' εξάμηνο 1995

ίνεται ν' αναστέλλουν, τουλάχιστον επί του παρόντος, τα πολεμοχαρή σχέδια του αμερικανού αρχιστρατήγου Γουέσλι κερκ. (Ήθελε -αναφέρουν τα βιογραφικά του- να γίνει... «διανοούμενος της πολιτικής» και, αντ' αυτού, έγινε στυγνός στρατηγός. Συνελήφθη, αρκετές φορές λέπτων οπώρας», δηλαδή ψευδόμενος. Δηλαδή, μετέτρεψε την Αλβανία σε επιθετικό αμερικανικό ορμητήριο, με την παρουσία πεζοναυτών, ελικοπτέρων και άλλων αεροσκαφών, ενώ, στον σχεδιασμό χερσαίων επιχειρήσεων που καταστρώνει, επιφυλάσσει θέση εμπροσθοφυλακής για τους Κοσοβάρους του UCK. (Συνήθως, οι πρώτοι που την πληρώνουν, είναι οι μισθοφόροι...)

ΚΑΤΑ τον βρετανικό Ομπζέρβερ, η χερσαία επέμβαση στο Κοσσυφοπέδιο έχει προγραμματισθεί για τις αρχές Μαΐου, με την ανάπτυξη, σε πρώτο στάδιο, δύναμης 10.000 ανδρών. Μέχρι τότε, οι βομβαρδισμοί όχι μόνο δεν θα κοπάσουν, αλλά θα γίνονται ολοένα σφοδρότεροι. Στις προθέσεις του ΝΑΤΟ είναι η «ισοπέδωση» όχι μόνο της Σερβίας, αλλά και του Μαυροβουνίου, αδιαφορώντας για τις εκατόμβες των θυμάτων. «Εχθρός» πια δεν είναι μόνο ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, αλλά ολόκληρος ο σερβικός λαός, εφόσον δεν «επινοείται», για ν' ανατρέψει τον «τύραννο».

ΜΠΡΟΣ στο μαζικό αυτό έγκλημα, κανείς δεν φαίνεται να επείγεται, για μια ειρηνική λύση. Ούτε ο ίδιος ο Μιλόσεβιτς του επιτίθεται ότι αυτός, τελικά, θα είναι ο νικητής της πολεμικής αναμέτρησης), ούτε το ΝΑΤΟ, αλλά ούτε ο Κόφι Ανάν τον υπολογίζει κανείς ακόμα...) ή η Ρωσία. Ο Μπόρις Γιέλτσιν συνδιαλέγεται, τηλεφωνικώς, με τον Κλίντον και, ως έκταση αλληλεγγύης προς τον «αδελφό σερβικό λαό», πέμπει τον ρώσο πατριάρχη Νικόλαιο στο Βελιγράδι... Κατά τα άλλα, ο Γερμανός υπουργός Εξωτερικών Γ. Φίσερ προβάλλει την ικανοποίησή του, επί τω ότι η Μόσχα φαίνεται τώρα διατεθειμένη να ανατρέψει στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ να παίξει το ρόλο του, μη προβάλλοντας βέτο στη λήψη αποφάσεων για το Κόσοβο! (Φαίνεται ότι οι πάντες έχουν πλακεί σε ένα θέατρο παραλόγου, όπου τα μόνα πραγματολογικά στοιχεία είναι οι βομβαρδισμοί, τα κοπάδια των προσφύγων, οι ομιωγές των θυμάτων, η ανθρωπίνως δυστυχία.)

ΟΙ ΠΥΡΑΥΛΟΙ ΤΟΥ ΝΑΤΟ ΠΛΗΤΤΟΥΝ ΤΩΡΑ ΕΛΛΑΔΑ, ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ...

... ΚΑΙ ΕΝΩ ο πόλεμος συνεχίζεται, τις συνέπειές του άρχισαν να νιώθουν όχι μόνο οι όμορες προς τη Γιουγκοσλαβία χώρες, αλλά, γενικότερα, η Ευρώπη. Η Αλβανία, παρά τα μεγαλεπήβολα σχέδια του UCK για «μεγάλη Αλβανία», κ.λπ., βρίσκεται στα πρόθυρα κατάρρευσης, με τη συσσώρευση στο έδαφός της, μυριάδων προσφύγων, ενώ, στα Σκόπια, ο Γκλιγκόροφ δεν κρύβει την αγωνία του για την επιβίωση της ΠΓΔ της Μακεδονίας. (Όταν το ΝΑΤΟ μιλά για διχοτόμηση ή ακρωτηριασμό του Κοσσυφοπεδίου, ποιος εγγυάται ότι δεν θα έλθει η σειρά και της ΠΓΔ της Μακεδονίας;) Πλήγματα οικονομικά, όμως, έχουν δεχθεί και η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Ουγγαρία, ενώ, στην πρόσφατη σύνοδο των υπουργών Εθνικής Οικονομίας, στις Βρυξέλλες, δεν ήταν λίγες οι φωνές για το «ποιος θα πληρώσει το μάρμαρο;». [Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ, το ύψος της ανθρωπιστικής βοήθειας που θα απαιτηθεί για την κάλυψη των αναγκών των προσφύγων, υπολογίζεται σε 300 εκατομμύρια δολάρια για το 1999, ενώ το συνολικό έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών της Αλβανίας, Βοσνίας, Βουλγαρίας, Κροατίας, ΠΓΔΜ και Ρουμανίας, θα ανέλθει σε 1,5 δισ. δολάρια.]

ΤΙΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ του πολέμου, όμως, άρχισε να τις νιώθει και η Ελλάδα. Ο τουρισμός (παρά τις καθησυχαστικές δηλώσεις του υπουργού Ανάπτυξης Ευ. Βενιζέλου) σημειώνει κάμψη, το ίδιο και οι εξαγωγές, ενώ ανησυχίες υπάρχουν και ως προς την εξέλιξη του πληθωρισμού. Και η μεν κυβέρνηση μπορεί να προσδοκά ότι ελληνικές επιχειρήσεις θ' αναλάβουν σημαντικό ρόλο στο σχέδιο βοήθειας για την ανοικοδόμηση των περιοχών που έχουν πληγεί από τους βομβαρδισμούς, πλην γεγονός παραμένει ότι τα πράγματα στο μέτωπο του πληθωρισμού δεν πάνε κατ' ευχήν. Ήδη, ο ΟΟΣΑ μάς υποδεικνύει τη λήψη πρόσθετων νομισματικών και φορολογικών μέτρων, άλλως -μας προειδοποιεί- ο πληθωρισμός θα ανέλθει φέτος στο 2,7%, έναντι 2,2% που ήταν η αρχική πρόβλεψη. Και «ωσεί» να μην αρκούσαν όλα τα παραπάνω, έχουμε και τη διάχυτη ανησυχία, για τις τυχόν επιπτώσεις που μπορούν να έχουν στο περιβάλλον οι συνεχιζόμενοι βομβαρδισμοί. Οι αρμόδιοι υπουργοί, αλλά και οι ειδικοί επιστήμο-

νες, μας διαβεβαιώνουν ότι, από τις ως τώρα μετρήσεις, δεν υπάρχει διάχυση ουρανίου ή άλλων ραδιενεργών ουσιών στο περιβάλλον. Όμως, κανείς δεν μπορεί ν' αποκλείσει περιβαλλοντικές αλλοιώσεις στο άμεσο μέλλον, εφόσον συνεχίζονται οι εγκληματικοί βομβαρδισμοί.

ΣΥΝΕΧΙΣΗ των βομβαρδισμών, όμως, συνέχιση της σημερινής κρίσης -για να καταγράψουμε και μεις τη δήλωση του πρώην πρωθυπουργού Κ. Μητσοτάκη- θα βυθίσουν τα Βαλκάνια, για πολλά χρόνια, στην αστάθεια και ενδεχομένως σε τοπικούς πολέμους. Να ήταν αυτή, άραγε, η επιδίωξη της μοναδικής υπερδύναμης, όταν στο όνομα της «ανθρωπιστικής» βίας (και προάσπισης, τάχα μου, των «μειονοτικών δικαιωμάτων των Κοσοβάρων»...), εισηγήθηκε το «συλλογικό έγκλημα» αφανισμού μιας γενναίας και υπερήφανης ευρωπαϊκής χώρας;

ANTHΝΩΡ

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΝΙΚΟΣ ΛΙΟΥΣΗΣ - ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΝΤΑΛΗΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗ ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ 21^{ου} ΑΙΩΝΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ ΑΕΒΕ

Νίκηταρά 2, 106 78 Αθήνα

Τηλ.: 38.22.496, Fax: 3809150

ΑΝ ΔΕΝ ΒΡΙΣΚΕΤΕ ΤΟ «ΑΝΤΙ»

Επειδή πολλοί φίλοι παραπονιούνται ότι δεν βρίσκουν το Αντί στο περίπτερο που αγοράζουν τα έντυπα, τους παρακαλούμε να τηλεφωνούν στα γραφεία του περιοδικού (72.32.713 ή 72.32.819) ή στον αριθμό 176. Με τον τρόπο αυτό θα εντοπίζεται η έλλειψη του περιοδικού στο σημείο πώλησης εντύπων για να αποστέλλονται αμέσως τεύχη. Είναι μπελάς, είναι φασαρία, αλλά θα βοηθήσει και σας και το περιοδικό αυτό το τηλεφώνημα, εφόσον η διανομή του θα βελτιωθεί. Για να μπορούν να βρίσκουν το Αντί οι φίλοι του.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

Βρίζουν τον Χριστόδουλο ως εθνικιστή. Εθνικιστής είναι αυτός που θέλει να κατισχύσει των αλλοφύλων και των αλλοδόξων, δηλαδή ο Κλίντον και η παρέα του, όχι αυτός που αμύνεται σε βομβαρδισμούς και μιλάει για την Ελλάδα ή την θρησκεία του. Και εξάλλου παπάς είναι, ας πει και καμιά κουβέντα παραπάνω. Αυτός μας μάρανε; Δεν κοιτάμε τα χάλια μας, που γλείφουμε το ματωμένο αστέρι, αλλά φωνάζουμε κιόλας οι διανοούμενοι της δεκάρας!

Α.Δ.

ΕΚΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΒΟΗΘΕΙΑ

Ένα γράμμα από τους «Γιατρούς του Κόσμου» έφτασε τα γραφεία μας. Έκκληση για βοήθεια που απευθύνουν μέσω του περιοδικού, περιγράφοντας με δραματικό τόνο την κατάσταση στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο της Πρίστινα. Στο Νοσοκομείο αυτό λίγοι γιατροί και νοσοκόμοι προσπαθούν να σώσουν ζωές ανθρώπων που τραυματίζονται καθημερινά από τον πόλεμο. Όσοι επιθυμούν να βοηθήσουν, ας έρθουν σε επαφή απευθείας με την Ελληνική Αντιπροσωπεία των «Γιατρών του Κόσμου» στη Θεσσαλονίκη μέσω του τηλεφώνου 031-291.880 ή ας στείλουν χρήματα στον λογαριασμό που άνοιξε το Αντί στην Εθνική Τράπεζα. Ο λογαριασμός Ταμιευτηρίου έχει αριθμό: ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ 172/746659-53.

Αγαπητοί φίλοι,

Έχοντας ζήσει την κατάσταση στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο της Πρίστινα (αποστολή με τους «Γιατρούς του κόσμου» από 1-11.4.99, 2 νευροχειρουργοί από τη Θεσσαλονίκη) γνωρίζουμε τις ελλείψεις και έχουμε καθημερινά επαφή (όταν αυτό είναι εφικτό) με τους εκεί συναδέλφους μας.

Μετά την 1η αποστολή που αναφέρθηκε παραπάνω, ακολούθησε η 2η (3 φορτηγά με 30 τόνους ιατρικό αναλώσιμο, φαρμακευτικό υλικό καθώς και τρόφιμα).

Το πρόβλημα είναι ότι ενώ γίνονται πολλές ιατρικές πράξεις (χειρουργεία κ.λπ.) καθημερινώς λείπουν ή έχουν υποστεί βλάβη κυρίως αναπνευστήρες και monitors παρακολούθησης ασθενών στην εντατική μονάδα θεραπείας.

Σημειωτέον ότι το νοσοκομείο της Πρίστινα Γιουγκοσλαβίας είναι το μόνο (απ' ό,τι γνωρίζουμε και είδαμε) τριτοβάθμιο κέντρο περίθαλψης στο Κοσσυφοπέδιο και τα Μετόχεια. Εκεί περιθάλπονται ασθενείς ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείας, γλώσσας και εθνικότητας.

Η παρούσα επιστολή αποτελεί παράκληση προς τους αναγνώστες σας να βοηθήσουν μέσω του περιοδικού σας, αν τους είναι βέβαια δυνατόν. Για κάθε μικρή ή μεγάλη βοήθεια δίδεται απόδειξη από την μη κυβερνητική οργάνωση «Γιατροί του κόσμου» - «Medecins du Monde, Relegation Hellenique».

Ευχαριστούμε
Γιατροί του κόσμου

ΤΟ ΡΥΠΟΓΟΝΟ ΝΕΦΟΣ

Το ρυπογόνο νέφος που προκαλούν οι βομβαρδισμοί στην Γιουγκοσλαβία επιδεινώνει και οι συνθήκες ζωής στην πολιορκημένη χώρα. Είναι αυτό το μικρότερο κακό για Σέρβους και σοβάρους.

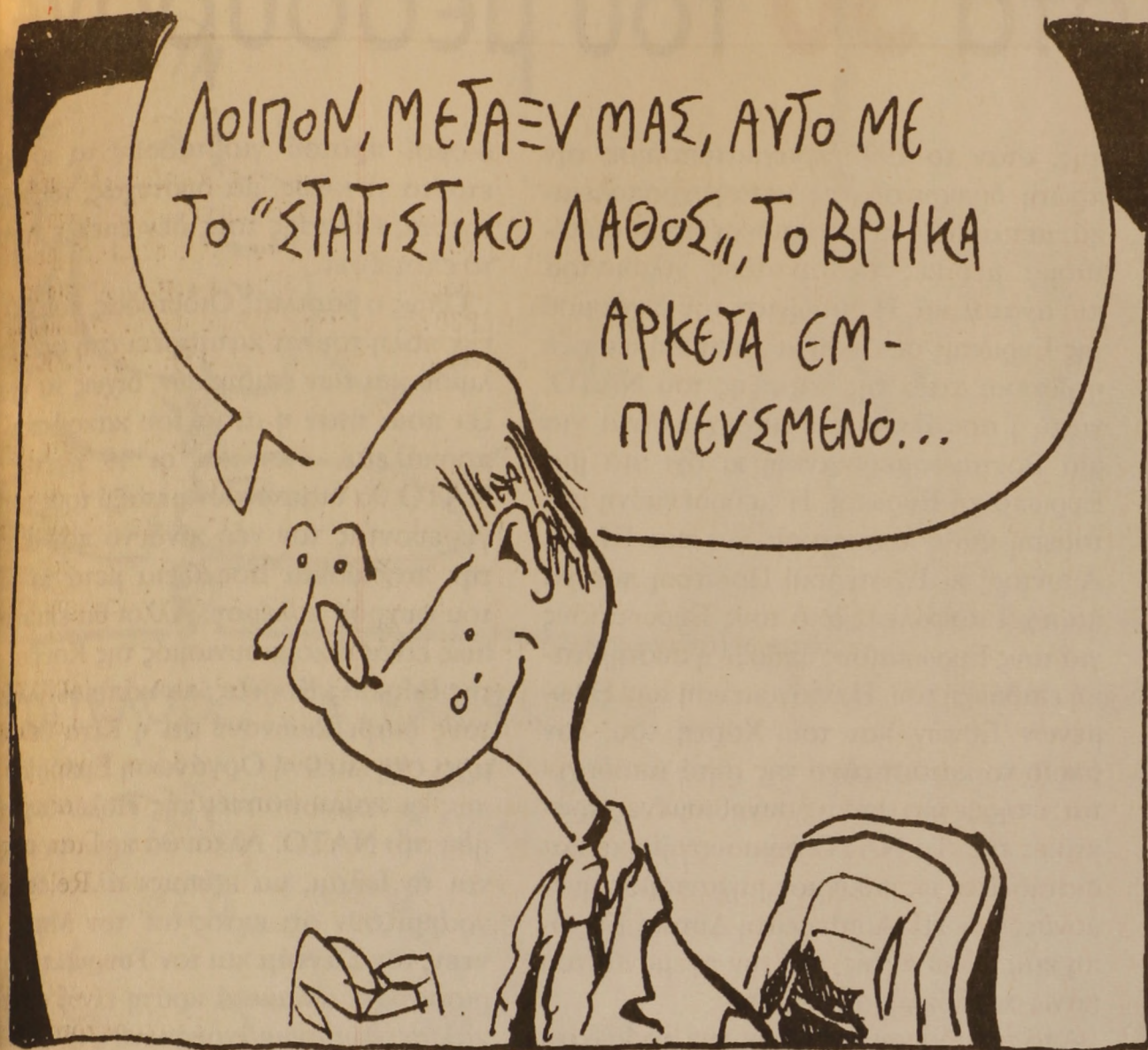
Για μας εδώ όπου ισχύει, όπως μαθαίνουν «Πρώτα η Ελλάδα» φυσικό αναμενόμενο θα ήθελα να επιδειχθεί το ενδιαφέρον της πολιτείας γιατί το νέφος που ταξιδεύει ελεύθερα στους αιθέρες μη υποτασσόμενο στην αγαθή βούληση του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Αλλά όπως μαθαίνουμε, και από τον κ. Βενιζέλος της Ανάπτυξης και από τον κ. Λαλιώτη του ΠΕΒ, ουδείς λόγος ανησυχίας μάς πέφτει. Αυτοί κόπτονται για μας και πριν από εμάς.

Και αναθέτουν «έρευνες και αναλύσεις». Μόνο που κάποιοι ταπεινοί έλληνες καθηγητές και ερευνητές αμφισβητούν σοβαρά τις υπουργικές ανακοινώσεις περί «μη υπάρξεως λόγων ανησυχίας για τους πολίτες».

Βέβαια, για να πούμε την πικρή αλήθεια, όταν δυστυχία έχει απλωθεί στην Γιουγκοσλαβία είναι σχεδόν φιλά γραμματα να παραπονιόμαστε εμείς για το ρυπογόνο νέφος. Γι' αυτό άλλωστε και η Greenpeace δεν σχολιάζει...

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η «ΤΡΕΛΑ»...

Η πολιτικο-στρατιωτική ηγεσία του ΝΑΤΟ -λίγες ημέρες αφότου έγινε η έναρξη των αεροπορικών βομβαρδισμών στη Γιουγκοσλαβία-, σε μια άτεχνη επίδειξη υπεροπτικού, κυνισμού δήλωνε με αυταρέσκεια ότι δεν επρόκειτο να βομβαρδίσει το προεδρικό μέγαρο στο Βελιγράδι για να προστατεύσει έτσι έναν σπάνιο πίνακα του Ρέμπραντ που διακοσμούσε τον χώρο...

Τι μπορεί να ξέρουν τώρα από τέχνη τα «γεράκια» του Πενταγώνου όταν πιστεύουν ότι η τέχνη είναι ένα αρμονικό σήμαντρο που αμβλύνει τις κραυγές της ανθρώπινης απόγνωσης; Σίγουρα αγνοούν εκείνον τον ζωγραφικό πίνακα που απεικονίζει την απόλυτη παραφροσύνη ενός ρώσου αξιωματικού μπροστά στο πεδίο μιας μάχης του ρωσο-ιαπωνικού πολέμου το 1905.

Η «τρέλα» δεν εξοστρακίζεται με τις μεγαλεπήβολες διακηρύξεις που συνοδεύουν την εκπόνηση των σχεδίων

αιφνιδιαστικής δράσης. Είναι ένα μικρόβιο που εξουδετερώνει τις διακρίσεις σε ανώτερους και κατώτερους στρατιωτικούς και ταπεινώνει το αξίωμα ότι η ανθρώπινη συνείδηση καταξιώνεται όταν μαθαίνει να σκοτώνει χωρίς αναστολές...

Είμαστε υποχρεωμένοι να πιστέψουμε ότι τα δύο μέλη του πληρώματος του ελληνικού πολεμικού πλοίου «Θεμιστοκλή» που αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην αποστολή της Αδριατικής, έχουν ανάγκη ψυχιατρικής περίθαλψης;

Και ότι όλοι όσοι εκφράζουν την αντίθεσή τους στον πόλεμο συγκαταλέγονται σ' ένα ρεύμα ψυχικά πασχόντων, που όσο κι αν αγωνίστηκαν δεκαετίες και δεκαετίες για να καρπίσουν οι ανθρώπινες αξίες δεν μπόρεσαν ν' απαλλαγούν από το στίγμα της «υπερήφανης τρέλας» τους;

Σ. Λέτσιος

ΠΡΟΣΟΧΗ, ΚΙΝΔΥΝΟΣ!

Ο κ. Σωμερίτης έχει θυμώσει πολύ με τον Μιλόσεβιτς, επειδή, λέει, κάνει κάθαρση στους Αλβανούς. Έχει επίσης πολύ θυμώσει με τους Έλληνες που τον υποστηρίζουν και δεν θέλουν τους βομβαρδισμούς. Σωστά τα λέει ο άνθρωπος, ως ευρωπαίος αριστερός που είναι. Γιατί τον κατηγορείτε; Τι θέλετε; Να θυμώσει κι άλλο και να ζητήσει να σας βομβαρδίσουν κι εσάς; Γιατί, εσείς δεν έχετε αποδεδειγμένα καταπιέσει την τουρκική μειονότητα στη Θράκη; Δεν έχετε εξαπολύσει διωγμό στη βλάχικη γλώσσα; Δεν καταπιέζετε τους σλαβομακεδόνες στη Φλώρινα; Δεν κυνηγάτε τους Αλβανούς της Νοτίου Ηπείρου; Λοιπόν; Α.Δ.

Η ΣΙΩΠΗ ΕΙΝΑΙ ΧΡΥΣΟΣ

Έτσι σκέφτηκε φαίνεται και η πολύ δραστήρια και με επιδέξιες σχοινοβασίες εντυπωσιάζουσα τα πλήθη Greenpeace (για όσους το αγνοούν σημαίνει Πράσινη, Οικολογική Ειρήνη). Γιατί, μην και ακούσατε εσείς κάποιο έστω ψέλλισμα από τους οικολόγους μας για όσα συμβαίνουν σήμερα; Μήπως ακούσατε τη φωνή ανησυχίας τους για τις συνέπειες των καταστροφικών βομβαρδισμών στη γειτονιά μας; Μήπως ακούσατε διαμαρτυρίες για τις καταστροφές των πολιτισμικών μνημείων ή το ρυπογόνο -εξαιτίας των βομβαρδισμών- νέφος; Αλλά η σιωπή είναι χρυσός... Χ.Ν.

ΟΙΝΟΜΑΓΕΙΡΕΙΟΝ

Ο ΣΚΟΥΦΙΑΣ

Ανοικτά κάθε μέρα εκτός
Δευτέρας και Κυριακή μεσημέρι

ΤΡΟΩΝ 63
ΑΝΘ ΠΕΤΡΑΛΩΝΑ
ΤΗΛ. 34 11 488

Το **NATO** στα **50** του μεσουρανε

Με τέτοιες λαμπερές φωτοβολίδες, ούτε και οι ιδρυτές της δεν θα μπορούσαν να φανταστούν την Ατλαντική Συμμαχία να γιορτάζει την επέτειο του χρυσού της ιωβηλαίου. Όπως και τότε, με την υπογραφή του Βορειοατλαντικού Συμφώνου, έτσι και τώρα, ένας Δημοκρατικός πρόεδρος των ΗΠΑ και μια Εργατική κυβέρνηση στη Βρετανία, είναι οι κύριοι πρωταγωνιστές της. Μονάχα που τότε η εθνική ακεραιότητα κι ασφάλεια της Γιουγκοσλαβίας ήταν ο κύριος σκοπός της Συμμαχίας, ενώ τώρα, η πλήρης ισοπέδωσή της είναι το ελάχιστο ζητούμενο για την επίλυση του εμφυλίου πολέμου της. Όλη η διαφορά βρίσκεται στη Μόσχα: όταν η αρκούδα ακόνιζε τα νύχια της, ο κομμουνιστής Τίτο ήταν προπύργιο του «ελεύθερου κόσμου», μα τώρα που στριφογυρίζει αμήχανα μες στο κλουβί της, οι σέρβοι εθνικιστές λέγονται «κόκκινοι» απ' τους επιτελείς του NATO.

Οχι, η Ατλαντική Συμμαχία ποτέ δεν ήταν μια οργάνωση αρχών κι ελευθερίας όπως ποτέ δεν ήταν μια οργάνωση για την ασφάλεια της Ευρώπης. Ιδρύθηκε ένα χρόνο προτού ιδρυθεί το Σύμφωνο της Βαρσοβίας και είναι αυτή που το προκάλεσε, όπως προκάλεσε τη νέα διχοτόμηση της Ευρώ-

πης, όταν το 1997 πραγματοποίησε την πρώτη διεύρυνσή της μεταψυχροπολεμικά, μετατοπίζοντας το σιδερένιο παραπέτασμα μερικές εκατοντάδες χιλιόμετρα πιο ανατολικά. Η διαιώνιση του διχασμού της Ευρώπης σε Δύση κι Ανατολή υπήρξε η βασική αιτία της ύπαρξης του NATO, γιατί η ασφάλεια που παρέχει είναι για μια Βρετανοαμερικανική κι όχι για μια Ευρωπαϊκή Ευρώπη. Η μεθοδευμένη ματαίωση κάθε προοπτικής για μια Ενιαία Αμυντική κι Εξωτερική Πολιτική που να παρέχει ασφάλεια από τους Ευρωπαίους για τους Ευρωπαίους υπήρξε η συστηματική επιδίωξή του. Η υπονόμηση των Ηνωμένων Εθνών και του Χάρτη του, τον οποίο το καταστατικό της ρητά αποδέχεται, υπήρξε μια από τις συνηθισμένες πρακτικές της. Το NATO δημιουργήθηκε και διατηρείται ως ο κύριος μηχανισμός ηγεμονίας των ΗΠΑ πάνω στη Δυτική Ευρώπη και, μέσω αυτής, για την ηγεμονία του πάνω σε ολόκληρο τον κόσμο.

Από την ίδρυσή της μέχρι την πρόσφατη διεύρυνσή της, οι προπαγανδιστές της Συμμαχίας τονίζουν σε κάθε ευκαιρία πως στόχος της ανέκαθεν υπήρξε το «να κρατά τους Αμερικάνους μέσα, τους Ρώσους έξω και τους Γερμανούς κάτω». Έτσι κερδήθηκε από αυτήν ο ψυχρός πόλεμος κι έτσι αναπαλαιώθηκε το παλιό σε Νέο NATO, για να οικοδομήσει το ευρωπαϊκό σύστημα ασφαλείας στα δέκα χρόνια που μεσολάβησαν από την πτώση του τείχους του Βερολίνου. Τότε που οι χαρισματικοί, άλλοτε αντι-νατοϊκοί σοσιαλιστές ηγέτες της Γαλλίας, της Ισπανίας και της Ελλάδας, «μέσα στο βαθύ τους ύπνο», όπως διαπίστωσε κάποτε κι ο **Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ**, έβλεπαν τον πρόεδρο **Κλίντον** ως το αντίβαρο του δήθεν αναδυόμενου γερμανικού ιμπεριαλισμού κι έπεφταν με όλη τους την ελαφρότητα κάτω από τη σκιά της β' αμερικανικής ηγεμονίας.

Καθισμένη στο απέραντο ηλεκτρονικό αμφιθέατρο από όπου παρακολουθεί την τραγωδία που διαδραματίζεται στο έδαφος της Γιουγκοσλαβίας, ολόκληρη η ανθρωπότητα θα δει τους 19 ηγέτες των κρατών του NATO να γιορτάζουν ανταλλάσσοντας συγχαρητήρια κι ευχές στην επέτειο των πενήντα χρόνων από την ίδρυση της Συμμαχίας. Είναι αλήθεια πως όλοι τους θα ήθελαν να έχουν λήξει οι βομβαρ-

δισμοί προτού γιορτάσουν το ιστορικό γεγονός, μα δυστυχώς, το φιά της παρέμβασής τους δεν έμελλε να το επιτρέψει.

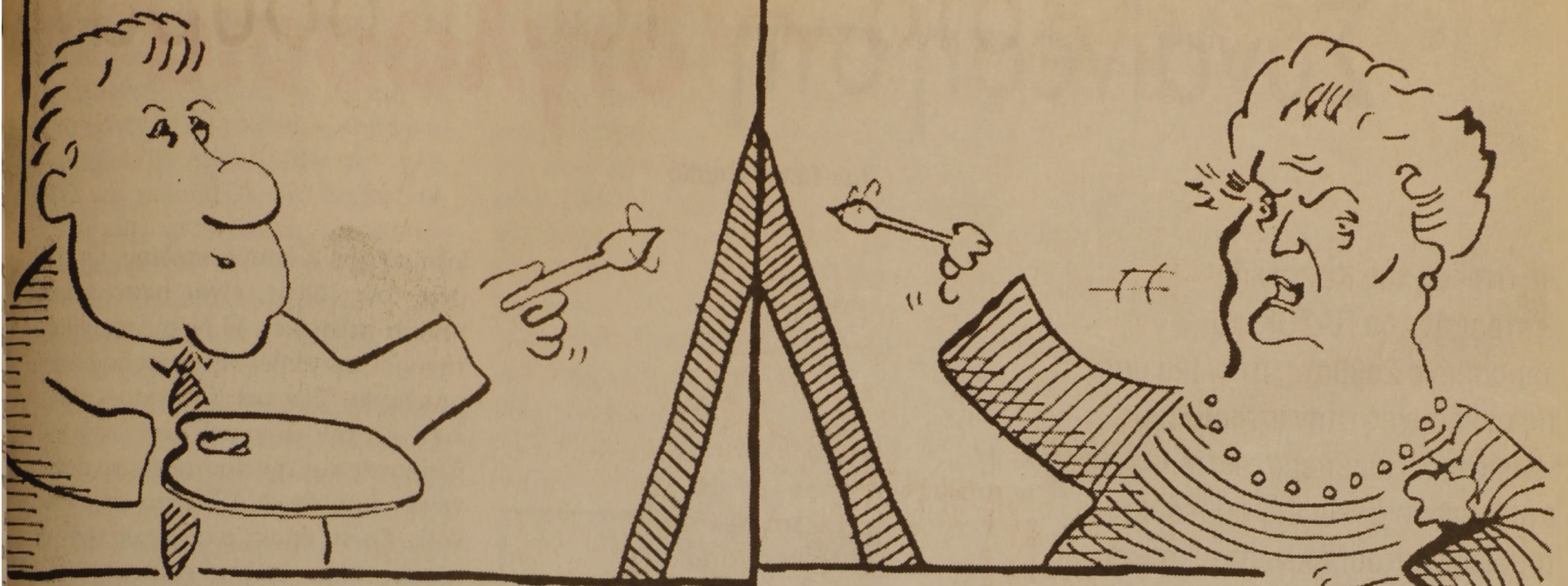
Όπως ο βασιλιάς Οιδίποδας, που έβλεπε την πόλη του να καταρρέει στη φρίκη λιμού και των επιδημιών, δίχως να γνωρίζει ποια ήταν η αιτία του κακού που προκάλεσε, έτσι και οι 19 ηγέτες NATO θα διαφωνούν μεταξύ τους ακουγώντας τον νέο κίνδυνο που απειλεί την παγκόσμια ασφάλεια μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου. Άλλοι θα επιμένουν πως είναι ο κομμουνισμός της Κούβας της Βόρειας Κορέας, μα κάποιοι άλλοι τους διαβεβαιώνουν ότι η Κίνα θέλει μπει στη Διεθνή Οργάνωση Εμπορίου πως οι κομμουνιστές της Πολωνίας είναι ήδη στο NATO. Άλλοι θα κρίνουν πως ναί το Ισλάμ, μα κάποιοι άλλοι θα γραμμίζουν ότι εκτός απ' τον **Μπεν ντεν**, τον **Σαντάμ** και τον **Τουραμπί**, το ρισσότερα ισλαμικά κράτη είναι απ' τους καλύτερους συμμάχους του NATO. Αλλά τέλος, θα δείχνουν τη Ρωσία κι άλλους νέο εθνικισμό, μα και οι Ρώσοι και οι εθνικιστές, από εκείνους του Ισραήλ του Πακιστάν μέχρι και της Τουρκίας, νεργάζονται στενά με το στρατό της μαχίας.

Κανείς, όμως, από τους παρευρισμένους στην ιστορική Σύνοδο Κορυφής τα 50 χρόνια της Ατλαντικής Συμμαχίας δεν πρόκειται να σκεφτεί ούτε μία στιγμή ότι η κύρια απειλή κατά της παγκόσμιας ασφαλείας, που δέκα χρόνια γυρεύουν από μάταιες θεωρίες κι αναλύσεις υπήρξε η ίδια η Συμμαχία, και πως η τραγωδία του τελευταίου μήνα στη Γιουγκοσλαβία οφείλεται στο αιμομεικτικό ντρεμα των πυραύλων της με τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Στην τραγωδία του Οιδίποδα, οι θεοί συμπάσχουν με τον βασιλιά, γιατί σ' αυτός αυτοτιμωρείται, αφαιρώντας με το φως του το ίδιο του το φως, που δεν του τρεψε να δει ότι εκείνος ήταν η αιτία της συμφοράς που έπληξε την πόλη του. Οι ηγέτες του NATO, που γιορτάζουν 50 χρόνια της Συμμαχίας ακούγοντας εκρήξεις των βομβαρδισμών τους «τον ήχο του ύμνου των αγγέλων», έντονα αίσθημα μπορεί να έχει κανείς οργή.

ΜΙΑ ΠΙΝΕΛΙΑ ΕΔΩ...

ΜΙΑ ΠΙΝΕΛΙΑ ΕΚΕΙ...

ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ ! ΤΑ ΚΑΤΑΦΕΡΑΜΕ...

ΚΑΙ ΒΕΒΑΙΑ ΞΕΡΕΙΣ ΠΟΣ ΘΑ
ΟΝΟΜΑΣΟΥΜΕ ΤΟ ΕΡΓΟ ΜΑΣ ...

ΑΛΕΞΙΝΑΤΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ 99

Συναίνεση στη διγλωσσία

του Τάσου Παππά

Η σύνοδος της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ, το περασμένο Σάββατο, ήταν μια από τις πιο ήσυχες στην ιστορία του κινήματος. Παρέπεμπε κατευθείαν στις συνεδριάσεις επί προεδρίας του αιμνήστου! Άλλωστε, ύστερα από αρκετό καιρό, η εισήγηση του Κ. Σημίτη και του Εκτελεστικού Γραφείου ψηφίστηκε απ' όλα τα παρόντα μέλη.

Η εσωκομματική αντιπολίτευση δεν δείχνει διατεθειμένη να προβάλει ενστάσεις για την πορεία της κυβέρνησης και του κόμματος τουλάχιστον μέχρι τις ευρωεκλογές. Επιπλέον συντάσσεται με ελάχιστες και επουσιώδεις διαφορές με την πολιτική Σημίτη στο γιουγκοσλαβικό. Χρόνια είχε το ΠΑΣΟΚ να εμφανίσει προς τα έξω μια συμπαγή εικόνα. Τα θετικά απ' αυτήν την εξέλιξη άρχισαν να φαίνονται στις δημοσκοπήσεις. Στις πιο σοβαρές και έγκυρες απ' αυτές -κυκλοφορούν πάντως και πολλές μαϊμούδες- καταγράφονται η άνοδος του ΠΑΣΟΚ, η μείωση της διαφοράς από τη Νέα Δημοκρατία και η ενίσχυση της συσπείρωσης των οπαδών και ψηφοφόρων του. Η νέα αυτή κατάσταση δημιούργησε προσδοκίες νίκης στο εκλογικό επιτελείο της Χ. Τρικούπη και προκάλεσε αμηχανία στα αντίπαλα στρατόπεδα. Το κλίμα στην κοινωνία ευνοεί την ανάπτυξη σεναρίων διπλών εκλογών. Ο πρωθυπουργός δηλώνει αντίθετος με τη λογική των πρόωγων εθνικών εκλογών, και την ίδια άποψη έχουν σχεδόν όλα τα κορυφαία στελέχη της κυβέρνησης και του κόμματος. Παρ' όλα αυτά, οι εκλογομάγειροι δεν σταματούν να σχεδιάζουν επί χάρτου.

ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΠΛΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

Τις διπλές εκλογές φοβούνται τα κόμματα της αντιπολίτευσης και γι' αυτό αποφάσισαν να υψώσουν τους τόνους της κριτι-

κής τους, «σπάζοντας» έτσι το -για πρώτη φορά μετά τη μεταπολίτευση- κλίμα συναίνεσης που είχε δημιουργηθεί περί το

ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου. Οι αντιδράσεις τους, όμως, είναι σπασμωδικές και ήκιστα πειστικές. Η Νέα Δημοκρατία κατηγορεί την κυβέρνηση για διγλωσσία και αμηχανία. Την καλεί να πάρει πρωτοβουλίες για την ειρηνική εκτόνωση του προβλήματος και την προτρέπει να πει και να πείσει «όχι» στο ΝΑΤΟ και τους Αμερικανούς. Ούτε, όμως, ο αρχηγός της ούτε καν κάποιο άλλο ηγετικό στέλεχος της παρταξής έχουν τολμήσει μέχρι στιγμής να αποδοκιμάσουν καθαρά το ΝΑΤΟ και τους υπερατλαντικούς συμμάχους με Κριτική εκ του ασφαλούς.

Ο ΣΥΝ και το ΔΗΚΚΙ κλιμακώνουν την αντίθεσή τους προς την κυβέρνηση. Εξαιρέσεις, όμως, μερικούς «φωνακλίδες» και των δύο κομμάτων που πλειοδτούν στο χρηματιστήριο του αντιαμερικανισμού, ούτε ο Νίκος Κωνσταντόπουλος ούτε ο Δημήτρης Τσοβόλας έχουν υπερτά εσκαμμένα. Το αυτονόητο επόμενο βήμα της υψηλόφωνης καταγγελτικής παρτίδας τους θα ήταν η πρόταση να φύγει Ελλάδα από το ΝΑΤΟ. Αυτό δεν το έχει πει. Προς το παρόν.

Η κυβέρνηση φαίνεται, πάντως, να λεύεται με τη σημερινή πραγματικότητα. Η διαφορούμενη συμπεριφορά της αποδεικνύεται. Κατά την κρίση της, το εθνικό συμφέρον επιβάλλει μια στάση που δεν θα υπονομεύει τη θέση της χώρας στους διεθνείς οργανισμούς, αλλά, ταυτοχρόνως, παίρνει υπόψιν της τις διαθέσεις της νέας γνώμης. Προσώρας, η ισορροπία τεντωμένο σχοινί δίνει πόντους. Το 51% των πολιτών εγκρίνει την πολιτική σύμφωνα με τη σφυγμομέτρηση της «Κριτικής Ανάλυσης».

ΟΙ ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Όσο, όμως, περνάει ο καιρός και ο λόσεβιτς δεν κάμπτεται, τόσο πυκνώνουν οι ενδείξεις ότι οι νατοϊκοί θα υποχρεθούν να αποτολμήσουν το διάβημα χερσαίων επιχειρήσεων. Και τότε το πρόβλημα για την Ελλάδα θα γίνει τεράστιο. Το ΝΑΤΟ θα ζητήσει από την Ελλάδα να λειτουργήσει ως πλήρες μέλος της Συμμαχίας και να ανταποκριθεί στις συμβατικές υποχρεώσεις της. Θα απαιτήσει, μ' άλλα λόγια,

για, να προσφέρει διευκολύνσεις στα
πρατεύματά του και να δώσει το λιμάνι
της Θεσσαλονίκης. Εκείνη τη στιγμή θα
μεινούν τα πάντα. Τι θα κάνει η κυβέρνη-
ση; Αν αρνηθεί, θα προκαλέσει την οργή
του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ. Αν δεχθεί, θα
πιδράσουν όλα τα κόμματα, η εσωκομ-
τική αντιπολίτευση και γενικότερα οι
λίστες. Ούτε ψύλλος στον κόρφο της.
Αν ακόμη προκύψει επί τάπητος το ζήτη-
μα, άρχισαν τα φάλτσα:

Ο υπουργός Αμυνας **Α. Τσοχατζόπουλος**
καλέστηκε το Σύνταγμα για να κατα-
στήσει σαφές ότι δεν χρειάζεται απόφαση
της Βουλής προκειμένου να επιτραπεί η
χρήση του λιμανιού της Θεσσαλονίκης από
νατοϊκά στρατεύματα. Είναι προφανές
προετοιμάζει σιγά-σιγά το έδαφος.

Ο πρώην υπουργός **Δ. Τάξης Γ. Ρωμαίος**,
στη συνέντευξή του στον *Ελεύθερο Τύπο*,
είχε χείρα βοηθείας στον πρωθυπουργό,
πεισιώνοντας: «Θεωρώ ότι η ελληνική κυ-
βέρνηση θα πρέπει να συνεκτιμήσει τις
απώλειες που θα έχει η άρνησή της να
πρέπει διευκολύνσεις. Επομένως εκτιμώ
ότι θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο
μιας μορφής διευκολύνσεων».

Ο υπουργός Μακεδονίας και Θράκης **Γ. Γαργαλιάνης** και ο βουλευτής Β' Αθηνών
Χρήστος απέφυγαν να πάρουν θέση.
Παρά το γεγονός ότι «όταν θα 'ρθει εκείνη η ώρα, η
κυβέρνηση θα κινηθεί με γνώμονα το εθνι-
κό συμφέρον».

Εν άλλο μήκος κύματος «βγήκε» ο πρώην
υπουργός Εξωτερικών **Θόδωρος Πάγκαλος**.
Στη συνέντευξη που παραχώρησε στα
ΜΜΕ, τάχθηκε κατά της χρήσης του λιμανι-
ού της Θεσσαλονίκης στην περίπτωση που
το ΝΑΤΟ προχωρήσει σε χερσαίες επιχει-
ρήσεις. Με τις απόψεις του κ. Πάγκαλου
φωνούν και πολλά στελέχη του
ΠΑΣΟΚ, ασχέτως αν δεν έχουν βγει μέχρι
αυτή τη στιγμή να τις υποστηρίξουν.

ΣΕ ΔΙΠΛΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ: «ΧΡΥΣΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ» Ή ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ;

Το ζήτημα των διευκολύνσεων είναι για
τους οπαδούς των διπλών εκλογών η «χρυ-
σή ευκαιρία» για τον πρωθυπουργό να
οδηγήσει τη χώρα και στην εθνική κάλπη
τον Ιούνιο. Λένε, δηλαδή, ότι καμία κυ-
βέρνηση δεν μπορεί ατιμωρητί να συ-
γκρουστεί με το λαϊκό αίσθημα που στο
θέμα αυτό είναι δεδομένο. Πρέπει να έχει
την έγκριση του λαού για τον έναν ή τον
άλλο χειρισμό. Θα είναι, υπογραμμίζουν,
ίσως η πρώτη φορά που η έγερση εθνικού
θέματος για τη διεξαγωγή πρόωγων εκλο-
γών θα συνάδει απολύτως με το πνεύμα
και το γράμμα του Συντάγματος. Μέχρι
τώρα η επίκληση σοβαρού εθνικού θέμα-
τος ήταν τελείως προσχηματική. Ξεχνούν,
όμως, ότι αν συμβεί αυτό, το ΠΑΣΟΚ και ο
Κώστας Σημίτης θα βρίσκονται συνεχώς
στην άχαρη θέση να απαντούν στις επίμο-
νες ερωτήσεις των αντίπαλων κομμάτων
γύρω από τις προθέσεις τους. Δεν είναι δυ-
νατόν να διατρέξουμε όλη την προεκλογι-
κή περίοδο χωρίς να τοποθετηθεί η κυβέρ-
νηση επί του θέματος με σαφήνεια. Η
υπεκφυγή θα εισπραχθεί ως έμμεση **απο-
δοχή** των νατοϊκών σχεδίων. Και τότε από
τις κάλπες θα εξαχθεί μόνο ένα αποτέλε-
σμα: η **κατάρρευση** του ΠΑΣΟΚ.

Η κυβέρνηση καλά τα κατάφερε μέχρι
τώρα πατώντας σε δύο βάρκες. Η τακτική
όμως και παπάς-παπάς και ζευγάς-ζευγάς
αγγίζει κάποτε τα όριά της. Αυτή η ώρα
πλησιάζει. Η απαξίωση караδοκεί. Λύ-
σεις υπάρχουν και στις δύο περιπτώσεις:

- Αν θέλει να πει ένα «περήφανο όχι»
στο ΝΑΤΟ, δεν έχει παρά να διευρύνει τη
νομιμοποιητική βάση της: Είτε με τη σύ-
γκληση του συμβουλίου πολιτικών αρχη-
γών, όπου όλοι θα συνυπογράψουν την
αντίθεση της χώρας στην παροχή διευκο-
λύσεων, είτε με τον σχηματισμό κυβέρνη-

σης εθνικής ενότητας. Ακραία, πλην όμως
πολύ αποτελεσματική επιλογή.

- Αν επιθυμεί να συνταχθεί με τους νικη-
τές αυτής της αναμέτρησης, δηλαδή τους
αμερικανονατοϊκούς, να το δηλώσει ξεκά-
θαρα. Να εξηγήσει στον ελληνικό λαό για-
τί το εθνικό συμφέρον επιτάσσει να πάμε
με το ΝΑΤΟ, να περιγράψει τις ζημιές που
θα υποστεί η οικονομία στην περίπτωση
που θα συγκρουστούμε με τους Αμερικα-
νούς και να δοκιμάσει την τύχη της στην
ευρωπαϊκή.

Αυτό, όμως, που δεν επιτρέπεται να κά-
νει είναι να «παραμυθιάζει» τους πάντες.
Και με το ΝΑΤΟ, επειδή έτσι επιβάλλει το
εθνικό συμφέρον, και με τους Σέρβους,
επειδή έτσι θέλει ο ελληνικός λαός, δεν γί-
νεται.

Νίκος Βασιλειάδης

ΑΓΑΘΟΣ

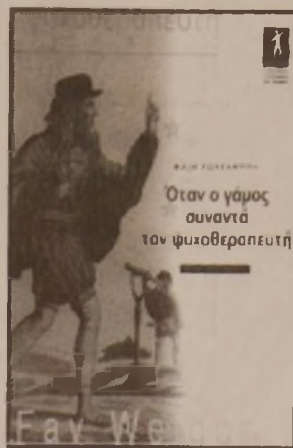
Νίκος Βασιλειάδης

ΑΓΑΘΟΣ

(Μυθιστόρημα)

ΠΕΜΠΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ Ν Ε Φ Ε Λ Η

Φαίη Γουέλντον

ΟΤΑΝ Ο ΓΑΜΟΣ
ΣΥΝΑΝΤΑ ΤΟΝ
ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΗ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Τα **γεράκια του πολέμου** προετοιμάζουν τα κοράκια της ελεύθερης αγοράς

του Δημήτρη Καΐση

Τα υπερσύγχρονα όπλα του μετα-ιστορικού κόσμου, για να χρησιμοποιήσουμε την ορολογία του **Φράνσις Φουκουγιάμα**, σκοτώνουν παιδιά και αθώους: αυτός ο Καινούργιος Γενναίος Κόσμος απαιτεί και κάποια θύματα για να στηρίξουν το βωμό του. «It's not a business of perfection» είπε σχετικά μ' αυτό ο **Ουίλλιαμ Κλίντον**, δηλαδή δεν μπορεί να είμαστε τελειομανείς σε μια τέτοια ιστορία.

Αυτή η ιστορία είναι η Γιουγκοσλαβία με τον αναπροσαρμοσμένο σοσιαλιστή-εθνικιστή στυγνό **Μιλόσεβιτς** που έτσι κι αλλιώς είναι ο κατάλληλος εχθρός της νέας τάξης πραγμάτων: γι' αυτόν, αλλά και για το λαό του, δεν ισχύει κανένα διεθνές δίκαιο γιατί προφανώς ανήκει στην χορεία των «απειλών του μη δημοκρατικού κόσμου» εναντίον της φιλελεύθερης οικονομίας.

Με άλλα λόγια η Γιουγκοσλαβία είναι μια οντότητα ανώριμη ή για να το πούμε πιο καθαρά ένα «ενοχλητικό αγριόχορτο» ανεπιθύμητο στις στιλπνές λεωφόρους του φιλελευθερισμού.

Θα πρέπει να ξεριζωθεί. Με κάπως φουσκωμένη ορολογία το είπε στην Καλιφόρνια και ο πρόεδρος Κλίντον: «Αυτή η εποχή κυριαρχείται από τον αγώνα μεταξύ της ενσωμάτωσης και της αποσύνθεσης, μεταξύ της παγκοσμιοποίησης και του φυλετισμού. Δηλαδή: ό,τι δεν ενσωματώνεται στη νέα τάξη πρέπει να αποσυντεθεί – όπως έναν άνεργο που τον έχουν πετάξει έξω οι νέες τεχνολογίες.

Βέβαια, το λέει κι ο Φουκουγιάμα, το είπε από τις αρχές του '90: οι σύγχρονες «μεταβιομηχανικές οικονομίες» του μετα-ιστορικού κόσμου (για τον οποίο άλλωστε «τα μεγάλα ζητήματα είναι τα οικονομικά») στηρίζεται στη γνώση και στις τεχνολογικές καινοτομίες, και ό,τι δεν προσαρμόζεται σ' αυτές θα εγκαταλειφθεί στην ανέλπιδη κατάσταση της εποχής του άνθρακα και του σιδήρου.

Λέει όμως και κάτι άλλο που αν τότε το είχαμε προσέξει όσο έπρεπε ίσως δεν θα είχαμε σήμερα τόσο εκπλαγεί: προωθεί την ιδέα υποκατάστασης του ΟΗΕ από οργανι-

σμούς όπως το ΝΑΤΟ που, όντας «μια ένωση αληθινά ελεύθερων κρατών με κοινή προσήλωση στις αρχές του φιλελευθερισμού», θα ήταν πολύ πιο ικανή «να αναλάβει αποφασιστική δράση για την προστασία της συλλογικής ασφάλειας έναντι των απειλών από το μη δημοκρατικό τμήμα του κόσμου».

Σ' αυτό το λάκκο έπεσε η Γιουγκοσλαβία μαζί με τον ΟΗΕ και τον γραμματέα του: τα κράτη-μέλη αυτού του Οργανισμού δηλαδή του ΝΑΤΟ «θα ήταν σε θέση να λειτουργούν σύμφωνα με τους κανόνες του διεθνούς δικαίου κατά τις μεταξύ τους σχέσεις» και άρα όχι με τους άλλους. (*Το τέλος της Ιστορίας και ο τελευταίος άνθρωπος*, εκδ. Νέα Σύνορα.)

Το πρόβλημα με τους Γιουγκοσλάβους, και όχι μόνο λόγω καθεστώτος αλλά και λόγω μιας ολόκληρης ιστορικής διαδρομής, είναι ότι βρίσκονται ακόμη στην εποχή του άνθρακα και του σιδήρου και δεν δείχνουν να πολυνοιάζονται, για το «όραμα της παγκοσμιοποίησης» που διακήρυξε μεγαλόφωνα ο Κλίντον, και που πίσω του κρύβεται το κερδοθηρικό «όραμα» της Γουώλ Στρητ. Με άλλα λόγια οι Γιουγκοσλάβοι δεν ακολουθούν, τουλάχιστον με τον σωστό πρόθυμο βηματισμό, τον ένδοξο καταναλωτικό δρόμο των «μεσοαστικών κοινωνιών», παρουσιάζοντας χαρακτηριστικά που συνιστούν σχεδόν προσβολή για τον σύγχρονο δυτικό άνθρωπο: πώς να εξηγήσουν τις ανθρώπινες αλυσίδες στις γέφυρες του Βελιγραδίου εμπρός στις βόμβες των υπερηχητικών, τα τραγούδια και τις συναυλίες ανάμεσα στις σειρήνες συναγερμού (και μάλιστα με **δική τους** ροκ μουσική αλλά μιας άλλης «παλιάς» Αμερικής).

Δεν κατάλαβαν τη βαθιά κωμική σκηνή του βομβαρδισμού του Ζωολογικού Κήπου του Βελιγραδίου από τα ναζιστικά αεροπλάνα στη γνωστή ταινία του **Κουστουρίτσα**: προφανώς ανήκουν σε διαφορετικά είδη ανθρώπων ή ανθρώπων σε διαφορετικές βαθμίδες τεχνο-οικονομικής ανάπτυξης.

Και η καινούργια βαθμίδα δεν μπορεί να

καταλάβει για την παλιά (μολυσμένη κότε με το σοσιαλιστικό μικρόβιο) τι δουλειά έχει ακόμη εκεί: αυτή δοξάζει τους νέους της ελεύθερης ακατάσχετης ροής φαιάων αγορών και πληροφοριών.

Βασικά δεν μπορεί να καταλάβει: πώς έναν μετα-ιστορικό κόσμο, πλήρη επιθετικής εκπλήρωσης, μπορεί το **ανθρώπινο δράμα** ακόμη να επιμένει – μαζί και το σταθεροποιητικό χιούμορ.

Ο Φουκουγιάμα θα το καταλαβαίνει και περιστρέφεται συνεχώς γύρω από την νοια της διακινδύνευσης της ζωής – πώς τώρα να ενεργοποιηθεί μετά την έψη των αξιών και των «μεγάλων αφηγών»;

Αντίθετα, οι σύγχρονες φιλελεύθερες νωνίες χαρακτηρίζονται, όπως λέει, απασταθερά φθίνουσα αντοχή στη βία, τον νατο και τον πόνο».

Μια φθίνουσα κατανόηση του δραματικού στοιχείου: ο φόβος εμπρός στα «φέρ Αμερικανών που θα γυρίσουν στην πατρίδα» στον οποίο ποντάρισε ο **Σαντάμ** κορο ο Μιλόσεβιτς.

Εάν η τεχνολογική ανωτερότητα δεν νει να την θεραπεύσει και μάλιστα ίδια την τρέφει, τότε: υπάρχουν κι άλλοι θρωποι να σκοτωθούν για μας, εξοπνιάς τους όχι μόνο με όπλα αλλά και με θαγιασμένες «ανθρωπιστικές αξίες».

Τα γεράκια της πολεμικής Μηχανής κοράκια της οικονομικής Μηχανής ερείπια που θ' αφήσουν τα μεν θα εφασχούν να κάνουν μπίζνες τα δε.

Όσο βλέπουν αυτά τα παιδιά «που έ τον πατέρα, τη μητέρα και τα πόδια αυτοί τρίβουν τα χέρια: μαζί με την νούργια-Γενναία Ανοικοδόμηση θα δουν τις αξίες του φιλελευθερισμού κ ελεύθερης αγοράς.

Ακόμη κι εδώ, σ' αυτή την επαρχία της Υπερδύναμης λίγες εκατοντάδες μετρα από τους σωρούς των κρεουσων γλείφουν τα χείλη τους: μετρά υπολογίζουν κέρδη με τους χρηματοτικούς εγκεφάλους τους.

εκδόσεις
ΤΖΩΝ ΓΚΡΕΪ
ΑΠΑΤΗΛΗ ΑΥΓΗ

ΟΙ ΑΥΤΑΠΑΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΘΑΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ

Π Ο Λ Ι Σ

ΚΟΣΜΑΣ ΨΥΧΟΠΑΙΔΗΣ

ο φιλόσοφος,
ο πολιτικός
και ο τύραννος

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Η νεοφιλελεύθερη εκδοχή του καπιταλισμού διαμορφώνει πλέον την καθημερινότητα των ανθρώπων σε όλο τον πλανήτη. Ο Τζων Γκρέι, οπαδός του θατσερισμού αρχικά, πολέμιος του νεοφιλελευθερισμού στη συνέχεια, αντιτάσσεται σε αυτό το ολιστικό μοντέλο και προειδοποιεί με απαισιόδοξη ματιά, ότι η προσπάθεια επιβολής του ανεξέλεγκτου καπιταλισμού σε ολόκληρο τον κόσμο θα έχει σοβαρότατες συνέπειες, όπως την αναβίωση του εθνικισμού, την επιδείνωση των εθνοτικών συγκρούσεων, την αύξηση των εστιών πολέμου και την καταδίκη εκατομμυρίων ανθρώπων σε συνθήκες φτώχειας. Η αναγκαστική εφαρμογή του θα σημαίνει για πολλές χώρες ηθική, πολιτιστική και κοινωνική αποδιάρθρωση.

Στο έργο του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη συμπυκνώνονται οι σημαντικότερες ιδέες του ελληνικού κόσμου για τη φύση των πολιτικών κανόνων και της αυτονομίας της πολιτικής. Εδώ ο φιλόσοφος αντιπαράκειται στον τύραννο και η προβληματική της συνοχής των πολιτικών σχέσεων αναπτύσσεται ενιαία με ερωτήματα που αφορούν τους σκοπούς της πολιτικής, τις αξίες που πραγματοποιεί και την αγωγή των πολιτών. Η ανάλυση γίνεται σε χώρο εξ αρχής αγωνιστικό, διότι παρών είναι πάντα και ο σοφιστής, ο οποίος επιδιώκει τη σχετικοποίηση των αξιών της φιλοσοφικής θεωρίας και τη θεμελίωση της πολιτικής στη δόξα και στην επιμέρους εγωιστική βούληση.

ΟΜΗΡΟΥ 32, ΤΗΛ. 36 43 382, FAX 36 36 501 • e-mail: polis@ath.forthnet.gr

Μετά τη Σερβία, τι;

Αυτά είναι δύο πολύ δύσκολα ερωτήματα, καθώς τα σκιάζουν δύο σταθερές παράμετροι: Αφενός η αντινατοϊκή ομοφωνία των Ελλήνων και η αντιδυτική συσπείρωση –που έχει τις ρίζες της σε θρησκευτικές και σε άλλες ιστορικές παραμέτρους– και αφετέρου η κλιμάκωση της τουρκικής στρατηγικής, που έχει ως στόχο την οριστική περιθωριοποίηση της Ελλάδας και το κλείσιμο των ελληνοτουρκικών διαφορών στο Αιγαίο και την Κύπρο με πλήρη επικράτηση των τουρκικών επιλογών.

Ο γρίφος μοιάζει άλυτος. Και όταν μάλιστα καλούνται να τον λύσουν οι κ. **Σημίτης**, **Τσοχατζόπουλος** και **Παπανδρέου**, τότε λαμβάνει χαρακτηριστικά δράματος. Διότι στο σχεδιασμό της πολιτικής τους προτάσσουν ως μοναδικό παράγοντα το κοινό ευρωπαϊκό οικονομικό συμφέρον. Για τον κ. Σημίτη και την ομάδα του η οικονομική σύγκλιση είναι το μείζον και όλα τα άλλα το έλασσον.

Και εδώ βρίσκεται ο μεγάλος κίνδυνος, καθώς η πορεία οικονομικής ενσωμάτωσης της Ελλάδας στην Ε.Ε., καθόλου δεν επηρεάζει το μεγάλο πρόβλημα της γεωπολιτικής αστάθειας που προέκυψε στην περιοχή μας από την βαθμιαία ισχυροποίηση της Τουρκίας και την κατάρρευση της ΕΣΣΔ. Η προοπτική που διαγράφεται με σιγουριά, με βάση αυτή τη λογική, είναι η ένταξη στην Ε.Ε. και η ταυτόχρονη εθνική συρρίκνωση.

Η συρρίκνωση αυτή θα συνεχίζει να εκφράζεται με την υποχώρηση των θέσεών μας στο Αιγαίο, το κλείσιμο του Κυπριακού, την εξαφάνιση του ελληνισμού στη Βόρειο Ήπειρο, την ανάδειξη μειονοτικών προβλημάτων στη Θράκη και, τέλος, με την όχι απίθανη πλέον περίπτωση και εδαφικής συρρίκνωσης, που θα είναι το προϊόν μιας πολεμικής εμπλοκής.

Γιατί φτάσαμε ως εδώ; Διότι το όλον πολιτικό σύστημα προσανατολίστηκε μετά το '74 σε δρόμους που σταδιακά μείωναν τη στρατιωτική και οικονομική ισχύ της Ελλάδας. Η Νέα Δημοκρατία, κληρονομώντας τις ολέθριες επιλογές της χούντας και πιεζόμενη κοινωνικά, προσπάθησε να κουκουλώσει τα προβλήματα και άφησε το κυπριακό και γενικώς τη στρατηγική της χώρας, στα χέρια των ΗΠΑ. Η Αριστερά, που έβγαινε από τον εμφύλιο και τη χού-

Από τον καταιγισμό των αναλύσεων και των ρεπορτάζ για την νατοϊκή επιδρομή αναδεικνύονται δύο κρίσιμα ερωτήματα: ποια πρέπει να είναι η τακτική της ελληνικής κυβέρνησης και ποιοι είναι οι κίνδυνοι που διαγράφονται για τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα.

του Απόστολου Διαμαντή

ντα, ήταν λογικό να προτάξει τα κοινωνικά προβλήματα και να διαγράψει από τις αναλύσεις της το γεωστρατηγικό συμφέρον της χώρας. Και, τέλος, το ΠΑΣΟΚ του έξαλλου παπανδρεϊκού λαϊκισμού φρόντισε απλώς να προετοιμάσει την εκλογική του νίκη με μια ακραία παροχολογία.

Οι κυβερνήσεις του τίναξαν στον αέρα και τα τελευταία ερείσματα στην οικονομία και την διπλωματία. Η χώρα βούλιαξε οικονομικά σε έναν αδιέξοδο και συνεχή δανεισμό, ο οποίος ικανοποιούσε μόνον την κατανάλωση και την εκλογική πελατεία. Η διπλωματία μας παράδερνε μεταξύ του **Καντάφι**, του **Γιαρουζέλσκι**, της αντιευρωπαϊκής ρητορείας και του «βυθίσατε το Χόρα». Και η αμυντική ισχύς μειώθηκε δραστικά με τον κομματισμό στις Ένοπλες Δυνάμεις και την μεγάλη καθυστέρηση στους αναγκαίους εξοπλισμούς, οι οποίοι συνήθως γίνονταν μέσα σε ένα τοπίο σκανδάλων.

Αλλά και στους παράπλευρους εθνικούς στόχους, στην εκπαίδευση και την έρευνα, τα πράγματα πήγαν από το κακό στο χειρότερο. Η δημόσια εκπαίδευση κυριολεκτικά διαλύθηκε, ενώ τα μεγάλα ερευνητικά κέντρα –και κυρίως αυτά που μπορούν να συμβάλουν στη συγκρότηση μιας σύγχρονης εθνικής στρατηγικής– περιέπεσαν σε οικονομική δυσπραγία. Είναι χαρακτηριστικό πως το Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού είναι σήμερα ίδρυμα-φάντασμα.

Κάπως έτσι φτάσαμε στον κ. Σημίτη. Ο οποίος κληρονόμησε και τον πασοκικό κομματισμό και την ιδεοληψία περί Ευρώπης, η οποία θεωρείται το κλειδί για κάθε εθνικό στόχο. Φυσικά δεν υπάρχει κανένα

κλειδί, και η επιδρομή του ΝΑΤΟ το καθιστά πλέον σαφές. Διότι μια χώρα μπορεί να ασκήσει εθνική πολιτική μόνον όταν στηρίζεται σε δικές της δυνάμεις, οι οποίες ταυτόχρονα δημιουργούν και τα διεκδικηθέντα. Όταν οι Αμερικανοί και Ευρωπαίοι γνωρίζουν πως σε μια ελληνική σύρραξη η Τουρκία θα κλείσει την υπόθεση σε μια βδομάδα, σε βλέπουν ως υπόθεση μιας βδομάδας. Και δεν υπολογίζουν.

Αυτή την απλή αλήθεια έχει αντιληφθεί ο ελληνικός λαός, εξ ου και ο πλήρης ανιμερικανισμός κι ο γενικός φόβος. Η βέρνηση ΠΑΣΟΚ δημιουργεί αυτή την ώρα τους μέγιστους κινδύνους. Έχοντας καταστήσει σαφές σε όλο τον κόσμο –εξ αιτίας ανικανότητας και πολιτικής οπάρκειας– πως είναι διατεθειμένη να υποχωρήσει σε κάθε τουρκικό ή αμερικανικό αίτημα, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μια καθολική εθνική ήττα. Ο κ. Σημίτης δεν είναι σε θέση ούτε έναν απλό αστισκό να βάλει στις επιλογές του ΝΑΤΟ της Τουρκίας. Και έτσι η Ελλάδα, δεμχειροπόδαρη, οδηγείται είτε σε πόλεμο και ήττα είτε σε σκέτη ήττα. Η φύση, όμως των ελληνοτουρκικών διαφορών είναι τοια που πολύ δύσκολα θα αποφευχθεί εμπλοκή. Αργά ή γρήγορα.

Από πολιτική άποψη είναι προφανές ότι απαιτείται κατ' αρχάς αλλαγή κυβερνήσεως και μια εναρμόνιση του λαϊκού αισθήματος με τις κυβερνητικές επιλογές. Η νέα βέρνηση, είτε της κεντροδεξιάς είτε της αριστεράς –αδιάφορο επί του παρόντος– θα πρέπει να αναλάβει το έργο της ευρύτερης συναίνεσης στους δύσκολους χειρισμούς. Να κάνει σαφές στο ΝΑΤΟ πως η Ελλάδα δεν πρόκειται να δεχθεί εμπλοκή στον πόλεμο και καμιά σεμνότητα της ρύθμιση των ελληνοτουρκικών διαφορών. Και, τέλος, να προετοιμάσει τον κόσμο για όλες τις συνέπειες. Πρέπει σημερινό κλίμα εθνικής ομοψυχίας να εκμεταλλευθούμε πολιτικά και να δημιουργήσουμε δεύτερες σκέψεις και αναλογίες σε Τουρκία και ΗΠΑ, για τις σοβαρές συνέπειες ενός ελληνοτουρκικού διαλόγου που θα αγνοεί τα ελληνικά συμφέροντα.

Πρέπει, το συντομότερο, να απαλλαγούμε από τον κ. Σημίτη και την κυβέρνηση του. Όσο παραμένουν, το χειρότερο εχόμενο όλο και πλησιάζει.

Έκκληση για ειρήνη

Δεκατέσσερις Βαλκάνιοι πνευματικοί άνθρωποι –από την Ελλάδα, την Βουλγαρία και την Ρουμανία– υπέγραψαν την Κυριακή 4 Απριλίου έκκληση για την κατάπαυση των βομβαρδισμών και την ειρήνη στην περιοχή. Το κείμενο έτυχε μεγάλης δημοσιότητας από τα ΜΜΕ στην Ελλάδα, τις άλλες βαλκανικές χώρες και σε ορισμένη μερίδα του ευρωπαϊκού Τύπου. Στη συνέχεια, και άλλοι καλλιτέχνες και διανοούμενοι προσυπέγραψαν το κείμενο της έκκλησης. Χαρακτηριστικό της απήχησης που είχε η έκκληση ήταν η πρόσκληση από την εφημερίδα *Frankfurter Allgemeine Zeitung* προς τον ρουμάνο ποιητή Μίρτσεα Ντινέσκου να εξηγήσει το νόημα της υπογραφής του. Στο φύλλο της Τετάρτης 14 Απριλίου δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα άρθρο του Ντινέσκου –που αναδημοσιεύεται σε άλλες σελίδες του τεύχους– μαζί με άλλο άρθρο του γερμανού λογοτέχνη Hans Magnus Enzensberger. Στην Γαλλία, ο υπουργός Εσωτερικών Σεβενεμάν διένειμε τα άρθρα αυτά στο υπουργικό συμβούλιο τονίζοντας ότι ο ίδιος δεν μπορεί να συμβάλει σε έναν τέτοιο πόλεμο. Η χειρονομία του Σεβενεμάν σήκωσε δύοελλα διαμαρτυριών από τους πολεμόφιλους διανοούμενους στη Γαλλία. Στην Βουλγαρία, την Κυριακή 18 Απριλίου, στην εκπομπή Hashone του τηλεοπτικού καναλιού 7DNI («Επτά Ημέρες») καλεσμένος ήταν ο μεγάλος γλύπτης Vezdi Rashidon (τουρκικής καταγωγής και ένας από τους πέντε πρώτους βούλγαρους καλλιτέχνες που υπέγραψαν την έκκληση). Στην διάρκεια της εκπομπής, ο Rashidon, αφού παρατήρησε ότι διανοούμενοι και από χώρα του ΝΑΤΟ υπέγραψαν έκκληση που λέει «όχι» στον πόλεμο, συνέχισε λέγοντας ότι οι τάφοι δεν έχουν χρώμα, σε αντίθεση με τις εθνοτικές απόψεις. Ολοκλήρωσε, παρατηρώντας με κυνισμό, ότι οι Αμερικανοί κατόρθωσαν να σκοτώσουν τον ίδιο τους τον πρόεδρο, τον Τζων Κέννεντυ. Αν, λοιπόν, τους απασχολούσε απλώς ο Μιλόσεβιτς, θα μπορούσαν να επιδιώξουν την δολοφονία του, αποφεύγοντας όμως να καταστρέψουν μian ολόκληρη χώρα.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΗΣ

Εμείς, πολίτες των Βαλκανίων, με γνώση και συνείδηση της ιδιαιτερότητας της περιοχής και έντονη ανησυχία για την απρόβλεπτη συνέχεια της πολεμικής σύρραξης

Ζητούμε:

- Την άμεση κατάπαυση των βομβαρδισμών εναντίον της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας.
- Την άμεση παύση των πολεμικών επιχειρήσεων στο Κοσσυφοπέδιο, την προστασία των αμάχων και την έναρξη πολιτικής διαπραγματεύσεως υπό την αιγίδα του ΟΗΕ για το μέλλον του Κοσσυφοπεδίου, που θα προβλέπει ευρεία αυτονομία της περιοχής και διεθνή διασφάλιση των συνόρων της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας
- Την φροντίδα της διεθνούς κοινότητας για τις άμεσες ανάγκες των προσφύγων και τον εν συνεχεία ασφαλή επαναπατρισμό τους υπό διεθνή εποπτεία.
- Την απελευθέρωση όλων των ομήρων και αιχμαλώτων της πολεμικής σύγκρουσης.
- Την παροχή διεθνούς οικονομικής βοήθειας για την αποκατάσταση των ζημιών που προκάλεσαν οι βομβαρδισμοί και οι συγκρούσεις σε όλες τις περιοχές της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας.
- Την προστασία και την αποκατάσταση των πολιτισμικών μνημείων που επλήγησαν από τους βομβαρδισμούς στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας.

Υποσχόμαστε ότι, μαζί με όλους τους πνευματικούς ανθρώπους των Βαλκανίων, θα δουλέψουμε με ευθύνη, διαθέτοντας όλες τις δυνάμεις μας, για την ειρηνική και ισότιμη συμβίωση όλων των πολιτών της πε-

ριοχής και την ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων και του πολιτισμού των Βαλκανίων.

Καλούμε τους πολίτες όλου του κόσμου να διαμαρτυρηθούν και να πιέσουν τις κυβερνήσεις τους ώστε να παύσει αμέσως η πολεμική σύρραξη.

Καλούμε τους πνευματικούς ανθρώπους όλου του κόσμου να προσυπογράψουν αυτό το κείμενο και να ενώσουν τη φωνή τους για να σταματήσει επιτέλους η χρήση πολεμικής βίας και να κυριαρχήσει η ειρήνη όπου γης.

Θεόδωρος Αγγελόπουλος, σκηνοθέτης (Ελλάδα)
Μανόλης Αναγνωστάκης, ποιητής (Ελλάδα)
Γιώργος Ζογγολόπουλος, γλύπτης (Ελλάδα)
Μίκης Θεοδωράκης, συνθέτης (Ελλάδα)
Ιάκωβος Καμπανέλλης, θεατρικός συγγραφέας (Ελλάδα)
Μάγια Μόργκενστερν, ηθοποιός (Ρουμανία)
Μιχάι Μπουκουλέι, γλύπτης (Ρουμανία)
Στέφαν Νταναϊλοφ, ηθοποιός (Βουλγαρία)
Μίρτσα Ντινέσκου, ποιητής (Ρουμανία)
Βαλερί Πετρόφ, συγγραφέας (Βουλγαρία)
Βεζντί Ρασίντοφ, γλύπτης (Βουλγαρία)
Σβετλίν Ρούσεφ, ζωγράφος (Βουλγαρία)
Χάρυ Ταβιτιάν, συνθέτης (Ρουμανία)
Στέφαν Τζάνεφ, θεατρικός συγγραφέας (Βουλγαρία)

Κυριακή 4 Απριλίου 1999

ΝΕΕΣ ΥΠΟΓΡΑΦΕΣ

Στο μεταξύ, πολλοί πνευματικοί άνθρωποι από τις βαλκανικές χώρες προσυπέγραψαν την έκκληση των 14.

Από την ΡΟΥΜΑΝΙΑ οι:

Dinu Adam ποιητής, Dan Erceanu ζωγράφος, Ioan Flora ποιητής, Mariana Marin ποιήτρια και ο σκηνοθέτης Andrei Serban.

Από την ΤΟΥΡΚΙΑ οι:

Sezer Duru συγγραφέας και μεταφράστρια, Aydin Engin δημοσιογράφος και Oral Calislar συγγραφέας και δημοσιογράφος.

Από την ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ οι ποιητές:

Adam Puslojic και Radomir Andric.

Από την ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ οι:

Mincho Minchev μουσικός, Zako Heskia σκηνοθέτης, Anton Donchev συγγραφέας, Alexandar Morfov σκηνοθέτης του Εθνικού Θεάτρου, Valo Radev σκηνοθέτης κινηματογράφου, Donio Donev ζωγράφος-animator, Georgi Kalogianchev ηθοποιός, Nevena Tocheva σκηνοθέτης, Nikolai Haitov συγγραφέας, Ivan Popiordanov διευθυντής στην τηλεόραση, Kiran Kolarov σκηνοθέτης, Doncho Tsonchev συγγραφέας, Pavel Matev ποιητής, Slav Bakalov σκηνοθέτης-animator, Julia

Ognianova σκηνοθέτης, Leon Daniel σκηνοθέτης, Andrei Pantev ιστορικός, Nadia Popova ποιήτρια, Nadezda Zaharieva ποιήτρια, Kalina Kovacheva ποιήτρια, Leda Mileva ποιήτρια, Vili Tsankov σκηνοθέτης, Ginka Stancheva ηθοποιός, Stefan Prodev δημοσιολόγος, Petar Karaangon ποιητής.

Από την ΕΛΛΑΔΑ οι:

Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ ποιήτρια, Γκαίη Αγγελή σκηνοθέτης, Δημήτρης Αλεξίου ποιητής, Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου συγγραφέας, Λούλα Αναγνωστάκη συγγρα-

φέας, Βασίλης Αναστασίου σκηνοθέτης, Πλάτων Ανδριτσάκης μουσικός, Λάζαρος Ανδριώτης ηθοποιός, Νίκος Αντωνάκης σκηνοθέτης, Ρήγας Αξελός ηθοποιός, Ευγενία Αποστόλου ηθοποιός, Ντίνα Αρσενιάδου υπάλληλος Εθνικού Θεάτρου, Ηλίας Ασπρούδης ηθοποιός-σκηνοθέτης, Νάσος Βαγενάς συγγραφέας, Αικατερίνη Βακαλοπούλου ηθοποιός, Χριστίνα Βαλώση ηθοποιός, Μελίνα Βαμβακά ηθοποιός, Λεωνίδας Βαρδαρός ηθοποιός-σκηνοθέτης, Λαέρτης Βασιλείου ηθοποιός, Γιώργος Βελι-

ντζας ηθοποιός, Απόστολος Βέττας σκηνογράφος, Λεΐα Βιτάλη συγγραφέα, Χάρης Βλαβιανός ποιητής, Αντώνη Βλησίδης ηθοποιός, Ζωή Βουδούρη ηθοποιός, Δημήτρης Γαβαλάς ποιητής, Κούλα Γαλιώτη σκηνογράφος-ενδυματολόγος, Ελένη Γερασιμίδου ηθοποιός, Κάτια Γέρου ηθοποιός, Μελέτης Γεωργιάδης ηθοποιός, Τατιάνα Γκρίτση-Μιλιξ πεζογράφος, Αντώνης Δαγκλίδης σκηνογράφος, Γιάννης Δεγαΐτης ηθοποιός, Χρήστος Δεσύλλας συγγραφέας, Αλεξάνδρα Διαμαντοπούλου ηθοποιός, Μαρία Δημητρούκα ηθοποιός, Κική Δημουλά ποιήτρια, Νίκος Διαμαντής σκηνοθέτης, Γιάννης Διαμαντόπουλος σκηνοθέτης, Ευγένιος Διονυσόπουλος σκηνοθέτης, Βαρβάρα Δούκα σκηνοθέτης

Интелектуалци от Балканите ИСКАТ КРАЙ НА БОМБИТЕ

38 български интелектуалци подкрепиха протеста на гражданите си срещу военния конфликт в Сърбия. Композитора Милко Телоракис, поетът Манчис Алаговски, братът на Яков Кабанелс и скулпторът Георге Зонопопулс са разпространили заявление до европейски държави от името на гражданите на Балканите. В него се иска

„незабавно прекратяване на бомбардировките срещу СР Югославия, защита на цивилното население в Косово, преговори под егидата на ООН за бъдещето му с широк автоνομия за областта и грижа на организацията за потребностите и безопасното репатриране на бежанците“.

„Освобождаване на всички военни заложници и пленници от военния конфликт, международна икономическа помощ за възстановяване на Югославия и защита и възстановяване на паметниците на културата“. Искат интелектуалците. Те призовават гражданите от целия свят

да упражнят натиск върху правителствата си, да прекратяват на конфликта.

Антон Дончев, Вълко Ридев, Свѐтлин Русев, Стефан Данаилов, Марин Янев, Вежди Рашидов, Леон Даниел, Зako Хеския, Джоко Росич, Иван Попборланов, Валери Петров, Дончо Донеv, Стефан Цанев са измеждy държавите прикѐреници на се български интелектуалци

Από την εφημερίδα της Σόφιας SEGA, 8.4.99.

Τίτλος: Διανοούμενοι των Βαλκανίων ζητούν τον τερματισμό των βομβαρδισμών.

Ιέλω Ζαρόκωστα συγγραφέας-ηθοποιός, Δημήτρα Ζέρβα ηθοποιός, Δημήτρης Σουρούδης ζωγράφος, Μάκης Θεοδωράκης ηθοποιός, Βαγγέλης Θεοδωρόπουλος σκηνοθέτης, Μαρία Ιωαννίδου ηθοποιός, Τόνι Ιωαννίδου ηθοποιός, Ρούλα Κακλανάκη συγγραφέας, Γιάννης Κακλέας σκηνοθέτης, Χρήστος Καλαβρούζος ηθοποιός, Έκτωρ Καλούδης ηθοποιός, Βίκυ Χαμπούρη ηθοποιός, Θάνος Κανέλλης ηθοποιός, Βλάσης Κανιάρης ζωγράφος, Ιαταλία Καποδίστρια ηθοποιός, Αθανασία Καραγιαννοπούλου ηθοποιός, Κατερίνα Καραγιάννη ηθοποιός, Νίκος Καραωργής ηθοποιός, Ιωάννα Καρατζαφέρη συγγραφέας, Γιάννης Καρατζογιάννης ηθοποιός, Γιώργος Καυκάς ηθοποιός, Γιώργος Κέντρος ηθοποιός, Νατάσα Κεμέτη πεζογράφος, Στάθης Κόκκορης ηθοποιός, Μαρία Κοντοδήμα ενδυματολόγος, Μάνος Κοντολέων συγγραφέας, Εύα Κοσμανίδου ηθοποιός, Στέφανος Κοτσίκος σκηνοθέτης, Μάρα Κουκουλά ηθοποιός, Χριστίνα Κουλουμπή ηθοποιός, Ηλίας Κουντής ηθοποιός, Νικαίτη Κουντούρη σκηνοθέτης, Νταίζη Κουράση ενδυματολόγος, Αργυρώ Κουρουπού ηθοποιός, Άννα Λουτσαυτική ηθοποιός, Σπύρος Κωνσταντόπουλος ηθοποιός, Γιώργος Λαζάνης ηθοποιός, Αγγελική Λαμπρή ηθοποιός, Ζωή Λάμπρη ηθοποιός, Λαμπρινή Λίβα ηθοποιός, Δημήτρης Λιγνάδης ηθοποιός, Άννα Μαυράκη ηθοποιός, Ιωάννα Μακρή ηθοποιός, Έρση Μαλικιέντζου ηθοποιός, Γιάννης Μαργαρίτης σκηνοθέτης, Βαλεντίνο Μαυρένγκο σκηνογράφος, Φρέζα Μαχαίρα ηθοποιός, Σταύρος Μερμήγκης ηθοποιός, Πέπη Μεταλλείδου ηθοποιός, Θεόδωρος Μιχαηλίδης ηθοποιός, Ιεροκλής Μιχαηλίδης ηθοποιός, Πέρις Μιχαηλίδης ηθοποιός-σκηνοθέτης, Γεράσιμος Μιχελής ηθοποιός, Περιλάκης Μουστάκης ηθοποιός, Νίκος Μπακογιάννης ηθοποιός, Χαρά Μπακονικόλα θεατρολόγος, Αλίκη Μπακοπούλου-Χωλς θεατρολόγος, Κώστας Μπάλας ηθοποιός, Ντε-

Наши интелектуалци подкрепят призив на Микис Теодоракис

Незабавно прократяване на бомбардировките на НАТО поискаха петима гръцки интелектуалци на чело със знаменития композитор Микис Теодоракис.

В призива им към всички балкански творци, публикуван преди два дни в гръцкия печат, те настояват за започване на преговори под егидата на ООН за разрешаване на конфликта.

Сред инициаторите на антивоенния текст са още кинорежисьорът Теодорос Ангелопулос, поетът Μανσλнс Анагностакис, драматургът Яковос Кабанелис и скулпторът Йоргос Зонгополоулос. Група-

та обявява заедно с всички интелектуалци на Балканите да работят за мирно съвместно съществуване на всички граждани на полуострова.

Вчера към призива на гръцките си колеги се присъединиха 35-има български интелектуалци. Сред първите, подписали изправената по факс декларация, са Стефан Данакилов, Стефан Цанев, Светлин Русев, Вапери Петров, Леон Даниел, Вълко Радев, Александър Морфов, Вужди Рашидова, Георги Каполянчев, Николай Хайтов, Иван Попйорданов и други популярни наши творци от всички жанрова на изкуството. И

Εφημερίδα της Σόφιας MONITOR, 9.4.99.
Τίτλος: Διανοούμενοι ζητούν τον τερματισμό των αεροπορικών επιδρομών κατά της Γιουγκοσλαβίας.

νίζ Μπαλτσαβιά ηθοποιός, Βάνα Μπάρμπα ηθοποιός, Σοφία Μπάρμπα ηθοποιός, Μάρα Μπαρόλα ηθοποιός, Κώστας Μπάσης ηθοποιός, Σπύρος Μπιμπίλας ηθοποιός, Βαγγέλης Μπιτσώρης μεταφραστής, Κωνσταντίνος Μπερικόπουλος ηθοποιός, Τζένη Μπότση ηθοποιός, Αλέξια Μπουλούκου ηθοποιός, Γιώργος Μπουντουβής συνθέτης-μουσικολόγος, Νίκος Νατσούλης σκηνογράφος, Γιάννα Νικολοπούλου ηθοποιός, Σπύρος Νούνεσης διευθυντής φωτογραφίας, Πάνος Ξενάκης ηθοποιός, Δημήτρης Οικονόμου ηθοποιός, Παυλίνα Παμπούδη ποιήτρια, Ηλιάνα Παναγιωτούνη ηθοποιός, Αθηνά Παπαδάκη ποιήτρια, Παναγιώτης Παπαδημητρίου, τεχνικός κινηματογράφου, Δημοσθένης Παπαδόπουλος ηθοποιός, Παντελής Παπαδόπουλος ηθοποιός, Σπύρος Παπαδόπουλος ηθοποιός, Πάνος Παπακυριακόπουλος σκηνοθέτης, Μίρκα Παπα-

κωνσταντίνου ηθοποιός, Μαρία Παπαλάμπρου ηθοποιός, Νικηφόρος Παπανδρέου θεατρολόγος, Άννα-Μαρία Παπαχαραλάμπους ηθοποιός, Ηρακλής Παρχαρίδης ζωγράφος, Γιώργος Πάτσας σκηνογράφος, Γιάννης Πατίλης ποιητής, Πηνελόπη Πιτσούλη ηθοποιός, Λευτέρης Πλασκοβίτης ηθοποιός, Προκόπης Πολίτης ηθοποιός, Μάριος Ποντίκας συγγραφέας, Θανάσης Ρεντζής σκηνοθέτης, Κώστας Ρήγος χορογράφος, Γιάννης Ροζάκης ηθοποιός, Μπάμπης Σαρηγιαννίδης ηθοποιός, Πέτρος Σεβαστίκογλου σκηνοθέτης, Πολυξένη Σιάτρα, Αγγελική Σιδηρά ποιήτρια, Γιάννης Σκαραγκάς ηθοποιός, Σμαράγδα Σμυρναίου ηθοποιός, Μανώλης Σορμαίνης ηθοποιός, Δημήτρης Σοφιανόπουλος σκηνοθέτης, Μάνος Στεφανίδης κριτικός τέχνης, Ασπασία Τζιτζικάκη ηθοποιός, Άσπα Τομπούλη σκηνοθέτης, Αδριανή Τουντοπούλου ηθοποιός, Κώστας Τριανταφυλλόπουλος ηθοποιός, Ντόρα Τσάτσου χορογράφος, Γιώργος Τσιδίμης ηθοποιός, Λίζυ Τσιριμώκου συγγραφέας, Ράσμη Τσόπελα ηθοποιός, Αιμιλία Υψηλάντη ηθοποιός, Μισέλ Φάις πεζογράφος, Κώστας Φαλελάκης ηθοποιός, Άντεια Φραντζή ποιήτρια, Θανάσης Φωκάς ηθοποιός, Γιώργος Χαρβαλιάς ζωγράφος, Ειρήνη Χατζηκωνσταντή ηθοποιός, Νίκος Χατζηπαππάς σκηνοθέτης, Μηνάς Χατζησαββάς ηθοποιός, Λεία Χατζοπούλου-Καραβία συγγραφέας, Κατερίνα Χέλμη ηθοποιός, Έλενα Χουζούρη ποιήτρια, Νίκος Χουρμουζιάδης σκηνοθέτης, Δημήτρα Χριστοδούλου ποιήτρια, Κωνσταντίνα Χριστοφορίδου ηθοποιός, Λαλούλα Χρυσικοπούλου σκηνογράφος, Χριστίνα Ψύλου ηθοποιός.

Επίσης οι ευρισκόμενοι στην Ελλάδα ξένοι καλλιτέχνες:

Gagik Altounian (Αρμένιος), Ventzeslav Iotov (Βούλγαρος), Velisar και Zoritsa Kristich (Σέρβοι), Vitali Dovgasenko (Ουκρανός), Christian Radu Macavei (Ρουμάνος), Dmitri Salov (Ουκρανός).

Τόλης Καζαντζής —
ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ
(Διηγήματα)

Μόλις κυκλοφόρησε

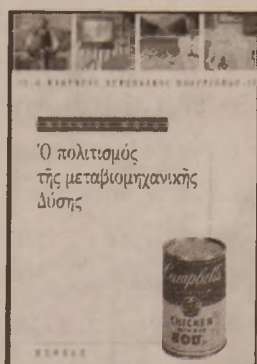
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Ο ΝΕΩΤΕΡΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Διεύθυνση: Παναγιώτης Κονδύλης

Ντάνιελ Μπελ

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΔΥΣΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Εδώ και τέσσερις εβδομάδες που κρατούν οι βομβαρδισμοί στη Γιουγκοσλαβία, τα δικά μας Μέσα και ο Τύπος με τη σειρά τους μας βομβαρδίζουν με υλικό εντυπωσιακού όγκου και ποικιλίας απόψεων. Ασφαλώς οι αναλύσεις της στιγμής καταλογογραφούνται, αποδελτιώνονται, και θα αναλυθούν κάποτε συστηματικά από τους ειδικούς, όπως αρμόζει σε προϊόντα της διανόησης.¹ Ίσως με τέτοιες έρευνες προσεγγισθεί –επιτέλους– το έωλο όσο και ακανθώδες ερώτημα τι εστί Έλλην διανοούμενος.

Η εμπλοκή των Ελλήνων διανοουμένων στους βομβαρδισμούς του **NATO**

του Στέλιου Καφαντάρη

Καθώς εδώ, για πολλούς τεχνικούς λόγους, οι δυνατότητες ανάλυσης είναι περιορισμένες θα γίνει απόπειρα μόνο ακροθιγών σχολίων με μεταφορά εντυπώσεων από μνήμης ή με τη βοήθεια σχεδόν τυχαίων αποκομμάτων εφημερίδων², ως συμβολική ενέργεια υποστηρικτική της ανάγκης περαιτέρω διερεύνησης.

Η πρώτη παρατήρηση είναι μάλλον αναμενόμενη: Ενώ έχει γίνει αντιληπτό ότι η καταθλιπτική πλειονότητα του Ελληνικού λαού είναι εναντίον των βομβαρδισμών³, οι διανοούμενοι δεν είναι τόσο ξεκάθαροι στις προτιμήσεις τους. Επιβεβαιώνεται, δηλαδή, ο τετριμμένος αφορισμός ότι η διανόηση πάντοτε πηγαίνει κόντρα στο ρεύμα. Είναι γνωστό ότι ο λαός υπεραπλουστεύει τις καταστάσεις και κοιτάει περισσότερο αυτό που θεωρεί, έστω κοινόφθαλμα, ως το συμφέρον του. Οι πολιτικοί το γνωρίζουν αυτό και το εκμεταλλεύονται μέσω του λαϊκισμού.

Στην περίπτωση των βομβαρδισμών ωστόσο διαισθάνομαι ότι υπάρχει μια χαρακτηριστική μεταστροφή της συμπεριφοράς του ρεύματος. Την παρουσιάζω προχειρώς και λυπούμαι που δεν έχω τα εφόδια για να διατυπώσω αυτήν την εξαίρεση με επιστημονική ακρίβεια.

Οι επιλογές του Ελληνικού λαού ήταν ουσιαστικά δύο, που δεν ήταν απολύτως εναλλακτικές αλλά μάλλον διαδοχικές: Κατά πρώτον έπρεπε να γίνει αποδεκτό

ότι επιχειρείται εθνοκάθαρση εναντίον των Αλβανοφώνων του Κοσσυφοπεδίου και έπειτα, αν ήταν θετικό το πρώτο, έπρεπε να επιλεγούν τρόποι για την αντιμετώπισή της. Από την μια πλευρά, η επίλυση του προβλήματος θα προέκυπτε διά της εξαφάνισης του Μιλόσεβιτς μέσω των βομβαρδισμών του NATO, και από την άλλη θα μπορούσε να επιλεγεί μια άλλη λιγώτερο ριζοσπαστική λύση, π.χ. χρήση ειδικών δυνάμεων, κυνηγοί κεφαλών, αποσταθεροποίηση, εμπορικός αποκλεισμός ή και απλή αναμονή, ελπίζοντας να κινηθούν οι Σέρβοι.

Ποια επιλογή μοιάζει περισσότερο απλουστευτική ώστε να προσφέρεται για την πλειοψηφία; Ασφαλώς η αυτόματη αποδοχή της εθνοκάθαρσης χωρίς τα δυσάρεστα ερωτήματα του είδους ποια είναι τα κριτήρια και ποιος αποφασίζει, σε συνδυασμό με τους βομβαρδισμούς που και μοντέρνοι είναι και τρομακτικοί ώστε να συνετίσουν και τον πλέον δύστροπο. Συνοπτικά, αυτή η εκδοχή λέει ότι ο Μιλόσεβιτς είναι ένας χασάπης και πρέπει να εξαφανιστεί πάραυτα για να προστατευτούν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Γιατί, ωστόσο, ο Ελληνικός λαός δεν συντάχθηκε με αυτήν την πλέον απλουστευτική επιλογή; Εικασίες μόνο μπορούμε να κάνουμε. Οι Έλληνες μάλλον δεν είμαστε αναφανδόν υπέρ του Μιλόσεβιτς. Και γιατί να είμαστε, αλήθεια; εδώ ούτε οι Σέρβοι δεν ήταν μαζί του· μόλις τώρα συσπειρώ-

θηκαν εξαιτίας της εξωτερικής απειλής.

Ακόμα περισσότερο, την εξουδετέρωση του Μιλόσεβιτς ο Ελληνικός λαός μπορεί να την έβλεπε θετικά, τι θα χάναμε; Ήταν μια ανορθόδοξη, έστω, μεθόδευση τυραννοκτονίας, ή έμμεσης αυτοδικίας; Τι θα κερδίζαμε; Θα είχαμε έναν «εκλεμένο δικτάτορα» λιγώτερο στην περιοχή. Υπάρχει, ωστόσο, το πρακτικό μέρος, εκ του οποίου φαίνεται να αστοχούν οι διανοούμενοι: Όσο έξυπνες και αν είναι οι βόμβες δεν μπορεί να οριστεί ο Μιλόσεβιτς αμέσως στόχος⁵, πρέπει να πέσει έμμεσα από τον στρατηγικό-οικονομικό βομβαρδισμό με τις τερατώδεις επιπτώσεις στον πληθυσμό, στην υποδομή και στο περιβάλλον της ευρύτερης περιοχής.

Έτσι, ο λαός με εναργέστατη κρίση και με καχυποψία για την σύγχρονη διεθνή πολιτική και τα τελευταία όπλα, επέλεξε την απόρριψη της απλουστευτικής λύσης κατά 96%, ενώ οι διανοούμενοι, μάλλον γοητευμένοι από την νέα οπλική ικανότητα της δήθεν ακριβείας –της και χειρουργικής καλούμενης, κακώς, παραγνωρίζοντας ότι πολλές εγχειρήσεις είναι αληθινά χασάπικες και ακρωτηριαστικές ακόμη και στην εποχή μας– παλεύουν άκομψα με αποστρόφές του τύπου «κακοί οι βομβαρδισμοί αλλά κάκιστος ο χασάπης». Η μετάνοια των αρχικών επιχειρημάτων στην διχοστασία συμψηφισμός ή όχι, οδηγεί τους αντιδικούντες να διαφωνούν με εξαιρετικά πρωτόγονο τρόπο.⁶

Υπάρχουν και τα άκρα, αυτοί που υποστηρίζουν ότι οι βομβαρδισμοί όχι μόνο είναι επιβεβλημένοι αλλά μάλλον άργισαν.⁷ Όσο και αν είναι κανείς αντίθετος με βομβαρδισμούς εν γένει, είναι μια ενδεδειγμένη θέση, η οποία θα μπορούσε να γενικευθεί και να ελεγχθεί ως προς την εσωτερική αρμονία της, οι διανοούμενοι εξάλλου, είναι εξασκημένοι στις γενικεύσεις και στους ελέγχους: Αν οι βομβαρδισμοί κρίνονται ως η μόνη ενδεδειγμένη πολιτική λύση για την διαφύλαξη ή την αποκλιμάκωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τότε οι υποστηρικτές αυτής της θεωρίας έχουν πνευματικό και ηθικό καθήκον να εκ της θέσεώς τους στην κοινωνία να προτείνουν στο NATO βομβαρδισμούς σε όλες τις περιοχές της υφελούς που έχουν ανάλογα προβλήματα.⁸

Μπορεί να φαίνεται παράλογη η παραπάνω πρόταση εκ πρώτης όψεως, αλλά είναι συνεπής με την αρχική υπόθεση: Η επεκρότηση μιας στρατηγικής λίγο διαφέρει από την υπόδειξη της στρατηγικής. Η διαφορά είναι μόνο στην πρωτοβουλία, κατ'

... αλλά και οι υποδεικνύοντες και οι υπο-
τηρίζοντες πρέπει να συμπίπτουν στους
γγρασιασμούς τους, αξιολογώντας την
πραγματογική ως βέλτιστη.

Αλλωστε δεν είναι καλύτερα να κατευθύ-
ται το πολεμοχαρές NATO προς δρα-
τηριότητες και στόχους που προτείνουν
διανοούμενοι αντί να τις επιλέγουν οι
νεγκέφαλοι στρατιωτικοί ή οι ολιγοφρε-
νείς κυβερνήτες, καλύπτοντας ποιος ξέρει
ποιες σκοπιμότητες, και με ποια προκλητι-
κα επιχειρήματα; Μόνο η ανάληψη μιας
ποιας πρωτοβουλίας θα έβγαζε τη δια-
κρίση από τη δεινή θέση του ουραγού και
μέρει του αναγκαστικού χειροκροτητού
των αποφάσεων του στρατιωτικο-πολιτι-
κού περιβάλλοντος των ισχυρών στην
Ελλάδα βρίσκεται σήμερα.

Παράλληλα, ο συναισθηματισμός και ο
αυθαγαυισμός κάνει την εμφάνισή του
στα επιχειρήματα. Συχνά
απορούν οι διανοούμενοι «Μα στην
Αφρική», λες και στην Ασία ή την
Αμερική οι βομβαρδισμοί μπορούν να νο-
μιμοποιηθούν με χαλαρότερα κριτήρια
εθικής τάξης «επειδή εκεί κάτω όλο σκο-
τώνονται».

Υπάρχουν και αυτοί που προτρέπουν να
πάρουμε θέση, αλλά να διαφυλάξου-
με τα σύνορα μας. Στα λόγια τους διακρί-
νεται υφέρπουσα ηττοπάθεια, να μείνου-
με ακυρωμένοι στο πλάι, περιμένοντας το
έλος του πολέμου, ευχόμενοι να μην μας
ανακατέψει η Αμερική και η Τουρκία. Ο
πρέσβης των ΗΠΑ εναλλακτικά ανακη-
ρύσσεται ανθύπατος -κατά τους προϊστα-
μένους του τίτλος τιμής ίσως, βάσει του
ποίου μπορεί να προαχθεί- ή κατ' άλλ-
ους υμνείται ως ο προστάτης των συνό-
ρων μας.¹⁰

Δεν πρέπει να παραλειφθεί και ο κυνι-
σμός ορισμένων, ότι το τέλος του πολέμου
α σημάνει νέο χρυσούν αιώνα για τις ελ-
ληνικές κατασκευαστικές και εμπορικές
επιχειρήσεις που λόγω της στάσης της
Ελλάδας θα είναι οι μόνες αποδεκτές για
την ανασυγκρότηση της χώρας.

Τέλος, και οι διανοούμενοι της κυβέρνη-
σης έχουν αναπτύξει συνοριακές φοβίες.
Ξαντλούνται στην υπερπροσπάθεια να
ερατήσουν τα σύνορα απαραβίαστα δι'
μπεριστατωμένων δηλώσεων και ανεδά-
κτων σχεδίων. Ατυχώς απεμπολείται
πάνια ευκαιρία για την Ελλάδα να λει-
τουργήσει ως σοβαρό και υπολογίσιμο
μέλος, όχι απλώς ως ένα σύνολο συνόρων
παραβιάστων και μη, αλλά κυρίως ως μια
μεσογειακή χώρα τολμηρών πολιτικών με όραμα
και ιδέες που θα μπορούσαν να διαμεσο-

λαβήσουν για να σταματήσει ο πόλεμος
και να εκτονωθεί η κρίση. Είναι ένας ρό-
λος που κερδίζεται, δεν χαρίζεται από τις
Υπέρτατες Δυνάμεις.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για λόγους οικονομίας της γραφής, αποφεύγω να δώσω τον ορισμό του διανοούμενου, αλλά περιλαμβάνω τους δημοσιογράφους, ακόμα και τον Τράγκα και γενικά οιοδήποτε γράφει στον Τύπο ή μιλάει στα κανάλια.
2. Εξαιρώ ορισμένα γραφτά που αναφέρονται σε φήμες, λ.χ. το άρθρο του Α. Παπαχελά «Οι απαντήσεις που γεννούν ερωτήματα» Βήμα 17.4.99, όπου χάριν παραδείγματος μνημονεύονται ορισμένες φανταστικές ανακρίβειες (sic) του Ν. Μουζέλη και του Γ. Τράγκα, παρά το γεγονός ότι ο Παπαχελάς μάλλον δεν τους έβαλε τυχαία στα δύο άκρα του φάσματος.
3. Από έρευνες προκύπτει ότι ένα ασήμαντο 1,3% είναι υπέρ των βομβών και 2% αδιάφοροι (Ελευθεροτυπία 19.4.99)
4. Η παρέμβαση του NATO έχει αλλοιώσει τον όρο. Κανονικά θα έπρεπε να λέγεται ετεροδικία, έστω και αν συμπίπτει με το παλαιό ομώνυμο προνόμιο του ιμπεριαλισμού να δικάζεται κάποιος στην πατρίδα του για έγκλημα που φέρεται ότι διέπραξε σε υποτελή χώρα. Εδώ η ερμηνεία μετατρέπεται εύκολα: Χώρες και Λαοί καταδικάζονται χωρίς δίκη.
5. Ο Γ. Μαρίνος το επισημαίνει με σοβαρότητα σε άρθρο του «Κόρακας κοράκου μάτι» Βήμα 18.4.99 και καταλήγει ότι οι ηγέτες

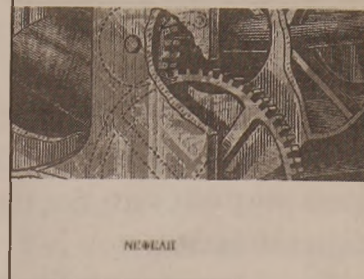
«πολεμούν μέχρι τελευταίου υπηκόου τους, αλλά παρέχουν ασυλία εις εαυτούς και αλλήλους». Σατανική σκέψη. Λίγο ακόμα και θα πιστεύαμε ότι οι βομβαρδισμοί είναι προσυνεννοημένοι και επιλεγμένοι από κοινού.

6. Ο Πρετεντέρης, λ.χ., στο σχόλιο του «Ηθική α λα καρτ», Βήμα 5.4.99 γράφει τα εξής παιδαριώδη: «Μα υπάρχει πιο άθλιος και ανήθικος συμψηφισμός από αυτόν που κάνει ο ίδιος ο Κωνσταντόπουλος και τόσοι άλλοι; "Κακό το NATO, καλοί οι Σέρβοι... Ε, αν σφάζουν και κανέναν Αλβανό δεν χάθηκε και ο κόσμος. Ούτως ή άλλως, το NATO κάνει χειρότερα"! Αυτό είναι ή δεν είναι συμβιβασμός;» Γενικά ο Πρετεντέρης εν τη εκσυγχρονιστική ελαφρότητί του έχει ξεπεράσει εαυτόν σε φαιδρότητα, προωθώντας τις φιλοευρωπαϊκές αντισερβικές θέσεις του με μεγάλη συστηματικότητα αυτόν τον καιρό.
7. Ο προβεβλημένος υποστηρικτής αυτής της ιδέας φαίνεται να είναι ο Ρ. Σωμερίτης από την στήλη του στο Βήμα. Με την ευκαιρία το συνήθως υβριστικό Ποντίκι, του προτείνει έναν επίκαιρο ρόλο στην σύγκρουση, αυτόν του βλήματος (16.4.99).
8. Μπορούν να βρουν τις 20 «ξεχασμένες συγκρούσεις του πλανήτη» στην Καθημερινή της 18.4.99.
9. Στο «και τώρα τι θα απογίνουμε με τους βαρβάρους;» Αντί, 1.1.99 είχε τονιστεί ότι αμερικανοί διανοούμενοι αντιστέκονταν στην κτηνώδη χρήση βίας από τις ΗΠΑ τουλάχιστον κατά το 1895.
10. Βλ. και «Το απαραβίαστο των Ελληνικών συνόρων Βήμα προς Βήμα» Αντί 9.4.99.

Ευγένιος Αρανίτσης

Η ΘΑΛΑΣΣΑ (ΠΟΙΗΣΗ)

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΑΡΑΝΙΤΣΗΣ
Η ΘΑΛΑΣΣΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680,
Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093

Τα μικρά σκαθάρια των Βαλκανίων

του Μίρτσα Ντινέσκου

Σε παλαιότερες εποχές, όταν το αυτοκίνητο του Τσαουσέσκου περνούσε από τους δρόμους του Βουκουρεστίου συνοδευόμενο από μία μπουλντόζα κι εκείνος με ένα του νεύμα έδειχνε ποια εκκλησία θα έπρεπε πάλι να κατεδαφιστεί, σκεφτόμασταν όλοι με δέος, τι θα παθαίναμε, αν μια συνηθισμένη μύγα έμπαινε στη λιμουζίνα του Προέδρου. Γιατί, καθώς ο πολύ αγαπητός Ηγέτης θα προσπαθούσε με βίαιες κινήσεις των χεριών του προς τα πάνω, προς τα κάτω, προς τ' αριστερά ή τα δεξιά να την διώξει, ολόκληρες σειρές από μπουλντόζες θα ορμούσαν τυφλά στις κατευθύνσεις που θα έδειχναν τα χέρια του και ολόκληρο το Βουκουρέστι θα ισοπεδωνόταν σε μισή ώρα.

Σήμερα, από μια ειρωνεία της ιστορίας, κάτι παρόμοιο συμβαίνει πλάι στα ρουμανικά σύνορα. Εδώ, η μεγαλύτερη στρατιωτική δύναμη του κόσμου εξαπέλυσε έναν μυγοπόλεμο στα Βαλκάνια. Δεν χρειάζεται πολύ φαντασία για να φανταστεί κανείς τον Μιλόσεβιτς σαν μια δαιμονική μύγα, που επικράτησε βουίζοντας πάνω στο μάγουλο του σερβικού λαού, ώστε κάποιοι καθωσπρέπει κύριοι από το ΝΑΤΟ να πρέπει να την λιώσουν με ένα (έστω και αόρατο) σφυρί.

Μέχρι εδώ καλά. Μόνο που φαίνεται πως μέχρι στιγμής η καταραμένη αυτή μύγα τη μια επικάθεται πάνω σε δυο γέφυρες στο Δούναβη, την άλλη πάνω στη στέγη μιας φαρμακοβιομηχανίας, στις εγκαταστάσεις άντλησης μιας πηγής μεταλλικού νερού, σε κάποια στρατόπεδα, σε ένα νοσοκομείο, στις εγκαταστάσεις ενός ραντάρ, σε ένα παιδικό σταθμό, σε μια μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, σε ένα μοναστήρι ή σε κάποιο σοκάκι κάπου στην επαρχία.

Ο μεγάλος δε φόβος των πραγματικών χριστιανών είναι μήπως βομβαρδιστεί το Βατικανό μιας και κάτι βουίζει πάνω από την τιάρα του Πάπα.

Στις δυο εβδομάδες σεξουαλικής παρενόχλησης της σερβικής μύγας ο **Μπιλ Κλίντον** κατάφερε ότι δεν μπόρεσε να καταφέρει ο διογκωμένος μηχανισμός κομμουνιστικής προπαγάνδας σε πενήντα ολόκληρα χρόνια: να προκαλέσει, δηλαδή, έναν

έντονο αντιαμερικανισμό σε εκείνη ακριβώς την περιοχή του κόσμου όπου παλαιότερα προσέβλεπαν στους Αμερικανούς ως αγγέλους της ελευθερίας. Δεν είναι αξιοπερίεργο που ο Κλίντον κόπηκε στα μαθήματα της Ιστορίας και της Γεωγραφίας, αφού ο συνυποψήφιος του για την Προεδρία, ο **Μπομπ Ντόουλ** απέτυχε πριν από λίγα χρόνια στη Λογοτεχνία, όταν προσκαλούσε κάποιον κύριο Γκαίτε με τη σύζυγό του για ένα συνέδριο στην Νέα Υόρκη.

Η βλακεία να θεωρεί κανείς κάποιους λαούς χειρότερους από άλλους είναι μια αρρώστια μεταδοτική. Όταν μάλιστα κανείς διεξάγει με τα ΜΜΕ έναν πόλεμο κατά ενός έθνους σε ολόκληρο τον πλανήτη, δεν είναι αξιοπερίεργο, που η μικρή βαλκανική κονσέρβα, που την ζέσταιναν σε σιγανή φωτιά για περισσότερα από οκτώ χρόνια, εκρήγνυται ξαφνικά και βίαια πασαλείβοντας τα πάντα γύρω. Πριν ακόμη το ΝΑΤΟ κατατροπώσει τους Σέρβους το CNN είχε γονατίσει την σερβική τηλεόραση.

Σε μας θα ταίριαζε όμως περισσότερο, αν δεν ενοχοποιούμασταν ζυγίζοντας όπως ένας μπακάλης τον βασανιστικό Γολγοθά των Κοσοβάρων στην εξορία με τα δεινά που υφίστανται οι Σέρβοι, που την προηγούμενη Κυριακή, την Κυριακή του Πάσχα, τσούγκριζαν τα πασχαλινά αυγά στα καταφύγια. Θα έπρεπε μάλλον να αναρωτηθούμε, πώς είναι δυνατόν να φανταστεί κανείς ότι μπορεί να συμφιλιώσει

δυο τσακωμένους με το να βομβαρδίσει σπίτι στο οποίο κατοικούν. Όποιος στεύει ότι οι αλβανοί πρόσφυγες από Κοσσυφοπέδιο μετά την επιστροφή τους ζήσουν ειρηνικά και ευτυχισμένα, απ' πρώτα οι Σέρβοι τιμωρηθούν για ένα διίστημα γονατίζοντας στην γωνία, πλανάτ πλάνην οικτράν.

Φτάνει να σκεφθεί κανείς τι συμβαίνει σήμερα στο Αφγανιστάν. Αφού ο Ιβάν την ουρά στα σκέλια, ταπεινομένος από την αμερικανική πολεμική τεχνολογία αποσύρθηκε από τα εδάφη των Μουτζαχντίν, ελπίσαμε ότι πλέον η δημοκρατία θα ανθίσει επιτέλους, ότι τα θέατρα, οι κινηματογράφοι και τα πανεπιστήμια θα ξεφτρώσουν όπως τα μανιτάρια μετά τη βροχή και ότι στους δρόμους θα ακούγεται το τσίβισμα νεαρών κοριτσιών που θα συστύν για τις τελευταίες δημιουργίες των Dior. Η πραγματικότητα όμως είναι τελώς διαφορετική. Εκτός από τους γρασικούς βοσκούς που επικοινωνούν μεταξύ τους σε εθνικό επίπεδο με πυραύλους εδφους -αέρος, το μεγαλύτερο επίτευγμα πολιτισμού στη χώρα αυτή συνίσταται στο γεγονός ότι ακόμη και οι κατσίκες και την αναζήτηση λίγου χορταριού στα ερεπια της Καμπούλ πρέπει να φορούν στηθιοδεσμο και φερετζέ.

Δεν χρειάζοταν μεγάλη εξυπνάδα για να προβλέψει κανείς ότι ο βομβαρδισμός της Βελιγραδίου θα έριχνε στην αγκαλιά του Μιλόσεβιτς τους πάλαι ποτέ εχθρούς του ότι τα αεροπλάνα εκείνα, όσο πιο ευφυ και ευαίσθητα από τους πιλότους τους αν είναι, δεν έχουν προγραμματισθεί ώσπου να δίνουν μαθήματα καλής συμπεριφοράς στους σέρβους στρατιώτες και τους αλβανούς αντάρτες· ότι τα μαγαζιά στα πολίχρωμα παζάρια της Μακεδονίας θα κατβαζαν τα ρολλά όπως για μια κηδεία· ότι μελλοντικοί τουρίστες στα Βαλκάνια θα είναι για καιρό υποχρεωμένοι να φορούν προστατευτικά κράνη και να πηγαίνουν στις τουαλέτες συνοδευόμενοι από έναν πλους φρουρούς.

Όσο για τους Ρώσους, που γελοιοποιούνται στέλνοντας τα πολεμικά τους καίκι στη Μεσόγειο, είναι προφανές ότι θα λιάσουν τα παλιοσίδερα της δεκαετίας του '50 για να δημιουργήσουν ένα νέο σιδηρού παραπέτασμα περιμένοντας την ρεβάνς.

Τι θαυμάσια που θα είναι η αυγή εκείνη πάνω από την Ευρώπη, όταν τα καπνισμένα απομεινάρια κάποιου αόρατου αεραπλάνου θα τοποθετηθούν σαν λείψανα στην Τράπεζα ενός κατεστραμμένου ναού.

Μάλλον δεν υποφέρουν σήμερα οι Γερ

ανοί απο σύμπλεγμα κατωτερότητας, ταν βοηθούν τους Γιουγκοσλάβους να πιάξουν μια όσο το δυνατόν μικρότερη Γιουγκοσλαβία, ενώ οι ίδιοι μετά την Επα- ένωση χαίρονται την μεγάλη Γερμανία. Ήτε ίσως οι Αμερικανοί υποφέρουν από συμπλέγματα, όταν βομβαρδίζουν την μό- η ανατολικοευρωπαϊκή χώρα που μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο είχε το θάρρος αι τον αυτοσεβασμό, να στήσει ένα μνη- είο για τους αμερικανούς πιλότους που σκοτώθηκαν πάνω από την Ευρώπη.

Επειδή εγώ από τη φύση μου είμαι λίγο πιο επιρρεπής στα συμπλέγματα, δεν τολ- ώ να φορέσω τη ρόμπα ενός αμερόλη- του δικαστή. Όχι μόνο επειδή οι φίλοι ου, οι σέρβοι ποιητές (σε απόσταση 130 λμ. από το σπίτι μου στο Δούναβη) τρέ- ον στα καταφύγια με τα παιδιά, τα κα- σαρόλια και τα χειρόγραφα, μόλις ηχή- ον οι σειρήνες. Αλλά ακόμη και γιατί εν μπορώ να ξεχάσω το σκίτσο εκείνο πα πρωτοσέλιδα των ρουμανικών εφημε- ίδων, όταν ήμουν παιδί, που παρίστανε ον «σφαγέα Τίτο» να κρατά ένα τσεκούρι ου έσταζε αίμα. Τότε οι Σέρβοι θεωρού-

νταν λαός-Ιούδας που για λίγα αργύρια της καπιταλιστικής Κόλασης ξεπούλησαν τον κομμουνιστικό Παράδεισο. Τότε οι Ρουμάνοι έσκαβαν με ζήλο χαρακώματα κατά μήκος του Δούναβη για να προστα- τευθούν από μια αμερικανοσερβική επί- θεση. Απομεινάρια αυτών των οχυρώσεων μπορεί κανείς να δει και σήμερα – μνημεία αίσχους και ντροπής.

Δεν έχουμε ακόμη κατορθώσει να απαλ- λαγούμε από τη βρωμιά αυτής της σταλινι- κής προπαγάνδας – φουσκώνουμε από υπερηφάνεια μπροστά στους Σέρβους. Οι Σέρβοι, οι πάλαι ποτέ «λακέδες των Γιάν- κηδων» μεταμορφώθηκαν από τη μια μέρα στην άλλη σε «κομμουνιστικά τέρατα»· δεν έχει σημασία που οι ρουμάνοι συγγρα- φείς έπιναν για πρώτη φορά ένα κάποιο διαβολεμένο ποτό που λεγόταν κόκα-κόλα στο Βελιγράδι ή ότι εκεί κράτησαν για πρώτη φορά στα χέρια τους τα άπαντα των Emil Cioran και Eugen Ionesco, όταν ακό- μα οι συγγραφείς αυτοί ήταν απαγορευμέ- νοι στη χώρα τους.

Ομολογώ πως ντράπηκα λιγάκι που είμαι Ρουμάνος, όταν άκουσα τον Πρόεδρο της

χώρας μου –επί Τσαουσέσκου ήταν υπεύ- θυνος προπαγάνδας στην πανεπιστημιακή οργάνωση του τμήματος Γεωλογίας– να λέει ότι ο βομβαρδισμός της Γιουγκοσλα- βίας είναι «νόμιμος και απαραίτητος». Στη δήλωση αυτή αναγνωρίζω την ρουμανική συνήθεια να αλλάζουμε στρατόπεδο κατά πώς μας βολεύει. Έτσι προσεταιρισθήκα- με τους Γερμανούς όταν κυριαρχούσαν, κι έτσι πάλι στραφήκαμε εναντίον τους όταν περικυκλώθηκαν και ο Κόκκινος Στρατός πλησίαζε τα ρουμανικά σύνορα.

Πριν από λίγα χρόνια άκουσα ότι κάποι- οι οικολόγοι στο Βερολίνο εκφράστηκαν κατά της κατεδάφισης του τείχους επειδή στα διαστήματα της λιθοδομής του υπήρχε –υποτίθεται– ο μοναδικός επί γης βιότο- πος ενός συγκεκριμένου είδους μικρών σκαθαριών. Αν αυτό δεν είναι απλώς φή- μες, θα έπρεπε οι δυτικοί οικολόγοι να αναλογισθούν ότι η κατεδάφιση αφηρημέ- νων τειχών στην Ανατολική Ευρώπη θα προκαλέσει ανάλογο δράμα για ένα άλλο είδος. Δηλαδή, ένα είδος εμβίου με καπέ- λο και δυο πόδια. Αυτό είμαστε εμείς, τα μικρά σκαθάρια των Βαλκανίων.

ΠΩΣ ΝΑ 'ΝΑΙ ΑΡΑΓΕ Η ΖΩΗ ΣΤΙΣ ΕΣΧΑΤΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ;

Η σπαρασόμενη συνείδηση¹

Ανήμποροι μπροστά στον πόλεμο

του Umberto Galimberti

Πώς να 'ναι άραγε η ζωή στις εσχατιές του πολέμου; Λίγα μόλις χιλιόμετρα από τις συγκρούσεις που καταστρέφουν γειτονικά εδάφη; Ή που στερούν τη γη από εκείνους που η Ιστορία και η Γεωγραφία τους προόρισε για γείτονές μας; Είναι αυτά ορισμένα ερωτήματα, μάλλον στρυφνά, που μας κάνουν να νιώθουμε ένα αβάσταχτο βάρος στη συνείδησή μας. Ένα βάρος που απ' τη μια το νιώθουμε κι απ' την άλλη το χρησιμοποιούμε για να κρύψουμε αυτό που ο καθένας μας, περισσότερο ή λιγότερο συνειδητά, αισθάνεται ως διπλή συνείδηση. Κι αυτό, γιατί από τη μια βρισκόμαστε στις εσχατιές του πολέμου κι από την άλλη ουσιαστικά σε πόλεμο.

Αν είναι αλήθεια ότι τα φορτωμένα με βαλλιστικούς πυραύλους αεροπλάνα που βομβαρδίζουν τη σερβική γη ξεκινούν από τις βάσεις μας, τότε, εκ των πραγμάτων, βρισκόμαστε σε πόλεμο με τη Σερβία. Μπορεί να είμαστε σε πόλεμο για «ανθρωπιστικούς λόγους» ή λόγω «αφοσίωσης στην Ατλαντική Συμμαχία». Όποια όμως κι αν είναι η αιτία, εμείς δεν βρισκόμαστε στις εσχατιές του πολέμου, αλλά σε πόλεμο. Γιατί «εκ των πραγμάτων» είμαστε με το μέρος εκείνου που ερημώνει τη Σερβία και «υποκειμενικά» δεν έχουμε τίποτα εναντίον του σερβικού λαού, που τον θεωρούμε εξίσου θύμα με τον αλβανόφωνο πληθυσμό, ο οποίος έχει εκδιωχθεί από τα εδάφη του Κοσσυφοπεδίου. Αυτή η αντίφαση ανάμεσα στις αντικειμενικές μας συμπεριφορές και τα υποκειμενικά μας συναισθήματα μεταφράζεται στο αβάσταχτο βάρος της «διπλής συνείδησης» που νιώθουν τόσο εκείνοι που είναι υπέρ του πολέμου όσο και εκείνοι που είναι ενάντιον. Γιατί και οι μεν και οι δε βιώνουν τη διάσταση ανάμεσα στις αντικειμενικές πράξεις τους (την καταστροφή της Σερβίας) και τα υποκειμενικά συναισθήματά τους, που δεν τους επιτρέπουν να θεωρήσουν τον σερβικό λαό ως εχθρό.

Σ' αυτό το πρώτο αβάσταχτο βάρος προστίθεται ένα δεύτερο, που ταράζει, με τον ίδιο τρόπο, τις συνειδήσεις μας. Στους πολέμους που γνωρίσαμε μέχρι τώρα, νεκρούς, τραυματίες και καταστροφές μετρούσαν και οι δύο πλευρές, τουλάχιστον έως την τελική στιγμή όπου η ζυγαριά έκλινε υπέρ του ενός εκ των δύο αντιμαχόμενων. Σ' αυτόν τον πόλεμο, όμως, δεν είναι έτσι. Για πρώτη φορά εμείς βρισκόμαστε σε πόλεμο χωρίς να μετράμε, για την ώρα, νεκρούς, τραυματίες και καταστροφές. Όλες αυτές τις φρικαλεότητες τις υφίσταται μόνον η

άλλη πλευρά: οι Σέρβοι, που η γη τους έχει ουσιαστικά καταστραφεί και η αλβανική εθνότητα, που αποκόπηκε από τη γη στην οποία ητοικούσε. Εμείς, που δεν βρισκόμαστε απλά στις εσχατιές του πολέμου αλλά σε πόλεμο, μπορούμε ελεύθερα να συμβάλουμε στην κατάρτιση της γης ενός γειτονικού μας λαού, χωρίς να έχουμε, για τώρα, τον παραμικρό φόβο αντιποίνων. Αυτή η ασφάλεια, που ήδη προδιαγεγραμμένη από την αρχή των βομβαρδισμών, δεν επιτρέπει στην αθωότητά μας να παραμείνει άθικτη, όπως δεν μένει πια τέ αθικτη η αθωότητα του ισχυρότερου όταν αποφασίζει να συγκρουσθεί με τον ασθενέστερο.

Υπάρχει όμως κι ένα τρίτο αβάσταχτο βάρος που γίνεται αισθητό από εκείνους που βρίσκεται τόσο σε πόλεμο όσο και στις εσχατιές του πολέμου: το αβάσταχτο βάρος της πληροφόρησης. Δικαίως πλούσια σε εικόνες, εικόνες, συναισθηματικές επικλήσεις για τις τύχες του αλβανόφωνου πληθυσμού που έχει εκδιωχθεί από τις εσχατιές του, και αδικώς πενιχρή σε εικόνες και συναισθηματικές επικλήσεις για τις τύχες του σερβικού πληθυσμού, τη τύχη του οποίου καταστρέφουν οι νατοϊκές

δυνάμεις. Αυτή η άνιση πληροφόρηση μελωθεί όλους, χωρίς αυτό να είναι στις προθέσεις μας, να ταυτίζουμε, χωρίς καμιά επιφύλαξη, τον σερβικό

λαό με τον σκληρό δικτάτορά του, απαλλάσσοντας έτσι την συνείδησή μας, η οποία λόγω αυτής της ταύτισης βρίσκεται αυτομάτως σε σωστό δρόμο, με το μέρος, δηλαδή, του διωκόμενου (του αλβανόφωνου πληθυσμού) ενάντια στον διώκτη (σερβικό πληθυσμό). Κι έτσι με κάποιες απλουστεύσεις, στις οποίες πάντοτε διακείμεθα ευνοϊκά όταν το βάρος που νιώθουμε γίνεται πραγματικά αβάσταχτο, απαλλάσσουμε τον εαυτό μας από την πρώτη σύγκρουση που η συνείδησή μας διαισθάνεται, ότι βρισκόμαστε εκ των πραγμάτων σε πόλεμο.

τον σερβικό λαό, χωρίς να είμαστε εχθρικοί απέναντί του, αλλά και από τη δεύτερη σύγκρουση, που συνίσταται στο να βρισκόμαστε σε πόλεμο κάτω από συνθήκες απόλυτη ασφάλειας.

Αυτή η κατάσταση «σπαρασσόμενης συνείδησης», στην οποία μας οδήγησαν η γιουγκοσλαβική σύγκρουση από τη μια και η δική μας Ατλαντική Συμμαχία από την άλλη, δημιουργεί μια έσχατη αίσθηση αβάσταχτου βάρους, ίσως την πιο επαχθή, από την οποία δεν θα απαλλαγούμε μετά το τέλος του πολέμου. Πάψαμε να θεωρούμε τους εαυτούς μας (οι λαοί, οι τάξεις, τα έθνη) υποκείμενα της Ιστορίας και στη θέση τους τοποθετήσαμε άλλα ιστορικά υποκείμενα. Πρόκειται για αφηρημένα και ελάχιστα προσληπτά από άτομα και λαούς υποκείμενα, όπως είναι οι κανόνες του Μάαστριχτ «για να οικοδομήσουμε την Ευρώπη», η ατλαντική στρατιωτική ισχύς «για να διατηρήσουμε την τάξη του κόσμου», ο ΟΗΕ για να αποφασίζει, σύμφωνα με οικονομικο-πολιτικά συμφέροντα, σε ποιες από τις παρόμοιες δυστυχίες που μαστίζουν τον κόσμο «ενδείκνυται» να παρέμβει ή όχι. Έτσι ώστε, μέρα με τη μέρα, άτομα και λαοί να έχουν την αίσθηση ότι ανήκουν ολοένα και λιγότερο στην Ιστορία (που σε αυτούς θα έπρεπε να ανήκει, διαφορετικά σε ποιον;), κι όσο λιγοστεύει αυτή η αίσθηση του ανήκειν, αισθάνονται κάθε μέρα και πιο έντονα ως *συν-διαχειριστές, με άλλα υποκείμενα, της Ιστορίας* αν όχι καθ' ολοκληρίαν *εκτός Ιστορίας*.

Έτσι πιστεύω πως νιώθουν οι Αλβανόφωνοι του Κοσσυφοπεδίου, κυνηγημένοι από τις εστίες τους, οι Σέρβοι που ίσως δεν έχουν και πολλά να μοιραστούν με τον δικτάτορα που τους κυβερνά (αλλά, όπως και στο Ιράκ, ο λαός πληρώνει σκληρά και ο δικτάτορας παραμένει συνομιλητής), και, τέλος, οι λαοί της Δύσης που εισέρχονται και εξέρχονται ακέραιοι και ασφαλείς από έναν «εκ των πραγμάτων» πόλεμο, «υποκειμενικά» μη προσληπτό.

Αυτή η *συν-διαχειριστική* ή *εκτός Ιστορίας* κατάσταση, στην οποία η πολιτική οδηγεί άτομα και λαούς, την εποχή της παγκοσμιοποίησης, δημιουργεί στη Δύση μια γενικευμένη αδιαφορία. Αδιαφορία που πηγάζει από την αίσθηση αδυναμίας που κυριεύει κάθε άτομο όταν διαπιστώνει ότι βρίσκεται μπροστά σε εκείνες τις αφηρημένες και ελάχιστες προσληπτές οντότητες –τεχνικής, οικονομικής και πολιτικής φύσης– οι οποίες και έγιναν τα πραγματικά ιστορικά υποκείμενα, υπεράνω ατόμων και λαών. Απέναντι ' αυτές τις οντότητες τα άτομα και οι λαοί εξωθήθηκαν στη μιζέρια του εγωκεντρισμού και της μεροληπτικότητάς τους, χωρίς καμιά ικανότητα ή επιθυμία αντίδρασης.

Η διάχυση αυτής της *κουλτούρας της ανημποριάς* (όπου η ελευθερία συρρικνώνεται στην επιλογή μεταξύ υπακοής ή ανυπακοής και η δημοκρατία στη χειραγώγηση –διά των ΜΜΕ– της συναίνεσης μέσω της συγκινησιακής οδού) αποτελεί ένα ιδιαίτερα επικίνδυνο γεγονός που ρίχνει βαριά τη σκιά του πολύ πιο μακριά από αυτόν τον πόλεμο – σ' ένα σκηνικό που το χαρακτηρίζει η πολιτική αδιαφορία των λαών της ευμάρειας και η πολιτική κακουλία των λαών της ανέχειας.

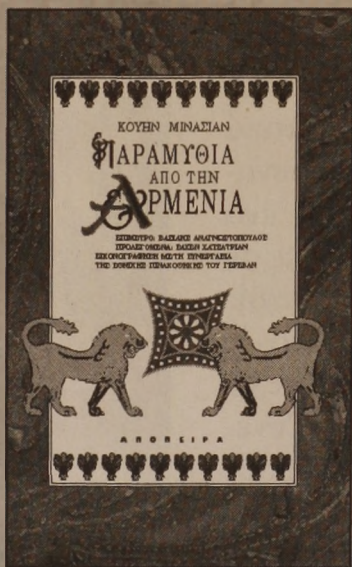
Και αυτό είναι το πιο αβάσταχτο βάρος που κουβαλάμε στη συνείδησή μας ως μια εξευτελιστική και ταπεινωτική κατάσταση εμείς που βρισκόμαστε σε πόλεμο, εμείς που βρισκόμαστε στις εσχατιές του πολέμου, γιατί αυτή φαίνεται να είναι η νέα πορεία της Ιστορίας και εντελώς ανεπαρκή φαντάζουν τα μέσα που βρίσκονται στη διάθεση των ατόμων και των λαών για να την αλλάξουν.

Επιλογή και μετάφραση από τα ιταλικά: Σωτήρης Χρηστάκης

εκδόσεις Απόπειρα

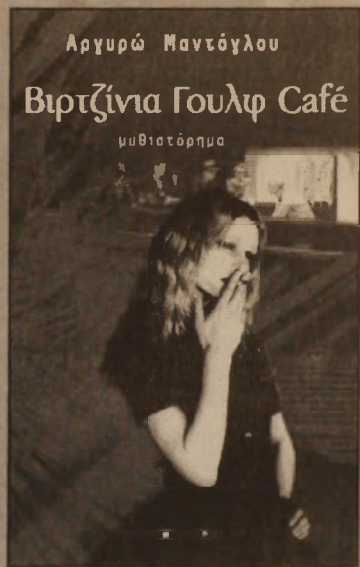
Παραμύθια
των Κελτών

Παραμύθια
από την Αρμενία

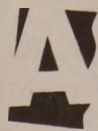
Πωλ Μπούουλις:
ο Σκορπιός
και άλλα διηγήματα

Αργυρώ Μαντόγλου:
Βιρτζίνια Γουλφ Café

Γιώργος Χρηστάκης
Γυναίκες του Έρωτα

ΑΠΟΠΕΙΡΑ: ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ 18-20, 106 80 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ. 6450519 / FAX 3630376

Ηθικός χαμαιλεοντισμός και διεθνείς θεσμοί

Του Πάνου Καζάκου

Η κρίση στο Κοσσυφοπέδιο επιβάλλει να επανεξετάσουμε ορισμένες σταθερές, αν όχι για να αλλάξουμε τον κόσμο, τουλάχιστον για να μην παραδέρνουμε σε αυτόν χωρίς κάποια πυξίδα.

Η αμερικανική κατά βάση επίθεση εναντίον της Νέας Γιουγκοσλαβίας μας υπενθύμισε επιτακτικά τις σημερινές τεχνολογικές δυνατότητες όπου οι ΗΠΑ έχουν ένα τεράστιο προβάδισμα. Όταν φθάνουμε σε ένα τέτοιο σημείο τεχνολογικής υπεροχής και συγκέντρωσης μέσων, τότε προφανώς η χρησιμοποίηση του δυναμικού παύει να είναι ζήτημα συσχετισμών δύναμης. Συνεπώς, τα κρίσιμα ερωτήματα δεν αφορούν την ποιότητα του σχεδιασμού (π.χ. τι θα γίνει μετά τους βομβαρδισμούς;) ή την αποτελεσματικότητα της δράσης, αλλά τη δομή του συστήματος και την ηθική στην πολιτική.

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΧΩΡΙΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ

Πράγματι, μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ αναδείχθηκαν οι ΗΠΑ σε μοναδικό πόλο δύναμης. Με διάφορους τρόπους και σε διάφορες ευκαιρίες έκαναν σαφές ότι θέλουν να διατηρήσουν το ρόλο αυτόν και να τον χρησιμοποιήσουν φυσικά για τα εθνικά τους συμφέροντα έτσι όπως αυτά ορίζονται από το δικό τους πολιτικό σύστημα.

Ο κ. Π. Καζάκος είναι καθηγητής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Οι ΗΠΑ ενδιαφέρονται να έχουν τον «ευρωπαϊκό πυλώνα ασφαλείας» υπό έλεγχο στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ

Στην Ευρώπη, η αμερικανική αξίωση για ηγεμονία έχει γίνει αποδεκτή. Για το λόγο αυτόν άλλωστε όλες οι «απογοητεύσεις» για την αδυναμία της Ευρώπης να αντισταθεί τον δικό της πολιτικό λόγο είναι αποτέλεσμα μιας παρερμηνείας. Φυσικά, η Ευρώπη θα πρέπει στο νέο διεθνές πλαίσιο να αναπτύξει το δικό της δυναμικό, ως «πυλώνας» ασφαλείας. Σε αυτό ενθαρρύνεται από τις ίδιες τις ΗΠΑ, οι οποίες όμως ενδιαφέρονται να έχουν τον «ευρωπαϊκό πυλώνα ασφαλείας» υπό έλεγχο στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ.

Νομίζω ότι με βάση το σχήμα αυτό μπορούμε να ερμηνεύσουμε καλά την αμερικανική πολιτική (και την ευρωπαϊκή «αδυναμία») στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβικής παρέμβασης.

Η ερώτηση-κλειδί τώρα δεν είναι αν οι ΗΠΑ ηγεμονεύουν, αλλά αν και πώς χρησιμοποιούν (ή θα χρησιμοποιήσουν) την

τεχνολογική δύναμή τους. Πιο προκλητικά: Μπορούμε να υποθέσουμε ότι θα νούνται με ηθικά κριτήρια; Προφανώς όχι. Η αμερικανικής έμπνευσης επίθεση εναντίον της Νέας Γιουγκοσλαβίας (γιατί περί αυτού πρόκειται) στερείται οποιασδήποτε ηθικής βάσης: τα πραγματικά κίνητρα λίγη σχέση έχουν με τα διακηρυσσόμενους σκοπούς της – αν ποκρίνεται περισσότερο σε μια πολιτική διπλής ηθικής και δεν νομιμοποιείται από το ιστορικό μητρώο των ΗΠΑ (Noam Chomsky).

Πρέπει, συνεπώς, να αναζητήσουμε πιθανές πηγές περιορισμού του μονοπωλίου δύναμης. Ξεχωρίζω εδώ την κατάσταση της ίδιας της αμερικανικής κοινωνίας, τους διεθνείς θεσμούς και τις τοπικές αντιστάσεις.

Όσον αφορά την κατάσταση της αμερικανικής κοινωνίας, νομίζω ότι αρκεί

του παρόντος να δεχθούμε πως στις ΗΠΑ η κοινωνία δεν λειτουργεί ως διορθωτικό της πολιτικής και ότι, εν πολλοίς, χειραγωγείται.

ΠΙΘΑΝΕΥΣΗ ΤΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ ΜΕΣΩ ΘΕΣΜΩΝ;

Η δεύτερη πιθανή πηγή περιορισμών της ηγεμονίας είναι, φυσικά, οι θεσμοί. Στην παράδοση της Δύσης δεν ανήκει μόνον ένας απέραντος πλούτος υποκρισίας και επιθετικότητας, αλλά και η επίμονη προσπάθεια να εισαχθεί η ηθική στη (διεθνή) πολιτική μέσω θεσμών. Τέτοιες σκέψεις απασχολούσαν την ελληνική αρχαιότητα, του αναζητούσε θεσμικές διασφαλίσεις εναντίον της κατάχρησης εξουσίας. Θα ανανεωθούν στον διαφωτισμό και θα καταλήξουν στο ορθολογικό πρόγραμμα ενός Karl Popper: «Πώς μπορούμε να διαμορφώσουμε τους θεσμούς, έτσι ώστε ανίκανοι και ανειλικρινείς πολιτικοί να μην μπορούν να προκαλέσουν μεγάλη ζημιά;». Το ερώτημα τίθεται τόσο για τους εσωτερικούς θεσμούς μιας χώρας, όσο, φυσικά, και για τους διεθνείς. Οι απαντήσεις που δόθηκαν με τη μορφή κανόνων δικαίου τόσο στο εσωτερικό (rule of the law Rechtsstaat) όσο και στις διακριτικές σχέσεις συνιστούν ακριβώς την πηγή υπεροχής της Δύσης σε σύγκριση με τον ανατολικό δεσποτισμό.

Από τη σκοπιά αυτή η αμερικανική εμμονή στην απροκάλυπτη, ωμή και απεριόριστη επιδρομή κατά της Νέας Γιουγκοσλαβίας, του Ιράκ και άλλων πρέπει πλέον να ιδωθεί ως επίθεση όχι απλά εναντίον της διεθνούς νομιμότητας, αλλά εναντίον του ορθολογικού σχεδίου για τον έλεγχο της δύναμης στον κόσμο. Δεν ήταν «τραγικό λάθος», αλλά σχέδιο!

Πρέπει να υπενθυμίσουμε πιο συγκεκριμένα τι ακριβώς καταπατάται; Η Χάρτα των Ηνωμένων Εθνών δεν επιδέχεται πολλές ερμηνείες στο θέμα της κήρυξης πολέμου. Απαγορεύει απλά σε όλα τα μέλη την απειλή και τη χρήση βίας στις μεταξύ τους σχέσεις. Η απαγόρευση του πολέμου έχει αθύ νόημα και πάνω σε αυτήν στηρίζονται οι υπόλοιποι κανόνες. Μαζί της πέτουν και αυτοί. Το Βορειοατλαντικό σύμφωνο προβλέπει επίσης δράση μόνον όταν ένα μέλος του υποστεί επίθεση. Η επίθεση εναντίον της νέας Γιουγκοσλαβίας παραβίασε αναμφίβολα όλους αυτούς τους κανόνες, καθώς και, υπό την αιγίδα του ΝΑΤΟ, τα εθνικά συντάγματα χωρών, όπως η Ιταλία και η Γερμανία.

ΕΝΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΜΙΚΡΟ «ΟΧΙ»

Η τρίτη πηγή είναι οι τοπικές αντιστάσεις. Και εντελώς πρακτικά: Τι μπορούμε να κάνουμε ως χώρα μπροστά στις εξελίξεις αυτές; Αναμφίβολα, πάντοτε ήταν δύσκολο να κινηθεί κανείς εναντίον του κυρίου ρεύματος. Αλλά η υποταγή σε μη νομιμοποιούμενες δυνάμεις υπονομεύει την αυτοεκτίμηση του ατόμου και του έθνους (ναι, του έθνους). Ποια πολιτική εκσυγχρονισμού μπορεί να οικοδομηθεί πάνω σε τέτοια θεμέλια και χωρίς διεθνείς κανόνες;

Προς το παρόν, αυτό που κάνουμε είναι μια δύσκολη άσκηση ισορροπίας. Η Ελλάδα προσπαθεί, σωστά, να περιορίσει τη χρήση βίας στο Κοσσυφοπέδιο, επικαλούμενη τους θεσμούς, και να κρατηθεί εκτός πολέμου χωρίς να παραβαίνει τις συμβατικές της δεσμεύσεις στο ΝΑΤΟ. Η μοναδική ελπίδα ότι στην περιοχή θα επικρατήσει η ειρήνη είναι να απορρίπτουμε σταθερά διαβλητές στρατιωτικές απαντήσεις σε πολύπλοκα προβλήματα. Επίσης, η χώρα δίνει αξιοσημείωτη ανθρωπιστική βοήθεια. Μπορούμε να κάνουμε κάτι περισσότερο; Νομίζω, ναι.

Πρώτον, η ανθρωπιστική βοήθεια, που έχει κρίσιμη σημασία, απαιτεί θυσίες και, το κυριότερο, οφείλει να κατευθύνεται προς τους δύο λαούς – Σέρβους και Αλβανούς. Χρειαζόμαστε τη φιλία και των δύο, αν θέλουμε να μετατρέψουμε την περιοχή σε ζώνη συνεργασίας. Δεύτερον, η πολιτική υποδομών της χώρας οφείλει να γίνει λιγότερο εσωστρεφής και να λαμβάνει υπόψη την ανάγκη ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής. Συναφώς, τρίτον, επιβάλλεται δημιουργικότερη συμμετοχή στην παραγωγή ιδεών για βιώσιμη διευθέτηση της κρίσης. Στο πλαίσιο αυτό, οι άμεσες ενέργειες πρέπει να πειθαρχούνται από ένα μακροχρόνιο στόχο και αυτός δεν μπορεί να 'ναι άλλος από την πλήρη ενσωμάτωση των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στο ευρωπαϊκό οικονομικό σύστημα.

Μια τελευταία, μια επείγουσα, παρατήρηση: πρέπει να διακρίνουμε την πολιτική λογική από τα αισθήματα του πληθυσμού. Σίγουρα μπορούμε και πρέπει να ασκούμε κριτική σε μερικές λαϊκές αντιδράσεις. Αλλά σ' ένα πράγμα ο λαός μας έχει αυθόρμητα δίκαιο: στην ομόρρυθμη απόρριψη των βομβαρδισμών ως μέσου ειρήνευσης. Η λογική και οι ιστορικές μνήμες τον επιβεβαιώνουν στη στάση αυτή.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ
(Αρχαία-Μεσαιωνική-Νεότερη)

RENÈ RISTELHUEBER

Ιστορικός - Συγγραφέας

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΛΑΩΝ

“ΑΝΑΛΥΕΤΑΙ ΜΕ ΣΑΦΗΝΕΙΑ ΚΑΙ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ Η ΠΟΡΕΙΑ
ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΤΗΣ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ”

Μετάφραση
Αθανασία Μεθενίτη
Αθανάσιος Στεφανής

537 σελίδες με χρονολογικούς πίνακες,
13 χάρτες, ευρετήριο λαών και προσώπων,
συμπληρωματική βιβλιογραφία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Το ψευδές δίλημμα του Γιουγκοσλαβικού

του Αλέξανδρου Καζαμία

Στη συνεχιζόμενη μάχη προπαγάνδας υπέρ και κατά των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ στη Γιουγκοσλαβία, έχει επισκιαστεί όλως διόλου η πραγματική διάσταση της κρίσης. Όσοι καταδικάζουν μονομερώς την εθνοκάθαρση των αλβανοφώνων απ' τους Σέρβους διαπράττουν το ίδιο σφάλμα μ' όσους καταδικάζουν μονομερώς τους βομβαρδισμούς του ΝΑΤΟ: και οι δύο εμπλέκονται σ' ένα κατασκευασμένο δίλημμα που δεν έχει καλούς και κακούς, θύτες και θύματα, δίκιο κι άδικο, ισχυρούς κι αδύνατους. Νέο ΝΑΤΟ και Νέα Γιουγκοσλαβία είναι τα δίδυμα τέρατα που ξέρασε το τέλος του ψυχρού πολέμου και είναι αμφοτέροι εξίσου θύτες, παραβιαστές του δικαίου, ένοχοι και, με διαφορετικό τρόπο, το ίδιο ισχυροί. Το γνήσιο, όμως, δίλημμα που αντιμετωπίζει σήμερα η ανθρωπότητα στο Γιουγκοσλαβικό είναι αν θα ξαναπαγιδευτεί στην ψευδή επιλογή ανάμεσα στον εθνικιστικό σωβινισμό και στον милитарιστικό ηγεμονισμό ή αν θα ορίσει διαφορετικά τη μοίρα της μέσα σε μια ανθρωπιστική παγκόσμια τάξη.

ΘΥΤΕΣ ENANTION ΘΥΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΒΟΥΒΑ

Τα δύο βασικά επιχειρήματα όσων καταδικάζουν πιο έντονα τους βομβαρδισμούς

του ΝΑΤΟ απ' ό,τι τον σερβικό σωβινισμό είναι: (α) πως παραμένει αδιανόητο να εξισώνεται η ισχυρότερη στρατιωτική μηχανή της ιστορίας με τον εξαθλιωμένο στρατό ενός απομονωμένου κράτους και (β) πως οι βομβαρδισμοί έριξαν λάδι στη φωτιά οξύνοντας αντί ν' αμβλύνουν την κρίση, αφού η μαζική εθνοκάθαρση των

αλβανοφώνων ξεκίνησε κατόπιν αυτών. Υπάρχουν ασφαλώς δεκάδες άλλα επιχειρήματα κατά των βομβαρδισμών αναφορικά με την αμφισβητούμενη νομιμότητα της παρέμβασης με την ουσιαστική ματαίωση του σχεδίου του Ραμπουγκέ χάρη στο οποίο ξεκίνησαν, με το φιάσκο των αλληπάλλων σκοτωμών αλβανόφωνων και άμαχων Σέρβων από τις βόμβες, με τη στήριξη του UCK, που πολεμά για την ανεξαρτησία όχι για την αυτονομία που επισήμως επιδιώκει το ΝΑΤΟ κ.λπ. και τα οποία, δίχως εξαίρεση, ευσταθούν, αλλά παρουσιάζουν μια αποσπασματική εικόνα του συνόλου της κρίσης. Αναφορικά όμως με τα δύο βασικά επιχειρήματα που προαναφέρθηκαν νομίζω πως επιβάλλονται ορισμένες διευκρινίσεις, διότι στην ουσία είναι απλοϊστικά.

Πρώτον, το επιχείρημα ότι η Γιουγκοσλαβία είναι το θύμα επειδή το ΝΑΤΟ είναι πανίσχυρο, στηρίζεται σε μια στερεοτυπική αντίληψη της ισχύος που την αντιλαμβάνεται αποκλειστικά σε επίπεδο μεγέθους. Από την ιστορία του Δανιὺδ και το Γολιάθ ως και το Βιετνάμ, αποδεικνύεται διαρκώς ότι η μέτρηση της δύναμης είναι πολύ σχετική. Οι ίδιοι που σήμερα καταδικάζουν το ΝΑΤΟ επειδή θεωρούν πως είναι η ισχυρότερη πλευρά στη σύγκρουση καταδίκασαν χθες –και πολύ δικαιολογημένα– τον UCK για την τρομοκρατική δράση, παρ' όλο που οι αντάρτες του ήταν πολύ πιο αδύνατοι σε εξοπλισμούς από τον γιουγκοσλαβικό στρατό. Άλλωστε, γεγονός ότι κανείς δεν μπορεί να προεξφλήσει εάν νικητής του πολέμου θα βγει το ΝΑΤΟ ή ο Μιλόσεβιτς, επιβεβαιώνει πως η ζυγαριά της δύναμης δεν κλείνει ακόμη προς την πλευρά κανενός. Μονάχα εκ των υστέρων θα φανεί ποιο από τα δύο μέλη ήταν το ισχυρότερο μα, γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, είναι εκ μιας αρχής ανόητο σε μάταιης έκβασης σύγκρουση να κατακάζεται μια πλευρά μόνο και μόνο επειδή θεωρείται από την ηττοπάθεια ορισμένη ως εξ ορισμού η ισχυρότερη.

Δεύτερον, το επιχείρημα πως η επέμβαση του ΝΑΤΟ ενέτεινε αντί να αμβλύνει την κρίση είναι δίχως αμφιβολία ορθό, είναι εξίσου γεγονός ότι το ΝΑΤΟ δεν ναι εκείνο που την προκάλεσε. Γι' αυτούς όσους νοιάζονται ειλικρινά για τον τερματισμό της γιουγκοσλαβικής τραγωδίας και για μια εύκολη ευκαιρία εκδήλωσης αντιαμερικανισμού τους οφείλουν μαζί τις εκκλήσεις για άμεση κατάπαυση των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ να καλούν και τη σερβική πλευρά ταυτόχρονα να απο

Ο Αλέξανδρος Καζαμία διδάσκει πολιτικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο του Κόβεντρυ, στη Βρετανία.

αστήσει τους διωκόμενους αλβανόφω-
τους στα σπίτια τους. Διότι εδώ που φτά-
σαμε, έκκληση για παύση των βομβαρδι-
σμών σημαίνει αυτόματα ανοχή της εθνο-
κάθαρσης με τον ίδιο τρόπο που η καταδί-
κη της εθνοκάθαρσης ισοδυναμεί με ανο-
χή των νατοϊκών βομβαρδισμών.

Είναι, άλλωστε, ζωτικής σημασίας να γί-
νει κατανοητό πως στον κύκλο του πυρός
του άρχισε από τις 24 Μαρτίου, η διάλυση
του Μιλόσεβιτς έχει γίνει πλέον ο λόγος
ύπαρξης του NATO όπως και η αντίσταση
από NATO ο λόγος ύπαρξης του Μιλόσε-
βιτς: και οι δυο τους υπάρχουν σήμερα
πειδή είναι τα κύρια αντίβαλα ενός εξί-
του απαίσιου εχθρού, δηλαδή αλλήλων.
Αν ο Μιλόσεβιτς είχε σεβαστεί την αυτο-
νομία του Κοσσυφοπεδίου το 1989, το
NATO δεν θα είχε κανένα ρόλο να παίζει
στη Γιουγκοσλαβία μετά το Ντέντον, μα κι
αν ο UCK δεν είχε βάσιμους λόγους να πι-
πτεύει πως το NATO θα επενέβαινε στο
πλευρό τους, δεν θα εγκατέλειπε τη γραμ-
μή Ρουγκόβα, κηρύσσοντας τον ένοπλο
πόλεμο κατά των Σέρβων.

Το φαινόμενο είναι γενικό και αφορά
λόκληρο το μεταψυχροπολεμικό παγκό-
σμιο σύστημα. Η β' αμερικανική ηγεμονία
εννέθηκε μετά το τέλος του ψυχρού πολέ-
μου μέσα από τον милитарισμό του NATO,
καί εθνικιστές και θρησκοόληπτοι ηγέτες
πως ο Σαντάμ, ο στρατηγός Αϊντίντ, οι
ενοκτόνοι της Ρουάντα και ο Μπεν Λά-
βεν, στην παραμικρή χαλάρωση της ηγε-
μονικής καταπίεσης, απειλούν βίαια την
επιφερειακή ασφάλεια της περιοχής τους
με όνομα των πιο αναχρονιστικών οραμά-
των. Συνάμα, αυτοί προσφεύγουν στη βία
καί γνωρίζουν πως αν δεν είναι Εβραίοι,
Αράβες, Τούρκοι, Βρετανοί ή Πακιστα-
νοί, ο αναχρονιστικός εθνικισμός τους δεν
ρόκειται να βρει τη διπλωματική υποστή-
ξη των ΗΠΑ, οπότε δεν τους μένει άλλος
ρόλος από αυτήν. Έτσι, οι θύτες απει-
λών διαρκώς άλλους θύτες, ανταλλάσσο-
ντας κατηγορίες για εγκλήματα κατά της
ανθρωπότητας, ενώ τα εκατοντάδες χιλιά-
δες των θυμάτων τους παραμένουν βουβά,
στη φρίκη των προσφυγικών καταυλι-
σμών και των αντιαεροπορικών καταφυ-
γιών είτε κάτω απ' το χώμα των μαζικών
εκτοταφείων.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΥΪΣΜΟΣ

Παρά τις παλινδρομήσεις που κορυφώ-
θηκαν με τις δηλώσεις Τσοχατζόπουλου
από τον Μιλόσεβιτς τις πρώτες μέρες της
κρίσης, η ελληνική κυβέρνηση, τελικά, κα-
ταδικάζει εξίσου και τους βομβαρδισμούς

και την εθνοκάθαρση των αλβανοφώνων
από τους Σέρβους. Παρ' όλα αυτά, κι αντί-
θετα απ' όσα διατυμπανίζουν ορισμένοι
μειωμένης εγκυρότητας παρατηρητές, η
πολιτική της έχει υπάρξει κάθε άλλο παρά
συνετή. Διατηρώντας ακάθεκτο τον ενδη-
μικό δυϊσμό της, που τη θέλει να είναι ταυ-
τοχρόνως και φιλοαμερικανική και εθνι-
κιστική χάριν εξισορρόπησης πιέσεων μέ-
σα στο διχασμένο ΠΑΣΟΚ, η κυβέρνηση,
περιέργως, υποστηρίζει και το NATO και
τον Μιλόσεβιτς. Στο NATO παρέχει
στρατιωτικές διευκολύνσεις δίχως ποτέ
να θέσει βέτο κατά των επιχειρήσεων,
ενώ στον Μιλόσεβιτς στέλνει δώρα διά
μέσου του προέδρου της νεολαίας του
ΠΑΣΟΚ (σε αυτόν, δηλαδή, που υπουρ-
γός της, προ ολίγων ημερών, απεκάλεσε
«χασάπη»). Με άλλα λόγια, η τραγελαφι-
κή πολιτική της κυβέρνησης που προβάλ-
λεται ως δήθεν η πεμπτουσία της σωφρο-
σύνης, υποστηρίζει ταυτόχρονα και τις
δύο πλευρές της Γιουγκοσλαβικής κρίσης,
την ίδια στιγμή που τις καταδικάζει αμφό-
τερες απερίφραστα.

Το αντεπιχείρημα είναι πως η Ελλάδα
έπρεπε να διατηρήσει διαύλους με τις δύο
πλευρές για να μπορέσει να αναλάβει
πρωτοβουλίες. Πέρα από την ανθρωπιστι-
κή βοήθεια που δεν αφορά τον τερματισμό
της κρίσης, η Αθήνα, τελικά, ανακοίνωσε
την περασμένη Παρασκευή σχέδιο για
ταυτόχρονη παύση πυρός από τις δύο
πλευρές στο πλαίσιο μιας προτάσεως για
διαβαλκανική συνεργασία. Πρόκειται για
μια αφελή πρωτοβουλία που μάλλον θα
απορριφθεί κι από τους εμπολέμους, όπως
και η προηγούμενη γερμανική, διότι δεν
έχει καμιά πρωτότυπη ιδέα να προσφέρει.
Αξίζει, όμως να αναρωτηθεί κανείς εάν
τελικά η αντιφατική γραμμή της ελληνικής
κυβερνήσεως ήταν πράγματι τόσο ανα-
γκαία για την προώθηση ενός τόσο απλοϊ-
κού σχεδίου, ή αν το σχέδιο αυτό ήρθε εκ-
των υστέρων για να δικαιολογήσει τη σχι-
ζοφρενή στάση συμπαράστασης και στις
δύο εμπόλεμες πλευρές.

ΝΑ ΔΟΘΕΙ ΦΩΝΗ ΣΤΟΝ ΙΜΠΡΑΗΜ ΡΟΥΓΚΟΒΑ

Μέσα στο νέο μακελειό των Βαλκανίων
δεν υπάρχουν ήρωες, αμυνόμενοι και επι-
τεθέμενοι, μονάχα τυχοδιώκτες και φανα-
τικοί πλήρως εξομοιωμένοι, που ξέρουν
μονάχα τη γλώσσα της αντεπίθεσης. Τόσο,
που να φανταστεί κανείς ότι ο UCK, μέσα
στην παντελή του εξαθλίωση, βγήκε να πει
πως ο κοσσοβάρος ηγέτης **Ιμπραήμ Ρου-
γκόβα** θα δικαστεί γιατί συναντήθηκε με
τον Μιλόσεβιτς με στόχο να κατευνάσει

την κρίση. Το NATO, με σταλινικού τύπου
ψέματα, αρνήθηκε πως η συνάντηση έλαβε
καν χώρα, λέγοντας πως η γιουγκοσλαβι-
κή τηλεόραση έδειξε εικόνες που τραβή-
χθηκαν πριν από δύο χρόνια. Τέτοια η τα-
πείνωση του μοναδικού ανθρώπου που νο-
μιμοποιείται να μιλά στο όνομα των αλβα-
νοφώνων από τους στρατούς που υποτίθε-
ται ότι θυσιάζονται για τα δικαιώματα του
λαού του. Ταυτόχρονα, η γιουγκοσλαβική
ηγεσία που φαίνεται ότι όντως έχει τον
Ρουγκόβα υπό κατ' οίκον περιορισμό,
προσπαθεί να τον χρησιμοποιήσει για να
διχάσει τους αλβανοφώνους ανάμεσα σε
αυτόν και στον UCK.

Το πρώτο ερώτημα, το οποίο θα πρέπει
να απασχολεί το μέρος της ανθρωπότητας
που ακόμα προβληματίζεται για τη δημο-
κρατία και τα δικαιώματα του ανθρώπου,
είναι γιατί μέσα στον αλληλοσκοτωμό τους
όλες οι εμπόλεμες πλευρές στη Γιουγκο-
σλαβία συνεχίζουν να φιμώνουν συστημα-
τικά τον Ιμπραήμ Ρουγκόβα. Η απάντηση
είναι εμφανής: γιατί ο Ρουγκόβα είναι ο
πραγματικός αντίπαλος του милитарισμού
και των σέρβων σωβινιστών και των τυχο-
διωκτών της σύμπραξης NATO-UCK,
εκείνος που μπορεί να απογυμνώσει στα
μάτια όλου του κόσμου πως NATO και
Μιλόσεβιτς είναι ένα και το αυτό, οι αρχι-
κάπηλοι της δικής του νομιμότητας για τη
διάπραξη των εγκλημάτων τους κατά της
ανθρωπότητας.

Αντί για τα μάταια γενικά σχέδια περί
κατάπαυσης του πυρός από τις δύο πλευ-
ρές, που κανείς από τους εμπολέμους δεν
ενδιαφέρεται να υλοποιήσει, κι αντί των
υποκριτικά ανθρωπιστικών πρωτοβου-
λιών τύπου **Κυπριανού**, που αποσκοπούν
στην εξαγορά της αμερικανικής εύνοιας
στο Κυπριακό με τρεις αμερικανούς στρα-
τιώτες, μια σοβαρή κι εφαρμόσιμη πράξη
μέσα σε τούτη τη γενική παράλυση της λο-
γικής θα ήταν αυτή: να ξεκινήσει εκστρα-
τεία για την απελευθέρωση του Ιμπραήμ
Ρουγκόβα ώστε να του δοθεί φωνή από το
βήμα των Ηνωμένων Εθνών ως του μονα-
δικού νόμιμου εκπροσώπου των αλβανό-
φωνων κοσσοβάρων αναγνωρισμένου από
όλες τις εμπόλεμες πλευρές.

Ίσως στην ελεύθερη φωνή του Ρουγκόβα
να βρίσκεται η λύση της γιουγκοσλαβικής
κρίσης και γι' αυτό NATO, UCK και Μι-
λόσεβιτς τον θέλουν βουβό. Μα γι' αυτόν
ακριβώς το λόγο, όσοι αντιλαμβάνονται το
ψευδές δίλημμα που αντιμετωπίζει η αν-
θρωπότητα στο Γιουγκοσλαβικό σήμερα
πρέπει να ζητούν ανεπιφύλακτα την άμεση
απελευθέρωσή του.

ΟΜΑΔΑ-MONTELO είναι ο φετινός **Ολυμπιακός**. Αναφέρομαι, φυσικά, στην ομάδα μπάσκετ του Ολυμπιακού, που την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές δεν έχει αγωνιστεί ακόμα στο Final Four του Μονάχου, αλλά την ώρα που τις διαβάζετε εσείς, γνωρίζετε το αν είναι ή όχι πρωταθλητής Ευρώπης. Και μάλιστα για δεύτερη φορά.

Η ΟΜΑΔΑ ΜΠΑΣΚΕΤ του Πειραιά ξεκίνησε με αγωνιστικά προβλήματα την χρονιά, αλλά αργά και σταθερά εργάστηκε για να τα ξεπεράσει. Και εκεί που ο Παναθηναϊκός του **Σλόμπονταν-Λευτέρη Σούμποτιτς** ήταν στην αρχή της σαιζόν ανίκητος και ασταμάτητος και φαβορί για όλους τους τίτλους που υπάρχουν, ο Ολυμπιακός του **Ντούσαν Ίβκοβιτς** ήταν τελικά αυτός που έκοψε πρώτος το νήμα της κανονικής σαιζόν και κατέκτησε το πλεονέκτημα έδρας για τα play-off. Και το πλεονέκτημα έδρας εδώ και πολλά χρόνια βγάζει πρωταθλητή.

ΠΕΡΑ ΑΠΟ τους τίτλους και τα τρόπαια όμως, ο Ολυμπιακός παίζει πολύ όμορφο αλλά και αποτελεσματικό μπάσκετ. Η ομάδα έχει δέσει σαν γλυκό περγαμόντο. Έχει βάθος στον πάγκο, παίζει άμυνα, έχει πλουραλισμό στην επίθεση. Έχει τα φόρτα να διεκδικήσει τον ευρωπαϊκό τίτλο.

ΑΝ ΟΜΩΣ διαβάζετε τον αθλητικό Τύπο, όλοι φέτος ασχολούνται με τον ποδοσφαιρικό και όχι τον μπασκετικό Ολυμπιακό. Οι δημοσιογράφοι πέρασαν μια ευχάριστη χρονιά αναδεικνύοντας σε πρωτοφανή κατορθώματα τις φετινές επιτυχίες της ομάδας του **Ντούσαν Μπάγεβιτς**. Μόνο που τα κατορθώματα αυτά τα έχουν ήδη πετύχει, και μάλιστα αρκετές φορές, άλλες ομάδες και μόνο πρωτοφανή δεν είναι.

«ΟΙ ΤΡΟΜΕΡΟΙ ΟΠΑΔΟΙ του Θρύλου πάνε στην Τούμπα!» έγραφαν με πηχαίους τίτλους το φθινόπωρο οι εφημερίδες. Σώωωωπα, χασκογελούσαν οι ΠΑΟΚτσήδες, που κατεβαίνουν στην Αθήνα κάθε χρόνο, αλλά και οι ΑΕΚτσήδες που πάνε στη Θεσσαλονίκη επίσης σε κάθε αγώνα, ακόμα και στα φιλικά. «Στα προημιτελικά του Champions League ο θρύλος!» διατυμπάνιζαν τα ΜΜΕ λες είχαν δει το φως το αληθινόν. Μόνο που ο Παναθηναϊκός έχει πάει στα ημιτελικά δύο φορές στην πρόσφατη ιστορία του και σε τελικό παλαιότερα.

«Ομάδα-μοντέλο την κάνατε ...!»

ΟΜΑΔΑ-MONTELO

Ομάδα-μοντέλο μας πλασάρουν οι δημοσιογράφοι τον ποδοσφαιρικό Ολυμπιακό. Μόνο που δεν μας διευκρινίζουν, ποιο ακριβώς είναι το μυστικό της επιτυχίας. Τι πρέπει να κάνει, ας πούμε, η Καβάλα για να μιμηθεί το έξοχο μοντέλο του Ολυμπιακού; Να βρει έναν Κόκκαλη να την αγοράσει; Να βρει έναν από τους παλιούς συνεργάτες του Ανδρέα Παπανδρέου να αναλάβει την διαχείριση της ομάδας, όπως ο Ολυμπιακός έχει τον Γιώργο Λούβαρη; Και ποιον; Θα μπορούσε ίσως η Καβάλα, ή ο Αθηναϊκός, να προσλάβουν τον Τηλέμαχο Χυτήρη για

μάννατζερ της ομάδας ποδοσφαίρου τους; Ή τον κύριο Καλκάνη, που πρόσφερε το σπίτι του στον ιδρυτή του ΠΑΣΟΚ για να συναντάται την κυρία Λιάνη; Μήπως θα ενδιαφερόταν για την θέση ήρωας της ελληνικής αγροτικής πολιτικής Σούλης Αποστολόπουλος, κουρασμένος από τις ευθύνες της διοίκησης της Τράπεζας Αττικής; Ή, ίσως, θα μπορούσε η Καβάλα να εξαγοράσει τον Ντούσαν Μπάγεβιτς; Διότι όλα τα κατορθώματα του Ολυμπιακού στο ποδόσφαιρο είναι πάνω από όλα έργο το προπονητή του.

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Διαφωνώντας συμφωνούν

Ο Μιλόσεβιτς από «πατριωτισμό» καταστρέφει την πατρίδα του και η Δύση από «φιλανθρωπικά» αισθήματα φρόντισε να μεταβληθούν όλοι οι Κοσοβάροι σε πρόσφυγες, σχολίαζε πολύ εύστοχα σε συνέντευξη στον Φλας ο πρέσβης επί τιμή Βύρων Θεοδωρόπουλος.

Λίγο πριν από τη Σύνοδο Κορυφής του NATO την Ουάσιγκτον είναι προφανές το αδιέξοδο το οποίο έχει καταλήξει η νατοϊκή στρατηγική των βομβαρδισμών και, δυστυχώς, αυξάνονται οι πιθανότητες «διολίσθησης» σε μια χερσαία επέμβαση.

Αυτό επιβεβαιώνει και η ατυχής έκβαση της γερμανικής πρωτοβουλίας (σχέδιο Γ. Φίσερ) για μια «διπλή στρατηγική» που θα περιελάμβανε κλιμάκωση της άσκησης σαφούς στρατιωτικής πίεσης και εξίσου σαφή κλιμάκωση των προσπαθειών για τη δρομολόγηση πολιτικής λύσης.

Με αυτά τα δεδομένα κανείς δεν γνωρίζει ποιος το παρόν τη σημασία της μυστικής συνάντησης στο Παρίσι των τεσσάρων ΥΠΕΞ, της Γερμανίας, Γαλλίας, Ιταλίας και Βρετανίας. Ισως ελπίδες υπάρχουν, άραγε, αυτή τη στιγμή για μια ευρωπαϊκή δυναμική που θα μπορούσε να συμβάλει ουσιαστικά στην αντιμετώπιση της

κρίσης;

Η ελληνική πλευρά ελπίζει, βέβαια, ότι έστω και την τελευταία στιγμή στη Σύνοδο της Ουάσιγκτον, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία και η Αυστρία θα προχωρήσουν σε μια πρωτοβουλία πολιτικής λύσης, δικαιώνοντας έτσι και τη διαφοροποίηση της Αθήνας στη διαχείριση της κρίσης.

Ωστόσο, οι ελπίδες είναι ελάχιστες, καθώς οι ΗΠΑ κινούνται σ' ένα τελείως διαφορετικό μήκος κύματος και αναμένουν μια απόλυτη συμφωνία στις συνεχιζόμενες επιχειρήσεις. Όπως είναι ήδη γνωστό το γερμανικό σχέδιο για τη δρομολόγηση πολιτικής λύσης στο Κοσσυφοπέδιο και τον απεγκλωβισμό από την αμιγή νατοϊκή στρατιωτική λογική υποστηρίχθηκε μόνο από την Γαλλία και την Ελλάδα, απορρίφθηκε μετ' επαίνων από την Ουάσιγκτον και αντιμετωπίστηκε με απροθυμία από τον γ.γ. του ΟΗΕ Κόφι Ανάν.

Η συνάντηση των τεσσάρων υπουργών Εξωτερικών ίσως να είχε ως βασικό αντικείμενο την υιοθέτηση μιας κοινής «γραμμής» για τον νέο ρόλο του NATO και το κείμενο που έχει προταθεί για τη στρατηγική του στον 21ο αιώνα. Ας μην ξεχνάμε ότι και οι 19 της Ατλαντικής Συμμαχίας έχουν διατυπώσει έντονες διαφωνίες για όλα σχεδόν τα θέματα. Μένει να δούμε αν θα τις διατυπώσουν και στην Ουάσιγκτον.

Λίγο πριν από τη νατοϊκή Σύνοδο Κορυφής, είναι προφανές το αδιέξοδο στο οποίο οδήγησε η στρατηγική των βομβαρδισμών. Οι πιθανότητες χερσαίας επέμβασης αυξάνονται.

Κυριάρχησαν οι εθνικιστές

της Ευγενίας Βαθάκου

Μια εβδομάδα μετά τις εκλογές, την κατάπληξη που προκάλεσε η νίκη του κόμματος Εθνικιστικής Δράσης (MHP), διαδέχεται ο προβληματισμός. Το MHP σημείωσε κατακόρυφη άνοδο από το 8,18%, που είχε συγκεντρώσει το 1995, και είχε μείνει έξω από την τουρκική εθνοσυνέλευση, στο 18,6% και τις 130 έδρες. Έτσι, η επόμενη μέρα μάς βρίσκει να προσπαθούμε να κατανοήσουμε την ρητορική και τους στόχους του MHP.

Σε ερώτηση που θέσαμε στον υπεύθυνο προπαγάνδας του κόμματος Εθνικιστικής Δράσης κ. **Αλί Μπαϊκάν**, για το τι σημαίνει «εθνικιστική δράση» λάβαμε την παρακάτω απάντηση: «Εμείς πιστεύουμε ότι η Τουρκία θα πρέπει να στηριχτεί στις δικές της δυνάμεις και να αποτρέψει την άλωση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της από την ιμπεριαλιστική Δύση. Θέλουμε δίκαιη κατανομή του πλούτου, δικαιοσύνη και διαφάνεια γενικότερα. Πιστεύουμε ότι έχουμε πολύ πλούσια παράδοση και αυτή θέλουμε να διατηρήσουμε και να περάσουμε στις νεότερες γενιές. Επίσης θεωρούμε ότι είμαστε συγγενείς των λαών των τουρκόφωνων, πρώην σοβιετικών δημοκρατιών και θα πρέπει να αναπτύξουμε τους δεσμούς μας με αυτές».

Το ερώτημα, όμως, που απασχολεί αναλυτές αλλά και πολιτικούς, μέσα και έξω από την Τουρκία είναι το ποιες ανάγκες και ποιους φόβους του τουρκικού λαού ήρθε να καλύψει αυτή η ρητορική και εξηγεί τη στροφή ενός μεγάλου μέρους του εκλογικού σώματος προς την άκρα δεξιά.

Είναι χαρακτηριστικό ότι από έρευνα που έγινε βρέθηκε ότι μεγάλο ποσοστό των ψηφοφόρων του MHP βρίσκεται ανάμεσα σε νέους που δεν έχουν ανώτατη εκπαίδευση και είναι άνεργοι. Το κάλεσμα του MHP για

μια Τουρκία που πρέπει να στηριχτεί στους δικούς της πόρους και να αξιοποιήσει τις δικές της δυνάμεις βρήκε γόνιμο έδαφος στους νέους και άνεργους τούρκους πολίτες της Ανατολίας, που ακούνε καθημερινά για σκάνδαλα δισεκατομμυρίων, ενώ αυτοί αδυνατούν να βρουν μια «θέση στον ήλιο», στη δική τους χώρα.

Το εθνικιστικό κόμμα άντλησε ψήφους από το ισλαμικό κόμμα (FP) και το κόμμα του Ορθού Δρόμου (DYP) της **Τανσού Τσιλλέρ**. Η φθορά των κομμάτων της κεντρο-δεξιάς (του κόμματος της Μητέρας Πατρίδας (ANAP) του **Μεσούτ Γιλμάζ** και του κόμματος του Ορθού Δρόμου (DYP) της Τανσού Τσιλλέρ) που διαχειρίστηκαν την εξουσία για πολλά χρόνια και δεν ανταποκρίθηκαν στις προσδοκίες του τουρκικού λαού, εξηγεί την πτώση της τάξης του 6%

του πρώτου και του 7,5% του δεύτερου.

Από την άλλη μεριά, ο φόβος που υπάρχει από την πολλάκις εκπεφρασμένη και δηλωμένη στάση του στρατού απέναντι στο ισλαμικό κόμμα, οδήγησαν ψηφοφόρους του κόμματος της Αρετής (FP) στο συγγενικό MHP, παρατηρούν πολλοί αναλυτές.

Σε αυτά θα πρέπει επίσης να προσθέσουμε την απογοήτευση που η Τουρκία έχει διακινάσει από την στάση της Ευρώπης, καθώς και την αίσθηση της «προσβολής» που υπάρχει από τον αποκλεισμό της από τη λίστα των χωρών που θα προσχωρήσουν άμεσα στην Ε.Ε. Ακόμα, η άρνηση του αραβικού κόσμου στα ανοίγματα που έκανε το ισλαμικό κόμμα εξηγεί εν μέρει την αποτυχία του.

Δεν θα πρέπει να υποτιμήσουμε επιπλέον την άρτια οργάνωση του μηχανισμού του κόμματος. Ο ηγέτης του κόμματος Εθνικιστικής Δράσης κ. **Ντεβλέτ Μπαχτσελί**, έχοντας τη φήμη του εργατικού, επίμονου, σκληρού και ιδιαίτερα προσεκτικού πολιτικού. Σε αυτόν οφείλεται, εξάλλου, όπως λένε πολλοί παρατηρητές, το πιο ήπιο πρόσκαιρο και η προσαρμοσμένη στα σημερινά δεδομένα πολιτική που εμφανίζει το κόμμα, μετά το θάνατο του ιδρυτή και ηγέτη του MHP **Αλπαρσλάν Τουρκές**.

Σύμφωνα με τον κ. Μπαϊκάν, η στρατηγική του κόμματος χαραχτηκε σ' ένα «υπεσύγχρονο κέντρο στην Άγκυρα από 60 καθηγητές πανεπιστημίου, οι οποίοι συμμετέχουν στην συγγραφή του προπαγανδιστικού του κόμματος και οργανώνουν εκπαίδευσης μαθήματα σεμιναριακά, όπου αναλύουν την ιδεολογία και τους στόχους του κόμματος».

Σ' αυτούς όμως τους παράγοντες θα πρέπει να προσθέσουμε ένα σημαντικό ακόμη όπλο του MHP, το οποίο φαίνεται να έχει και το μέγεθος της εκλογικής του επιτυχίας τουρκικά μέσα μαζικής ενημέρωσης, οποία χωρίς να το θέλουν ενίσχυσαν το ριμά του κόμματος του κ. Μπαχτσελί. Ο σημείωσαν το αντικουρδικό μένος που τέλαβε τον τουρκικό λαό ενάμιση περίπου μήνα πριν από τις εκλογές με την υπόθεση Οτζαλάν. Τότε όλοι πίστεψαν ότι ο μεγάλος

Μετά τις εκλογές

του Αλή Ταρτάνογλου

Μια ακόμη πρόωρη εκλογική αναμέτρηση τερματίστηκε. Επειδή, όμως, οι βουλευτικές εκλογές έγιναν ταυτόχρονα με τις δημοτικές, την στιγμή αυτή, δηλαδή στις 3 το μεσημέρι της 19ης Απριλίου, έχει καταμετρηθεί μόνον το 65% των ψήφων. Σύμφωνα με τα δεδομένα αυτά, το αποτέλεσμα των βουλευτικών εκλογών έχει ως εξής: πρώτο έρχεται το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα του Μπουλέντ Ετζεβίτ με ποσοστό 21,5%· δεύτερο το εθνικιστικό κόμμα του Ντεβλέτ Μπαχτσελί με 18,7%· τρίτο το ισλαμικό κόμμα, το κόμμα της Αρετής του Ρετζάι Κουτάν με 15%· τέταρτο το κόμμα της Μητέρας Πατρίδας του Μεσούτ Γιλμάζ με 13,6%· πέμπτο το κόμμα του Ορθού Δρόμου της Τανσού Τσιλλέρ με 13% και έκτο το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα του Ντενίζ Μπαϊκάλ με 8,2%.

Οσο για την ερμηνεία αυτών των αποτελεσμάτων μπορούμε να πούμε τα εξής: πρώτα απ' όλα, το παλαιότερο κόμμα της Τουρκίας, το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (CHP), που ιδρύθηκε απο τον Ατατούρκ πριν από 75 χρόνια, δεν μπαίνει στο κοινοβούλιο, αφού σύμφωνα με τον ισχύοντα εκλογικό νόμο για να εισέλθει ένα κόμμα στο κοινοβούλιο πρέπει να συγκεντρώσει το 10% των ψήφων. Έτσι το κόμμα αυτό με το ποσοστό του στο 8,5% δεν εκλέγει βουλευτές. Εάν το ποσοστό που απαιτούνταν για την είσοδο ενός κόμματος στη βουλή ήταν 5%, το CHP θα εξέλεγε περί τους 50 βουλευτές. Ήδη, όμως, στις εκλογές του Δεκεμβρίου 1995 το CHP με δυσκολία εισήλθε στο κοινοβούλιο, αφού είχε συγκεντρώσει μόλις το 10,7% των ψήφων.

Παρομοίως το Κουρδικό κόμμα HADEP (Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα): αν και σε δέκα επαρχίες της Νοτιοανατολικής Τουρκίας συγκέντρωσε το 40% των ψήφων, επειδή στο σύνολο της επικράτειας το ποσοστό του είναι μόνον 4%, δεν εκλέγει βουλευτή.

Σίγουρο είναι επίσης ότι τα ποσοστά των κομμάτων του Ορθού Δρόμου, της Μητέρας Πατρίδας και της Αρετής μειώθηκαν δραματικά. Το ισλαμικό κόμμα, που ιδρύθηκε ως το Κόμμα της Ευημερίας, στις εκλογές του '95 συγκέντρωνε το 21% περίπου των ψήφων, πράγμα που σημαίνει ότι

έχασε 6% περίπου του εκλογικού σώματος, δηλαδή 1,5-2 εκατομμύρια ψηφοφόρους. Τα κόμματα της Μητέρας Πατρίδας και του Ορθού Δρόμου είχαν το καθένα κερδίσει το 19% των ψήφων στις προηγούμενες εκλογές· έχασαν, επομένως, περίπου 6 ποσοστιαίες μονάδες το καθένα. Στις εκλογές του '95 τα δύο κόμματα που σχημάτισαν μαζί κυβέρνηση συνασπισμού και που οδήγησαν τη χώρα στα πρόθυρα ενός νέου στρατιωτικού πραξικοπήματος, το κόμμα της Ευημερίας (Ερμπακάν) και του Ορθού Δρόμου (Τσιλλέρ) συγκέντρωσαν αθροιστικά το 40%, ενώ τώρα συγκεντρώνουν μαζί το 27-28%.

Στις αρχές του 1980 το εκλογικό ποσοστό των δύο τουρκικών κεντροδεξιών κομμάτων μαζί, του κόμματος του Ορθού Δρόμου και εκείνου της Μητέρας Πατρίδας ήταν 54%. Σήμερα είναι 30%. Όταν η Τσιλλέρ διαδέχθηκε τον Ντεμιρέλ στην προεδρία του κόμματος, το κόμμα της συγκέντρωσε το 34% των ψήφων· το 1995 έπεσε στο 19% και σήμερα στο 13%. Ανάλογη πορεία είχαν τα κόμματα του Γιλμάζ, του Μπαϊκάλ και του Κουτάν.

Ως γενική εκτίμηση, λοιπόν, μπορούμε να πούμε ότι εξαιτίας του άδικου, υψηλού ορίου εισόδου των κομμάτων στη βουλή το 25% του εκλογικού σώματος (δηλαδή τουλάχιστον 7,5 εκατομμύρια ψηφοφόροι) δεν εκπροσωπείται στο νέο κοινοβούλιο. Από τους 550 δε βουλευτές περισσότεροι από

κερδισμένος είναι ο κ. Ετσεβίτ, ο οποίος εμφανίστηκε ως αυτός που συνέλαβε «τον άνθρωπο που δολοφονούσε τα μωρά παιδιά». Αγνόησαν όμως έτσι το MHP, το οποίο είχε πρωτοστατήσει στην υπόθεση αυτή από τότε που ξεκίνησε το ταξίδι του Οτζαλάν πάνω από τις ευρωπαϊκές χώρες μέχρι σήμερα. Η σκληρή στάση απέναντι στο Κουρδικό αποτελεί, άλλωστε, κεντρικό σημείο της ρητορικής του κόμματος.

Αμέσως μετά, η επιφανειακή και «εθνικιστική» προσέγγιση του θέματος του Κοσσυφοπέδιου από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης καλλιέργησε το έδαφος για την ρητορική του κόμματος του κ. Μπαχτσελί, όπου η έμφαση δίνεται στους δεσμούς με λαούς τουρκικής καταγωγής. Από τους 73 τούρκους πολίτες που ρώτησα σε κεντρικό σημείο της Κωνσταντινούπολης, αν είναι ικανοποιημένοι με την πολιτική Ετσεβίτ όσον αφορά την κρίση στο Κοσσυφοπέδιο, οι 48 ζητούσαν άμεση συμμετοχή της Τουρκίας στις πολεμικές επιχειρήσεις.

Με αυτή την προσέγγιση συμφωνεί και ο κ. Μπαϊκάν, ο οποίος έκανε σαφές ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης «παρότι δεν είχαν πρόθεση να βοηθήσουν το κόμμα Εθνικιστικής Δράσης, άθελά τους ενίσχυσαν σημαντικά τον αριθμό των υποψηφίων ψηφοφόρων του κόμματος».

Το συμπέρασμα ότι η θεαματική αύξηση της δύναμης του κ. Μπαχτσελί είναι εν μέρει συγκυριακή, δεν είναι καθόλου καθησυχαστικό, καθώς αποκαλύπτεται ταυτόχρονα ένα εθνικιστικό δυναμικό που σε κρίσιμες πιγμές χειραγωγείται. Αυτό έρχεται να ενισχύσει εξάλλου και το σχόλιο επικοινωνιολόγου καθηγητή στο Πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης ότι «ούτως ή άλλως, υπάρχει μια τάση εθνικισμού σε κάθε τούρκο πολίτη. Μην ξεχνάμε ότι ο εθνικισμός αποτελεί μέρος της επίσημης ιδεολογίας του τουρκικού κράτους από ιδρύσεως της τουρκικής δημοκρατίας».

Στο επίπεδο, τώρα, της πολιτικής ζωής στη χώρα, η σημερινή ισορροπία δυνάμεων στην τουρκική εθνοσυνέλευση αποκαλύπτει μια πόλωση επικίνδυνη για την εσωτερική σταθερότητα. Αυτό διαπιστώνει και ο πρώην πρόεδρος της Τουρκίας στην Ουάσιγκτον κ. Σουκρού Ελεγκντάγ, ο οποίος κρούει τον κώδωνα του κινδύνου και τονίζει ότι «είναι ανάγκη να γίνουν ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις, ίσως ένωση και ανανέωση των κομμάτων που θα συμπεριλαμβάνει και τις ηγεσίες τους».

400 (δηλαδή 75%) ανήκουν σε δεξιά κόμματα.

Από τους νικητές των εκλογών το κόμμα του Ετζεβίτ φέρεται ως αριστερό εθνικιστικό κόμμα, ενώ αυτό του Μπαχσελί ως δεξιό εθνικιστικό. Λέγεται πως κανένα από τα δύο δεν έχει κηλιδωθεί από οικονομικά σκάνδαλα και πως τόσο ο Ετζεβίτ όσο και ο Μπαχσελί είναι σοβαροί, υπεύθυνοι, αξιόπιστοι και διαλλακτικοί πολιτικοί άνδρες. Λέγεται, επίσης, ότι η πολιτική γραμμή του Εθνικιστικού Κόμματος, που στη δεκαετία του '80 υποστήριζε τη χρήση βίας, έχει αλλάξει. Αντιθέτως, οι αρχηγοί των άλλων τριών κομμάτων που εισέρχονται στο κοινοβούλιο θεωρούνται ερειστικοί και αδιάλλακτοι. Η διχόνοια μεταξύ των δύο κεντροδεξιών κομμάτων έχει κουράσει και απογοητεύσει τους ψηφοφόρους τους. Λέγεται, μάλιστα, πως τα κόμματα αυτά ευθύνονται για την θεαματική άνοδο των κομμάτων των Ετζεβίτ και Μπαχσελί. Σημαντική από την άποψη αυτή υπήρξε και η τρομερή υποστήριξη του PKK και του Οτζα-

λάν στο εξωτερικό και το εσωτερικό της χώρας. Αυτό είναι κάτι που οι υποστηρικτές των Κούρδων στην Ευρώπη και την Τουρκία θα πρέπει να λάβουν σοβαρά υπόψιν τους. Η δημοκρατία είναι δημοκρατία και η λαϊκή βούληση, λαϊκή βούληση.

Όσο για το Κουρδικό HADEP, πήρε πράγματι πολλούς ψήφους στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Τουρκία. Συμμετείχε όμως στις εκλογές σε όλη την επικράτεια. Η πλειονότητα των Κούρδων ζει στις Δυτικές επαρχίες. Αν λοιπόν οι Κούρδοι της Τουρκίας είναι, όπως λέγεται, 15 εκατομμύρια, τα 7 θα είναι ψηφοφόροι. Το HADEP συγκέντρωσε το 4% των ψήφων στο σύνολο της επικράτειας, δηλαδή 1,2 εκατομμύρια ψήφους, πράγμα που σημαίνει ότι δεν ψηφίστηκε από την πλειονότητα των Κούρδων.

Σημαντικό, κατά την άποψή μας, είναι ότι τα κόμματα που βγήκαν χαμένα από τις εκλογές είναι αυτά που υποστηρίζουν την νέα τάξη πραγμάτων, την παγκοσμιοποίηση, τους Αμερικανούς, τις πολιτικές του Διε-

θνούς Νομισματικού Ταμείου και τις ιδιωτικοποιήσεις. Οι πολιτικές αυτές οδηγούν τους μικρομεσαίους στην εξαθλίωση. Κάθε ιδιωτικοποίηση αυξάνει τον αριθμό των ανέργων, ενώ οι δημόσιοι πόροι και τα έσοδα διατίθενται όλο και λιγότερο προς όφελος των πολιτών. Η ιδιαιτερότητα τόσο του Σοσιαλδημοκρατικού όσο και του Εθνικιστικού Κόμματος συνίσταται στην σημασία που δίνουν στις πολιτικές του κρατισμού.

ΚΡΙΣΙΜΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ

Μετά την υπόθεση Οτζαλάν, το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου απασχόλησε έντονα την κοινή γνώμη αφού παρουσιάζει πολλές αντιθέσεις. Πρώτα απ' όλα, ο σκοπός των νατοϊκών βομβαρδισμών δεν είναι καθαρός. Αν γίνονται για να σταματήσουν την καταπίεση των Αλβανών από τους Σέρβους, τότε οι σκηνές που παρακολουθούμε φαίνεται να έχουν το αντίθετο αποτέλεσμα: οι Σέρβοι δεν συμμορφώνονται προς τις απαιτήσεις της διεθνούς κοινότητας και οι νατοϊκοί βομβαρδισμοί είναι ένα φιάσκο. Αν πάλι σκοπός της επιχείρησης ήταν να βοηθηθούν οι Αλβανοί να αποκτήσουν αυτονομία ή ανεξαρτησία, το αποτέλεσμα και στην περίπτωση αυτή είναι το αντίθετο του επιδιωκόμενου, μιας και δεν απέμειναν πλέον Αλβανοί στο Κοσσυφοπέδιο. Παρ' όλο που το NATO πλήττει σοβαρά τους Σέρβους, τους βοήθησε συγχρόνως να πραγματοποιήσουν τον κύριο στόχο τους, που ήταν η εκκαθάριση του Κοσσυφοπεδίου από Αλβανούς.

ΟΙ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΙ ΣΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

Αναλογιζόμενοι τα κοινά ιστορικά, πολιτικά, κοινωνικά και νομικά χαρακτηριστικά που συνδέουν την περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου με εκείνη της Νοτιοανατολικής Τουρκίας, μπορούμε να πούμε ότι η Τουρκία, συμμετέχοντας –έστω και συμβολικά– στις επιχειρήσεις του NATO, αποδυναμώνει τις θέσεις της, εφόσον η πολιτική της ως προς το θέμα του Κοσσυφοπεδίου δεν συμβιβάζεται με την πολιτική της στο ζήτημα των Κούρδων. Αν στο μέλλον της πουν: «Πρέπει να δώσετε ανεξαρτησία στους Κούρδους, ειδάλλως θα σας βομβαρδίσουμε», δεν θα έχει τι να απαντήσει.

Το NATO (δηλαδή οι ΗΠΑ) δεν ακολουθούν πάντα τη λογική ή το διεθνές δίκαιο. Αρχίζοντας όμως από την Ελλάδα και τους ιταλούς κομμουνιστές, ένα τμήμα της Δύσης πέφτει κι αυτό σε αντιφάσεις: στην τουρκοκουρδική διένεξη υποστήριξαν τους Κούρδους, ενώ στο θέμα των Σέρβων και των Αλβανών είτε καταδικάζουν τις νατοϊκές επιχειρήσεις είτε συμμετέχουν σ' αυτές χωρίς να το επιθυμούν, από υποχρέωση προς τη Συμμαχία. Δεν υποστηρίζουν όμως έτσι τους Σέρβους που καταπιέζουν τους Αλβανούς; Η στάση αυτή εξηγείται από τα εθνικά συμφέροντά τους, ωστόσο δεν παύει να είναι διπρόσωπη και υποκριτική.

Η τουρκική παροιμία, που λέει ότι «πηγαίνοντας για ρύζι στο Ντιμιάτ χάνει κανείς το στάρι στο χωριό του», ταιριάζει πολύ στους Αλβανούς και τον UCK. Ζητούν αυτονομία, ακόμη και ανεξαρτησία, έχουν όμως χάσει το Κοσσυφοπέδιο, που έχει εκκενωθεί πλέον από τους Αλβανούς.

Αλλά ας αναφερθούμε σε μια ακόμη τουρκική, λίγο αθυρόστομη, παροιμία που ταιριάζει στα γεγονότα: «είναι σαν να μπαίνει κανείς στο νυφικό δωμάτιο με το πέος κάποιου άλλου». Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορεί κανείς να κερδίσει την ελευθερία ή την ανεξαρτησία του με τη βοήθεια άλλων και ειδικά των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων. Αυτό που θα κερδίσει δεν θα είναι παρά η εξάρτηση από τις δυνάμεις αυτές. Δυο καλά παραδείγματα αποτελούν το PKK και η Τουρκία.

Το πρώτο παράδειγμα είναι πρόσφατο και δεν χρειάζεται εξήγηση. Η Τουρκία όμως, αν και μόνη της κέρδισε την ανεξαρτησία της, την έχασε αργότερα όταν τέθηκε εντελώς υπό τον έλεγχο των ΗΠΑ. Σήμερα, επιθυμώντας διακαώς την ένωση με την Ε.Ε. και εξαιτίας των 200 δισ. του εξωτερικού δανεισμού, η Τουρκία παρακολουθεί άπραγη τον βομβαρδισμό του Ιράκ από αμερικανικά αεροπλάνα που απογειώνονται από το έδαφός της.

Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΟΤΖΑΛΑΝ

Ο Οτζαλάν παραμένει φυλακισμένος σ' ένα μικρό νησί στα νότια της θάλασσας του Μαρμαρά, με καλές συνθήκες κράτησης. Η κ. Τσιλλέρ μάλιστα επέκρινε την κυβέρνηση Ετσεβίτ γιατί «του προσφέρει ανέσεις ανάλογες με αυτές ενός ξενοδοχείου πέντε αστέρων».

Παρακολουθείται από γιατρούς λόγω καρδιακής πάθησης. Τελευταία, συναντήθηκε με τους δικηγόρους του, με τον αδελφό του Μεχμέτ και την αδελφή του Αϊσέ που ζουν στο χωριό Ömerli της επαρχίας Urfa. Η δίκη του αναμένεται να αρχίσει την τελευταία εβδομάδα του Απριλίου. Για τη δίκη αυτή κατασκευάζεται στο νησί ένα καινούργιο δικαστικό κτίριο. Ανακοινώθηκε ότι θα υπάρχουν 70-80 θέσεις για τους παρατηρητές. Θα παραστούν μόνον 2-3 οικογένειες τούρκων στρατιωτών που σκοτώθηκαν σε συγκρούσεις με το PKK. Για την δίκη αυτή το δικαστήριο (Κρατικό Δικαστήριο Ασφαλείας της Άγκυρας) θα συνεδριάζει καθημερινά – πράγμα που αποτελεί εξαίρεση, αφού

από ιδεολογία, αλλά γιατί ήθελαν έναν πολιτικό ευθύ και ακέραιο, που δεν έχει εμπλακεί σε σκάνδαλα.

Εν τω μεταξύ, αναμένονται έντονες διαβουλεύσεις στο εσωτερικό των κομμάτων που ηττήθηκαν στις εκλογές και των οποίων τα ποσοστά μειώθηκαν. Πιθανολογούνται αλλαγές στην ηγεσία τους ή ακόμη και παραιτήσεις των αρχηγών τους. Δεν αποκλείεται η συγχώνευση του Κόμματος του Ορθού Δρόμου με αυτό της Μητέρας Πατρίδας ή του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος με το Σοσιαλδημοκρατικό.

Αναπόφευκτη είναι η συνεργασία των κομμάτων για το σχηματισμό κυβέρνησης. Το άθροισμα των εδρών του Σοσιαλδημοκρατικού και του Εθνικιστικού Κόμματος δεν εξασφαλίζει την απόλυτη πλειοψηφία. Θα χρειαστεί, επομένως, ένα τρίτο κόμμα. Με 400 περίπου έδρες, τα δύο αυτά κόμματα και το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας σχηματίζουν έναν ισχυρό συνασπισμό. Την συνεργασία αυτή δεν φάνηκαν να αποκλεί-

ουν τα ηγετικά στελέχη των δύο κομμάτων σε δηλώσεις τους το βράδυ των εκλογών. Οι ψηφοφόροι και τα μέλη τους όμως; Πριν από το 1980, η μεταξύ τους εχθρότητα οδήγησε σε ένοπλες συγκρούσεις με πολλά θύματα, πράγμα που πολλοί από τους οπαδούς τους δεν μπορούν ακόμη να ξεχάσουν. Μια τέτοια συνεργασία μπορεί, επομένως, να είναι πολύ οδυνηρή. Δυνατή είναι επίσης και η συνεργασία τριών ή τεσσάρων δεξιών κομμάτων που θα απέκλειε το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα από την κυβέρνηση. Μια τέτοια, ακραιφνώς δεξιά, κυβέρνηση θα δημιουργήσει πολλά προβλήματα και εντάσεις στην εσωτερική και την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας. Διότι όσο κι αν λέγεται ότι το Εθνικιστικό Κόμμα έχει αλλάξει και ότι δεν είναι πια ακροδεξιό, ούτε καν κεντροδεξιό, αλλά κεντρώο κόμμα, είναι πολύ πιθανό να μεθύσει από την εξουσία και να ξανακυλήσει, όπως συνέβη παλαιότερα με το Ισλαμικό κόμμα. Κάτι τέτοιο, όμως, θα επανέφερε το στρατό στο προσκήνιο.

στην Τουρκία συνήθως μεσολαβεί το λιγότερο ένας μήνας μεταξύ δύο συνεδριάσεων μιας δίκης.

Η συζήτηση για την συμμετοχή στρατοδικών στο Κρατικό Δικαστήριο Ασφαλείας δεν είναι σοβαρή. Αν το θέμα είναι η ανεξαρτησία των δικαστηρίων και των δικαστών, φυσικά και δεν υφίσταται μετά το πραξικόπημα της 12ης Σεπτεμβρίου, αφού οι δικαστές και οι εισαγγελείς διορίζονται έκτοτε από ένα συμβούλιο, του οποίου προεδρεύει και το οποίο ελέγχει ο υπουργός Δικαιοσύνης, δηλαδή το Ανώτατο Συμβούλιο Δικαστών και Εισαγγελέων (πριν από το πραξικόπημα ήταν ανεξάρτητο όργανο που εξέλεγε μόνο του τον πρόεδρό του). Δεν είναι επομένως εύκολο να πει κανείς ότι ένα άλλο, κανονικό δικαστήριο, που δεν θα συμπεριλάμβανε στρατοδίκες, θα ήταν περισσότερο ανεξάρτητο.

Επιπλέον, πολλοί πολιτικοί δικαστές και εισαγγελείς είναι φασίστες. Θα ήταν επομένως πολύ εύκολο για την κυβέρνηση να αντικαταστήσει τους στρατοδίκες με πολύ πιο επικίνδυνους πολιτικούς δικαστές και εισαγγελείς. Όλα αυτά είναι γνωστά στα μέλη του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Σύμφωνα με το άρθρο 125 του Τουρκικού Ποινικού Κώδικα, η θανατική ποινή είναι η μόνη που μπορεί να επιβληθεί στον Οτζαλάν. Στην Τουρκία, όμως, όλες οι θανατικές καταδίκες πρέπει να επικυρώνονται από το κοινοβούλιο. Ειδάλλως δεν εκτελούνται. Για το λόγο αυτό οι τούρκοι αξιωματούχοι λένουν ανοικτά ότι «μετά την 12η Σεπτεμβρίου δεν εκτελέσθηκε καμία θανατική καταδίκη»: το υπουργείο Δικαιοσύνης δεν έχει στείλει τους φακέλους των υποθέσεων αυτών στο κοινοβούλιο για να συζητηθούν. Στην πράξη, λοιπόν, οι ποινές αυτές έχουν μετατραπεί σε ισόβια κάθειρξη.

Η περίπτωση Οτζαλάν, όμως, είναι πολύ διαφορετική και πολύ ενδιαφέρουσα. Το δικαστήριο θα τον καταδικάσει σε θάνατο. Τι θα αποφασίσει, όμως, το νέο κοινοβούλιο;

Εκτός από τις οικογένειες των τούρκων στρατιωτών που σκοτώθηκαν σε συγκρούσεις με το PKK, κανείς στην Τουρκία δεν πιστεύει ότι ο Οτζαλάν θα εκτελεσθεί. Ακόμη κι αυτές οι οικογένειες δεν το πιστεύουν τόσο όσο το εύχονται.

Ο κύριος λόγος για την κοινή αυτή πεποίθηση είναι πως «η Τουρκία δεν θέλει να προσελκύσει τα πυρά της Δύσης». Ο πιο σημαντικός όμως λόγος, που δεν είναι γνωστός στο ευρύ κοινό, είναι οι παράνομες, άμεσες ή έμμεσες

σχέσεις του Οτζαλάν με τους δεξιούς πολιτικούς: από τον Ντεμιρέλ και τον Οζάλ μέχρι την Τσιλλέρ· από τους αξιωματικούς μέχρι τους Γκρίζους Λύκους· από το Ειδικό Τμήμα Πολέμου του Γενικού Επιτελείου μέχρι την MIT.

Όπως είναι γνωστό, τα τελευταία είκοσι χρόνια, η Τουρκία έχει μετατραπεί σε μια τεράστια αγορά ναρκωτικών, ενώ το PKK είναι ένας από τους βασικούς μεταπράτες του εμπορεύματος αυτού προς την Ευρώπη. Το PKK μοιράζεται τα κέρδη από το εμπόριο ναρκωτικών ακόμη και με κρατικούς αξιωματούχους, με συμμορίες των Γκρίζων Λύκων και με τη φονταμενταλιστική ισλαμική οργάνωση Χεζμπολά.

Στα τελευταία άρθρα και βιβλία του, ο δημοσιογράφος Mumcu, που δολοφονήθηκε το 1993, αναφερόταν στις σχέσεις Οτζαλάν-MIT. Ο Mumcu είχε πάρει από έναν πρώην στρατοδίκη -που δίκασε τον Οτζαλάν στη δεκαετία του '70 και τον αθώωσε, αφού έλαβε γράμμα από την MIT που έλεγε ότι ήταν άνθρωπός της- το εν λόγω έγγραφο. Ο στρατοδίκης επιβεβαίωσε την ύπαρξή του. Έναν-δυο μήνες αργότερα, ο Mumcu δολοφονήθηκε.

Ο Τσετίν, που δικάζεται τώρα από το Κρατικό Δικαστήριο Ασφαλείας για την δολοφονία του Mumcu, δύο χρόνια πριν με πληροφόρησε ότι στις αρχές της δεκαετίας του '90, όταν ήταν μέλος των Γκρίζων Λύκων, η οργάνωση ήλεγχε το επικερδές εμπόριο ηρωίνης, που στο δρόμο του από την Ασία προς την Ευρώπη περνούσε από την Νοτιοανατολική Τουρκία, ενώ η ηρωίνη των Γκρίζων Λύκων μεταφερόταν στην Ευρώπη με φορτηγά του PKK.

Μην ξεχνάτε ότι οι οργανώσεις των Γκρίζων Λύκων συνδέονται με τις τουρκικές μυστικές υπηρεσίες. Επομένως, οι κρατικοί αξιωματούχοι γνωρίζουν τις σχέσεις του PKK με τους Γκρίζους Λύκους και το ρόλο και των δύο στο εμπόριο ηρωίνης.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Οτζαλάν γνωρίζει πολλά για αυτές τις σχέσεις. Αν μιλήσει ανοικτά στη δίκη θα κάψει πολλούς δεξιούς πολιτικούς και τους κύκλους τους. Μπορούμε, λοιπόν, να υποθέσουμε ότι τις πρώτες ημέρες ή εβδομάδες της κράτησης του στη φυλακή η συμφωνία κλείστηκε. Οι δύο πλευρές αποφάσισαν τι θα πει και τι δεν θα πει ο Οτζαλάν στη δίκη. Δεν θα μιλήσει για τις σχέσεις του και τις διασυνδέσεις του PKK με Τούρκους. Θα μιλήσει μόνο για τις διασυνδέσεις με το εξωτερικό, κυρίως με τη Δύση και θα ανταμειφθεί γι' αυτό με τη μη εκτέλεση της θανατικής ποινής.

Αλή Ταρτάνογλου

Χόλμπρουκ ο "μεσολαβητής"

του Νίκου Ράπτη

Μια θεμελιώδης αρχή της αμερικανικής πολιτικής ήταν και είναι η με κάθε τρόπο αποφυγή εξεύρεσης διπλωματικής λύσης σε μια κρίση. Την αρχή αυτή ξεσκεπάζει και αναλύει ο Τσόμσκι σε πολλά από τα κείμενα και τις διαλέξεις του. Για παράδειγμα, γράφει: «Η επιδίωξη [της διπλωματικής οδού] ήταν πολύ επικίνδυνη, γιατί η Ουάσιγκτον φοβόταν ότι αυτή μπορούσε να οδηγήσει σε αποχώρηση των Ιρακινών [από το Κουβέιτ], υπονομεύοντας έτσι την ευκαιρία να συντρίψει μια ανυπεράσπιστα χώρα και να παραδώσει μερικά χρήσιμα μαθήματα περί υπακοής»¹. Στην πράξη, η αρχή αυτή εφαρμόζεται με τη χρησιμοποίηση διπλωματικών «μεσολαβητών», των οποίων το έργο είναι η αποφυγή εξεύρεσης διπλωματικής λύσης, μέχρις ότου οι ΗΠΑ είναι έτοιμες να χρησιμοποιήσουν στρατιωτική βία.

γέα Σουχάρτο της Ινδονησίας για να κάνει τη γενοκτονία του λαού του Ανατολικού Τιμόρ.

Στις 7.12.75 η Ινδονησία εισέβαλε στο Ανατολικό Τιμόρ, το οποίο κατέχει μέχρι σήμερα, σκοτώνοντας 200.000 κατοίκους του².

Βέβαια, ο Χόλμπρουκ ποτέ δεν θα παραδεχόταν ότι αυτή ήταν η «αποστολή» του. Ισχυριζόταν ότι «ο μέγιστος αντικειμενικός σκοπός της πολιτικής των ΗΠΑ στο Ανατολικό Τιμόρ είναι η ευημερία του τιμορέζικου λαού»³.

Ο ισχυρισμός αυτός του Χόλμπρουκ βρίσκεται σε μια έγγραφη κατάθεσή του προς μια Επιτροπή του Αμερικανικού Κογκρέσου, στην οποία απαξίωσε να παραστεί ο ίδιος, λέγοντας ότι δεν είχε χρόνο γιατί ετοιμαζόταν για ταξίδι· όμως είχε χρόνο

Ενας από τους ανθρώπους που οι ΗΠΑ χρησιμοποιούν ως «μεσολαβητή» κατά τις τελευταίες δεκαετίες είναι ο Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ. Τη δεκαετία του 1970 βρίσκουμε τον Χόλμπρουκ να είναι επικεφαλής του

Γραφείου των Υποθέσεων της Ανατολικής Ασίας και του Ειρηνικού στο Στέιτ Ντηπάρτμεντ. Από το 1975 και για τα επόμενα χρόνια ο Χόλμπρουκ φέρει εις πέρας μια από τις πιο σημαντικές (και πιο τραγικές) «αποστολές» του: την προστασία του σφα-

να παραστεί ως οικοδεσπότης σε ένα διπλωματικό δείπνο λίγο αργότερα την ίδια ημέρα. Φαίνεται ότι η φήμη που κυκλοφορεί για το γιγαντιαίο «εγώ» του Χόλμπρουκ είναι αληθινή.

Αληθινό, όμως, είναι και το ότι «εάν υπήρχε ένας κόσμος στον οποίο ένα Διεθνές Δικαστήριο είχε κάποιο νόημα, τότε οι επαίσχυντες υπηρεσίες που πρόσφερε ο Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ στην εξουσία του κράτους ασφαλώς θα χαρακτηρίζονταν ως σειρά εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας»⁴. Μόνο σε αυτή την περίπτωση πρόκειται για 200.000 νεκρούς· ακολούθησαν και ακολουθούν και άλλες, π.χ. στη Βοσνία και τώρα στο Κοσσυφοπέδιο.

«Οι ρίζες της πολιτικής των ΗΠΑ στη Βοσνία φτάνουν στην πρώτη προεκλογική εκστρατεία του Κλίντον το 1992, όταν οι σύμβουλοί του είχαν επίγνωση ότι το αδύνατο σημείο του σε σχέση με τον Μπους ήταν η εξωτερική πολιτική»⁵. Τα λόγια είναι του ίδιου του Χόλμπρουκ στο βιβλίο του *To End a War* (Random House, 1998). Έτσι, στις 14 Αυγούστου του '92 ο Κλίντον έβγαλε έναν προεκλογικό λόγο υποσχόμενος «να κάνει τις ΗΠΑ τον καταλύτη για μια συλλογική αντίσταση κατά της επιθετικότητας». Όμως, για να υπάρξει τέτοια αντίσταση υπάρχει ανάγκη να υφίσταται «επιθετικότητα», από τους κακούς, π.χ. τον Σαντάμ, τον Μιλόσεβιτς, κ.ά. Και τότε ξεκινάνε οι βομβαρδισμοί.

«Αλλιώς, θα μπορούσαμε να αναθέσουμε όλο το πρόβλημα σε ένα τσούρμο από σκανδιναβούς (μεσολαβητές)»⁶.

Παραδείγματος χάριν, τον Σεπτέμβριο του 1995 ο Χόλμπρουκ έψαχνε για «επιθετικότητα», ώστε να συνεχίσει τους βομβαρδισμούς κατά των Σερβοβόσνιων. Δεν κουράστηκε να ανακαλύψει την περιπόθητη «επιθετικότητα» σε ένα γράμμα του σέρβου στρατηγού Μπλάντιτς προς τον διοικητή των γαλλικών δυνάμεων του ΟΗΕ, στο οποίο έγραφε ότι «οι βομβαρδισμοί του ΝΑΤΟ "ήταν πιο βάρβαροι" από τους βομβαρδισμούς των Ναζί στο Βελιγράδι, γιατί το ΝΑΤΟ χτύπησε εκκλησίες και νεκροταφεία, την ώρα που γίνονταν οι κηδείες των θυμάτων». Έπειτα από αυτό, ο Χόλμπρουκ ξανάρχισε τους βομβαρδισμούς των Σέρβων με «αναπαυμένη» τη συνείδησή του.

Έπειτα από αυτούς τους βομβαρδισμούς, ακολούθησε η συμφωνία του Ντέντον, που θεωρήθηκε ως μεγάλη επιτυχία του «μεσολαβητή» Χόλμπρουκ, η οποία έγινε με τη βοήθεια του Μιλόσεβιτς του υποχωρητικού «φίλου» του Χόλμπρουκ. Φαίνεται ότι

ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΗΠΑ ΣΕ ΑΜΑΧΟΥΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Κίνα 1945-46	Καμπότζη 1969-70
Κορέα 1950-53	Γουατεμάλα 1967-69
Κίνα 1950-53	Γρενάδα 1983
Γουατεμάλα 1954	Λιβύη 1986
Ινδονησία 1958	Ελ Σαλβαδόρ δεκαετία του '80
Κούβα 1959-60	Νικαράγουα δεκαετία του '80
Γουατεμάλα 1960	Παναμάς 1989
Κονγκό 1964	Ιράκ 1991-99
Περου 1965	Σουδάν 1998
Λάος 1964-73	Αφγανιστάν 1998
Βιετνάμ 1961-73	Γιουγκοσλαβία 1999

Ο πίνακας βασίζεται κυρίως στα στοιχεία του βιβλίου του William Blum, *Killing Hope*, Common Courage Press, 1995 και συντάχθηκε πριν από λίγες ημέρες από τον ίδιο τον Blum.

ο Χόλμπρουκ περιμένει το σενάριο να επαναληφθεί και στο Κοσσυφοπέδιο.

Κλείνουμε αυτό το σύντομο άρθρο με μερικές ενδιαφέρουσες πληροφορίες:

Στο βιβλίο του ο Χόλμπρουκ λέει για τον Μιλόσεβιτς ότι «ήταν γρήγορος στο να καταλαβαίνει, και πάνω από όλα ήταν πρόθυμος να κάνει υποχωρήσεις. Μιλάει εξαιρετικά αγγλικά και αγαπάει τις ΗΠΑ, ακόμη και το Ντέντον και το μπαρ *Packy's Sports*. Αναπολούσε με νοσταλγία τα ταξίδια του στη Νέα Υόρκη όταν ήταν τραπεζίτης στη Γιουγκοσλαβία του Τίτο, και (στο Ντέντον) τραγουδούσε μαζί με τρεις μαύρες αμερικανίδες λοχίες το τραγούδι "*Boogie Woogie Bugle Boy*"».

Στο πλαίσιο του κειμένου αυτού δίνουμε έναν κατάλογο των βομβαρδισμών που πέτυχαν να ξεκινήσουν με τις διπλωματικές τους προσπάθειες οι αμερικανοί «μεσολαβητές» μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ν. Τσόμσκυ, *World Orders, Old and New*, Pluto Press, '94, σελ. 10.
2. Βλέπε Αντί τεύχος 427 (12.1.90) και τεύχος 529 (6.8.93), που είναι η πρώτη αναφορά στο θέμα του Τιμόρ στην Ελλάδα.
3. Sunil Sharma, «200.000 Skeletons in Richard Holbrooke's Closet, 22.3.99, URL: <http://www.lbbs.org/sunil.htm>
4. Στο ίδιο.
5. Diana Johnstone, «To Use a War», *Covert Action Q*, No 66, χειμώνας 1999, σελ. 53.
6. Στο ίδιο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ

(Αρχαία-Μεσαιωνική-Νεότερη)

NICHOLAS HAMMOND

Καθηγητής Πανεπιστημίου

ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΠΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕ Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

NICHOLAS HAMMOND
ΤΟ ΘΑΥΜΑ
ΠΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕ
Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Φ. Κ. ΒΩΡΟΣ

“Το πιο πρόσφατο βιβλίο
του N. Hammond
για τη Μακεδονία”

Μετάφραση
Φ. Κ. Βώρος

Με 431 σελίδες, 51 εικόνες
και 20 χάρτες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Η προδομένη ελπίδα

του Σωτήρη Ντάλη

Ιδιαίτερος δύσκολο έργο αναμένει τον Αμντελαζίζ Μπουντεφλίκα, που κέρδισε με ποσοστό 73,7% τις προεδρικές εκλογές στην Αλγερία την προπερασμένη Πέμπτη. Ο 62χρονος Μπουντεφλίκα, που είχε την υποστήριξη του πανίσχυρου στρατιωτικού κατεστημένου, θα αντιμετωπίσει σφοδρές λαϊκές αντιδράσεις, ιδίως μετά την απόφαση των έξι αντιπάλων του να αποσύρουν την υποψηφιότητά τους την προηγούμενη μέρα των εκλογών. Ο Μπουντεφλίκα, που είναι ο πρώτος μη στρατιωτικός πρόεδρος της χώρας σε διάστημα 30 και πλέον ετών, θα πρέπει να διαπραγματευθεί με το Ισλαμικό Μέτωπο Σωτηρίας (FIS) για να βάλει ένα τέλος στη σύγκρουση που ταλαιπωρεί την Αλγερία από το 1992.

Η νομιμοποίηση των κοινωνικών αιτημάτων ενός αποκλεισμένου λαού είναι το μείζον πρόβλημα που θα πρέπει να επιλύσει ο νέος πρόεδρος της Αλγερίας.

Τα τελευταία χρόνια ο απερχόμενος πρόεδρος **Λιαμίν Ζερουάλ** επιχείρησε συστηματικά να εμφανίσει το στρατιωτικό καθεστώς ότι εκδημοκρατίζεται και παράλληλα μάχεται τον Φονταμενταλιστικό Ισλαμισμό.

Από το 1992, που άρχισε η ένοπλη δράση του Ισλαμικού Μετώπου Σωτηρίας και λίγο αργότερα των Ενόπλων Ισλαμικών Ομάδων, οι νεκροί από τις σφαγές φτάνουν τις 75.000, ενώ ένα περίπου εκατομμύριο Αλγερινών εγκατέλειψαν τη χώρα τους για να βρουν καταφύγιο σε άλλες αραβικές χώρες και στην Ευρώπη, κυρίως στη Γαλλία.

Η εφημερίδα *Ουάσινγκτον Ποστ* έγραψε πρόσφατα ότι στις σφαγές της τρομερής νύχτας της 23 Σεπτεμβρίου 1997, στη συνοικία Μπεντάλχα λίγο έξω από το Αλγέρι, οι κραυγές και οι βόμβες ακούγονταν τρία χιλιόμετρα μακριά ως την συνοικία Μπαράκι, όπου υπήρχαν δυνάμεις ασφαλείας.

Κι όμως, ουδείς κινήθηκε να σώσει τους αθώους πολίτες. Η εφημερίδα επαναφέρει έτσι τη θεωρία περί ύποπτης αδράνειας του καθεστώτος.

Υπάρχει, όμως, σήμερα προοπτική διάλογου με το πολιτικό Ισλάμ; Πρέπει τα επονομαζόμενα ισλαμικά κινήματα να κα-

ταπνίζονται με κάθε κόστος;

Ή πρέπει να τους δοθεί η δυνατότητα να εκφράσουν τα αιτήματά τους με μη βίαια μέσα;

Στα παραπάνω ερωτήματα επιχειρούν να δώσουν απαντήσεις τα τελευταία χρόνια κορυφαίοι αναλυτές. Για πολλούς, η ισλαμική πολιτική θεωρείται ως κάτι το ιδιαίτερο που δεν υπακούει σε κανόνες. Για ορισμένους άλλους αναλυτές οι ριζοσπαστικός ισλαμισμός είναι μονομερής. Στη πραγματικότητα ο ισλαμισμός παρουσιάζει πληθώρα εκδοχών: Βία, αποκήρυξη της βίας, επανάσταση, αντίδραση, μετριοπάθεια. Το τυπικό ισλαμικό Κίνημα είναι ένας χαλαρός, συχνά όχι πολύ λογικός, συνασπισμός διαφορετικών τάσεων. Όσο για τη σημερινή κρίση της Αλγερίας, αυτή είναι, κατ' αρχάς, κρίση ταυτότητας.

Για την καλύτερη κατανόηση της ιστορικής της φοράς, πρέπει να συσχετισθεί όχι μόνο με τη σημερινή αναδιανομή εξουσίας, αλλά και με το κίνημα που αναπτύχθηκε το 1954 ενάντια στην αποικιοκρατία.

Ένα δραματικό παράδοξο εκτυλίσσεται μπροστά μας: Αν αυτός ο λαός αγωνίστηκε με την ελπίδα της ολικής απελευθέρωσης, σήμερα είναι στην ίδια κατάσταση με αυτή του παρελθόντος.

Η κοινωνική απόσταση μεγάλωσε, κι αυτό εξηγεί εν μέρει και την αποτυχία της διαδικασίας εκδημοκρατισμού της περιόδου 1989-1992. Οι βίαιες συγκρούσεις του 1988 ερμηνεύθηκαν τότε ως έκρηξη για την κατάκτηση πολιτικών δικαιωμάτων κρατικού και κοινωνικού εκδημοκρατισμού. Κι όμως, ήταν κάτι πιο ριζοσπαστι-

κό. Οι διαδηλωτές εξέφραζαν λιγότερο ένα αίτημα πολιτικού εκδημοκρατισμού και περισσότερο την επείγουσα προτεραιότητα του κοινωνικού ζητήματος. Η άγρια εξέγερση στους δρόμους έθεσε πριν απ' όλα το ζήτημα της ενσωμάτωσης και νομιμοποίησης των κοινωνικών αιτημάτων αυτού του αποκλεισμένου λαού.

Αξιοσημείωτο κοινωνικό φαινόμενο αποτελεί σήμερα η διαφοροποίηση των συμφερόντων στα μεσαία κοινωνικά στρώματα και η σταδιακή ταύτιση των κοινωνικών διεκδικήσεων των εκπροσώπων του επιστημονικού και τεχνικού κλάδου με τις διεκδικήσεις των κοινωνικών στρωμάτων που βρίσκονται στο περιθώριο.

Εφ' όσον θεωρούν ότι το κράτος τούς εγκατέλειψε στην τύχη τους, τα στελέχη του έθνους, τα οποία το ισχύον εκπαιδευτικό σύστημα συνεχίζει να αναπαράγει σε μαζική κλίμακα, στρέφονται εναντίον του.

Τότε σπεύδουν οι ισλαμιστές και τους παρέχουν υλική και πολιτική βοήθεια και ιδεολογική στήριξη, σημειώνει ο πολιτειολόγος **Sami Nair**.

Οι περισσότεροι αναλυτές αποδίδουν σήμερα στον εθνικό λαϊκό στρατό της Αλγερίας την ευθύνη για την αποσύνθεση της χώρας. Αυτή η έκρηξη βάρβαρης βίας παίζει το παιχνίδι εκείνων, οι οποίοι στους κόλπους της εξουσίας και του στρατού, επιθυμούν να δουν όλους τους ισλαμιστές να απορρίπτονται από έναν τρομοκρατημένο πληθυσμό, έγραφε στο τεύχος Οκτωβρίου 1997 η *Monde Diplomatique*.

Μια άλλη παράμετρος, που επισημαίνεται σε αρκετές αναλύσεις, είναι ότι η περιοδική άνοδος και πτώση του επιπέδου της βίας συνδέεται με διαφωνίες μεταξύ φατριών στους κόλπους του καθεστώτος.

Επίσης, οι σχέσεις των ΗΠΑ με τους ισλαμιστές είναι μία ακόμη παράμετρος που χρήζει ιδιαίτερης ανάλυσης. Μετά την επίσημη δημιουργία του Ισλαμικού Μετώπου Σωτηρίας (*Front Islamique du Salut*) το 1989, οι Ηνωμένες Πολιτείες έδωσαν επανειλημμένα στην αλγερινή ηγεσία να καταλάβει ότι θα έπρεπε να αφήσει αυτό το κόμμα να λάβει μέρος στην πολιτική ζωή. Γιατί, άραγε, οι ΗΠΑ τηρούν τέτοια στάση;

Το εξηγεί μια άκρως ενδιαφέρουσα μελέτη γραμμένη από δύο ειδικούς σε θέματα Ισλάμ και Μέσης Ανατολής, τους **Graham Fuller** και **Ian Lesser**, που εκδόθηκε από την Rand Corporation, ένα από

τα σημαντικότερα Think Tank των ΗΠΑ. Η άνοδος ισλαμικών πολιτικών κινημάτων στην εξουσία, διαπιστώνουν οι δύο αναλυτές, φαίνεται αναπότρεπτη στις χώρες που έχουν προβλήματα υπερπληθυσμού, εξαθλίωσης στα μεγάλα αστικά κέντρα, διαφθοράς στην κυβερνητική εξουσία, έλλειψης ανοχής στην αντιπολίτευση και όπου εξασκείται απροκάλυπτη βία στο όνομα της αντιμετώπισης της ισλαμικής απειλής. Οι ΗΠΑ, γράφουν οι δύο αναλυτές, θα πρέπει να διαπιστώσουν τους μίνιμουμ όρους συμβίωσης για χρήσιμες διμερείς σχέσεις με αυτά τα καθεστώτα – το καθένα από τα οποία θα έχει τη δική του εξέλιξη–, αποφεύγοντας μια μετωπική αντιπαράθεση του τύπου Ισλάμ - Δύση. Εάν η Δύση, τονίζουν, δεν δει τα προβλήματα αυτά κυρίως ως σύγκρουση Βορρά-Νότου και στήσει ένα σιδηρούν παραπέτασμα πολιτισμικών προκαταλήψεων απέναντι στην ισλαμική παράδοση, τότε δίχως αμφιβολία θα προμοδοτήσει τα πιο εξτρεμιστικά στοιχεία της άλλης πλευράς.

Αυτός ο νέος αλγερινός πόλεμος, όπως πολύ εύστοχα έχουν χαρακτηριστεί οι δραματικές καθημερινές συγκρούσεις στην Αλγερία, απειλεί τη σταθερότητα της ευρύτερης περιοχής. Μια τελική επικράτηση των φονταμενταλιστών στην Αλγερία θα σήμαινε πολλές εξελίξεις που θα επηρέαζαν και το άλλο άκρο της Μεσογείου.

Η άνοδος του ισλαμισμού στις χώρες του Νότου της Μεσογείου έδωσε μια άλλη διάσταση στην ανάγκη για διαμόρφωση μιας συνολικής ευρωπαϊκής στρατηγικής για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που πλήττουν τη Μεσόγειο. Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκε και η Ε.Ε. τα τελευταία χρόνια, προωθώντας την ιδέα για τη δημιουργία μιας ζώνης συνεργασίας και σταθερότητας στη Μεσόγειο.

Ο διάλογος μεταξύ Ένωσης και χωρών της Μεσογείου, τόσο σε πολιτικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο ασφάλειας, έχει θεμελιώδη σημασία για την αναδιαμόρφωση των σχέσεων της Ε.Ε. με τη Μεσογειακή Λεκάνη. Βάση για τον διάλογο αυτόν θα πρέπει να αποτελέσει η προώθηση των αξιών που προσδιορίζουν την Ε.Ε., όπως είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δημοκρατία, η κοινωνική δικαιοσύνη και το κράτος δικαίου, με ταυτόχρονη επίδειξη σεβασμού για τις ιδιομορφίες και τις αξίες των χωρών της Μεσογείου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ τροχαλία

Γριβαίων 5 - 106 80 Αθήνα
Τηλ. 36.46.426 - Fax: 36.21.932

Έντουαρντ Έβερετ ΣΕΛΙΔΕΣ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

1819, Κέρκυρα - Ιωάννινα - Μετέωρα -
Τύρναβος - Δελφοί - Αθήνα - Καλάβρυτα
- Κωνσταντινούπολη - Βουκουρέστι.

Εισαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια:

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Επιμέλεια & Σχόλια εικονογράφησης:

ΣΤΑΘΗΣ ΦΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

238 σελ., 14 x 21 cm, 27 εικ., 3.800 δρχ.

Με καθυστέρηση εκατόν εβδομήντα πέντε χρόνων εκδίδεται το αδημοσίευτο ημερολόγιο του Έντουαρντ Έβερετ, μια σημαντική μαρτυρία για την Ελλάδα του 1819 και τον φιλελληνισμό.

Στον Έβερετ ανήκει η τιμή ότι είναι ο πρώτος γνωστός Αμερικανός που συνδύαζε το λόγιο ενδιαφέρον για την αρχαιότητα και συγχρόνως διέθετε εκείνη την παιδεία που τον κατηύθυνε στη μελέτη της μεσαιωνικής και νεότερης Ελλάδας· συναναστράφηκε Έλληνες κατά τη διάρκεια των σπουδών του στη Γερμανία και επιδίωξε να γνωρίσει επιφανείς Έλληνες, όπως λ.χ. τον Κοραή στο Παρίσι· συναντήθηκε με τον Βύρωνα -του οποίου το έργο γνώριζε ήδη- αμέσως μόλις έφτασε στην Ευρώπη· ασχολήθηκε με την εκμάθηση της νεοελληνικής γλώσσας· περιηγήθηκε την Ελλάδα και κατέγραψε τις εντυπώσεις του σε ημερολόγιο· επιστρέφοντας στην Αμερική έδωσε την πολιτική μάχη του φιλελληνισμού με όσους τρόπους διέθετε.

Η σκέψη να πλασιωθεί το εξαιρετικά ενδιαφέρον κείμενο του Έβερετ με εικονογραφία βασισμένη σχεδόν αποκλειστικά σε σχέδια του Ντυπρέ (1789-1837) έγινε γιατί κατά σύμπτωση αμφότεροι ακολούθησαν σχεδόν ταυτόχρονα την ίδια διαδρομή από την Κέρκυρα προς την Αθήνα.

ΚΟΣΜΟΔΡΟΜΙΟ

120.000 ΠΑΙΔΙΑ-ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ

Στις δεκάδες στρατιωτικές επιχειρήσεις που διεξάγονται καθημερινά στην Αφρική, χρησιμοποιούνται ως στρατιώτες περισσότερα από 120.000 παιδιά. Η έκθεση της μη κυβερνητικής οργάνωσης «Συμμαχία για να σταματήσει η χρήση των παιδιών-στρατιωτών» επιβεβαιώνει ότι επιστρατεύονται με τη βία παιδιά ακόμα και στην ηλικία των επτά χρόνων. Τα παιδιά συμμετέχουν σε πολεμικές επιχειρήσεις στην Ανγκόλα, την Ουγκάντα, τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, τη Λιβερία, την Αλγερία, τη Σιέρα Λεόνε, το Σουδάν, το Μπουρούντι και τη Ρουάντα. Στη διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στη Μοζαμβίκη την περασμένη Δευτέρα, ο εκπρόσωπος της οργάνωσης Human Rights Watch, που προΐσταται των επτά μη κυβερνητικών οργανώσεων οι οποίες αποτελούν την παραπάνω Συμμαχία, έκανε έκκληση στις κυβερνήσεις των αφρικανικών κρατών να μη στρατολογούν παιδιά ως ενόπλους μαχητές και να πάψουν να στηρίζουν αντάρτικα σώματα που χρησιμοποιούν παιδιά στις γραμμές τους.

ΝΕΑ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΔΕΞΙΑ

Η ξαφνική παραίτηση του Φιλίπ Σεγκίν από την προεδρία του γκωλικού κόμματος (RPR) επανέφερε τη βαθιά κρίση στη γαλλική Δεξιά. Στο γράμμα παραίτησής του, ο Σεγκίν αναφέρει ότι παραιτείται και από την κοινή

λίστα για τις ευρωεκλογές που είχε συσταθεί σε συνεργασία με το φιλελεύθερο κόμμα του Αλέν Μαντλέν (DL). Κατηγορεί τον γάλλο πρόεδρο Ζακ Σιράκ και ιδρυτή του RPR ότι δεν τον υποστηρίζει, ενώ αφήνει πολλές αιχμές για αδιαφανείς και παράνομες διαδικασίες στο ίδιο το κόμμα του. Στα δύο χρόνια προεδρίας του RPR, ο Σεγκίν αντιμετώπισε την εχθρότητα του συντηρητικού χώρου. Δεν ήταν λίγες οι φορές που διαφώνησε με τους χειρισμούς του γάλλου προέδρου, ο οποίος μετά την ήττα της δεξιάς, τον Ιούνιο του 1997, αναγκάστηκε να «συγκατοικήσει» με την πληθυντική Αριστερά και τον Λιονέλ Ζοσπέν. Η προσπάθεια του Σεγκίν για ενοποίηση του συντηρητικού χώρου δεν μπόρεσε να προχωρήσει, κυρίως λόγω της αντίδρασης του Φρανσουά Μπαϊρού, προέδρου του κεντρώου κόμματος (UDF), που τον κατηγορήσε για ηγεμονισμό και προώθηση του RPR σε βάρος των άλλων δεξιών κομμάτων. Η παραίτηση του Σεγκίν αφήνει ανοιχτά όλα τα δεδομένα στη γαλλική Δεξιά, κυρίως σε ό,τι αφορά την κατάρτιση κοινής λίστας των γαλλικών δεξιών κομμάτων στις ευρωεκλογές. Ήδη ο Εντουάρ Μπαλαντίρ, πρώην γάλλος πρόεδρος και μέλος του RPR, έκανε έκκληση για σύσταση κοινής λίστας της αντιπολίτευσης (RPR-UDF-DL). Ο διάδοχος του Σεγκίν στην προεδρία του RPR, Νικολά Σαρκοζύ, δήλωσε ότι το θέμα θα λυθεί αυτή την εβδομάδα.

ΙΣΛΑΜ, INTERNET ΚΑΙ ΔΟΥΡΥΦΟΡΟΙ

Στη Σαουδική Αραβία το Ίντερνετ έκανε την εμφάνισή του φέτος αλλά κάτω από τον αυστηρό έλεγχο και τη λογοκρισία των κρατικών τηλεπικοινωνιακών αρχών. Το πρώτο Ίντερνετ-καφέ, που άνοιξε στην Τζέντα τον περασμένο Φεβρουάριο, έχει ξεχωριστό τμήμα για τις γυναίκες και τους άνδρες πελάτες. Οι υπάλληλοι παρακολουθούν τους πελάτες και απαγορεύουν τη σύνδεση όταν πρόκειται για «σελίδες που προσβάλλουν τα ισλαμικά ήθη». Οι σέρβερ του Διαδικτύου των χωρών του Κόλπου χρησιμοποιούνται για να εμποδίζουν τη σύνδεση με πορνογραφικές σελίδες ή με θέματα που εναντιώνονται στο Ισλάμ. Εκτός από το Ίντερνετ, οι συντηρητικοί

κύκλοι σε αυτές τις χώρες ανησυχούν για «τη διάβρωση των ηθών και των παραδόσεων» και με τη μετάδοση ξένων τηλεοπτικών δορυφορικών προγραμμάτων. Στη Βουλή του Κουβέιτ μελετάται η ψήφιση νόμου που να απαγορεύει τη λήψη αυτών των προγραμμάτων, διότι «αντιτίθενται στις αξίες και τις παραδόσεις». Τα πορνογραφικά περιοδικά απαγορεύονται στις χώρες του Κόλπου ή κυκλοφορούν λογοκριμένα. Η διαφήμιση, όπως και ο κινηματογράφος, πρέπει επίσης να προσαρμόζονται στους κανόνες που επιβάλλουν οι ισλαμικοί κώδικες. Πολλές σκηνές που κρίθηκαν «άσεμνες και προσβλητικές» στη βραβευμένη με εννέα όσκαρ ταινία Ο άγγλος ασθενής κόπηκαν κατά την προβολή της.

Ο Οτσαλάν, ένα ανδρώπινο ράκος στα χέρια των δεσποτών του. Η εικόνα αυτή συγκλόνισε τότε τον ελληνικό λαό. Οργανώθηκαν συναυλίες και πορείες. Σήμερα κανείς δεν ασχολείται μαζί του - μόνο οι τούρκοι στρατοκράτες.

Επέτειος... αφύπνισης (ή... τι σημαίνει αλληλεγγύη)

Αυτό το μήνα συμπληρώθηκαν 60 χρόνια από το τέλος του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου (17 Ιουλίου 1936-1 Απριλίου 1939).

Ως γνωστόν, ο Ισπανικός Εμφύλιος αποτελεί κορυφαίο γεγονός της Παγκόσμιας Ιστορίας και μεγάλο επαναστατικό σύμβολο της εποχής μας... Στη δίνη του αυτός ο, τόσο βίαιος και αιματηρός, πόλεμος ενέπλεξε ολόκληρη την Ευρώπη από τη στιγμή που η συστράτευση, η ενεργός συμμετοχή, η πολιτική συγγένεια ή η ταύτιση του κάθε ευρωπαίου πολίτη με τη μία ή την άλλη πλευρά (τους Δημοκρατικούς ή τους Εθνικιστές) προσδιόρισε

ROBERT KAPPA

έκτοτε –και για πολύ– σαφώς τον διαχωρισμό Δεξιάς/Αριστεράς σ' ολόκληρη τη Γηραιά Ήπειρο και οριοθετούσε επακριβώς τα αντίπαλα στρατόπεδα του –επερχόμενου– Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Το Αντί με το μικρό αυτό αφιέρωμα θέλει να τιμήσει την επέτειο. Και θέλει προπαντός να τιμήσει –να υπενθυμίσει, δηλαδή– το γεγονός ότι ο Ισπανικός Εμφύλιος (όπως αργότερα και ο δικός μας,

του οποίου η αντίστοιχη επέτειος πλησιάζει) άγγιξε την ευαισθησία εκατομμυρίων ανθρώπων σε ολόκληρο τον κόσμο. Ευαισθησία που εκφράστηκε έμπρακτα και με πολλούς τρόπους: μέσα από ένα μεγάλο κίνημα διεθνούς αλληλεγγύης με πρωταγωνιστές τους διανοούμενους (Χεμινγκουέι κ.ά.), προς τον τότε δοκιμαζόμενο ισπανικό λαό... Ό,τι ακριβώς λείπει σήμερα μπροστά στο «θέαμα» της κονιορτοποιημένης Γιουγκοσλαβίας... Εν αναμονή, λοιπόν, της εκδήλωσης ενός διεθνούς κινήματος αλληλεγγύης για τη Γιουγκοσλαβία... τα δύο κείμενα που ακολουθούν, αποτελούν

ελάχιστη συμβολή στην ήδη πληθωρική επί του θέματος βιβλιογραφία και ψιλολογία. *Γι' αυτό και πιστεύουμε ότι έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η μελέτη του συνεργάτη μας Δημ. Φιλίππη Η Ελλάδα μπροστά στον Ισπανικό Εμφύλιο, όπου και εξετάζεται η στάση που κράτησε η Ελλάδα τον Μεταξά σ' αυτό τον πόλεμο, πώς η χώρα μας «ενεπλάκη» σ' αυτόν και πόσο επηρέασαν την πορεία της τα τεκταινόμενα εν Ισπανία.

* Στη γλώσσα μας έχει μεταφραστεί η εξαιρετική μελέτη του Χιου Τόμας Ιστορία του Ισπανικού Εμφυλίου τόμοι 2, εκδ. Τολίδη, τα Απομνημονεύματα της Πασιονάρια β' μέρος Ο Ισπανικός Εμφύλιος, εκδ. Ανθολογία, το κλασικό πια βιβλίο του Δημ. Παλαιολογόπουλου, Έλληνες αντιφασίστες εθελοντές στον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο (1936-39), εκδ. Φιλιππότη, όπως και κάποια αφιερώματα στον περιοδικό ή και εξειδικευμένο Τύπο (βλ. π.χ. το αφιέρωμα του περ. Ιστορία Εικονογραφημένη τ. 340, Οκτώβριος 1996), ενώ πρόσφατα κυκλοφόρησε και μια επίτομη Σύνοψη Ιστορία της Ισπανίας του Χάιμ Βίθενς Βίβες, μτφ. Δ. Φιλίππη, εκδ. Αίολος - Θερβάντες για να περιοριστούμε, τελείως ενδεικτικά, σ' αυτά... Και, βέβαια, πρόσφατη έχουμε και την πολυσυζητημένη ταινία του Κεν Λόουντς Γη και Ελευθερία που εκθειάστηκε σχεδόν σ' όλες τις χώρες, αλλά αποδοκιμάστηκε στην Ισπανία «για την πολιτική της αφέλεια και τον ψευτορομαντισμό της»... (Κάτι περισσότερο, φαίνεται, ξέρουν οι Ισπανοί που τον «έφαγαν στη μάπα» αυτόν τον πόλεμο, όπως ακριβώς –ή και χειρότερα– τώρα οι Σέρβοι και οι Κοσοβάρτοι.)

1936

17 Ιουλίου:

στρατιωτική εξέγερση στο
Μαρόκο με επικεφαλής τον
Φράνκο κι άλλους τρεις
στρατηγούς.

18 Ιουλίου:

Στρατιωτική εξέγερση στην
Ισπανία.

20 Ιουλίου:

Αποτυχία της εξέγερσης στη
Μαδρίτη και στη Βαρκελώνη.

24 Ιουλίου:

Έναρξη της βοήθειας προς
τους Δημοκρατικούς εκ μέρους
της Γαλλίας.

26 Ιουλίου:

Εγκατάσταση της χούντας της
στρατιωτικής κυβέρνησης στο
Μπούργκος όπου ο Φράνκο
ονομάζεται αργότερα αρχηγός
των κινηματιών.

28-31 Ιουλίου:

Άφιξη των πρώτων ιταλικών και
γερμανικών αεροπλάνων στους
Εθνικιστές.

8 Αυγούστου:

Η Γαλλία κλείνει τα σύνορά της.

19 Αυγούστου:

Δολοφονία του Λόρκα από
Εθνικιστές στη Γρανάδα.

4 Σεπτεμβρίου:

Σχηματισμός κυβέρνησης του
Λαϊκού Μετώπου υπό τον
Λάργκο Καμπαλιέρο αποτελού-
μενη από Σοσιαλιστές,
Κομμουνιστές, Βάσκους και
καταλανούς Εθνικιστές.

9 Σεπτεμβρίου:

Η Επιτροπή μη Επεμβάσεως
εγκαινιάζει τις εργασίες της
στο Λονδίνο.

13 Σεπτεμβρίου:

Τα εθνικιστικά στρατεύματα
επεκτείνουν την κυριαρχία τους
στην Ανδαλουσία.

Τέλος Σεπτεμβρίου:

Η Κομιντέρν επιδοκιμάζει τον
σχηματισμό των Διεθνών
Ταξιαρχιών.

1937

8 Φεβρουαρίου:

Κατάληψη της Μάλαγας από το
ιταλικό εκστρατευτικό σώμα.

Η Β' Ισπανική Δημοκρατία και ο Εμφύλιος Πόλεμος (1931-1939)

του Δημήτρη Φιλιππή

Η Β' Ισπανική Δημοκρατία (1931-36)

Τον Ιανουάριο του 1930, ο βασιλιάς Αλφόνσος ΙΓ' ζήτησε και επέτυχε την παραίτηση του δικτάτορα Πρίμο ντε Ριβέρα. Αμέσως μετά έδωσε εντολή στον στρατηγό Μπερενγκέρ να σχηματίσει κυβέρνηση και να αποκαταστήσει το κοινοβουλευτικό σύστημα, επαναφέροντας σε ισχύ το Σύνταγμα του 1876 (του Κάνοβας). Ένα Σύνταγμα το οποίο ουσιαστικά βασιζόταν στο αγγλοσαξωνικό μοντέλο (δύο βουλές - δύο κόμματα) και δεν ήταν δυνατόν να τύχει ευρύτερης αποδοχής από τον πολιτικό κόσμο της χώρας.

Μπροστά σ' αυτές τις μεθοδεύσεις του παλατιού, οι αντιμοναρχικές δυνάμεις (από τους φιλελεύθερους καθολικούς ως τους σοσιαλιστές και τους καταλανούς αυτονομιστές) «συνασπίστηκαν» υπογράφοντας τη λεγόμενη «Συμφωνία του Σαν Σεμπασιάν» (Pacto de San Sebastian), τον Αύγουστο του 1930. Πρωτεργάτες της Συμφωνίας αυτής ήταν ο ηγέτης του κόμματος των «Ριζοσπαστών Ρεπουμπλικάνων» Αλεχάντρο Λερού, και οι μετέπειτα δύο πρόεδροι της Β' Δημοκρατίας, οι προοδευτικοί Αλκαλά Θαμόρα και Μανουέλ Αθάνια. Την αντιμοναρχική Συμφωνία του Σαν Σεμπασιάν στήριξε ανεπιφύλακτα η πλειονότητα της ισπανικής διανόησης, ενώ η ανταρσία κάποιων στρατιωτικών μονάδων στη Χάκα ήταν σημάδι ότι ο βασιλιάς είχε χάσει τα ερείσματά του μέσα στο στράτευμα. Υπ' αυτές τις συνθήκες, και μετά τη θριαμβευτική νίκη των δημοκρατικών δυνάμεων στις δημοτικές εκλογές της 12ης Απριλίου 1931, ο βασιλιάς παραιτήθηκε και εγκατέλειψε τη χώρα, για να προκηρυχθεί δύο μέρες αργότερα -14 Απριλίου 1931- η Β'

Ισπανική Δημοκρατία.

Η προσωρινή κυβέρνηση, που σχηματίστηκε υπό τον φιλελεύθερο Νιθέτο Αλκαλά Θαμόρα, χαρακτηρίστηκε από τη σφοδρή αντιεκκλησιαστική πολιτική της και από την προσπάθειά της να κάνει πράξη το πρόγραμμα της Συμφωνίας του Σαν Σεμπασιάν (αγροτικές μεταρρυθμίσεις, θρησκευτική ελευθερία, σεβασμός στην ιδιωτική ιδιοκτησία). Έπειτα από λίγους μήνες, όμως, τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, ο αντιμοναρχικός συνασπισμός διαλύθηκε και η κυβέρνηση του Αλκαλά Θαμόρα παραιτήθηκε. Προκηρύχθηκαν νέες εκλογές μέσα σε ένα ιδιαίτερα φορτισμένο κλίμα (οπαδοί της Αριστεράς έκαψαν μοναστήρια, οι τηλεπικοινωνίες απήργησαν, τα κόμματα της Δεξιάς προκαλούσαν συνεχώς εντάσεις). Οι εκλογές του Ιουνίου του 1931 έδωσαν την απόλυτη πλειοψηφία (65% των ψήφων) στα κόμματα του Κέντρου (το «Ριζοσπαστικό Κόμμα» - Partido Radical και το «Κόμμα των Προοδευτικών» - Partido Progresista - του Αλκαλά Θαμόρα) και της Αριστεράς (το «Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα» - PSOE-, την «Αριστερή Δημοκρατία» - Izquierda Republicana - του Μανουέλ Αθάνια, το «Κομμουνιστικό Κόμμα της Ισπανίας» - Partido Comunista de Espana, το «Καταλανικό Δημοκρατικό Κόμμα» - Esquerra Republicana de Catalunya) και το «Ριζοσπαστικό Σοσιαλιστικό Κόμμα» - Partido Radical Socialista). Τα κόμματα της Δεξιάς (το «Αγροτικό Κόμμα» - Partido Agrario - και η «Λαϊκή Πράξη» - Accion Popular, από την οποία λίγο αργότερα, 1933, προέκυψε η «CEDA», δηλαδή η «Ισπανική Συνομοσπονδία των Δεξιών Αυτονομιστικών Δυνάμεων» - Confederacion Espanola de Derechas Autonomicas) υπέστησαν πανωλεθρία, αφού δεν κατάφεραν να

ξεπεράσουν τις εκατό έδρες στο Κοινοβούλιο...

Οι νέες κυβερνήσεις, του Αλκαλά Θαμόρα αρχικά –ώς το 1933– και του συγγραφέα Μανουέλ Αθάνια έπειτα– 1933 και 1936, (ο Αθάνια ήταν αυτός που αναδείχθηκε σε κορυφαίο πρωταγωνιστή ολόκληρης της Β' Δημοκρατίας) προχώρησαν σε πολλές ριζοσπαστικές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, όπως: τελεσίδικος διαχωρισμός Εκκλησίας-Εκπαίδευσης, απαγόρευση της λειτουργίας σχολείων υπό την εποπτεία των θρησκευτικών ταγμάτων και οριστική διάλυση του τάγματος των Ιησουιτών.

Επίσης σημαντικές καινοτομίες έγιναν στο χώρο της τοπικής αυτοδιοίκησης –ρυθμίστηκε π.χ. το καταλανικό ζήτημα με έναν ειδικό συνταγματικό διακανονισμό που παραχωρούσε στην τοπική κυβέρνηση *Generalitat* σημαντικά προνόμια– και στον στρατιωτικό τομέα με τον λεγόμενο «νόμο του Αθάνια» (*ley de Azana*, 1931). Σύμφωνα με το νόμο αυτό μειωνόταν δραστικά ο αριθμός των αξιωματικών του στρατού και συνταξιοδοτούνταν πρόωρα όσοι στρατηγοί δεν «διακρίνονταν» για τις δημοκρατικές πεποιθήσεις τους...

Οι μεταρρυθμίσεις αυτές δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Στον τομέα της εκπαίδευσης το ισπανικό κράτος υστερούσε απελπιστικά: δεν διέθετε επαρκή αριθμό αιθουσών διδασκαλίας, ικανό εξοπλισμό, καταρτισμένους δασκάλους... Οι δημοκρατικές κυβερνήσεις, αποκλείοντας την εκκλησία από την εκπαίδευση, προκαλούσαν την έχθρα του κλήρου. Και αν στα πρακτικά προβλήματα δόθηκαν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο κάποιες λύσεις (κτίστηκαν αίθουσες, μειώθηκε ο αναλφαβητισμός), η αντιπαράθεση με την εκκλησία οξύνθηκε. Η Β' Δημοκρατία δεν πρόσεξε σε αυτό το σημείο και ίσως αυτός να ήταν ένας από τους λόγους που δεν μακροήμερεψε... Αλλά και οι νόμοι για τις αυτονομίες και τον στρατό προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις από μέρους της Δεξιάς. Μπορεί το πραξικόπημα του στρατηγού Σανχούρχο να απέτυχε (Αύγουστος 1932), όμως ο γιος του δικτάτορα Πρίμο ντε Ριβέρα (Χοσέ Αντόνιο Πρίμο ντε Ριβέρα) αναδιοργάνωσε την φασιστική «Ισπανική Φάλαγγα» (1933) και στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1933 αυτή που θριάμβευσε ήταν η ισπανική Δεξιά (υπό την καθοδήγηση

Οπαδός των Δημοκρατικών δριαμβευτής...

του ιδίου του Χ.Α. Πρίμο ντε Ριβέρα, του ηγέτη της CEDA Χιλ-Ρόμπλες και του αρχηγού του «εθνικομοναρχικού» συνασπισμού Κάλβο Σοτέλο). Έκτοτε και ως τον Φεβρουάριο του 1936 επικρατούσε χάος στη χώρα. Οι συχνές αντικυβερνητικές εξεγέρσεις κατέληγαν σε αιματηρές καταστολές και η πόλωση διευρύνθηκε με τον σχηματισμό του «Λαϊκού Μετώπου» (*Frente Popular*) από τους Αριστερούς Ρεπουμπλικάνους, τους Κομμουνιστές, την Καταλανική Αριστερά και τους Σοσιαλιστές... Τις εκλογές τον

6-28 Φεβρουαρίου:

Μάχη της Χαράμα: αποτυχία νέας εθνικιστικής επίθεσης στη Μαδρίτη (οι Διεθνείς Ταξιαρχίες υπερασπίζονται την πόλη).

8-18 Μαρτίου:

Μάχη της Γκουανταλαχάρα και άμυνα των ιταλικών δυνάμεων στον τομέα της Μαδρίτης.

19 Απριλίου:

Διάταγμα ενοποίησης Φαλαγγιτών και Καρλιστών

(φιλομοναρχικών) που μετατρέ-
πει τη Φάλαγγα σε μοναδικό
κόμμα της εθνικιστικής ζώνης
υπό την ηγεσία του Φράνκο.

26 Απριλίου:

βομβαρδισμός της Γκερνίκα.

3-7 Μαΐου:

Η «Τραγική Εβδομάδα» στην
Καταλωνία: Εξέγερση και
συντριβή των αναρχικών και του
ΠΟΥΜ
στη Βαρκελώνη.

17 Μαΐου:

Παραίτηση της κυβέρνησης
Καμπαλιέρο και σχηματισμός
της κυβέρνησης Νεγκρίν
(σοβιετικής επιρροής) στη
δημοκρατική ζώνη.

4 Ιουλίου:

Έναρξη Β' Διεθνούς Συνεδρίου
Συγγραφέων για την
Υπεράσπιση της Κουλτούρας
–θα ολοκληρώσει τις εργασίες
του στο Παρίσι.

Αύγουστος:

Στρατιωτικές κομμουνιστικές
μονάδες θέτουν τέρμα στην
κολεκτιβοποίηση της γης στην
Αραγωνία.

19 Οκτωβρίου:

Οι εθνικιστικές δυνάμεις
ολοκληρώνουν την κατάκτηση
των πρώην δημοκρατικών
επαρχιών της ατλαντικής
ζώνης.

1938

8 Ιανουαρίου:

Κατάληψη της Τερουέλ από
τους Δημοκρατικούς.

22 Φεβρουαρίου:

Απώλεια της Τερουέλ από τους
Δημοκρατικούς.

13 Μαρτίου:

Η Γαλλία ξανανοίγει τα σύνορά
της για τη μεταφορά οπλισμού
προς τη δημοκρατική Ισπανία.

5 Απριλίου:

Ο Ινταλέθιο Πριέτο
εγκαταλείπει το υπουργείο
Αμύνης, χωρίς να μπορέσει να
εμποδίσει την κομμουνιστική και
σοβιετική επιρροή στον στρατό.

15 Απριλίου:

Οι φρανκικές δυνάμεις φθάνουν
στη Μεσόγειο, κόβοντας στα
δύο τη δημοκρατική ζώνη.

Η κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου μη διαθέτοντας επαγγελματικό στρατό, εξόπλισε εργάτες.

Φεβρουάριο του 1936 κέρδισε το «Λαϊκό
Μέτωπο», χάρη και στη μεγάλη
ενεργοποίηση και της «Γενικής Ένωσης των
Εργατών» (Union General de Trabajadores -
U.G.T.) και ο Αθάνια σχημάτισε εκ νέου
κυβέρνηση με σκοπό να συνεχίσει την
πολιτική της περιόδου 1931-33. Κανείς,
όμως, δεν ήταν πλέον σε θέση να «ηρεμήσει
τα πνεύματα». Η δολοφονία του άλλοτε
υπουργού της δικτατορίας, ένθερμου οδηγού
της μοναρχίας και πεπεισμένου υποστηρικτή
της βίαιης παρέμβασης του στρατού Κάλβο
Σοτέλο (Ιούλιος 1936) σήμανε, ουσιαστικά,
την έναρξη του Εμφυλίου Πολέμου...

II. Ο Εμφύλιος Πόλεμος (1936-39)

Η δολοφονία του Κάλβο Σοτέλο (13 Ιουλίου
του 1936) έδωσε το σύνθημα για την «Εθνική
Εξέγερση» (Alzamiento Nacional) των
μονάδων που βρίσκονταν στο ισπανικό
Μαρόκο υπό την καθοδήγηση κυρίως των
στρατηγών Φράνκο και Μόλα. Το
στρατιωτικό πραξικόπημα στήριξαν οι
συντηρητικές δυνάμεις της Δεξιάς, οι
μοναρχικοί και οι φαλαγγιστές. Η εξέγερση
γενικεύθηκε και είχε επιτυχία σε διάφορες
περιοχές της Ισπανικής Χερσονήσου
(Γαλικία, Παλαιά Καστίλια, Ναβάρα,
Αραγωνία). Οι μεγάλες πόλεις, όμως, και τα
βιομηχανικά κέντρα δεν στήριξαν τους

πραξικοπηματίες. Ο στρατηγός Φρανθίσκο
Φράνκο (που δεν είχε καμιά ουσιαστική
ανάμιξη στα προεπαναστατικά
τεκταινόμενα!) ανέλαβε τη διοίκηση των
στρατευμάτων στο Μαρόκο και ο στρατηγός
Μόλα την εποπτεία των στρατευμάτων της
Χερσονήσου. Το γεγονός ότι η εξέγερση σε
καμιά περιοχή της χώρας δεν σημείωνε
θρίαμβο, αλλά και πουθενά δεν αποδείχτη
«φιάσκο», προκάλεσε τη διάσπαση της
χώρας σε δύο στρατόπεδα-ζώνες (τη ζώνη
των «Εθνικιστικών» ή «Εθνικών»
–Nacionales, όπως οι ίδιοι
αυτοαποκλήθηκαν– και τη ζώνη των
Δημοκρατικών – Republicanos) μεταξύ των
οποίων ξέσπασε ένας αιματηρός εμφύλιος
πόλεμος, ο οποίος διήρκεσε –πέρα από κάθε
πρόβλεψη, αφού κανείς δεν περίμενε ότι το
αρχικό «προνονυθιασμένο» θα είχε τέτοια
αναπάντεχη εξέλιξη– τρία συναπτά έτη...
Το αρχικό σχέδιο των Εθνικιστών ήταν να
καταλάβουν, όσο το δυνατόν γρηγορότερα,
τη Μαδρίτη. Παρ' ότι το πολεμικό ναυτικό
στην πλειονότητά του στήριζε τους
Δημοκρατικούς, τα στρατεύματα που
βρίσκονταν στο Μαρόκο κατάφεραν να
περάσουν από το Γιβραλτάρ στην
Ανδαλουσία και από εκεί διεκπεραιώθηκαν
στην Εστρεμαδούρα και στο Τολέδο, που τα
κατέλαβαν στο τέλος Σεπτεμβρίου. Αμέσως

μετά, ο Φράνκο, που στο μεταξύ είχε ανακηρυχθεί στο Μπούργος «αρχιστράτηγος» (generalísimo) και «αρχηγός του κράτους» (jefe de Estado) –αφού ο Χ.Α. Πρίμο ντε Ριβέρα, που θα μπορούσε να είναι ο κυριότερος αντίπαλός του στο στρατόπεδο των Εθνικιστών, εκτελέστηκε από τους Δημοκρατικούς τον Νοέμβριο του 1936– διέταξε την επίθεση στη Μαδρίτη, χωρίς όμως επιτυχία. Η δημοκρατική κυβέρνηση της πρωτεύουσας δεν διέθετε επαγγελματικό στρατό και γι' αυτό διεύρυνε το στρατιωτικό ρόλο της πολιτοφυλακής και εξόπλισε τους εργάτες. Έτσι, η CNT και τα άλλα εργατικά συνδικάτα πήραν ουσιαστικά την εξουσία στα χέρια τους και υπαγόρευαν τις δικές τους μεταρρυθμίσεις. Ήταν φανερό ότι το μέτωπο των Δημοκρατικών ήταν ουσιαστικά διασπασμένο, αφού δεν μπορούσαν να ελέγξουν απόλυτα την κατάσταση ούτε η κυβέρνηση ούτε το Κομμουνιστικό Κόμμα, που έβλεπε αίφνης ότι το μαρξιστικό-τροτσκιστικό «Εργατικό Κόμμα Μαρξιστικής Ενοποίησης» (Partido Obrero de Unificación Marxista, POUM) είχε αυξήσει σημαντικά την επιρροή του μέσα στους κόλπους του ευρύτερου εργατικού κινήματος... Παρά τη σοβαρότητα της κατάστασης στην Ισπανία, οι ευρωπαϊκές δυνάμεις συμφώνησαν, τουλάχιστον επισήμως, να μην εμπλακούν. Η Γαλλία και η Βρετανία αρχικά δεν επενέβησαν γιατί δεν ήθελαν γενίκευση του πολέμου εκτός ισπανικών συνόρων. Σοβιετική Ένωση, Ιταλία και Γερμανία αναμείχθηκαν αργότερα, ενισχύοντας

αντίστοιχα τους εμπόλεμους ομοϊδεάτες (η Σοβιετική Ένωση τους Κομμουνιστές, η Ιταλία και Γερμανία τους Εθνικιστές)... Από τον Ιούνιο έως τον Οκτώβριο του 1937 ο «Εθνικός Στρατός» (Ejercito Nacional) είχε καταλάβει τις κυριότερες βιομηχανικές πόλεις του Βορρά. Τον Δεκέμβριο του ιδίου έτους έλαβε χώρα η κρίσιμη και σφοδρή μάχη στο Τερουέλ της Αραγωνίας: το δημοκρατικό στρατόπεδο, με σκοπό ν' απομονώσει τους εθνικιστές στην Αραγωνία, εξαπέλυσε μεγάλη επίθεση εναντίον αυτής της πόλης που την κατέλαβε αλλά πάραυτα την απώλεσε –αφού στη Μαδρίτη οι συνεχείς έριδες μεταξύ των διαφόρων πολιτικών ομάδων είχαν ουσιαστικά προκαλέσει κενό εξουσίας, με τους Κομμουνιστές να έχουν όπως ανατρέψει την κυβέρνηση του Λάργκο Καμπαλιέρο, που οι ίδιοι είχαν αρχικά στηρίξει, για να επιβάλουν ως πρωθυπουργό τον Χουάν Νεγρίν (Μάιος 1937)... Τον Απρίλιο του 1938 οι Εθνικιστές είχαν επιτύχει έναν από τους βασικότερους σκοπούς τους: άνοιξαν διέξοδο στη Μεσόγειο, σπάζοντας το δημοκρατικό μέτωπο της Βαλένθιας. Τον Ιούλιο του ιδίου έτους, μετά την αιματηρή μάχη του Έβρου, ο Φράνκο κατέλαβε χωρίς δυσκολία ολόκληρη την Καταλωνία (Φεβρουάριος 1939). Στις 28 Μαρτίου 1939 ήρθε, αναπόφευκτα, η σειρά και της Μαδρίτης να πέσει στα χέρια των Εθνικιστών. Την 1η Απριλίου ο Ισπανικός Εμφύλιος πόλεμος ήταν τελειωμένη υπόθεση και ολόκληρη η Ισπανία «ανήκε» πλέον στον «αρχηγό» (Caudillo) Φρανθίσκο Φράνκο...

Φέρετρα με πτώματα των Εθνικιστών μπροστά σε εκκλησία της Μαδρίτης.

Μέσα Ιουνίου:

Η Γαλλία κλείνει ξανά τα σύνορά της.

24 Ιουλίου:

τελευταία μεγάλη επίθεση στον Έβρο.

15 Νοεμβρίου:

Υποχώρηση των δημοκρατικών δυνάμεων στον Έβρο, έπειτα από τρεις μήνες χωρίς καμιά πρόοδο.

15 Νοεμβρίου:

Οι δυνάμεις των Διεθνών Ταξιαρχιών που δεν υποστηρίζονται από την Κομιντέρν εγκαταλείπουν μέσα σε επευφημίες τη Βαρκελώνη.

23 Νοεμβρίου:

Έναρξη της επίθεσης των Εθνικιστών στην Καταλωνία.

1939

15-26 Ιανουαρίου:

Η Γαλλία επιτρέπει ξανά την μεταφορά οπλισμού προς τη δημοκρατική Ισπανία.

26 Ιανουαρίου:

Κατάληψη της Βαρκελώνης από τον φρανκικό στρατό.

5-9 Φεβρουαρίου:

Ολοκλήρωση της κατάληψης της Καταλωνίας.

27 Φεβρουαρίου:

Αναγνώριση της κυβέρνησης του Μπούργος από τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία.

5-10 Μαρτίου:

Ενδοδημοκρατικό πραξικόπημα του συνταγματάρχη Κασάδο στη Μαδρίτη.

6 Μαρτίου:

Ο πρόεδρος Νεγκρίν και οι κυριότεροι κομμουνιστές ηγέτες εγκαταλείπουν την Ισπανία και καταφεύγουν στη Γαλλία.

26 Μαρτίου:

Έναρξη της παράδοσης του δημοκρατικού στρατού.

28 Μαρτίου:

Κατάληψη της Μαδρίτης από τα φρανκικά στρατεύματα.

31 Μαρτίου:

Οι εθνικιστές καταλαμβάνουν το σύνολο του ισπανικού εδάφους.

1 Απριλίου:

Κατάπαυση των εχθροπραξιών.

Η Ελλάδα μπροστά στον Ισπανικό Εμφύλιο (1936-39)*

του Δημήτρη Φιλίππη

Ο Φράνκο γονυπετής μπροστά στο σταυρό. Το δρασκευτικό στοιχείο ήταν συστατικό στοιχείο της ιδεολογίας του Φράνκο και είχε απήχηση σε έναν λαό βαδύτατα δρασκευόμενο, τη στιγμή που οι Δημοκρατικοί εκτελούσαν ομαδικά τους ιερείς...

ΔΥΟ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ: 17 ΙΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ 4η ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1936

Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '30 ο ελληνικός Τύπος επισήμανε με κάθε ευκαιρία τους κινδύνους που διέτρεχε η Β' Ελληνική Δημοκρατία (1924-36) από τη Β' Ισπανική Δημοκρατία (1931-36)¹. Ο κίνδυνος

αυτός δεν ήταν άλλος από τη δυναμική «είσοδο των "μαζών" στο προσκήνιο των πολιτικών εξελίξεων»². Βέβαια, ενώ στην Ισπανία η διαδικασία αυτή είχε ολοκληρωθεί ήδη στα 1936, με τη συγκρότηση του Λαϊκού Μετώπου και της υπό τον Αθάνια κυβέρνησής του, στην Ελλάδα μόλις που άρχιζε: τον Φεβρουάριο του ιδίου έτους το κόμμα των Φιλελευθέρων συνήψε συμφωνία με τους Κομμουνιστές για την εκλογή προέδρου της Βουλής³, για να ακολουθήσουν τον Μάιο οι απεργίες διαφόρων κλά-

δων που παρέλυσαν τη χώρα. Κι αν στη Ισπανία ο Εμφύλιος, που εξερράγη στα 17-18 Ιουλίου του '36, έγινε με σκοπό την εκδίωξη του Λαϊκού Μετώπου από την κυβέρνηση, στην Ελλάδα η δικτατορία που εγκαθίδρυσε ο Μεταξάς λίγες μέρες αργότερα, την 4η Αυγούστου, έγινε ακριβώς για να εμποδιστεί η προαναγγελλόμενη ανέλιξη του αντίστοιχου ελληνικού αντιπολιτευτικού μετώπου στην εξουσία.

Υπό τον φόβο, λοιπόν, μιας «κομμουνιστικής εξέγερσης με επανάληψη των γεγονότων της Ισπανίας», όπως πληροφορούσε την κυβέρνησή του ο άγγλος πρέσβης Waterlow⁴, ο Μεταξάς βρήκε το κατάλληλο πρόσχημα και το ακλόνητο άλλοθι για να καταλύσει το Σύνταγμα και να προκηρύξει δικτατορία, με την έγκριση του βασιλιά Γεωργίου Β', ου μην αλλά και της αστικής τάξης η οποία, μπροστά στο ενδεχόμενο μιας εισαγωγής στον ελληνικό χώρο των νομοϊότυπων επαναστατικών πρακτικών «προτίμησε, μετά τα γεγονότα της Ισπανίας, να χάσει τις ελευθερίες της παρά τη χρήση της», όπως σημείωνε χαρακτηριστικά στα απομνημονεύματά του και ο Αλέξανδρος Μαζαράκης Αινιάν.

Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΤΥΠΟΥ⁵

Το ξέσπασμα του Ισπανικού Εμφυλίου αποτέλεσε, λοιπόν, ένα από τα «άλλοθι» για την ανατροπή του ελληνικού δημοκρατικού πολιτεύματος. Στις δεκαοκτώ ημέρες που μεσολάβησαν ανάμεσα στα δύο πραξικοπήματα (του ισπανικού στην Αφρική και του ελληνικού στην Αθήνα) ο αθηναϊκός Τύπος προιδέαζε την κοινή γνώμη να αναμένει μια δυναμική λύση «για να μη έχει η Ελλάδα την τύχη της Ισπανίας». Οι δύο μεγαλύτερες ελληνικές εφημερίδες, *Καθημερινή* και το *Ελεύθερο Βήμα*, έδιναν μεγάλη έκταση στην εν εξελίξει αιματηρή

Ο Δημήτρης Φιλίππης είναι δημοσιογράφος, μεταφραστής και καθηγητής της ισπανικής και ιταλικής γλώσσας. Κείμενά του έχει φιλοξενήσει και το Αντί.

Ο σφοδρός αντίλογος σ' αυτές τις απόψεις δεν έβρισκε το ανάλογο βήμα στο χώρο του Τύπου. Η *Πρωΐα* ήταν μια εφημερίδα της αντιπολίτευσης, αλλά δεν αποτολούσε την ευθεία αντιπαράθεση. Έτσι έμενε μόνον ο *Ριζοσπάστης*, η εφημερίδα του ΚΚΕ και, εκ των πραγμάτων, και των άλλων δυνάμεων της Αριστεράς, που, τότε, δεν ήταν ημερήσια. Μέσα από τις στήλες του, το Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδας κά-

Η πρώτη ανταπόκριση του Καζαντζάκη από το ισπανικό μέτωπο δημοσιεύεται στην
«Καθημερινή» της 24ης Νοεμβρίου 1936.

ακριβώς συνέβαινε στην Ισπανία, «οι εκπρόσωποι του αστικού καθεστώτος θα ετουφεκίζοντο, οι ναοί θα επυρπολούντο, αι άγιαι εικόνες και οι ιερείς θα διεσύροντο, ο στρατός θα διελύετο και η έννοια της ιδιοκτησίας θα κατελύετο».¹⁴

Από τον πρώτο κιόλας καιρό μετά την επιβολή της δικτατορίας, και ενώ ο αντιπολιτευτικός λόγος –έντυπος ή προφορικός– κηρύχθηκε παράνομος, ο συμπολιτευόμενος Τύπος προεξοφλούσε, όπως ήταν φυσικό, την περιφανή νίκη του Φράνκο, όταν, αντικειμενικά, ο αγώνας ήταν ακόμα αμφίροπος. Ειδησεογραφικά προβαλλόταν και το πιο ασήμαντο συμβάν ή πληροφορία που ενίσχυε αυτή την πρόβλεψη, ενώ η σχετική αρθρογραφία σχολίαζε κατ' επιλογήν αναλόγως ενδεικνυόμενα περιστατικά. Από τα θέματα που προέβαλλε ο πρωτοσέλιδος σχολιασμός εκείνης της περιόδου σταχυολογούμε ενδεικτικά: την ιδεολογική μεταστροφή και στήριξη του Ουναμούνο στους κινηματίες, αφού η προσωπικότητα και το έργο του βάσκου συγγραφέα είχαν μεγάλη απήχηση στην ελληνική διανόηση,¹⁵ την ιταλογερμανική στρατιωτική ενίσχυση στους ισπανούς εθνικιστές, την ίδια στιγμή που σχεδόν αποσιωπήθηκε η σύσταση των Διεθνών Ταξιαρχιών, αφού, είναι αλήθεια, ο ελληνικός Τύπος εντόπισε αμέσως ότι η συμφωνία της μη επέμβασης θα παρέμενε ανενεργός¹⁶. Τον πρωταγωνιστικό ρόλο που θα μπορούσε να διαδραματίσει η «νέα Ισπανία» στο διεθνές σκηνικό σε μια εποχή ιδιαίτερα

Αναρχικοί πολιτοφύλακες στη μάχη της Μπελσίτε.

κρίσιμη για την παγκόσμια ειρήνη¹⁷, για να περιοριστούμε σ' αυτά. Κατά τ' άλλα, οι αναφορές στην Ισπανία πλαισιώνονταν από τις λογοτεχνικές-ταξιδιωτικές επιφυλλίδες γνωστών λογοτεχνών: του **Κώστα Ουράνη** και του **Ζαχαρία Παπαντωνίου** στο *Ελεύθερο Βήμα*, του Νίκου Καζαντζάκη στην *Καθημερινή*. Νομίζω ότι τα κείμενα του Ουράνη –και κυρίως όσα δημοσιεύτηκαν στο *Ελεύθερο Βήμα* από τον Ιούνιο ως τον Οκτώβριο του 1931– είναι ό,τι καλύτερο είχε γραφτεί για την Ισπανία στη χώρα μας ως την εποχή εκείνη, γι' αυτό και –όσο μπορεί να μετρήσει η γνώμη μου– συστήνω ανεπιφύλακτα το βιβλίο του *Ισπανία*¹⁸. Η λυρική πρόζα του Παπαντωνίου ήταν μεν πολύ κατατοπιστική σε θέματα ισπανικής τέχνης, από πολιτικής άποψης, όμως, ο ποιητής αποδεικνυόταν πολύ αφέλης όταν, ούτε λίγο ούτε πολύ, υποστήριζε ότι ο Ισπανικός Εμφύλιος ήταν απόρροια της ψυχοσύνθεσης των Ισπανών: «Υπάρχουν, έγραφε ο Παπαντωνίου, οι Ισπανοί των ακρότατων άκρων και του αχαλίνωτου πάθους αλλά και οι Ισπανοί της τιμής»¹⁹, χωρίς να διευκρινίζει, ωστόσο, ποιοι είναι οι έντιμοι και ποιοι οι αντίπαλοί τους. Η σχέση, όμως, του Καζαντζάκη με την Ισπανία χρήζει ιδιαίτερης μελέτης και, δικαιωματικά, οφείλουμε να πούμε δυο λόγια περισσότερο...

Οι ανταποκρίσεις που ο Καζαντζάκης έστειλε στην εφημερίδα του, κατά την πολυδιαφημισμένη εκείνη αποστολή του στην

Ισπανία τους τελευταίους μήνες του '36, δεν ήταν δημοσιογραφικά κείμενα²⁰. Τους έλειπαν τα στοιχειώδη: οι από πρώτο χέρι αποκλειστικές ειδήσεις και ο σχολιασμός τους, η παρουσίαση των αντίπαλων πλευρών και η καταγραφή των δυνάμεών τους, ενώ, συνάμα, οι πλούσιες πληροφορίες για τον ισπανικό πολιτισμό δεν συνδέονταν με το διαμορφούμενο γίνεσθαι. Δεινός αφηγητής, ο κρητικός συγγραφέας ήξερε πώς να αποτυπώσει το δράμα ενός εμφυλίου πολέμου, αλλά αυτό, όμως, είναι λογοτεχνική μαρτυρία. Και δεν το υποστηρίζουμε εμείς με την άνεση που μας παρέχει η χρονική απόσταση από τα γεγονότα. Έγκυρος κριτικός (Πέτρος Χάρης) έγραψε τότε ότι στις ανταποκρίσεις εκείνες «βρίσκει κανείς έναν άνθρωπο γεμάτο συγκινήσεις και οραματισμούς, έναν άνθρωπο που βασανίζεται από αγωνίες, παρά μια χώρα και έναν λαό»²¹. Η σχέση του Καζαντζάκη με την Ισπανία αποδεικνύει εμφανώς την υπαρξιακή κρίση που βασάνιζε εκείνη την εποχή τον συγγραφέα. Ο Καζαντζάκης δεν ήταν (όπως παρατήρησε μερικά χρόνια μετά άλλος κριτικός – ο Τάσος Βουρνάς) αυτός ο οποίος, μεταφράζοντας τους σύγχρονους ισπανούς ποιητές, «έκανε γνωστή στο ελληνικό κοινό μια φλογερή ποίηση μεγάλης κλίμακας που λίγο αργότερα υπηρέτησε με συνέπεια την αγωνιζόμενη αντιφασιστική Ισπανία»²², ενώ παράλληλα εκθείαζε με τα κείμενά του τις ολοκληρωτικές φασιστικές λύσεις και εξέφραζε ευθέως

τον θαυμασμό του για τον Χίτλερ, τον Μουσολίνι και τον Φράνκο²³.

Ο Καζαντζάκης δεν ήταν, όμως, ο μόνος. Πολλοί διανοούμενοι και η πλειονότητα του Τύπου εξέφραζαν τον ανυπόκριτο θαυμασμό τους για τον Φράνκο και τη «νέα Ισπανία» που ο στρατηγός ανασυγκροτούσε. Ο ακαδημαϊκός και ικανός δημοσιογράφος **Σπύρος Μελάς** (που ως απεσταλμένος της *Καθημερινής* στην Ισπανία αμέσως μετά το τέλος του Εμφυλίου έστειλε εξαιρετικές ανταποκρίσεις) σκιαγράφησε κατ' επανάληψη την πολυσχιδή και πληθωρική προσωπικότητα του στρατηγού Φράνκο, ο οποίος, μάλιστα, του παραχώρησε αποκλειστική συνέντευξη – δημοσιεύθηκε στην *Καθημερινή* στις 5 Μαΐου 1939. Αλλά αυτό ήδη στο τέλος του Εμφυλίου. Κατά τη διάρκειά του και ενώ όλοι μιλούσαν για τον «χενεραλίσμο», ο Μεταξάς ήταν ο μόνος που απέφευγε να μνημονεύσει τον ομοϊδεάτη και συνάδελφό του ισπανό ηγέτη. Γιατί, όμως, συνέβαινε κάτι τέτοιο;

ΦΡΑΝΚΟ-ΜΕΤΑΞΑΣ (+ ΜΠΟΔΟΣΑΚΗΣ)

Ο Μεταξάς απέφευγε συστηματικά, τόσο στις ομιλίες του όσο και στα απομνημονεύματά του, να αναφέρει τον Φράνκο για πολλούς λόγους. Πρώτον, διότι όσο συνεχιζόταν ο Ισπανικός Εμφύλιος τόσο –κατα αντιδιαστολή– αδρανοποιούνταν η ελληνική λαϊκή αντίδραση ενάντια στη δικτατορία και ισχυροποιούνταν το καθεστώς Μεταξά. Δεύτερον, διότι για διάφορους λόγους ο Μεταξάς ακολουθούσε φιλοαγγλική πολιτική²⁴. Τρίτον, διότι τα δύο καθεστώτα παρά το συγγενές ιδεολογικό του υπόβαθρο (όπως συμπυκνωνόταν στη ιδέα του «μεγάλου κυβερνήτη» και του φασιστικού ολοκληρωτικού κράτους που στηριζόταν στην οικογένεια, την εργασία, τη εθνικιστική οργάνωση της νεολαίας κ.λπ.²⁵) είχαν και διαφορές, τις οποίες Μεταξάς δεν παρέλειπε να τονίζει: απ' τ' μια, παραλλήλιζε το αναίμακτο κίνημά του και το καθεστώς του με το «nuevo estado corporativo» και την «ειρηνική επανάσταση» του Σαλαζάρ στην Πορτογαλία και απ' την άλλη, με την αποτελεσματική δικτατορία του Μουσολίνι στην Ιταλία²⁶. Τέταρτο και το σπουδαιότερο, διότι ο Μεταξάς και το καθεστώς του είχαν ανεκτίμητα οικονομικά οφέλη από τον συνεχιζόμενο ισπανικό πόλεμο. Τα οφέλη αυτά, όπως καταδεικνύει σε μια υπό δημοσίευση εργασία το ο καθηγητής **Θ. Σφήκας**²⁷, ο οποίος μελέτησε τα σχετικά αρχεία του ελληνικού κα

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΕΜΠΝΕΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΣΠΑΝΙΚΟ ΕΜΦΥΛΙΟ

I. (Από το «νεοδημοτικό» τραγούδι «Ο Σακαρέλος στην Ισπανία»*)

[...] – Τόμαθες, Σακαρέλο μου, τι γίνεται στα ξένα
Ο Φράνκο πόλεμο άνοιξε τ' αδέρφια μας σκοτώνει.
Κι όλοι καλοί συνάζονται στην Ισπανία να πάνε,
Να πολεμήσουν τη σκλαβιά, κι λευτεριά να φέρουν.
Σαν το λιοντάρι echύμηξε, σαν το Αητό πετάει
Σκίζει τα όρη να διαβεί, τις θάλασσες να πλέξει.
Στη Βαρκελώνη πάτησε, στο Αλμπαθέτε φτάνει.
Βρίσκει συντρόφους διαλεχτούς, τρακόσιους νοματέους[...]
(*Βασίζεται σε ρουμελιώτικη παραλογή. Παρατίθεται από τον φάκελο του ΚΚΕ, Τ.Κ. 673/Φ=6, που φυλάσσεται από τα ΑΣΚΙ).

II.a. (Από τη συλλογή του Στ. Τσίρκα *Για την Ισπανία και τον Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα**)

Όρκος
Στ' όνομά σου, Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα,
που σκοτώθηκες στην Ισπανία για τη λευτεριά
του ζωντανού λόγου,
Εμείς, ποιητές απ' όλες τις χώρες του κόσμου,
μιλώντας και γράφοντας στις διάφορες και ποικίλες
γλώσσες μας,
παίρνουμε εδώ τον όρκο τον κοινό,
τ' όνομά σου να μην ξεχαστεί ποτές πάνω στη γης,
κι όσο υπάρχει τυραννία και καταπίεση,
στ' όνομά σου
να τις πολεμούμε
όχι μονάχα με το λόγο
μα και με τη ζωή μας.

(*Υπογράφηκε από 40 ποιητές, που αντιπροσώπευαν 26 χώρες. Απαγγέλθηκε στο Theatre de la Porte Saint-Martin στο Παρίσι, στις 18 Ιουλίου 1937, τελευταία μέρα των εργασιών του 2ου Διεθνούς Συνεδρίου των Συγγραφέων για την Υπεράσπιση της Κουλτούρας. Παρατίθεται από το βιβλίο Στρατής Τσίρκας, *Τα Ποιήματα*, εκδ. Κέδρος, 1981-β' έκδοση).

II.β. (Από τη Συλλογή *Ισπανικό Ορατόριο*, 1939. Παρατίθεται από την ίδια έκδοση)

[...] Ηλίθιοι!
Σα να μην ξέρετε
πως η Αιώνια Ομορφιά,

ολόγυμνη,
άδραξε το ντουφέκι, βγήκε στα βουνά
και πολεμάει. [...]
Σα να μην βλέπετε την Ισπανία
που σα ζυλβερνική βολίδα
εβγήκε απ' την τροχιά της γης
και με τ' αβυσσαλέο της στόμα,
τη φλεγόμενη κόμη της,
τα ματωμένα της πέλματα
και τις δρωμένες της μασχάλες
στριφογυρίζει στο διάστημα
κραυγάζοντας.

III. (Από το ποίημα Πικασσό του Ν. Εγγονόπουλου*)

[...] και καθώς είπαμε ότι ποθεί να αναχαιτίσει τους φασίστες
παίρνει η γριά τη λάμπα απ' το τραπέζι
κι ανοίγει το παράθυρο με βιάση
κι όξω τεντώνει
–μες τη νύχτα–
τη χερούκλα που κρατά τη λάμπα
τότες εγίνηκε “που να σου φύγει το καφάσι”
σαν ένας ταύρος κοκκινότριχος πετάχτηκε στη μέση[...]
κι άρχισε δω και να κουτουλάει
να ξεκοιλιάζει
(*Πρωτοδημοσιεύτηκε το 1945 στο περιοδικό *Τετράδιο* και παρατίθεται από το βιβλίο του Γ. Σαββίδη, *Πάνω νερά*, Αθήνα 1979).

IV. (Από το ποίημα «Αντίσταση», του Ν. Καββαδία*)

[...] Σε κρεμεζί, Νύφη λεβέντρα Ιβηρική.
Ανάβουνε του Barriochino τα φανάρια.
Σπανιόλοι μου θαλασσοβάτες και Γραικοί,
Γκρέκο και Λόρκα – Ισπανία και Πασσιονάρια
Κύμα θανάτου ξαπολουούνται οι Γερμανοί.
Τάρματα ζώνεσαι μ' αρχαία κραυγή πολέμου.
Κυνήγι παίζουνε μαχαίρι και σκοινί,
Οι κρεμασμένοι στα δεντρά, μπαίγνιο του ανέμου.
(*Δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *Ελεύθερα Γράμματα* τχ. 14, απ' όπου και παρατίθεται).

του αγγλικού υπουργείου Εξωτερικών, προέκυπταν από το εμπόριο –πιο σωστά λαθρεμπόριο– όπλων που διεξήγαγε η κυβέρνηση Μεταξά με τα εμπόλεμα ισπανικά στρατεύματα, κυρίως με τη νόμιμη ισπανική κυβέρνηση και πολύ λιγότερο με τον Φράνκο.

Το εμπόριο όπλων και φυσιγγίων με τη νόμιμη ισπανική κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου διεξήγαγε, κατόπιν προτροπής του Μεταξά, ο ευφυής επιχειρηματίας Ιωάννης Μποδοσάκης, γενικός διευθυ-

ντής την εποχή εκείνη της Ελληνικής Εταιρείας Πυριτιδοποιείου Καλυκοποιείου. Εταιρεία που τελούσε υπό τον έλεγχο του κύριου πιστωτή της, δηλαδή της Εθνικής Τραπέζης, και επεξεργαζόταν γερμανική πρώτη ύλη. Η εταιρεία αυτή εξελίχθηκε τότε σε μία από τις πιο κερδοφόρες της Ευρώπης, αφού οι συναλλαγές της με την ισπανική αριστερή κυβέρνηση προσέλαβαν αδιανόητη έκταση ενόσω συνεχιζόταν ο Εμφύλιος και ο ανεφοδιασμός του Λαϊκού Μετώπου από την

ΕΣΣΔ δυσκόλευε διαρκώς. (Ο ικανότατος ελληνικός στόλος ήταν εξάλλου από τις λίγους που μπορούσαν να σπάσουν τον θαλάσσιο αποκλεισμό της Ισπανίας.) Ο Μεταξάς δεν ήταν και τόσο αφελής ώστε για ιδεολογικούς λόγους να αρνηθεί να βελτιώσει την παραπαίουσα οικονομία του κράτους τη στιγμή που οι Ισπανοί της Αριστεράς, κατέχοντας «τας κλείδας του θησαυροφυλακίου»²⁸, πλήρωναν αμέσως και σε σκληρό συνάλλαγμα. Φρόντισε, ωστόσο, για να κρατήσει τις ισορ-

Εθνικιστική Ταξιαρχία κάπου στην Αραγωνία.

ροπίες να εφοδιάσει, με διάφορους τρόπους, και τον Φράνκο με πολεμικό υλικό.

Αυτές οι συναλλαγές απεκρύβησαν φυσικά τότε, αλλά και έκτοτε δεν έγινε ποτέ ευρέως γνωστή η ευρύτητα και η σπουδαιότητά τους, αφού ούτε το ΚΚΕ τις γνώριζε ή, αν τις ήξερε, ευφυώς τις απέκρυψε. Μόλις το 1979, η Τράπεζα της Ελλάδος, σε μια εορταστική έκδοση για τα 50 χρόνια λειτουργίας της με μια λακωνική φράση και χωρίς περαιτέρω διευκρινίσεις, παραδέχτηκε ότι «στην αύξηση των συναλλαγματικών αποθεμάτων της χώρας τη διετία 1937-39 είχε παίξει και ένα έκτακτο γεγονός του εξωτερικού, ο Ισπανικός Εμφύλιος»²⁹. Το ίδιο επιβεβαίωσε λίγο αργότερα και με περισσότερες «πικάντικες» λεπτομέρειες ο ίδιος Μποδοσάκης στον βιογράφο του³⁰, όπου, χωρίς αναστολές και περιστροφές, παραδέχεται ότι ξεπουλούσε στους Ισπανούς ακόμα και σκάρτο υλικό, για να προλαβαίνει τις παραγγελίες.

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΝ ΙΣΠΑΝΙΚΟ ΕΜΦΥΛΙΟ

Τις ολίγον γνωστές αυτές εμπορικές συναλλαγές «εξέθεσε» με τον τρόπο και τα μέσα της η ελληνική λογοτεχνία. Ο διηγηματογράφος **Βασίλης Λούλης** σε δύο αφηγήματά του («Βόλτα στα περασμένα» και «Παραμιλητό»³¹) λόγω της ιδιότητάς του, εν ενεργεία ναυτικός τότε, βρέθηκε στην Οδησό και περιγράφει τα όσα εκτυλίσσονταν στο λιμάνι της πόλης, όπου ελληνικά και αγγλικά καράβια φόρτωναν πολε-

μικό υλικό για την Ισπανία. Βλέπουμε, λοιπόν, τον ήρωα των ιστοριών αυτών, το alter ego του αφηγητή (αφού ψέγει τους πλοιοκτήτες για την εγκληματική καθυστέρηση του απόπλου και αφού βγάζει ένα «φιλιππικό» υπέρ του δίκαιου αγώνα του Λαϊκού Μετώπου σε μια γιορτή για τους Ισπανούς μετανάστες στη ναυτική λέσχη της πόλης) να εξομολογείται με πικρία, έχοντας ασφαλώς υπόψη του την εμπορία και άχρηστου πολεμικού υλικού στους Ισπανούς: «Δεν είναι ο Θεός να μας το συγχωρέσει αυτό που κάναμε οι Ρωμιοί, από τον πρώτο πολίτη, τον πρώτο εργάτη, ως τον τελευταίο καραβοκύρη. Δε 'ναι Θεός να το συγχωρέσει»³². Κι αν η, επιπόλαια οριζόμενη, «απλοϊκή-νατουραλιστική» γραφή του Λούλη είχε περιορισμένη απήχηση, δεν συνέβαινε το ίδιο με την «εξπρεσιονιστική» πρόζα του **Στρατή Τσίρκα**. Στην πολυμεταφρασμένη τριλογία του *Ακυβέρνητες Πολιτείες* γίνονται πλήθος αναφορές στον Ισπανικό Εμφύλιο. Στο δεύτερο βιβλίο της τριλογίας, με τίτλο «Αριάγνη», βλέπουμε έναν από τους ήρωες, που είναι ναυτικός, «να μπαρκάρει, στις αρχές του Ισπανικού Εμφυλίου, μ' έναν σκυλοπνίχτη που κουβαλούσε πυρομαχικά του Μποδοσάκη στην Μπαρκελών, στη Μάλαγα, στο Σανταντέρ» και έπειτα να ξεμπαρκάρει στη Μασσαλία, να νοικιάζει με τη γυναίκα του ένα σπίτι «φυλάσσοντας μια κάμερα για τους περαστικούς που δρομολογούσε η οργάνωση για τη Διεθνή Ταξιαρχία»³³. Η –αριστερή– οργάνωση στην οποία αναφέρεται ο Τσίρκας ήταν η «Ναυτεργατική Ένωση Ελλά-

δας», που, όταν τη διέλυσε ο Μεταξάς, μετέφερε την έδρα της από τον Πειραιά στην Μασσαλία. Εκεί ανέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα, «ναυτολόγησε δύο μικρά καράβια που μετέφεραν πολεμοφόδια στους ισπανούς δημοκρατικούς»³⁴ και στρατολόγησε, από τον Ελληνισμό της διασποράς εθελοντές που πολέμησαν στον Εμφύλιο με τις Διεθνείς Ταξιαρχίες.

Η ιστορία των ελλήνων εθελοντών στον Ισπανικό Εμφύλιο είναι αρκετά γνωστή στη χώρα μας από τη σχετική βιβλιογραφία³⁵. Επειδή, όμως, από τα κείμενα αυτής απουσιάζει η πρόσβαση στην αντίστοιχη ισπανική βιβλιογραφία, οφείλουμε να διευκρινίσουμε ότι δεν είναι ακριβής η άποψη πως «διαπρεπείς ιστορικοί του Ισπανικού Εμφυλίου δεν αναφέρονται καθόλου σε Έλληνες»³⁶. Σχετική, αν και ελάχιστη μνεία γίνεται και για τον ελληνικό λόχο και για κάποιους έλληνες επικεφαλής (π.χ. Βιδάλης, Νικολαΐδης)³⁷. Απ' την άλλη όμως, είναι σωστή η επισήμανση ότι «στα απομνημονεύματα προσωπικοτήτων πδημοκρατικής παράταξης (π.χ. Πασιονερια, Νένι κ.ά.) δεν μνημονεύονται Έλληνες»³⁸, καθώς και ότι γίνεται ελλιπής αναφορά στη συμμετοχή ελλήνων εθελοντών, μεταναστών της Αμερικής, στο αμερικανικό τάγμα Αβραάμ Λίνκολν. Διά τα Έρνεστ Χεμινγκουέι η λογοτεχνία θα καλύψει και αυτό το κενό. Στο βιβλίο του αμερικανού νομπελίστα *Four stories of a Spanish War*³⁹ δύο ήρωες είναι Έλληνες: ένας είναι ένας γενναίος λοχαγός της 151 Ταξιαρχίας, πρώην αξιωματικός του ελληνικού στρατού, και ο άλλος είναι ένας «χντρός Έλληνας από το Σικάγο, ο καλύτερος στρατιώτης που μπορεί να βρεθεί».

Η συμμετοχή των ελλήνων εθελοντών –κυρίως μεταναστών– αποδεικνύει ότι Ισπανικός Εμφύλιος, όπως έγραψε και Τσίρκας, «ενεργοποίησε τον ελληνισμό της διασποράς και ανέβασε την αντιφαστική του δραστηριότητα»⁴⁰. Συν τοις άλλοις, με αφορμή τον ισπανικό εμφύλιο οριζόμενη διεθνώς ως «λογοτεχνία αντίστασης» (resistance-resistenza, wide stands, κ.ά.)⁴¹ έδωσε εκείνη την περίοδο και στην Ελλάδα τα πρώτα δείγματά της. Χαρακτηριστικό δείγμα στο χώρο της λογοτεχνικής δημιουργίας αποτελεί το ανώνυμο «αντιφαστικό» τραγούδι, μια αναβίωση του παλιού δημοτικού τραγουδιού του καπεντασύλλαβου. Και ένας γενναίος εθελοντής του Ισπανικού Εμφυλίου, ο Δημήτρης Σακαρέλος ενέπνευσε στη λαϊκή μουσική το –ξεχασμένο σήμερα– ποίημα «Ο Σύνε-

καρέλος στην Ισπανία» (βλ. Παράρτημα-I)⁴². Στο χώρο της έντεχνης και επώνυμης ποίησης η ελληνική «λογοτεχνία της αντίστασης» έχει να προσφέρει το παγκοσμίου φήμης ποίημα «Όρκος στον Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα», που έγραψε «εν θερμώ» ο Τσίρκας κατά τη διάρκεια των εργασιών του 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Συγγραφέων για την Υπεράσπιση της Κουλτούρας, τον Ιούλιο του 1937 στο Παρίσι. (Το Συνέδριο είχε αρχίσει στη Βαλένθια, αλλά λόγω «ανωτέρας βίας» μεταφέρθηκε στο Παρίσι.) Με την απαγγελία του ποιήματος αυτού από τον Αραγκόν ολοκληρώθηκαν οι εργασίες του Συνεδρίου, το οποίο, ως γνωστόν, είχε πυκληθεί με αφορμή τα γεγονότα της Ισπανίας. Το ποίημα αυτό ο Τσίρκας θα το περιλάβει στη συλλογή *Για την Ισπανία και τον Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα*, ενώ λίγο αργότερα, το 1939, θα δημοσιεύσει τη συλλογή *Ισπανικό Ορατόριο*⁴³, με θέμα, εννοείται, τον Ισπανικό Εμφύλιο, στο οποίο ο νεαρός, τότε, ποιητής εκφράζει με έναν επικό τόνο όλη την αγωνιστική του διάθεση (βλ. Παράρτημα-II). Ένα ακόμη ποίημα του ίδιου είναι και το «Πικασσό» του Νίκου Εγγονόπουλου, που ο ποιητής και ζωγράφος το εμπνεύσθηκε στη θέα του πίνακα της Γκερνίκα (βλ. Παράρτημα-III). Επίσης, στο ίδιο κλίμα, εντάσσονται και τα ποιήματα του Εγγονόπουλου και του Νίκου Καββαδία για το θάνατο του Λόρκα⁴⁴, όπως και ένα άλλο ποίημα του Καββαδία, λιγότερο γνωστό σήμερα, με τίτλο «Αντίπασση», στο οποίο ο ποιητής συνδέει την ελληνική αντίσταση του 1941-45, ενάντια στους ιταλούς και τους γερμανούς κατακτητές, με τον Ισπανικό Εμφύλιο (βλ. Παράρτημα-IV).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με την ανακοίνωση αυτή προσπαθήσαμε να δώσουμε μια αίσθηση από τον απόηχο που προκάλεσε ο Ισπανικός Εμφύλιος στην Ελλάδα. Η επιστημονική έρευνα πάνω στο θέμα αυτό μόλις που έχει ξεκινήσει. Συνθετικές εργασίες όπως η παρούσα, εξορισμού ελλείπει, προσλαμβάνουν εντέλει ημερωτικό-προσανατολιστικό χαρακτήρα. Κάθε σκέλος της ανακοίνωσής μας αποτελεί κι ένα επί μέρους θέμα προς έρευνα: π.χ., θα 'χε ενδιαφέρον μια μελέτη για τη στάση των ελλήνων διανοουμένων

Η μεγάλη αποκλειστικότητα της «Καθημερινής» (5.5.1939), η συνέντευξη Φράνκο στον Σπύρο Μελά.

και λογοτεχνών απέναντι στον Ισπανικό Εμφύλιο, κάτι που δεν έχει γίνει ίσως επειδή η φιγούρα του Λόρκα μονοπώλησε το ενδιαφέρον στη χώρα μας. Μια χώρα που λίγο αργότερα γνώρισε τον δικό της αιματηρό εμφύλιο. Έτσι, τα γεγονότα της Ισπανίας επαναλήφθηκαν και στην Ελλάδα, όπως πολλοί φοβόντουσαν. Σε κάθε ευκαιρία η ανάμνηση του Ισπανικού αναβίωνε μέσα από τον Ελληνικό Εμφύλιο. Στην αρχή, όταν, καθώς σημειωνόταν σε έκθεση της αγγλικής πρεσβείας, «οι δεξιοί εξτρεμιστές, που διηύθυναν τη σταυροφορία της κυβέρνησης εναντίον του κομμουνισμού, διακινδύνευαν τη δημιουργία του ίδιου είδους ιδεολογικού εμφυλίου που συνέβη στην Ισπανία»⁴⁵. Αργότερα, όταν μέσω του γαλλικού και ελληνικού αριστερού Τύπου διαδόθηκε παραπλανητικά η φήμη ότι ένα τάγμα από ιταλούς και γάλλους βετεράνους-εθελοντές του Ισπανικού Εμφυλίου ετοιμαζόταν να ενισχύσει την ελληνική Αριστερά⁴⁶ και, τέλος, το 1948, όταν σε μια νηφάλια έκθεση, και της αμερικανικής πρεσβείας, τονιζόταν πως «σε αντίθεση προς τον Ισπανικό Εμφύλιο, στην Ελλάδα οι αντιμαχόμενοι και των δύο πλευρών

ήσαν (μόνον) Έλληνες, στοιχείο που υποβαθμίζεται από την ελληνική κυβέρνηση, η οποία με το να αποκαλεί τους αντάρτες "Σλαβοκομμουνιστές" επαναπαύεται στην αντίληψη που τη βολεύει»⁴⁷. Αλλά η σύγκριση ανάμεσα στους δύο εμφυλίους, είναι κι αυτό ένα άλλο θέμα προς μελέτη, κι απ' όσο γνωρίζουμε σχετικές μελέτες βρίσκονται σε εξέλιξη...⁴⁸

*Ευχαριστώ θερμά για τη βοήθειά τους τη Χρύσα Προκοπάκη, τον Θανάση Σφήκα, τον Άγγελο Ελεφάντη και τον Κωστή Λιόντη.

Το άρθρο αυτό (περίληψη μιας εκτενέστερης μελέτης) αποτελεί ανακοίνωση στα ισπανικά και διαβάστηκε στο πλαίσιο του Συνεδρίου «Η Ισπανία στη Ν.Α. Ευρώπη» που οργάνωσαν από κοινού η Ισπανική Πρεσβεία στην Αθήνα και ο Σύλλογος Ελλήνων Ισπανιστών, 2-4 Δεκεμβρίου 1998 στο Ινστιτούτο Θεοβάντες. Τα πρακτικά του Συνεδρίου –όπου και συμπεριλαμβάνεται το παρόν κείμενο– πρόκειται να εκδοθούν σε λίγους μήνες στην ισπανική γλώσσα με περίληψη στα ελληνικά.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Αναφέρω ενδεικτικά τα δύο άρθρα των επιφανών ισπανών πολιτικών Αλκαλά Θαμόρα και κόντε Ντε Ρομανόνες, που δημοσιεύτηκαν στο *Ελεύθερο Βήμα* στις 10 Ιουνίου και 7 Αυγούστου του 1931 και τα οποία απαριθμούσαν τους κινδύνους που διέτρεχε η Ισπανία από τον κομμουνισμό και, λιγότερο, τον μοναρχισμό.
2. Δανείζομαι τη φράση από την ανακοίνωση του Θανάση Δ. Σφήκα στο συνέδριο που οργανώθηκε από τα ΑΣΚΙ (3-4 Μαΐου 1996) με θέμα, «Αρχεακές διαθεσιμότητες και σύγχρονη κοινωνική ιστορία». Ο τίτλος της ανακοίνωσης ήταν «Το ισπανικό χρυσωρυχείο της ελληνικής οικονομίας: η κυβέρνηση Μεταξά στον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο». Βλ. και την υπό δημοσίευση μελέτη του ιδίου, *A tale of parallel lives: the Second Greek Republic (1924-36) and the Second Spanish Republic (1931-36)*, *European History Quarterly*, Απρίλης 1999.
3. Στις εκλογές της 26ης Ιανουαρίου του 1936 κανένα κόμμα δεν πήρε την πλειοψηφία και ο Θεμιστοκλής Σοφούλης κατάφερε να εκλεγεί πρόεδρος της Βουλής έπειτα από συμφωνία με το ΚΚΕ (η επονομαζόμενη συμφωνία Σοφούλη-Σκλάβαινα).
4. Βλ. Παν. Νούτσος, «Συνιστώσες της

- ιδεολογίας του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου», *Η Ελλάδα 1936-44: Δικτατορία, Κατοχή, Αντίσταση*, επιμ. Ν. Σβορώνος, Χ. Φλάισερ, Αθήνα 1989, σ. 59.
5. Αποδελτιώνουμε εδώ το *Ελεύθερο Βήμα* και την *Καθημερινή* ως τις πλέον αντιπροσωπευτικές του λεγόμενου «αστικού» Τύπου και τον *Ριζοσπάστη* από την πλευρά της Αριστεράς.
 6. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, ο Καζαντζάκης πήγε στην Ισπανία ως ανταποκριτής της *Καθημερινής* ήδη στα τέλη του 1936.
 7. *Ελεύθερο Βήμα*, 25 Ιουλίου και 2 Αυγούστου 1936.
 8. *Ελεύθερο Βήμα*, 25 Ιουλίου 1936.
 9. *Καθημερινή*, 19 Ιουλίου 1936. (Το κύριο άρθρο της εφημερίδας υπέγραφε ως συνήθως ο Γεώργιος Βλάχος με τα αρχικά ΓΑΒ).
 10. *Ριζοσπάστης*, 2 Αυγούστου 1936.
 11. *Ριζοσπάστης*, 31 Ιουλίου 1936.
 12. *Ριζοσπάστης*, 28 Ιουλίου 1936.
 13. Βλ. *Καθημερινή* 11 Αυγούστου 1936 και *Καθημερινή* 3 Οκτωβρίου 1936 το λόγο που εκφώνησε ο δικτάτορας από την πλατεία Συντάγματος χρησιμοποιώντας πανομοιότυπες εκφράσεις. Όσον αφορά το ανύπαρκτο θέμα της «κομμουνιστικής συνωμοσίας», στο οποίο ο Τύπος έδωσε μεγάλη έκταση, βλ. *Ελ. Βήμα*, 13 Αυγούστου και *Καθημερινή*, 23 Σεπτεμβρίου 1936.
 14. *Ελεύθερο Βήμα*, 13 Αυγούστου και με παρόμοια φρασεολογία *Καθημερινή*, 8 Αυγούστου 1936.
 15. Βλ. πρωτοσέλιδο άρθρο του *Ελεύθερου Βήματος* της 18 Αυγούστου 1936 με τίτλο «Ο Ουναμούνο είναι δεξιός», ενώ και η *Καθημερινή* έκανε σχετικές αναφορές. Για τη σχέση του Ουναμούνο με την Ελλάδα βλ. Philip Metzidakis, *La Grecia moderna de Unamuno*, Μαδρίτη, 1989.
 16. Βλ. π.χ. το κύριο άρθρο της *Καθημερινής* της 10ης Αυγούστου 1936 με τίτλο «Το ισπανικό πρόβλημα και η ουδετερότητα των Δυνάμεων».
 17. Βλ. κύριο άρθρο *Καθημερινής*, 6 Οκτωβρίου 1936 με τίτλο «Νέα Ισπανία».
 18. Κ. Ουράνη, *Ισπανία*, Αθήνα, 1978 (με τον χαρακτηριστικό ισπανικό υπότιτλο «Sol y Sombra» [= Ήλιος και Σκιά]).
 19. Βλ. *Ελεύθερο Βήμα* 2 και 3 Αυγούστου 1936. Ο Παπαντωνίου από τον Ιούλιο ως τον Νοέμβριο του 1936 είχε ήδη γράψει 22 επιφυλλίδες για την Ισπανία και συνέχιζε.
 20. Η *Καθημερινή* προανήγγειλε την αποστολή του Καζαντζάκη στην εμπόλεμη Ισπανία από τις 2 Οκτωβρίου του 1936, ενώ η πρώτη ανταπόκριση του Κ. δημοσιεύτηκε στις 24 Νοεμβρίου. Στο διάστημα αυτό μάλιστα η εφημερίδα αναδημοσίευσε «κατόπιν αιτήματος των αναγνωστών της» κάποια από τα κείμενα της πρώτης αποστολής του κρητικού συγγραφέα στην Ισπανία, τον Μάιο-Ιούνιο του 1933. Κείμενα τα οποία, κατά την εφημερίδα, «αποτύπωναν την ατμόσφαιρα και προέβλεπαν τις εξελίξεις» Όλες οι «ισπανικές» επιφυλλίδες συμπεριελήφθησαν λίγο αργότερα σε ξεχωριστό τόμο στη σειρά «Ταξιδεύοντας». Βλ. Ν. Καζαντζάκη, *Ισπανία*, Αθήνα 1966⁵, που μεταφράστηκε και στα ισπανικά το 1971.
 21. Βλ. κριτική του Π. Χάρη στη *Νέα Εστία*, τ. 21, τχ. 252, Ιούνιος 1937.
 22. Τ. Βουρνάς, «Μια επισκόπηση των πνευματικών αξιών στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1930-36», *Επιθεώρηση Τέχνης*, τ. ΙΕ', τχ. 89, Μάιος 1962, σ. 534.
 23. Βλ. σχετικό άρθρο του στην *Καθημερινή*, 20 Ιουλίου 1936, και τη φλογερή απάντηση του *Ριζοσπάστη*, 2 Αυγούστου 1936 στο άρθρο με το χαρακτηριστικό τίτλο «Ο φόβος, η πείνα και ένας χαμοθεός τρίτου βαθμού».
 24. Επ' αυτού βλ. John Koliopoulos, *Greece and the British Connections*, 1935-41, Oxford, 1977.
 25. Για την ιδεολογία του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου βλ. Renate Meissner, «Η εθνικοσοσιαλιστική Γερμανία και η Ελλάδα κατά τη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας», στο *Η Ελλάδα 1936-44*, *ένθ. άν.*, σ. 51-58.
 26. Βλ. *ένθ. άν.*, και κύριο άρθρο της *Καθημερινής* 6 Αυγούστου 1936.
 27. Θανάσης Δ. Σφήκας, «Ο λαθρέμπορος, ο δικτάτορας και ο σταυροφόρος. Ελληνικές οικονομικές δραστηριότητες στον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο, 1936-39», *περιοδικό Ίστωρ*, Απρίλιος 1998 υπό έκδοση. (Το άρθρο αποτελεί μια μικρή περίληψη ενός υπό έκδοση βιβλίου με προσωρινό τίτλο «Ισπανικός Εμφύλιος και Ελλάδα» που πρόκειται να εκδοθεί το φθινόπωρο του 1999.) Από το κείμενο αυτό, που ευγενικά έθεσε υπόψη μας ο συγγραφέας, αντλούμε όλα τα στοιχεία αυτής της παραγράφου.
 28. Όπως έγραφε χαρακτηριστικά η *Καθημερινή* της 22 Ιουλίου 1936.
 29. Βλ. το συλλογικό τόμο, *Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τραπέζης της Ελλάδος, 1928-1978*, Αθήνα 1978, σ. 151.
 30. Β. Σωτηρόπουλος, *Μποδοσάκης*, Αθήνα 1985, σσ. 130-33.
 31. Το πρώτο διήγημα δημοσιεύτηκε πρώτη φορά στην *Επιθεώρηση Τέχνης* τ. Ε, τχ., 31, Ιούλιος 1957. Και τα δύο διηγήματα συμπεριλαμβάνονται στα Άπαντα του συγγραφέα (Β' τόμος), Αθήνα 1980.
 32. Β. Λούλη, *Άπαντα*, Β' τόμος, σ. 212.
 33. Στ. Τσίρκας, *Αριάγνη*, Αθήνα 1978, σ. 75 (μεταφρασμένο και στα ισπανικά το 1976).
 34. Δημήτρης Παλαιολογόπουλος, *Έλληνες αντιφασίστες, εθελοντές στον ισπανικό εμφύλιο*. Αθήνα 1986² σ. 75.
 35. Δ. Παλαιολογόπουλος, *ένθ. άν.* και του ιδίου «Έλληνες εθελοντές στον ισπανικό εμφύλιο», *περ. Τα Ιστορικά*, τχ. 27, Δεκέμβριος 1977, σσ. 379-390. Χρήστος Λάζος, *Έλληνες στα λαϊκά απελευθερωτικά κινήματα*, Αθήνα 1983, σσ. 180-263. Στέφανος Τσερμέγκας, *Λευτέρης Τσιριμράκης, No pasaran, Έλληνες αντιφασίστες εθελοντές στην Ισπανία*, Αθήνα 1987.
 36. Δ. Παλαιολογόπουλος, *Έλληνες...*, *ένθ. άν.*, σ. 380.
 37. Και αναφέρομαι σε ένα βασικό βιβλίο όπως αυτό του Andrew Castells, *Las Brigadas Internacionales de la guerra de Espana*, Βαρκελώνη 1974, σσ. 341, 379, 382, 414.
 38. Δ. Παλαιολογόπουλος, *ένθ. άν.*
 39. Μεταφρασμένο στα ελληνικά με τίτλο *Τέσσερις ιστορίες από τον πόλεμο της Ισπανίας*, Αθήνα 1996.
 40. Στ. Τσίρκας, «Η πνευματική αντίσταση στη Μέση Ανατολή», *Επιθεώρηση Τέχνης* τ. ΣΤ', τχ. 87-88, Μάρτιος-Απρίλιος 1962 σ. 480.
 41. Επ' αυτού βλ. τις εργασίες του Γιώργου Βελουδή, «Η ελληνική λογοτεχνία στην Αντίσταση», *Η Ελλάδα 1936-44*, *ένθ. άν.*, σσ. 516-528 και στο *Διαβάζω* τχ., 58, Δεκέμβριος 1982, σσ. 29-39.
 42. Για την προσωπικότητα του Δ. Σακαρέλι (πρόσωπο υπαρκτό) βλ. Οι Έλληνες της Ρωσίας και της ΕΣΣΔ, επιμ. Ι. Χασιώτη, Θεσσαλονίκη 1997. (Ένα άλλο βιβλίο το Β. Αγτζίδη με παρόμοιο τίτλο είναι δυσεύρετο.)
 43. Βλ. Στ. Τσίρκα, *Τα ποιήματα*, Αθήνα 1981.
 44. Για τη σχέση Λόρκα-Ελλάδας έκανε ανακοίνωση στο ίδιο συνέδριο ο Φίλιππος Δρακονταειδής.
 45. Θανάσης Δ. Σφήκας, *Οι Άγγλοι Εργατικοί και ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα. Ο μπερδισμός της μη επέμβασης*, Αθήνα 1977, σ. 223.
 46. βλ. *Ριζοσπάστης*, Φεβρουάριος-Μάρτιος 1947 και Thanasis D. Sfikas, «Spanish echoes in Greece, 1946-49: The myth of participation of an "international brigade" in the Greek civil war», *Journal of Modern Greek Studies*, τχ. 15, 1977, σσ. 88-99.
 47. Θ.Δ. Σφήκας, *Οι Άγγλοι*, *ένθ. άν.*, σ. 451.
 48. Όπως του Σπύρου Οικονομίδη και του Philip Minehay, οι οποίοι και θα παρέμβουν με σχετικές ανακοινώσεις τους σε συνέδριο που πρόκειται να πραγματοποιηθεί στην Αγγλία τον Απρίλιο 1999 με θέμα τον ελληνικό εμφύλιο, από το King's College of London-Centre for Hellenic Studies.

επισημαίνουμε

NATOart

Όσο κι αν κόβουν ή ράβουν τα σύνορα των κρατών της Βαλκανικής οι διεθνείς αστυφύλακες-μόδιστροι, ο Μπιλ Ολμπράιτ και η Μαντλίν Κλίντον, υπάρχει εδώ ένας ενιαίος πολιτισμός που παρότι πλήττεται, μπορεί ακόμη να στέλνει μηνύματα για κοινές αξίες, πολυπολιτισμικότητα, αλληλεγγύη των λαών μακριά από τις εθνικιστικές υστερίες των διαφόρων πλευρών. Ανάμεσα στις πόλεις Πρίστινα, Οχρίδα, Σκόπια, Κουρμπίνοβο, Καστοριά, Πετς, Νις και Πρίζρεν αναπτύχθηκε από τον 12ο έως τον 14ο αι. μια εξαιρετική μνημειακή ζωγραφική, φτιαγμένη κυρίως από βυζαντινούς έλληνες αγιογράφους –τους Αστραπάδες πρωτίστως– και έπειτα από παραγγελίες των σέρβων Κράληδων. Πρόκειται για τις εξαίσιες τοιχογραφίες της περιβλέπτου Οχρίδας (1294) και του Άγιου Νικήτα στο Στάρο Ναγκορίτσινο. Ακολουθεί η Παναγία της Στουντένιτσα (1315), η Ντέτσανη (1348), οι ναοί στο Πρίζρεμ, στην Μανασίγια, στην Μιλέσεβα κ.λπ. Έχουμε να κάνουμε κατ' ουσίαν με τοιχογραφικά σύνολα ίσης αξίας προς το Αφεντικό και την περίβλεπτο του Μυστρά, τους Αγίους Αποστόλους Θεσσαλονίκης ή το Βατοπέδι στο Όρος. Τις προάλλες βομβαρδίστηκε η Γκρατσάνιτσα, στην οποία το 1321 καταγράφηκε εξαίσια το ανανεωτικό πνεύμα των Παλαιολόγων ενώ τώρα ψηλαφείται επώδυνα η αισθητική της νέας τάξης πραγμάτων. Παράλληλα, έχει πληγεί και η ιστορική έδρα των πατριαρχείων στο Πετς αλλά και το Μπαϊρακλί τζαμί που χτίστηκε μετά την μάχη του Κοσσυφοπεδίου το 1348. (Ειρήσθω εν παρόδω ότι λίγο αργότερα ο Σινάν, μετά το Σουλεϊμανιέ της Κων/πολης, θα χτίσει το Κουρσούμ τζαμί στα Τρίκαλα.) Σ' αυτόν τον τόπο λοιπόν οι επιμέρους πολιτισμοί και οι εθνικές ιστορίες συμπλέκονται άρρηκτα σ' ένα κείμενο τόσο πολυεπίπεδο που δεν επιδέχεται τις μονοδιάστατες και επιφανειακές νατοϊκές αναγνώσεις. Τα μνημεία του Κοσσυφοπεδίου –ο Άθως των Σέρβων– έχουν ανακηρυχθεί από την Unesco σε θησαυρούς του παγκόσμιου πολιτισμού. Τα μνημεία αυτά, η ζώσα ιστορία των Βαλκανίων, πλήττονται ανεπανόρθωτα, αλλά –παραδόξως– οι διεθνείς πολιτιστικοί φορείς μοιάζουν να συγκινούνται και ν' αντιδρούν ελάχιστα. Είναι ευθύνη λοιπόν της πολιτικής και πολιτιστικής ηγεσίας του τόπου μας να υψώσουν δραματική φωνή διαμαρτυρίας προτού συμβούν τ' ανεπανόρθωτα. Πρόκειται για τα μνημεία τους που είναι μνημεία μας που είναι μνημεία της πανανθρώπινης έκφρασης.

Μάνος Στεφανίδης

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

• **Επισκεφθείτε:** Την έκθεση έργων του Νίκου Κεσσανλή στην γκαλερί «Αδάμ» (Ν. Βάμβα 5, πλ. Κολωνακίου), που πραγματοποιείται παράλληλα με την έκδοση ενός βιβλίου από τις ομώνυμες εκδόσεις, στο οποίο καταγράφονται οι διάφορες φάσεις της πληθωρικά δημιουργικής ζωής του καλλιτέχνη από το 1946 έως το 1997. Η Ελένη Βακαλό, ο Γιώργος Τζιρτζιλάκης, η Αθηνά Σχινά, ο Θανάσης Μουτσόπουλος, ο Ανταίος Χρυσόστομίδης, ο Αλέξανδρος Ξύδης και η Βάσια Καρκαγιάννη-Καραμπελιά είναι μερικοί μόνο από τους συντάκτες, τεχνοκριτικούς και ιστορικούς της τέχνης που καταθέτουν τις απόψεις τους για το έργο και την προσωπικότητα του Κεσσανλή. Μια πολυσύνθετη προσωπικότητα που δεν χωράει εύκολα στις σελίδες ενός βιβλίου.

• **Διαβάστε:** Ένα βιβλίο που αποτυπώνει ένα ευρύ φάσμα αντιλήψεων για την προστασία του περιβάλλοντος: *Η δίκη του Αχελώου* (επιμέλεια: Ηλίας Ευθυμίου, εκδ. Στοχαστής & Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών, 1999). Ένα από τα μεγαλύτερα εγκλήματα εναντίον της φύσης καταγράφεται με τρόπο άμεσο μέσα από τις καταθέσεις των λιγοστών «μαρτύρων υπεράσπισης». Επιστήμονες, ακτιβιστές, πολιτικοί, δημοσιογράφοι και παράγοντες του δημοσίου βίου της χώρας είχαν, ίσως για πρώτη φορά, την ευκαιρία να διασταυρωθούν και να εκθέσουν τις απόψεις τους για ένα θέμα που απασχόλησε το Πανελλήνιο.

• **Δείτε:** Περσαστικοί ή Λαρισαίοι, μπορείτε να δείτε ως τις 8 Μαΐου '99 στο «Εικαστικό Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης» μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα έκθεση, στην οποία συμμετέχουν 4 γυναίκες: Οι Barbara Kendrick, Sarah Krepp, Diane Katsifacis και Sam Ainsley προτείνουν σύγχρονα εννοιολογικά ιδιώματα ζωγραφικής, περιβάλλοντα και εγκαταστάσεις στην έκθεση με τίτλο «Χαρτογραφώντας τη διαφορετικότητα» και υπερασπίζονται τη γυναικεία ιδιαιτερότητα και τις εκδοχές διαφορετικότητας στην επικοινωνία.

• **Θυμηθείτε:** Η «Πανελλήνια Ομοσπονδία Εκδοτών - Βιβλιοπωλών» έχει ξεκινήσει μια θαυμάσια πρωτοβουλία και τιμά με διπλώματα και μετάλλια εκδότες και βιβλιοπώλες. Για το 1998 βραβεύονται οι εξής: Β. Κσίλας, Ν. Καραβίας, Ν. Μακρυγιάννης, Ε. Μητροπούλου, Μ. Μπαρμπουνάκης, Δ. Παπαδήμας, Δ. Πετρούτσος, Γ. Ραγιάς, Π. Ραγιάς, Α. Ράππας, Δ. Σφετούδης, Δ. Φυλακτός.

7^ο ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΝΕΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΣΤΩΝ

(Διοργάνωση: Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Λάρισας)

Ο ΑΡΙΘΜΟΣ «επτά» είναι –λένε– δύσκολος αριθμός· τότε τυχερός και τότε από τη μεριά της γρουνσουζιάς. Έτσι και τον περάσεις χωρίς κραδασμούς, όλα –λένε– θα σου πάνε καλά ή ακόμα και καλύτερα. Η **Στέλλα Μπελέση**, καλλιτεχνική διευθύντρια του «Μεσογειακού Φεστιβάλ Νέων Κινηματογραφιστών» που διοργανώνει ο Πολιτιστικός Οργανισμός του Δήμου Λάρισας, απέδειξε ότι το ξέρει όσο πρέπει καλά. Εξίσου καλά απέδειξε ότι γνωρίζει και το «σπεύδε βραδέως». Έτσι, πέρασε μια χαρά και το γεμάτο προλήψεις φράγμα που ήταν η εβδομη επανάληψη του φεστιβάλ (της).

Με την εμπειρία που έχουμε των τριών τελευταίων διοργανώσεων μπορούμε να πούμε «μετά γνώσεως» ότι αυτό, το κατ' ευφημισμόν «επαρχιακό» φεστιβάλ (ή, έστω, «περιφερειακό») έχει ένα πολύ ενδιαφέρον, δικό του, ανθρώπινο πρόσωπο. Δηλαδή, οι ταινίες δεν καταντούν αυτοσκοπός, αλλά γίνονται η αφορμή συνάντησης και συνεύρεσης ανθρώπων μέσα σε ένα θερμό και φιλικό κέλυφος –ντόπιων και επισκεπτών– πολιτιστικής ενθάρρυνσης και ζύμωσης αλλά και αγάπης. Γιατί, ασφαλώς, πολιτισμός δεν είναι (μόνο) οι ταινίες, αλλά ό,τι μένει στο μυαλό και στην ψυχή των κοινωνιών από αυτό που αυτές μεταδίδουν.

Το είχαμε γράψει και πέρσι ότι η «συνάντηση» της Λάρισας έχει ήδη φυσιολογική, που του την έχουν δώσει τα συνοπτικά (εύπεπτα) μεγέθη του, τα σύνορα των επιλογών του και η μετριοπάθεια. Δηλαδή: Δύο μόνο προγράμματα με προβολές μικρού μήκους ταινιών, που είναι, άλλωστε το κύριο αντικείμενο του φεστιβάλ, στη διάρκεια μόλις τριών ημερών. Την πρώτη ημέρα είναι το «Πανόραμα Νέων Κινημα-

τογραφιστών» με 12 ταινίες, διεθνούς επιλογής, περίπου τριώρης διάρκειας. Και τις δύο επόμενες μέρες το «Επίσημο Διαγωνιστικό Τμήμα», το οποίο περιελάμβανε 200 ταινίες, συνολικής διάρκειας προβολής 6,5 ωρών, αποκλειστικά από χώρες της λεκάνης της Μεσογείου. Έτσι, ούτε καταπόνηση υπήρχε, αλλά αντίθετα βρέθηκε χρόνος και για άλλου χαρακτήρα εκδηλώσεις, όπως π.χ. η θαυμάσια μουσική βραδιά με τραγούδια από τις 70 και ταινίες του **Γιάννη Δαλιανίδη**, που ήταν φέτος το τιμώμενο πρόσωπο της διοργάνωσης. Για τη μεταμεσονύκτια εκδήλωση του Σαββάτου, ένα δήθεν θεατρικό σβού, δεν θέλουμε να έχουμε άποψη. Κάθε χρόνο, αυτά τα «Σάββατα» είναι από μέτρια έως άθλια. Έχουν το ατύχημα να είναι «χλιαρά».

Αντίθετα, στην επιλογή των ταινιών, η καλλιτεχνική διευθύντρια και φέτος έκανε διάνα. Το συντριπτικό ποσοστό τους μας

πήγαινε από έκπληξη σε έκπληξη. Ακόμα και μικρά αριστουργήματα μας επιφύλαξε όπως π.χ. η γαλλική *Μέρα ανεργίας* του **Σιμπαστιέν Σωρ** (βραβείο «Χρυσός Ίππος»), η επίσης γαλλική *Τρία παραμιθια προς χρήση των λευκών της Αφρικής* (βραβείο «Αργυρός Ίππος»), η ισπανική *Για μια αρωστημένη παιδική ηλικία*, η αμερικανική *Ιππόκαμποι*, η γιουγκοσλαβική *Πατήρ, υιός και Άγιο Πνεύμα*, η μαροκινή *Η τελευταία παράσταση*, η αλγερινή *Εξορία*, η γαλλο-λιβανέζικη *Κατεδάφιση* και πανέξυπνη, γαλλική *Σκηνές στο κρεβάτι*. Από ελληνικής πλευράς είχαμε τις συμμετοχές: *Τρικολόρε* του **Ηλία Δημητρίου**, *Λαμπελά* του **Λευτέρη Χαρίτου** και *Χτες το απόγευμα* της **Ελισάβετ Χρονόπουλου**, από τις οποίες η *Να με προσέχεις* κέρδισε τα βραβεία Τύπου και αυτό της **Kodak**.

Δημήτρης Χαρίτου

ΝΙΚΟΣ ΡΙΖΟΣ

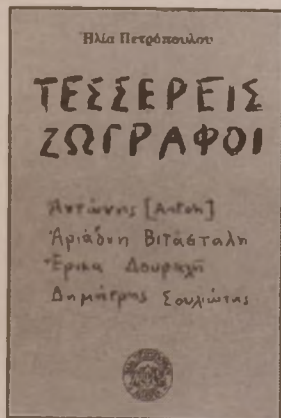

ΑΛΛΟΣ ΕΝΑΣ μεγάλος του παλκοσένικου έφυγε πριν από τρεις ημέρες, την Τρίτη 20 Απριλίου. Ο Νίκος Ρίζος, ο θρυλικός «κοντός» της ελληνικής επιθεώρησης και του παλιού μας σινεμά.

Ο Νίκος Ρίζος ήταν ένας αληθινός καλλιτέχνης που έσφυζε πάνω στη σκηνή ή εμπρός στο φακό του οπερατέρ.

Πενήντα ολόκληρα χρόνια στη σκηνή, ο Νίκος Ρίζος έφυγε «παλεύοντας» τους ρόλους του μέχρι την τελευταία μέρα της ζωής του. Μας

άφησε όμως τους ωραίους τύπους που ενσάρκωσε αποτυπωμένους στο σελιόλινα να τους απολαμβάνουμε ανακαλύπτοντας πολλές όψεις του νεοέλληνα...

Ηλία Πετρόπουλου ΤΕΣΣΕΡΕΙΣ ΖΩΓΡΑΦΟΙ

Αντώνης (Anton), Αριάδνη Βιτάσταλη,
Έρικα Δουραλή, Δημήτρης Σουλιώτης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Μάρκος Μέσκος

ΜΑΥΡΟ ΔΑΣΟΣ
(Ποιήματα 1958-1986)

Μόλις κυκλοφόρησε

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Τα «τετράδια» του χορευτή Βασλάβ Νιζίνσκι

της Νατάσσας Χασιώτη

Ο Βασλάβ Νιζίνσκι, πολωνικής καταγωγής, ένα από τα τρία παιδιά του Τόμας Νιζίνσκι και της Ελεονώρα Μπερέντα, χορευτών στο επάγγελμα, γεννήθηκε στο Κίεβο, στις 28 Φεβρουαρίου του 1890, σύμφωνα με το παλιό ρωσικό ημερολόγιο. Σπούδασε στην Αυτοκρατορική Σχολή της Αγίας Πετρούπολης. Η περίοδος της ζωής του που τον έκανε γνωστό, είναι εκείνη της συμμετοχής του στα ρωσικά μπαλέτα (Ballets Russes), του Σεργκέι Ντιάγκιλεφ. Από το 1909 ως το 1913, χόρεψε τους βασικούς ρόλους όλων των έργων που ανέβασε για το ευρωπαϊκό κοινό ο δαιμόνιος ιμπρεσσάριος. Είναι, επίσης, το σύντομο αυτό χρονικό διάστημα, η εποχή κατά την οποία έδωσε σχεδόν το σύνολο των χορογραφικών του έργων, τα οποία, διασφάλισαν τη δέση του στο πάνθεον των δημιουργών που βρίσκονται μπροστά από την εποχή τους. Το Απομεσήμερο ενός Φαύνου (1912), τα Παιχνίδια (1913) και η Ιεροτελεστία της Άνοιξης (1913) με τα σκάνδαλα που προκάλεσαν, καθώς και η τρέλα που διέκοψε την πορεία του στα 29 του χρόνια, άφησαν έναν απόηχο που τον έκανε γνωστό ακόμη και σε μερίδα του κόσμου που δεν είχε καμία σχέση με τον χορό.

Η φωτογραφία του εξωφύλλου των πραγματικών ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ.

Γνωρίζαμε τις σκέψεις του Νιζίνσκι από τις ανατυπώσεις του περίφημου «Ημερολογίου» του, που πρωτοεκδόθηκε το 1936 (ο Νιζίνσκι πέθανε το 1950), με τη φροντίδα της γυναίκας του, Ρομόλα ντε Πούλσκι (Ρόμουτσκα, όπως την αναφέρει ο ίδιος). Όμως τι ακριβώς έφτασε στους αναγνώστες; Από τα τέσσερα τετράδια, δύο από τα οποία είχαν τίτλο Ζωή, το ένα Θάνατος και το τελευταίο αποτελούνταν από επιστολές και ποιήματα, προορισμένο να αποτελέσει ένα είδος «παραρτήματος», αυτό που γνωρίσαμε όλοι, ήταν μια –προφανώς αυθαίρετη– συρραφή των δύο τρίτων. Η ελπίδα της Ρομόλα ότι ο Νιζίνσκι θα συνερχόταν, ο σεβασμός που ήθελε να του αποδοθεί, καθώς και τα ίχνη μιας πιθανώς θιγμένης υπερηφάνειας για την κατάντια του θρυλικού χορευτή και χορογράφου, την οδήγησαν σε ένα «κόψιμο και ράψιμο» του αρχικού κειμένου. Ο ίδιος, παρουσιάζεται μέσα από το πρώτο εκείνο κείμενο ως «εκπεσών άγγελος», με τον λόγο του να αποτελείται από αναμνήσεις μοναχικών περιπάτων εν μέσω οραμάτων και παραισθήσεων, σκληρούς απολογισμούς της σχέσης του με τον Ντιάγκιλεφ, με πολλές κατηγορίες για τον τελευταίο (καμία λογοκρισία από τη Ρομόλα σ' αυτό το σημείο), αφελή πολιτικά σχόλια, σύντομες μνήμες περιστατι-

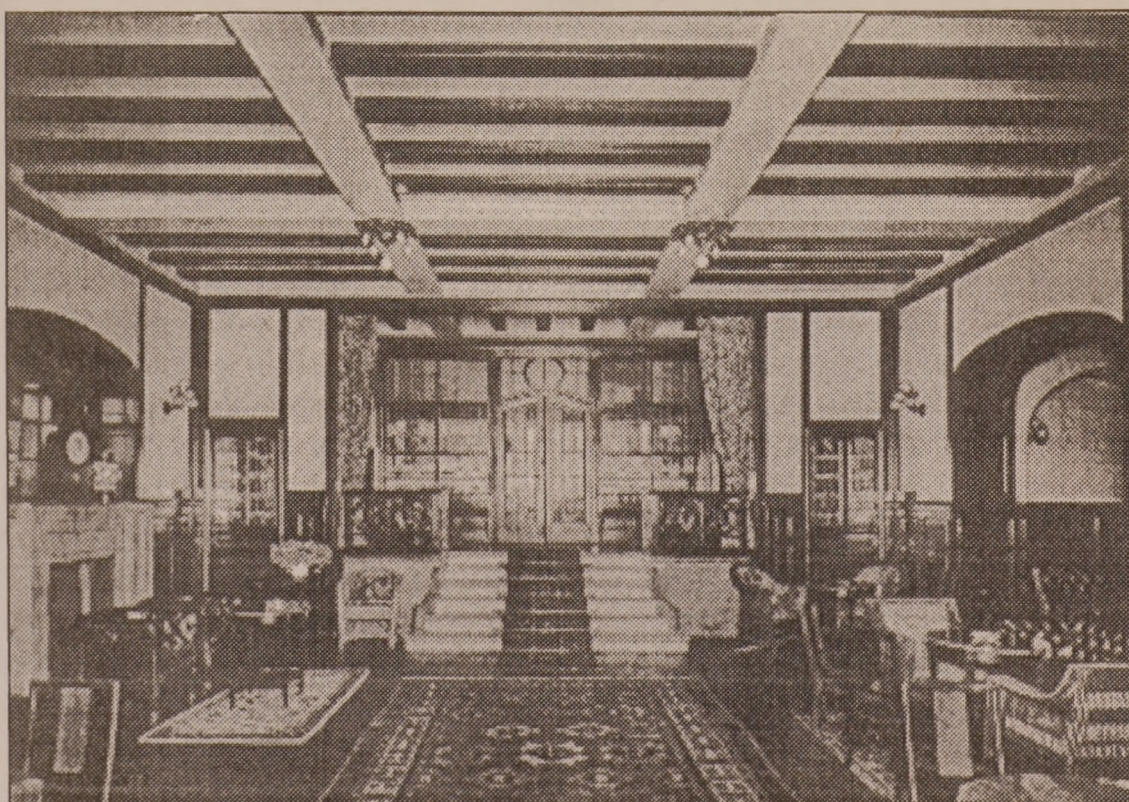
κών της ζωής του, μαζί με τις παραληρηματικές του ταυτίσεις με τον Χριστό, το Θεό, την αγάπη. «Αλατοπίπερο», μερικές σύντομες εκμυστηρεύσεις για τις «κοκκότες» που του άρεσε να κυνηγάει ακόμη και τον καιρό της σχέσης του με τον Ντιάγκιλεφ.

Αν και το περιεχόμενο των *Τετραδίων* κόπηκε και επανασυγκολλήθηκε έτσι ώστε να μιμείται τους συνειρμούς του Νιζίνσκυ, δεν ήταν παρά ένα κείμενο που κατάργησε την ιδιόμορφη σκέψη του συγγραφέα του, επινοώντας για εκείνον μια εικόνα παροδικής (;) δυσθυμίας ανακατεμένης με την εκκεντρικότητα ενός ιδιοφυούς καλλιτέχνη. Η υποκατάσταση και η αναίρεση του Νιζίνσκυ-συγγραφέα του Ημερολογίου από τη σύζυγό του, αλλά και η επιθυμία εκείνης να παρουσιάσει την αποκαθαρμένη εικόνα των λεγομένων του στο κοινό, έδρασαν πάνω σε χαρακτηριστικά του και ιδιαιτερότητες που στη διάρκεια της ζωής του υπήρξαν από τα πιο αντιφατικά και προβληματικά στοιχεία επάνω του. Πρόκειται για τη σχέση του με τη γλώσσα και την ομιλία, που έκανε τους γύρω του να απορούν για την τεράστια διαφορά που παρουσίαζε ο χορευτής πάνω στη σκηνή και μακριά απ' αυτήν. Ως Πολωνός στη Ρωσία, βρισκόταν ανάμεσα σε δύο γλώσσες: τη μητρική του, που δεν μπορούσε να μιλά, και την ρωσική, που δεν έμαθε ποτέ να μιλά απόλυτα σωστά. Επίσης, ο λόγος του στις κοινωνικές του συναναστροφές ήταν απότομος, άκοιμος, προκαλώντας κάποτε το γέλιο για τον άχαρο *protege* του Ντιάγκιλεφ. Ακόμη και η σχέση με την Ουγγαρέζα Ρομόλα ντε Πούλσκυ διαιώνισε κάτι από την αν-ισόρροπη σχέση του χορευτή με τη γλώσσα, καθώς κανένας τους δεν μιλούσε το ιδίωμα του άλλου όταν παντρεύτηκαν.

Η στιγμή της ασθένειάς του, που έδωσε τα πρώτα της σημάδια τον καιρό της συγγραφής του Ημερολογίου, σηματοδότησε και μια διαφορετική σχέση του Νιζίνσκυ και της ικανότητάς του να χειρίζεται τον λόγο. Η Ρομόλα όμως, «εξυφάνοντας» μια άλλη γλώσσα και συνακόλουθα αναιρώντας τον λόγο της τρέλας, τον μόνο που μπόρεσε με επιτυχία να περιέχει τον Νιζίνσκυ, κατέληξε να εξαφανίσει τον χορευτή, ακριβώς επειδή έδρασε στο πεδίο που συνιστούσε πολλά εν δυνάμει αποδομητικά

Το απομεσήμερο ενός Φαύνου, 1912.

Ο χώρος της τελευταίας παράστασης, Bellevue Sanatorium.

στοιχεία της προσωπικότητάς του. Έτσι το κείμενό του, αυτό που του ανήκε δικαιωματικά, έγινε για δεύτερη φορά μια «ξένη χώρα» όπου ο ίδιος αδυνατούσε να καταγραφεί ως δρων υποκείμενο. Η προστασία της υστεροφημίας του από τη Ραμόλα δεν ήταν τελικά τόσο αποτελεσματική, καθώς με τη παρέμβασή της πετυχαίνει να τον φέρει στο προσκήνιο ως τρελό, ξένο, παγιώνοντας την αντίληψη ότι πρόκειται για κάποιον ο οποίος λόγω επαγγέλματος δεν μπορεί να χειριστεί τον λόγο (ο χορευτές δεν μιλάνε πολύ, εκφράζονται καλύτερα με το σώμα).

Στο εξώφυλλο της έκδοσης του πλήρους κειμένου των *Τετραδίων* του Βασλάβ Νιζίνσκυ (*Actes Sud*, 1995), δε θα δει κανείς φωτογραφία από τις ένδοξες μέρες του στο θέατρο Μαρίνσκι ή στις παραστάσεις των Ballets Russes ούτε κάποια ανέμελη προσωπική του στιγμή. Μεγεθυμένη, βλέπει κανείς μια φωτογραφία του χορευτή με κοστούμι στην οποία περιποιημένος και απόμακρος κοιτάζει κατάματα το φακό. Θα μπορούσε να είναι μια στοχαστική στιγμή του. Στην πραγματικότητα ο κάπως σφιγμένος άνδρας με τον ψηλό λαιμό (που τον τονίζει ακόμη περισσότερο το κολλάρο του), βρίσκεται σε καταισνική κρίση, στην ηλικία των τριανταεπτά χρόνων (1927). Από πάνω του, αμέσως μετά το όνομα και τον τίτλο, «Τετράδια», είναι τυπωμένα τα λόγια που αποκαθιστούν την χαμένη ισορροπία: «*version non exurgée*», δηλαδή «έκδοση που δεν έχει υποστεί καμία «κάθαρση» προκειμένου να φτάσει ως εμάς». Στην πλήρη έκδοση των «Τετραδίων», που κυκλοφόρησε μετά την άδεια που έδωσαν οι δύο του κόρες **Κύρα** και **Ταμάρα** πριν από τέσσερα περίπου χρόνια παρουσιάζεται μια εντελώς διαφορετική εικόνα, πληρέστερη, του συγγραφέα των εκμυστηρεύσεων. Ένα διαφορετικό πλαίσιο αποκαλύπτεται, που σχολιάζει με επαναλήψεις και μια εκπληκτική «γεωμετρία» τη ζωή του. Τα έγγραψε τον χειμώνα και την αρχή της άνοιξης του 1919 ενώ διέμενε στο Σαιν Μόριτς. Το πρώτο «Τετράδιο» («Ζωή»), ξεκινά με την καταγραφή του πρωινού της μέρας που έμελλε να δώσει την τελευταία του παράσταση μπροστά σε κοινό. Το τρίτο («Θάνατος»), τελειώνει μέσα σε ανήσυχα σχόλια πάνω στο επερχόμενο

αξίδι στη Ζυρίχη, προ-
ειμένου να συμβου-
ετούν τον καθηγητή
Heuer, για την ασθέ-
εια που είχε ήδη κάνει
ην εμφάνισή της.

Ο χορευτής παραθέτει
κεί την αγωνία του
«Θα χορέψω περισσό-
ερο από ποτέ. Θα πάω
το Παρίσι να δώσω μια
αράσταση για τους
τωχούς Πολωνούς...
λλος ο κόσμος θα σκε-
τεί ότι είμαι τρελός,
λλά δεν θα με κλείσουν
το ψυχιατρείο, γιατί
χορεύω πολύ καλά και
ίνω και χρήματα σ' αυ-
ούς που μου ζητούν. Οι
νθρωποι αγαπούν τους
κεντρικούς γι' αυτό
α με αφήσουν ήσυχο.
είμαι ένας ξένος... Εί-
αι ένας χριστιανός Πο-
ονός, καθολικός. Εί-
αι Ρώσος γιατί μιλάω
ωσικά. Είμαι φτωχός.
είμαι άθλιος. Είμαι δυ-
τυχισμένος». Σχολιά-
ει με χιούμορ: «Φιλώ την μητέρα της γυναίκας μου για τα μάτια
ν κόσμου. Η πεθερά* μου μας φιλάει για τα μάτια του κόσμου,
ιένα, τη μικρή και τη γυναίκα μου. Τα ξέρω εγώ αυτά τα φιλιά
ν Ιούδα...»

«Corps de ballet ονομάζουμε ένα μάτσο ανθρώπους που δεν ξέ-
νυν το παραμικρό». Φανερώνει την επιθετικότητά του: «Η γυναί-
α μου είναι ένα ζώον. Σκέπτεται πολύ αλλά δεν χρησιμοποιεί το
ναιίσθημα. Είμαι ένα σκληρό ζώο, ένα αγρίμι... Δεν αγαπάω κα-
ναν. Θέλω να πάθει όλος ο κόσμος κακό, ενώ θέλω μόνο το δικό
ν καλό. Είμαι εγωιστής... Θα κατασπαράξω όλους όσοι μου πέ-
τουν στα χέρια». Σχολιάζει το οικογενειακό του περιβάλλον: «Η
ίνα της Ρόμουτσα πετάει τα λεφτά απ' το παράθυρο... Με αγα-
άει επειδή είμαι διάσημος... Μπήκα στο δωμάτιό της (της κουνιά-
ς του) επίτηδες την ώρα που ήτανε γυμνή. Δεν ενοχλήθηκε καθό-
ν απ' την παρουσία του. Η Τέσσα έχει δει πολλούς άνδρες, γι' αυ-
ί δεν ενοχλείται μπροστά τους... Πήγα να ουρήσω και ήταν βρώμι-
α. Κατάλαβα ότι ο Όσκαρ** ήταν άρρωστος, απ' τα περιττώματά
ν... Πήρα τη βούρτσα και καθάρισα τη βρωμιά... Η βούρτσα ήταν
ίλια γιατί κανείς δεν νοιάζεται να την καθαρίζει». Αναμνήσεις
ρωτικές, τραυματικές ξεπηδούν απ' τις σελίδες του: «Πήγα μια
ρά με μια γυναίκα που είχε περίοδο... Κατάλαβα ότι είχα κολλή-
ει αφροδίσιο. Εγώ τον εκπαίδευσα (τον σκύλο του που τον έλεγαν
εμόνι). Του έμαθα να αυνανίζεται πάνω στη γάμπα μου... Έκανα
εγώ ό,τι κι ο σκύλος, αλλά με το χέρι... Έχω δει γυναίκες που ήθε-
ν να κάνουν έρωτα πολλές φορές στη σειρά... Έχω κάνει κι εγώ
ρωτα με τη γυναίκα μου μέχρι και πέντε φορές την ημέρα... Ξέρω
τι οι άνθρωποι βάζουν κάθε είδους ζαχαρωτό εκεί για να τους
λείψουν τα ζώα» παραληρηματικές ιδέες: «θα κατασκευάσω μια
φυρα ανάμεσα στην Ευρώπη και την Αμερική, που δεν θα στοιχί-

Ρομόλα ντε Πούλσκυ, η σύζυγος.

Les Orientales, 1910

σει πολύ... Κατα-
λαβαίνω τις συζη-
τήσεις σε όλες τις
γλώσσες... Ξέρω
τους πάντες και τα
πάντα... Είμαι ευ-
τυχισμένος γιατί
είμαι η αγάπη...
Θέλω να ονομάζο-
μαι Θεός και όχι
Νιζίνσκυ... Είμαι
μια έκσταση αγά-
πης... Έχω ένα
σπίτι σε κάθε γω-
νιά της γης... Είμαι
ο θάνατος. Αγαπώ
τον Νιζίνσκυ γιατί
μου έδωσε τη ζωή.
Τον αγαπώ. Εγώ
είμαι ο Νιζίνσκυ, ο
Νιζίνσκυ είμαι
εγώ... Δεν θέλω να
βλάψουν τον Νι-
ζίνσκυ γι' αυτό θα
τον προστατέψω»
και η σύντομη
μαρτυρία της τε-
λευταίας βραδιάς
που χόρεψε μπρο-
στά σε κοινό:

«...σταμάτησα να χορεύω σε στιγμή που δεν έπρεπε». Κι ακόμη η
ανησυχία για τον επερχόμενο εγκλεισμό του σε ψυχιατρική κλινι-
κή, αλλά και αμφιθυμικά σχόλια για τον γιατρό που τον κούραρε
και ο οποίος ήταν ερωτευμένος με την Ρομόλα: «Ο Δρ Φένκελ δεν
αγαπάει την Τέσσα... Αγαπάει τη γυναίκα του... Ο Δρ Φένκελ μου
μίλησε σαν φίλος... Η γυναίκα μου θα πάει στους Φένκελ. Θα μείνω
μόνος».

Στην πλήρη έκδοση, ο χορευτής είναι ζωντανός μπροστά μας,
αναπνέει, μεταδίδει την αγωνία και τη βαθιά του λύπη. Κινείται
μέσα στο σπίτι του, συνομιλεί, κρύβει τη βία της συμπεριφορά του,
δέχεται επισκέψεις, αρνείται να φάει, μιλάει για όσα βλέπει και
ακούει. Απίστευτα ζωντανός, μέσα από το «κλειστοφοβικό» κεί-
μενό του, μεταφέρει στον αναγνώστη την υπόσταση ενός τυραννι-
σμένου πλάσματος σαν αυτή να ήταν πραγματικά η τελευταία του
παράσταση, καλοστημένη, μελετημένη ως την τελευταία της λε-
πτομέρεια. Ο ίδιος φιλοδοξούσε να γράψει μια «φιλοσοφία που
να βασίζεται στο συναίσθημα», ένα έργο που θα ήταν «χρήσιμο
στην ανθρωπότητα». Να μιλήσει για την προτεραιότητά του πάνω
στη σκέψη και τη μεγάλη σημασία του. Να δείξει ότι ο Νιζίνσκυ
δεν είναι τρελός, ούτε ζώο που κατάγεται από τον «πίθηκο του
Δαρβίνου». Σίγουρα κατάφερε να μείνει ζωντανός σ' αυτή την τε-
λευταία σκηνή που μόνος του περι-έγραψε με την «fountain-pen»
του, εξαιρετικά ευέλικτος, δημιουργώντας και πάλι τις θαυμαστές
συνθήκες μιας εξωλεκτικής επικοινωνίας, μέσα απ' τον θεατρικό
αποδομημένο λόγο του.

* Αιμίλια Μάρκους, μητέρα της Ρομόλα, ηθοποιός.

** Όσκαρ, ο σύζυγος της Α. Μάρκους.

Λένε πως η μουσική κατασιγάσει
τα πάθη και η ψυχή αναδαρρεί.
Στη Σερβία, η μουσική παίζει αδιάκοπα από τους πυραύλους
και την ανηλεή σειρήνα,
λίγο μετά το δελτίο των οκτώμισι.
Όμως, με το φως της ημέρας, το Βελιγράδι ξαναζει,
και οι υπαίθριες συναυλίες στήνονται μεριάς – για το ροκ
του μέλλοντός μας...

Μουσική *ardens sed virens**

του Βασίλη Ρούβαλη

CESARIA EVORA

Best of

Το Πράσινο Ακρωτήριο ήταν μέχρι πρότινος ελάχιστα γνωστό – μια μικρή εξωτική χώρα σε κάποιο σημείο του παγκόσμιου άτ-

λαντα. Η Cesaria Evora κατάφερε να το κάνει γνωστό σ' όλο τον κόσμο με τη χαρακτηριστική φωνή της και τις κατανυκτικές μπαλάντες της. Βέβαια, στην περίπτωση της, η ανάδειξη και καταξίωση του ταλέντου της διεξήλθε μια ιδιαίτερα επίπονη και χρονοβόρο διαδικασία για να δει τους δίσκους της να φιγουράρουν εκτός των στενών ορίων της πατρίδας της. Ήταν η Γαλλία που αναγνώρισε τη σπουδαία φωνή της «Ευπόλητης Ντίβας» το 1988 και ύστερα από μερικές πρώτες κι αναγνωριστικές ζωντανές εμφανίσεις της στο Παρίσι πήρε την ανιούσα πορεία προς τη διεθνή φήμη. Το συγκεκριμένο CD αποτελεί απάνθισμα των δισκογραφικών της βημάτων, από το *La Diva Aux Pieds Nus* έως το *Cabo Verde*. Περιέχει μερικά από τα γνω-

στότερα κομμάτια που την έκαναν ιδιαίτερα αγαπητή και στο ελληνικό κοινό, όπως τη διασκευή στο «Besame Mucho», τα «Sangue De Beirona», «Angola» και το πασίγνωστο «Sodade». Οι μελωδίες της Cesaria Evora διαθέτουν τον γλυκόπικρο λυρισμό, την εύθρυπη μελαγχολία και τη στιβαρότητα που αρμόζουν στις μπαλάντες της πατρίδας της, τα *moçna*, που αναφέρονται στον έρωτα, τη θλίψη, την ελπίδα. Ένας τρόπος έκφρασης που προσεγγίζει τα blues, γι' αυτό κι αρκετοί την πα-ραλληλίζουν με σπουδαίες φωνές του είδους σαν την Billie Holiday. Η συλλογή περιέχει 17 μοναδικές στιγμές που την κάνουν ξεχωριστή και αξιολάτρευτη.

Κ. ΣΙΑΜΙΔΗΣ - ΧΡ. ΠΑΡΧΑΡΙΔΗΣ

Αροθυμώ Και Καίουμαι (Μακρόσυρτα τραγούδια της Ματσούκας)

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Καλότυχος Ποιος Μ' Αγαπά (ιστορικές ηχογραφήσεις απ' τον Ρ/Σ Μακεδονίας)

ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΖΩΡΤΖΙΝΗΣ

Ανεμόσυρις

Η σπουδαία ποιοτική δουλειά που γίνεται από τους ιθύνοντες του *Εν Χορδαίς* στη Θεσσαλονίκη έχει εκθειαστεί από τη στήλη κι άλλες φορές στο παρελθόν. Με σε-

βασμό και συνέπεια στη διατήρηση η ανάδειξη της παράδοσης η εκάστοτε κυκλοφορία CD της εταιρείας προκαλεί τολάχιστον το ενδιαφέρον εάν δεν δημιουργεί την ανάγκη αναζήτησης ενός πλούσιου μουσικού κόσμου που κατά βάση παραμένει αφανής αλλά ουδόλως ξεχασμένος.

Κατ' αρχάς, λυράρης Καστας Σιαμιδής και τραγουδιστής Χρήστος Παρχαρίδης (σχετίζεται άραγε, με το εξαιρετο νέ-

ερμηνευτή Αλέξη Παρχαρίδη που πέθανε συνεργάστηκε με τον Μ. Αχαλινωτόπουλου στο CD *Υάκινθος*;) επιδιώκουν να φέρουν σε κοινή ακρόαση τραγούδια εν πολλοίς άγνωστα από την περιοχή της Ματσούκας. Πρόκειται για αργόσυρτα μελωσμάτα που συγκαταλέγονται στα καθιστικά ποντιακά τραγούδια. Ο ακροατής έχει την ευκαιρία να ακούσει τα ξεχωριστήτα χροιάς δημοτικά αυτά τραγούδια με όλους τους την ιδιαιτερότητα χάρη στην πιστή απόδοση που πετυχαίνουν οι δύο προαναφερθέντες μύστες της ποντιακής παράδοσης. Εν συνεχεία, η αρχειακή εργασία στην *EPT3* της Σαλονίκης έχει αποφέρει σπουδαίους καρπούς, θυμίζοντας τις ηχογραφήσεις ποιητών και λογοτεχνών της πόλης που κυκλοφόρησαν πέρυσι.

Τώρα, δεκαεπτά κομμάτια από το αρχείο δημοτικών τραγουδιών του Ρ/Σ που ηχογραφήθηκαν κατά τη δεκαετία του

'50 αποτυπώνονται σε τούτο τον ψηφιακό δίσκο.

Η κυκλοφορία του κρίνεται μεγάλης σπουδαιότητας, καθώς διασώζονται οι φωνές σημαντικών ερμηνευτών, όπως της Ξανθίππης Καραθανάση, του Σωτήρη Φωτόπουλου ή της Νίτσας Τσίτρα με το δικό τους ηχόχρωμα σε παραδοσιακά κεντρομακεδονίτικα κομμάτια που ηχογραφήθηκαν είτε στο στούντιο του σταθμού είτε κατά τόπους με τη συμμετοχή λαϊκών οργανοπαικτών αλλά κι απλών χωρικών. Η επιλογή έγινε με γνώμονα το μουσικό

*"Καίόμενη αλλά θαλερή",
από ποίημα του Μπέρτολτ Μπρεχτ.

ενδιαφέρον, την αντιπροσωπευτικότητα του ρεπερτορίου, τη σπανιότητά τους ως προς την καταγραφή. Ακόμη, ο **Βασίλης Τζωρτζίνης** συγκαταλέγεται μεταξύ των νεότερων δημιουργών που παραμένουν πιστοί στο πλούσιο ορυχείο της ελληνικής μουσικής. Ενσκήπτοντας στη λόγια βυζαντινή μουσική και στα λαϊκά ανατολίτικα τραγούδια έχει εντρυφήσει στην παράδοση που προχωρά πίσω στο παρελθόν, αλλά επίσης ατενίζει ευθυτενώς και το παρόν.

Η *Ανεμόσυρις* αποτελείται από μια σειρά κομματιών δικής του έμπνευσης, στην οποία είχε την ευτυχία να συμπρά-

ξουν μαζί του πολύ καλοί μουσικοί για το τελικό αποτέλεσμα. Είναι τραγούδια που παρουσιάστηκαν ζωντανά από το 1995 με βασικά όργανα το ούτι, το νέι, το κανονάκι, τα κρουστά και τα οποία «ντύθηκαν» με τη σεμνή φωνή της **Ελένης Λογαρά**. Μια αξιόλογη κυκλοφορία που έλκει την προσοχή και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την αναμονή μιας επόμενης δισκογραφικής παρουσίας.

PETER HAMMILL

This

Θα μπορούσε κανείς να τον χαρακτηρίσει Μαθουσάλα τραγουδοποιό. Η σταθερή πορεία στον μουσικό δρόμο

που επέλεξε ήδη από την εποχή των Van Der Graaf Generator χαρακτηρίζει κάθε νέο έργο του.

Ο **Peter Hammill** παραμένει πιστός στις αφηγούμενες ιστορίες του, στα κυματοειδή γυρίσματα των μελωδιών του, στο ημίφως και την ατμόσφαιρα που απορρέουν από την επιβλητική και καθαρία ερμηνεία του. Όσοι παρακολουθούν την πορεία του όλα αυτά τα χρόνια δεν θα εκπλαγούν από ό,τι προσφέρει το *This*, ον το τεσσαρακοστό δισκογραφικό του πόνημα!

Το ηχοτόπιο του είναι δεδομένο, κι αυτό

που τρέφει το ενδιαφέρον είναι πάντοτε τα μύχια που αναζητεί κάθε φορά και φέρνει στην επιφάνεια. Γι' αυτό και μπορεί να ειπωθεί ότι κάθε δίσκος του είναι ένα ακόμη δομικό κομμάτι στο δημιουργικό του κατασκεύασμα. Ο χρόνος μέλλει υποδείξει την ολοκλήρωσή του...

MUSIC FOR GRACIOUS LIVING

Various

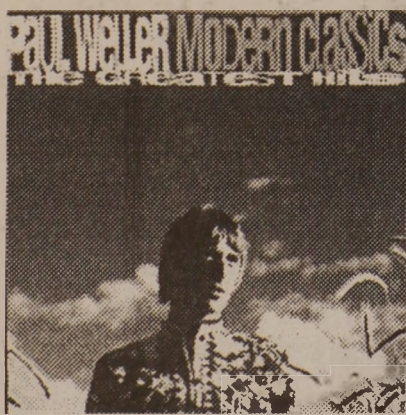
Καλώς ήλθατε στον μαγικό κόσμο του Russ Meyer, των b-movies και του συγκαλυμμένου σεξισμού στην πουριτανική Αμε-

ρική! Για τους λάτρεις των φθηνών κιτς «προϊόντων» του '50 και του '60 το CD προσφέρεται προς βορά: αποσπάσματα διαλόγων από τηλεοπτικές σειρές της εποχής, τζαζ, μάμπο, περάσματα, σπάνιες ψυχεδελικές underground αναφορές από τη χρυσή δεκαετία, μουσική από πρωινές παιδικές εκπομπές, σπλάτερ, πορνό υμνογραφίες στην περιώνυμη Betty Page και άλλα τινά που οι φανατικοί του είδους αναζητούν μετά μανίας.

Κι όσοι μάλλον δεν έχουν καμία ιδέα περί τίνος πρόκειται, αρκεί μια ματιά στο βιβλιαράκι για να πειστούν. Με διαφορά στήθους, κυριολεκτικά...

PAUL WELLER

The Greatest Hits

Είναι αναμφισβήτητα μία από τις σημαντικότερες μορφές που έχει αναδείξει τα τελευταία είκοσι χρόνια η βρετανική

μουσική βιομηχανία. Ο **Paul Weller** έχει ήδη προσφέρει το υλικό του στην εγκυκλοπαίδεια της pop για τον αιώνα που φεύγει. Είναι από τους βασικότερους εκφραστές του ιδιώματος με λαμπρό παρελθόν και, κατά πώς φαίνεται, εξίσου ενδιαφέρον μέλλον. Λίγο-πολύ είναι γνωστή η καλλιτεχνική διαδρομή του με τους επιδραστικούς Jam και τους Style Council λί-

γο αργότερα και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80. Η προσωπική του καριέρα έχει ήδη πέντε άλμπουμ να επιδείξει, εκ των οποίων κανένα δεν μπορεί να θεωρηθεί προεξάρχον, καθώς όλα υπηρετούν αρμονικά τις μουσικές αρχές του. Οι μεγαλύτερες επιτυχίες του έχουν πράγματι συγκεντρωθεί στο συγκεκριμένο CD, αποτιμώντας τον πλέον σαραντάρη Paul ως έναν καλό και σταθερό αγωγό του ηχητικού ρεύματος που συνέδεσε τόσο αθώα αλλά και λεπτεπίλεπτα την τζαζ, τη σόουλ, το φανκ, τα γ'ν'b και το ροκ. Ένα σπουδαίο κεφάλαιο, λοιπόν, εν περιλήψει...

THE BEAUTIFUL SOUTH

Ouench

Οι τωρινοί τριαντάρηδες μεγάλωσαν ακούγοντας στα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας, με-

ταξύ των άλλων, τους Housemartins, μια indie ποπ μπάντα που συνδύαζε την ορμή της νεανικότητας με τον υγιή προβληματισμό περί των (θατσερικών...) πάντων με χιούμορ αλλά και δηκτικότητα.

Όταν, όμως, διαλύθηκαν και τα διάφορα μέλη τους έδειξαν φυγόκεντρη τάση στις μέχρι τότε επιλογές τους, ήταν ο αρχηγός τους **Paul Heaton** που δημιούργησε τους Beautiful South, αφήνοντας απορίες για τις καλλιτεχνικές επιδιώξεις του, αλλά πάντως προσανατολίστηκε με σημείο αναφοράς τη δυναμική ενέργεια των Housemartins. Ύστερα από σχεδόν δέκα χρόνια παρουσίας του «Όμορφου Νότου» στην ευρωπαϊκή μουσική σκηνή, είναι δυνατό να διακριθεί η επάξια ποπ φόρμα που πρεσβεύουν με τους χαρούμενους αλλά και υπαινικτικούς στίχους τους όσο και τις μουντές, περιπαικτικές ενίοτε, θυωμένες μελωδίες τους. Στο *Ouench* συναντώνται μερικές σπουδαίες ποπ στιγμές σαν τα μικρά ποπ διαμαντάκια «Perfect 10», «How long's a tear take to dry» αλλά και τις σπουδαίες μπαλάντες «Dumb», «The table», «Pockets» με όλη τους τη χάρη και ατμοσφαιρικότητα. Οι Beautiful South, καταπώς φαίνεται, δεν έχουν τύχει αναγνώρισης από το ελληνικό κοινό τέτοι-ας ώστε να εκτιμηθούν σ' όλο το εύρος της δημιουργικότητάς τους. Γιατί όχι, εδώ προσφέρεται μια καλή ευκαιρία.

Στο νέο Γκούγκενχάϊμ του Σόχο ετοιμάζεται τεράστια έκθεση με τίτλο «Υποσχέσεις» και θέμα την πανηγυρική επιστροφή της γαλλικής τέχνης στην Ν. Υόρκη, τέχνη που είχε εκλείψει εκεί από την δεκαετία του '50. Τρεις γάλλοι επιμελητές είναι έτοιμοι να δείξουν τι «έχασαν» οι Αμερικανοί κατά την περίοδο 1958-98. Και σε μας τώρα καταβάλλεται προσπάθεια να ξαναδούμε ό,τι δεν είδαμε ή δεν προσέξαμε από τις δεκαετίες του '70 και του '80, με μια σειρά εκδηλώσεων.

Χαμένες ευκαιρίες

του Μάνου Στεφανίδη

Με ταυτολογίες δεν βάφονται αυγά
Damien Hirst

Ελληνικότητες:

Κατ' αρχάς, στην Δημοτική Πινακοθήκη η έφορος της Νέλλη Κυριαζή αναψηλαφεί την πολύπαθη «ελληνικότητα» μέσα από τις δημιουργίες ετερόκλητων καλλιτεχνών, όπως είναι ο Νίκος Τζιώτης, ο Μανώλης Χάρος, η Λυδία Βενιέρη ή ο Αχιλλέας Χρηστίδης. Είναι προφανές πως ό,τι σ' άλλους είναι αυτονόητο –φερ' ειπείν ακούμε για new British art, ή French Promises στις ΗΠΑ–, για μας χρήζει έρευνας ή επαναδιαπραγμάτευσης.

Η έκθεση της εντυπωσιακά ανακαινισμένης Δημοτικής Πινακοθήκης πέφτει λοι-

πόν στην παγίδα της ταυτολογίας –«ελληνικότητα» εκφέρει ο,τιδήποτε φιλοτεχνείται από κάτοχο ελληνικού διαβατηρίου ή από τον επιθυμούντα να εκφράσει την εντόπια κουλτούρα– όταν δεν προβαίνει σε απλουστευτικές συμπαραδηλώσεις και απόλυτα προσωπικές αναγνώσεις. Φοβάμαι ότι παρά την έντιμη και πολύμοχθη εργασία της επιμελήτριας, το θέμα σαφώς την υπερέβη.

– Πώς διαφοροποιούνται, λ.χ., οι νεότεροι εικονογράφοι –κληρονόμοι της γενιάς του '30– από τους εννοιολογικούς αναζητητές του ιθαγενούς βιώματος; Σε μια τέτοιας ανεξιθρησκείας έκθεση χωρούσαν οι πάντες και κανείς. Το καινούργιο, κατά τη γνώμη μου, στοιχείο που, όμως, κομίζ-

ζουν οι υποψιασμένοι καλλιτέχνες του '80, έχει να κάνει μ' έναν πατριδογνωστικό, φυγόκεντρο ή και μη δυτικό μοντερνισμό και με μια τέχνη που αντιστρατεύεται εξίσου τις εικονογραφικές ευκολίες που διακοσμούν τις τούρτες των αριστοκρατικών προαστείων όσο και την εισαγόμενη πρωτοπορία που αντιγράφει εκ του ασφαλούς το Flash Art.

Τα θέματα είναι μπροστά μας, αρκεί

να τα προσεγγίσουμε μέσα από την ιδιαιτερότητά τους και την ιδιαιτερότητά μας.

Το πρόβλημα λοιπόν παραμένει: Δικαιούμαστε να μιλάμε σήμερα για «ελληνική τέχνη» με ξεκάθαρα μορφολογικά χαρακτηριστικά και ακόμη σαφέστερα ιδεολογικά. Συνιστούμε μίαν τοπική πολιτιστική νησίδα ως προς τον εικαστικό προβληματισμό; Επ' αυτού περισσότερο διαφωτιστικές απαντήσεις πήραμε από την ατομική έκθεση του Νίκου Χαραλαμπίδη στην Θεσσαλονίκη –Γκαλερί Λόλα Νικολάου– παρά από τους δεκάδες αξιόλογους δημιουργούς της Δ. Πινακοθήκης – οι οποίοι επιχειρηματολογούσαν στο αυταπόδεικτο.

Σουλιώτισσες και brillo

Ο Χαραλαμπίδης οιστρηλατείται αλλά και απωθείται από την παράδοση του παππού, την οποία συνεχώς και καχύποπτα υποσκάπτει. Ο ίδιος γνωρίζει πως η τέχνη έχει και τόπο και χρόνο, μόνο που αυτές ανεπαισθήτως μετατρέπονται σε ιδεολογήματα και επιπολής συνθηματολογίες αν κανείς δεν τα προσεγγίσει με αναρχική διάθεση και σχιζοφρενικό χιούμορ: Η ρομαντική –χαμένη– επανάσταση του '21 συμπλέκεται με τους ατυχήσαντες μοντερνιστές του '60 προς τους οποίους μεταφέρουν οι Σουλιώτισσες πολεμοφόδια σε κουτιά Brillo! Από την διχασμένη Κύπρο ως την παρέμβαση του Δάκη Ιωάννου στο εγχώριο εικαστικό γίγνεσθαι και από το οθωνικό κράτος με τους αδριάντες του ως την «κοινωνική γλαπτική» του Beuys, για τον Χαραλαμπίδη δεν υφίσταται παρά ένα ομοειδές πεδίο πάνω στο οποίο μπορεί να πλεύσει η βασίλισσα της Αγγλίας συνοδευόμενη από ιθαγενείς κωπηλάτες! Η ίδια σχιζοφρένεια συναντάται και στα μέσα του καλλιτέχνη, τα οποία ξεκινούν από την παραδοσιακή τιμπερα ή ελαιογραφία για να φτάσουν στην επεξεργασία με κομπιούτερ ή στο video. Αρωγοί σ' όλα αυτά είναι το alter ego του, Άγγελος Παπαδημητρίου, ώστε ν' αποκτήσουμε αυτοδικαίως εν Ελλάδι το ημέτερο δίδυμο Gilbert and Georges. Ένα δίδυμο όμως, που δεν αγνοεί τον Μποστ αλλά και που διαλέγεται ισότιμα με τον Deleuze/Foucault.

Πριν από τρία χρόνια σ' ένα συνέδριο στο Μέτσοβο για την τέχνη της Διασποράς με παρόντα τον Γ. Κουνέλλη, ο προεδρεύων Παύλος Τσίμας μού ζήτησε να τοποθετηθώ πάνω στην έννοια της «ελληνικότητας». Τότε ο παριστάμενος γλύπτης Θόδωρος, διεκδικώντας την αντίληψη της γενιάς του πετάχτηκε αναφωνώντας «Όχι, για το

Νίκος Κρυωνίδης, Η επιστροφή του καλλιτέχνη.

Νίκος Χαραλαμπίδης, *Sorry I raised my voice...*

Θεό!». Έτσι η τοποθέτηση σταμάτησε άδοξα και μία ακόμη απόπειρα ορισμού της καταματωμένης αυτής λέξης-φετίχ απωλέσθη.

Η γενιά του '60, ταυτίζοντας, κατά βάση, την ελληνικότητα με το kitsch ή το φολκλόρ, κατ' ουσίαν αποστέρησε από την έκφρασή της κάθε έννοια εσωτερικής συνέχειας και παράδοσης. Εμείς, όμως, οι νεότεροι δεν δικαιούμεθα να εγκαταλείψουμε τις ιδεολογικές συνιστώσες που μας καθορίζουν τόσο αβασάνιστα, ιδιαίτερα όταν η ουσία της τέχνης μας υπήρξε ανέκαθεν γλωσσολογική (γλωσσοκεντρική). Από την άλλη, αποστρεφόμεστε τόσο τον *illustration* ελληνοκεντρισμό όσο και τον διεθνισμό του συρμού, εν ονόματι μιας έκφρασης που αρδεύεται από την κοσμοπολιτική εμπειρία αλλά και τα τραύματα ή τις ηδονές της εντοπιότητας. Τηρουμένων των αναλογιών, η ζωγραφική του Rivera υπήρξε διεθνής επειδή ήταν μεξικάνικη και τα μυθιστορήματα του Μάρκες ήσαν παγκόσμια ακριβώς επειδή σφραγιζόνταν βαθύτατα από την λατινοαμερικανική βιωμένη παράδοση. Και να η αντινομία του καιρού μας: οι «μεγάλοι» πολιτισμοί δικαιούνται να φέρουν το εθνικό τους πρόσημο, ενώ οι «μικροί» παραδίδονται στις ενοχές τους. «Ελληνικότητα» λοιπόν, γιατί όχι, αλλά μέσα από τις πολυδιάστατες συνθήκες και τις ιδιαιτερότητες της εποχής: μια *cyber-ελληνικότητα* που να ταξιδεύει στο Internet και συγχρόνως να διαβάζει τον Παπαδιαμάντη σαν τον Τσέχωφ και τον Ντοστογιέφσκυ σαν τον Παπαδιαμάντη. Οι καλύτεροι της γενιάς του '60, ο Κανιάρης, ο Δανιήλ, ο Ξενάκης, ο Κεσσανλής, αργά ή γρήγορα αναγνώρισαν τις οφειλές του έργου τους προς μιαν αενάως ανανεούμενη «ελληνικότητα», σε τρόπον ώστε να χρειάζεται, κάθε φορά, επανακαθορισμός. Προς την κατεύθυνση αυτή οι εργασίες του Γ. Ξένου, του Γ. Χατζημιχάλη, του

άκρως διαφωτιστικές. Και δεν είναι οι μόνες. Προσοχή λοιπόν...

Γεωργίου και Ψυχούλης

Στην «Ρεβέκκα Καμχή» είδαμε τον ιδιότυπο ζωγράφο Απόστολο Γεωργίου, έναν καλλιτέχνη που μεγεθύνει, θα 'λεγες, απρόοπτα κομίστικα *strips* για να σχολιάσει με εννοιολογικά εργαλεία τον ιδεολογικό μηχανισμό ή την δαιμονολογία της εικόνας. Οι πίνακές του, με το ιδιότυπο φλέγμα τους, συνεχίζουν σε χρώμα την μυστηριώδη και άκρως υποβλητική, μολυβένια προβληματική του Νίκου Μπάικα, του «μεταφυσικού» κορυφαίου καλλιτέχνη μας που θα έπρεπε να πάει φέτος στην Biennale, ενώ συγχρόνως διεκδικούν την αυτοτέλειά τους μέσα από την καθόλου αυτονόητη κριτική του αυτονόητου και του κοινότοπου.

Do you want τον Ψυχούλη στο «Επίκεντρο»; Yes we do υπό τον όρο να συνεχίσει την έρευνά του στη σχέση λόγου και εικόνας και να μην εκθέτει συγχρόνως ναϊφ πίνακες δήθεν *computerised*, γιατί τότε ακυ-

Έργο του Απόστολου Γεωργίου.

Κ. Σαρρή, της Β. Τσεκούρα, του Ν. Αλεξίου, της Μαρίας Λοϊζίδου, του Σάββα Χριστοδουλίδη, του Άγγελου Σκούρτη, του Γ. Σκαλτσά, του Γ. Λαζόγκα, του Δ. Ζουρούδη, του Γ. Τσακίρη, της Αιμ. Παπαφιλίππου, του Ν. Κρυωνίδη, του Γ. Χαρβαλιά κ.ά. είναι

ρώνει τις προθέσεις του. Καλώς ή κακώς επέλεξε ένα «προϊόν» που δεν μπαίνει στα σαλόνια. Ας το υπερασπισθεί με συνέπεια. Κατά τ' άλλα, και το υπόλοιπο Radar βρίσκεται σε δράση μηνυμάτων και εννοώ τον Γ. Γυπαράκη και κυρίως τον ουσιαστικό και αθόρυβο Κώστα Ιωαννίδη με τα θορυβώδη «Τζίτζικια» του ή αλλιώς το «Blind Ear», το «τυφλόν ους»! Αυτός ο τελευταίος αγαπά να εκθέτει τα έργα του στους δρόμους, να βυθίζει τα γιγαντιαία «Αυτιά» του στ' ανοιχτά της Άνδρου ή να κρύβει μεγάφωνα στην Πλάκα το καταχείμωνο με ήχους τζιτζικιών ώστε να τρελαίνει τους περαστικούς. Εύγε Κώστα, επειδή ζωγραφίζεις ήχους από τον Άγιον Όρος σε CD εν είδει κεκαθαυμένης όχι ελληνικότητας αλλά ελληνοπρέπειας.

Δεσμεύοντας τον «Δεσμό»

Κατ' αρχάς, οφείλουμε να υπογραμμίσουμε ότι εκτιμούμε τη δράση και τις πρωτοβουλίες του ΔΕΣΤΕ τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. (Ο γράφων εξάλλου οφείλει στη γενναιόδωρη χορηγία του την υλοποίηση της έκθεσης «Περί Πάτρης» στο Σπίτι της Κύπρου το 1995.) Όπως επίσης ότι με συγκίνηση περιμέναμε να δούμε την τιμητική έκθεση για τα εικοσιπεντάχρονα μιας ιστορικής γκαλερί, όπως υπήρξε ο «Δεσμός», για τον ελληνικό Μοντερνισμό. Μόνο που από την παρουσίαση του ΔΕΣΤΕ έλειπαν –φοβούμαστε– και η ιστορία και η συγκίνηση. Αντίθετα, περίσσευαν οι εκ των υστέρων αλλοπρόσαλλες συσχετίσεις και η γραμμική, μονοειδής παρουσίαση γεγονότων και μορφών εξόχως σύνθετων. Οι εκθέσεις του ΔΕΣΜΟΥ χαρακτηρίζονταν από μιαν

ιδιάζουσα ενέργεια και από την μοναδική ατμόσφαιρα που δημιουργούσε το δίδυμο του Μάνου και της Έπης με τους συνεργάτες τους καλλιτέχνες. Ο ΔΕΣΜΟΣ λειτούργησε ως ένα ελεύθερο βήμα πειραματισμού, αυτοσχεδιασμών και αντιακαδημαϊκού πνεύματος. Στο ΔΕΣΤΕ, αντίθετα, είδαμε ένα μελαγχολικό μνημόσυνο με ωχρά έργα, τα οποία ελάχιστα παραπέμπουν στο κλίμα εκείνων των ημερών. Η βιασύνη(;) της οργάνωσης και η αμηχανία περί την διαχείριση

Θόδωρος, *Χειρισμός 3 - Η μπαλάντα του Homo Faber*, 1977, Μεικτή τεχνική.

ενός πλούσιου όσο και ετερόκλητου υλικού κατέληξαν στο παρόν ανολοκλήρωτο θέαμα. Ένα θέαμα το οποίο φοβάμαι πως συν τοις άλλοις αποκαλύπτει τις έντονες εκθεσιακές αδυναμίες του συγκεκριμένου χώρου. Αλήθεια, έτσι θα αντιμετώπιζαν το υλικό ο Μαυρομάτης ή η Στρούζα, αν είχαν την ευθύνη της οργάνωσης;

— Αυτά, λοιπόν, τα υπολείμματα έργων και εκθεσιακών προτάσεων είναι η new art from seventies and eighties όπως θέλει η διαφημιστική πρακτική; Όμως στον Μοντερνισμό το έργο τέχνης οφείλει κάθε στιγμή να ορίζει τον εαυτό του (τι είναι έργο τέχνης). Εκτός κι αν αυτόχρονα είναι new και interesting οτιδήποτε παρουσιάζεται στο ΔΕΣΤΕ, οπότε καταλήγουμε πάλι σε ταυτολογία. Από τον ΔΕΣΜΟ κατά καιρούς παρήλασαν δράσεις και δράματα με τις υπογραφές του Λογοθέτη, του Θόδωρου, του Γαίτη, του Δεκουλάκου, της Καραβέλα, του Αληθινοπού, της Πάστρα, του Σκυλάκου, του Τούγια, του Καλλούτση κ.ά., ενώ συγχρόνως παρουσιάστηκαν ιστορικά γεγονότα, όπως τα «34 σχέδια του Μάλεβιτς», που οργάνωσε το 1977 ο Εμμανουήλ Μαυρομάτης, ή οι μοναδικοί φωτογραφικοί αυτοσχεδιασμοί του Άρη Κωνσταντινίδη. Αργότερα ο ΔΕΣΜΟΣ τόλμησε να δείξει και εξαιρετικές δουλειές νεοτέρων, όπως του Δ. Ντοκατζή, του Χ. Κοντοσφύρη, της Μ. Λοϊζίδου, του Μπ. Κατσαοσίδη, του Μ. Μανέτα κ.ά. Απ' όλα αυτά είδαμε την πιο αδύνατη δυνατή εκ-

προσώπηση και συγχρόνως διαπιστώσαμε την πλέον ανιστόρητη-μεταϊστορική προσέγγιση, η οποία ομαδοποιεί αυθαίρετα και με βάση εκ των υστέρων σχήματα και η οποία διαβάζει το υλικό χρησιμοποιώντας την μέθοδο των τυφλών και αρνούμενη να επικοινωνήσει με τα έργα τα ίδια. Πολύ σωστά η Κατερίνα Γρέγου σημειώνει για τον ΔΕΣΜΟ: «...Προσπαθώντας να κατανοήσω ένα φαινόμενο που συνέβη εκτός της σφαίρας εμπειριών μου, έχω καταλήξει σε διάφορες παρατηρήσεις και συμπεράσματα. Πρώτον, ότι αντικατόπτριζε γενικά μια επιθυμία για μια ρήξη με την παράδοση. Δεύτερον, αυτό που γίνεται εμφανές στα έργα των περισσότερων καλλιτεχνών είναι μια αίσθηση δεκτικότητας στις εξωτερικές επιρροές, μια απομάκρυνση από τα στενά πλαίσια του εθνοκεντρισμού στην τέχνη και την υιοθέτηση μιας πιο διεθνούς (sic) γλώσσας...».

Βέβαια η διεθνική διάσταση της εγχώριας δημιουργίας αρχίζει πολύ πιο παλιά και πηγαίνει πίσω στον Χαλεπά, τον Μ. Οικονόμου, τον Μπουζιάνη, τον Παπαλουκά, τον Διαμαντόπουλο, τον Σπυρόπουλο, τον Λουκόπουλο, τον Ζογγολόπουλο, τον Μαλτέζο, τον Μάρθα, τον Τάκι κ.ο.κ. Δεν είναι, όμως, αυτό το ζητούμενο: ο διεθνισμός δεν είναι πανάκεια και ο εθνοκεντρισμός δεν είναι κατ' ανάγκην καταστροφή. Ζητούμενο ίσως θα ήταν η κριτική στάση απέναντι στις απόλυτες ιδεολογίες. Και την στιγμή αυτή το ΔΕΣΤΕ,

παρά τις άριστες προθέσεις του, λειτουργεί ως μια τέτοια απόλυτη αξία έργων καλλιτεχνικών φαινομένων στο χώρο. Υπέρ την έννοια αυτή ο κατάλογος της έκθεσης είναι περισσότερο ΔΕΣΤΕ –η κυριαρχία της γραφιστικής του άποψης είναι προφανής– και ελάχιστα ΔΕΣΜΟΣ. Ένα παλλόμενο υλικό ομογενοποιήθηκε και ισοπεδώθηκε σ' ένα αόρατο κρεβάτι του Προκρούστη για να θυμίζει όσα υποστήριξε το ΔΕΣΤΕ πολύ αργότερα. Έτσι, ο Βαλέριος Καλλούτσης με την *Naturmatic* του το 1977 συσχετίζεται αυτονόητα(;) με την *Artificia Nature* του J. Deitch είκοσι πέντε χρόνια αργότερα, ενώ ο Ξαγοράρης ή η Ντάβο «θυμίζουν» σαφώς τις απόψεις της *Cultural Geometry*, παρόμοιας χρονική απόστασης. Εδώ πλέον δεν έχουμε ταυτολογίες αλλά ανεπίτρεπτους και ανιστόρητους αναχρονισμούς. Είναι χαρακτηριστικό επίσης ότι από τον κατάλογο έλλειπουν τα βιογραφικά των καλλιτεχνών. Όπως είναι ενδεικτικό ότι πολλοί νεότεροι εικαστικοί μας θα βρουν στην έκθεση τους «προγόνους» τους αλλά και τη ύπαρξη ραχοκοκαλιάς στην σύγχρονη τέχνη μας. Επειδή λοιπόν τίποτε δεν προκύπτει από το μηδέν, θα έπρεπε εν προκειμένω να ισχύσουν μάλλον ιστορικά κριτήρια για την έκθεση –συνειρμοί, ερμηνείες, τεκμηρίωση– παρά λογικές μάρκετινγκ. Η αλήθεια πάντως είναι απλή και είναι μία, μακριά από διαφημιστικά τρικ. Αφελείς ισοπεδώσεις: Η ελληνική αλλά και η διεθνής τέχνη ούτε αρχίζουν με το ΔΕΣΜΟ ούτε τελειώνουν με το ΔΕΣΤΕ. Αντίθετα, οι συσχετίσεις των δύο αυτών δυναμικών, φορέων, με αντίστοιχα ιδρύματα ή ομοειδή φαινόμενα εντός και εκτός Ελλάδος καθώς και η νηφάλια ένταξή τους εν τόπω και εν χρόνω θα αποδώσει τα περιπόθητα συμπεράσματα και τις αναγκαίες ερμηνείες. Εξάλλου, αν κάτι απόλυτα θετικό συνάγεται απ' όλα τα ανωτέρω είναι πως, επιτέλους, ανοίγει μια συζήτηση για πράγματα που μας αφορούν ουσιαστικά. Και ο γράφων και τα Αντί θα περιμένουν αντιρρήσεις, συμπληρώσεις ή και διαφορετικές τοποθετήσεις επί των θεμάτων που εθίγησαν. Εκτός κι αν συμφωνούμε όλοι σε όλα... Κι αν μην ξεχνάμε: στον μεταμοντέρνο κόσμο ο Μοντερνισμός εξέλειπε μεν ως οργανωμένα συστήματα αλλά παραμένει ως ατομική αντίσταση.

Ας αντισταθούμε, λοιπόν, απέναντι στις ισοπεδωτικές λογικές και στις ταυτολογικές ερμηνείες.

Το ιδεώδες της ανασκαφής στο χρόνο

- Α. Φλωράκης, *Μαρμάρινα λαϊκά τέμπλα της Τήνου*, Εταιρεία Τηνιακών Μελετών, 1996
- Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση, Χ. Μπούρας (επιμ.). τόμος V, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ, 1998
- Φ. Μαλλούχου-Tufano, *Η αναστήλωση των αρχαίων μνημείων στη Νεώτερη Ελλάδα (1843-1939)*, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας αρ. 176, 1998
- Βιτρούβιου, *Περί Αρχιτεκτονικής*, Βιβλία VI-X, μετάφραση-σχόλια: Π. Λέφας, επίμετρο: Μ. Κορρές, εκδόσεις Πλέθρον, 1998
- Μ.Δ. Πολυβίου, *Το καθολικό της Μονής Ξηροποτάμου*, Δημοσιεύματα του Αρχαιολογικού Δελτίου αρ. 69, 1999 (και 48 πιν.)

Έχει σημασία σε αυτή την τόσο αντιφατική εποχή που ζούμε, τριγυρισμένοι από τους διάφορους εκμαυλισμούς της φευγαλέας εικόνας, του ελαφρού λόγου, του ανέμελου life style ιδίως αυτής της στυλιζαρισμένης ζωής που ναρκισσεύεται να προσέξουμε, λοιπόν, πώς τα καταφέρνουν οι «άλλοι». Αυτοί

που ποτέ δεν θα λάμπουν στο γυαλί (ούτε καν για τα 15 λεπτά του Warhol), ούτε θα κοσμήσουν τις λίστες των best-sellers εξ ορισμού, ούτε καν θα γράψουν λογοτεχνία (βαρέα ή ελαφριά) με την αμυδρά ελπίδα ότι θα φτάσουν (κάποτε) την κ. Στασινοπούλου. Αυτοί, τέλος, που θα αποφύγουν τα απαστράπτοντα «λευκώματα» παντός καιρού.

Όσοι απορήσουν για το τι έχει απομείνει, έχουν απόλυτο δίκαιο: η «φέτα» της συνολικής εκδοτικής δραστηριότητας που καλύπτουν οι επιστημονικές εκδόσεις είναι αόρατη διά γυμνού οφθαλμού. Αν μάλιστα ξεχάσουμε τα τιράζ ή τι χαρίζεται και μετρήσουμε τι πουλιέται, τότε έχουμε σίγουρα μπει στο χώρο της μεταφυσικής.

Η εδώ επιλογή εκδόσεων με αντικείμενο την ιστορία της αρχιτεκτονικής είναι αυθαίρετη και όχι εξαντλητική. Πιστοποιεί, όμως, μια δύναμη αντίστασης, ή αν προτιμάτε μια τρέλα υψηλού βολτάζ. Γιατί δεν φαντάζομαι να μην συμφωνήσει κανείς ότι ο Αλέκος Φλωράκης, αυτός ο γλυκομίλητος ερημίτης της Τήνου, δεν είναι πέρα για πέρα αλλοπαρμένος με το πάθος του για την παραδοσιακή τέχνη του νησιού του (με 27 σχετικά δημοσιεύματα, 5 ποιητικές συλλογές, και 1 βιβλίο δοκιμίων), καθώς συνθέτει ένα εκπληκτικό «σώμα» γλυπτικής τέχνης. Ούτε ότι ο Χαράλαμπος Μπούρας δεν είναι ένας ακάματος και μονομανής άνθρωπος-ορχήστρα, που κατάφερε να βγάλει σχεδόν αβοήθητος 5

συλλογικούς τόμους με «εκκλησίες» σε 10 χρόνια, προσφέροντας απλόχερα βοήθεια σε αναρίθμητους νεότερους ερευνητές. Ή μήπως ότι η Φανή Μαλλούχου-Tufano, με την απίστευτη της κατάδυση στα αρχεία της Αρχαιολογικής Εταιρείας, των υπηρεσιών σε υπουργεία Παιδείας και Θρησκευμάτων, και Πολιτισμού, σε εφορείες, αρχαιολογικές σχολές και συλλογές (και πού να ήταν διαθέσιμα τα ακόμα επτασφράγιστα αρχεία της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας!), δεν ανάστησε την εποποιία της αναστήλωσης αρχαίων μνημείων ως τον πόλεμο. Όσο για τον Παύλο Λέφα –που προ καιρού μας είχε προσφέρει τον πρώτο τόμο, μεταφράζοντας και συνδυάζοντας εκδοτικούς σχολιασμούς αιώνων πάνω στο σεπτό (και μοναδικό) σκήνωμα της αρχαιότητας που υπογράφει εκείνος ο περίεργος Μάρκος-Πωλλίων –πώς να μην θαυμάσει κανείς τη μεθοδικότητα στην ανάσταση της αρχαίας γνώσης και των μετέπειτα ερμηνειών της, κάνοντας με τον τρόπο της μια γιγαντιαία διακειμενική αναστήλωση. Για τον τελευταίο, τον Μιλτιάδη Πολυβίου –του οποίου την προφορική παρουσίαση της διατριβής στο Πολυτεχνείο είχα την τύχη να ακούσω–, πώς να μην ενθουσιαστεί κανείς με εκείνο το αστυνομικό μυθιστόρημα, που θα ζήλευε και η Άγκαθα Κρίστι, ψάχνοντας για την ερμηνεία ενός σκοτεινού εδαφίου του Ευδόκιμου Ξηροποταμινού και με οδηγό τον ιδιότυπο

Προσωπικό λεξικό το *Black Out Το Μαύρο Λεξικό του Νίκου Πλατή* (εκδ. Άγρα, 1999) καταπλήσσει με την εμμονή (ή μήπως λαγνεία) του μαύρου, συμπεριλαμβανομένου και του μαύρου χιούμορ. Τραγούδια, ταινίες, λογοτεχνία και γενικώς κάθε τι που συναντάει το «μαύρο», όπως, λόγου χάριν, ο

«Ρομαντισμός, (Φιλοσ.). Ο θρίαμβος του μαύρου εγώ. Φιλοσοφική θεώρηση σύμφωνα με την οποία όλα ρυθμίζονται στον... καθρέφτη μας. Όλα δεν είναι παρά προέκταση του εαυτού μας».

Συμβολή στην πρόσφατη ιστορία του τόπου μας, το βιβλίο του Ολύμπιου Δαφέρμου, *Φοιτητές και Δικτατορία. Το αντιδικτατορικό φοιτητικό κίνημα 1972-1973* (εκδ. Γαβριηλίδης, 1999), σε δεύτερη έκδοση συμπληρωμένη, μας προσφέρει μία συνολικότερη εικόνα του φοιτητικού κινήματος εκείνης της εποχής σε όλη την Ελλάδα με στοιχεία που προέρχονται από τη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και τα Γιάννενα, με επιλεγμένα κείμενα για τη συνολική φυσιογνωμία του φοιτητικού κινήματος, με τα ονόματα των φοιτητών που πρωτοστάτησαν στον αντιδικτατορικό αγώνα, καθώς και κείμενα των: Χ. Ιορδάνογλου, Π. Κανελλόπουλου, Σ. Λυγερού, Α. Μπαλτά, Γ. Πουντουράκη,

Γ. Φλώρου,
Ν. Χριστοδουλάκη.

Τομπερμόρι ονομάζεται ο εξαιρετικός γάτος σαλονιού που διαλύει κάθε ίχνος ψευτιάς και υποκρισίας, μόλις αποκτά το ανθρώπινο προνόμιο της ομιλίας και γι' αυτό, ως φαίνεται, του αξίζει ένας φρικτός θάνατος! Ο **Σάκι (H.H. Munro)** συγγραφέας και επινοητής αυτής της διαπεραστικής, στο συμβολισμό της, αφήγησης, παρουσιάζεται στα ελληνικά σε μετάφραση της **Αργυρώς Πιπίνης** και ζωγραφιές της **Ευανθίας Σουτόγλου** και σε μία καλαίσθητη, όπως πάντα, έκδοση από «το Ροδακίό», 1999.

Ύψος αξιοπρόσεχτο διακρίνει κανείς στους ήρωες αλλά και στην αφήγηση, έτσι όπως αναπτύσσεται στο μυθιστόρημα του **Jose Luis Sampedro**, *Το χαμόγελο των Ετρούσκων* (μετάφραση: **Αγγελική Βασιλάκου**, εκδ. Γκοβόστη, 1999).

Πρόκειται για μια διαπλοκή των σχέσεων ανάμεσα στις γενιές, αλλά και στις εποχές, που καταλήγει να είναι μια απλή καθημερινή ιστορία, και την ίδια στιγμή για μια διαδικασία ανατροπής του ήρωα αλλά και του ίδιου του συγγραφέα.

Φανερές εικόνες, καθαρή γραμμή διακρίνουν τα μυθιστορήματα της **Αλκυόνης Παπαδάκη**, η οποία με το πρόσφατο βιβλίο της που τιτλοφορείται *Σαν*

«μοναχό» και ποιητή φρικτών στίχων **Καισάριο Δαπόντε**, ώσπου να ανακαλύψει στο σκοτεινό πατάρι της αποθήκης του σκευοφυλακίου της μονής Ξηροποτάμου το ξύλινο πρόπλασμα του καθολικού της μονής, φτιαγμένο από ονομαστό αρχιτέκτονα της Κωνσταντινούπολης στα 1762 (καημένη Έκο, νόμισες ότι κάτι έκανες με εκείνο το δακρύβρεχτο *Το όνομα του ρόδου...*).

Η ποιότητα αυτών των εκδόσεων είναι αναμφισβήτητη. Αυτή δεν απορρέει από το γρήγορο ξεφύλλισμα –αυτό που όλοι μάθαμε κάνοντας zapping στα πάντα– αλλά από το ψάξιμο (κυριολεκτικά την ανασκαφή) σε λεπτομέρειες, υποσημειώσεις, παλινδρομήσεις –με άλλα λόγια στην ξεχασμένη τέχνη της απόλαυσης του κειμένου. Έτσι μόνο μοιράζεται κανείς με τον συγγραφέα την αίσθηση της ελεύθερης πτήσης, με τον ήχο

του ανέμου στα αυτιά.

Τι, άραγε, να ωθεί αυτούς τους σύγχρονους **Indiana Jones** να κυνηγούν τέτοιες χίμαιρες; Αν ξεχάσουμε το ανύπαρκτο χρήμα (αφού σίγουρα επενδύουν άπειρες ώρες δωρεάν προσωπικής εργασίας), τότε βέβαια απομένει η δόξα. Δύο από τα βιβλία (**Μαλλούχου-Tufano**, **Πολυβίου**) προέρχονται από διατριβές (άλλος απύθμενος τομέας κυνηγών του απείρου), ενώ τα υπόλοιπα τρία βασίζονται στην κατ' ευφημισμόν «προσωπική έρευνα» (μετάφραση: μη αμειβόμενη έρευνα για προσωπικό κέφι). Μπορεί εκεί να πείτε πως, έστω για μερικούς, κρύβεται μια δόση φιλοδοξίας, αλλά και αυτή είναι αμελητέα μπρος στο τι θα αποκόμιζε κανείς μετέχοντας σε «παράθυρα», «συμβούλια» ή «κομματικές επιτροπές». Επιτέλους, σε κάτι που να μυρίζει εκσυγχρονισμό!

Πέρα από τη γεύση της υπέρτατης περιπέτειας που αποπνέουν όλες αυτές οι εκδόσεις, αξίζει επίσης να προσέξουμε ποιοι αναλαμβάνουν τέτοιες εκδόσεις στην Ελλάδα. Τον ογκώδη τόμο του **Φλωράκη** επωμίζεται η Εταιρεία Τηνιακών Μελετών και τον τόμο του **Μπούρα** το **ΕΜΠ**· χορηγός του υποβλητικού βιβλίου της **Μαλλούχου-Tufano** είναι ιδιωτική εταιρεία κατασκευών και του **Λέφα** ιδιώτης εκδότης (**Πλέθρον**), ενώ του **Πολυβίου** το **ΤΑΠΑ**. Με άλλα λόγια, ισοψηφούν ιδιώτες και δημόσιο, κι ανάμεσά τους ένα τοπικής εμβέλειας **ΝΠΔΔ**. Πάλι καλά, θα σχολίαζαν όσοι γνωρίζουν από κοντά τις απίστευτες δυσκολίες που ενέχουν τέτοια εγχειρήματα. Ας είναι καλά εκείνοι που ενθαρρύνουν, προωθούν και έμπρακτα υποστηρίζουν ένα τέτοιο είδος θείας τρέλας.

Δημήτρης Φιλίππιδης

Αιρετικός πενήντα χρόνια μετά;

Φρέντερικ Άνταλ,
Μελέτες Ιστορίας της Τέχνης,
μτφ. **Ανδρέας Παππάς**,
επιμέλεια και πρόλογος
Νίκος Χατζηνικολάου,
**Πανεπιστημιακές Εκδόσεις
Κρήτης**, 1999

Η γνώση των εθνικών και τοπικών παραδόσεων αλλά και το προσωπικό ύφος του κάθε καλλιτέχνη είναι που καθιστά τον **Άνταλ** έναν από τους σημαντικότερους μελετητές της ιταλικής τέχνης, ιδιαίτερα αυτής του 16ου αιώνα. Ο **Φρέντερικ Άνταλ** (**Βουδαπέστη** 1887-**Λονδίνο** 1954) σήμερα μπορεί με ασφάλεια να χαρακτηριστεί ένας από τους μεγάλους ιστορικούς τέχνης του 20ού αιώνα. Μια τέτοια διαπίστωση δεν ήταν εύκολη μερικά χρόνια πριν, λόγω του γεγονότος ότι ο

Άνταλ (όσο ζούσε) δημοσίευσε μόνον ένα βιβλίο, το *Florentine Painting and its Social Background* (1948) αλλά και της ιδιάζουσας κοινωνικής ευαισθησίας του.

Ο **Άνταλ** υπήρξε ένας μαρξιστής ιστορικός τέχνης του μεσοπολέμου και παρά τις καταφανείς ιδιαιτερότητες του κριτικού του λόγου, το στοιχείο αυτό τον χαρακτηρίζει σε μεγάλο βαθμό. Συχνά είναι άνισος. Κάποιες φορές ταυτίζει το νόημα του έργου με την ιδεολογία και την κοινωνική θέση του παραγωγeliοδότη του. Άλλες φορές αυτονομεί εντελώς τη συγκριτική μορφολογία. Στις πιο ευτυχείς στιγμές του λόγου του καταφέρει να δώσει έναν συνθετικό λόγο που εξηγεί πειστικά το καλλιτεχνικό έργο ως υλοποίηση των ιδανικών μιας κοινωνικής ομάδας ή τάξης. Το περίεργο (και τραγικό) ήταν ότι όσο ζού-

σε ο **Άνταλ** αντιμετώπιζε τόσο τα πυρά της μαρξιστικής ορθοδοξίας όσο και αυτής της συντηρητικής πτέρυγας της ιστορίας της τέχνης. Στη συλλογή κειμένων *Ενάντια στην Αστική Τέχνη και την Αστική Ιστορία της Τέχνης*, που εξέδωσαν στη Μόσχα το 1951 οι **Grabar** και **Kemenov**, στη μελέτη με τον βαρύγδουπο τίτλο «Υπέρ της Αναγέννησης» ο **Michail Alpatov** καταδίκασε τους αστούς ιστορικούς της τέχνης και τον **Άνταλ** ειδικά, για το ενδιαφέρον τους για τον Μανιερισμό που «υποτιμούσε τον αναγεννησιακό καλλιτεχνικό πολιτισμό» και «εξυμνούσε τη φάση της παρακμής του».

Ο **Valentino Gerratana** κάπως πιο συστηματικά, βασισμένος στα κείμενα των **Μαρξ** και **Ένγκελς** για την Τέχνη κατηγόρησε τον **Άνταλ** ότι είχε περισσότερη σχέση με τη «φορμαλιστική και αισθητική μεταφυσι-

κή» παρά με τον αυθεντικό μαρξισμό. Με αντίστοιχο τρόπο καταδικάστηκε, όμως, για τη μαρξιστική του τοποθέτηση από τους θεματοφύλακες της ιστορίας της τέχνης στη Δύση.

Παρ' όλη, όμως, την αναμφισβήτητη κοινωνική ευαισθησία και τοποθέτηση του στην αριστερή σκέψη, ο Άνταλ δεν κάνει ποτέ το λάθος άλλων, λιγότερο ευαίσθητων, μελετητών να κρίνει τα έργα τέχνης με βάση μόνο το περιεχόμενό τους και

την κοινωνική τους προέλευση.

Ο Άνταλ αγαπάει και απολαμβάνει το έργο τέχνης, και τα γραπτά του δεν μπορούν να κρύψουν τον έρωτά του για την καθαρά οπτική ομορφιά. Κατάφερε να είναι πλήρης ως μελετητής όντας συστηματικός, χωρίς ποτέ να γίνει δογματικός. Το σημαντικότερο, όμως, που μπορεί να ειπωθεί για τα κείμενά του είναι ότι σήμερα, μερικές φορές, εβδομήντα χρόνια μετά την εποχή που γράφτηκαν,

μοιάζουν εντελώς σύγχρονα.

Η παρούσα έκδοση από τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης περιλαμβάνει μερικές από τις πιο γνωστές μελέτες του Άνταλ, που δημοσιεύτηκαν στο διάστημα 1928-1951 και κυκλοφόρησαν στο Λονδίνο το 1966 με τον τίτλο *Classicism and Roman-ticism, with other Studies in Art History*. Η συλλογή αυτή έχει ήδη μεταφραστεί στα ρουμανικά, γερμανικά, ιταλικά και ισπανικά.

Θανάσης Μουτσόπουλος

χειμωνιάτικη λιακάδα (εκδ. Καλέντης, 1999) συνεχίζει, με τον ιδιαίτερο δικό της τρόπο, να καταγράφει τα μεγάλα και τα μικρά, τα σύνθετα και τα απλά και, κυρίως, συνεχίζει τη μεγάλη περιπέτεια της προσωπικής της μαρτυρίας, που συνδέει στο σύνολό του το συγγραφικό της έργο.

Χάρη στη σειρά «φιλόβιβλον» που επιμελείται ο **Θανάσης Γιαλκέτσης** και εκδίδει το «Εθνικό Κέντρο Βιβλίου» μπορούμε να βρούμε μερικά αξιοπρόσεκτα κείμενα της παγκόσμιας γραμματείας που φωτίζουν πλευρές της σχέσης μας με το βιβλίο και την ανάγνωσή του. Από τον **Βολταίρο** που γράφει *Για τον τρομερό κίνδυνο της ανάγνωσης* το 1765, στον **Ουμπέρτο Έκο** που αναφέρεται συνοπτικά σε θέματα όπως *Το βιβλίο στην τηλεόραση* και ανησυχεί για το μέλλον των βιβλιοθηκών στο κείμενό του με τίτλο *Διαβάζοντας τα βιβλία με τις ρώγες των δαχτύλων*. Από τον **Γιώργο Σεφέρη** με τις *Παραλλαγές πάνω στο βιβλίο* στον **Λουτσιάνο Κάνφορα** με το *Εγχειρίδιο βιβλιοφιλίας ή η βιβλιοθήκη των αισχρών βιβλίων*, τον **Μίλαν Κούντερα**, που γράφει για την *Τέχνη της πιστότητας* και τον **Ρεζίς Ντεμπρέ**, που αντιμετωπίζει *Το βιβλίο ως συμβολικό αντικείμενο* και σχολιάζει διεισδυτικά τις *Λέξεις* του Ζαν Πωλ Σαρτρ.

Ψάχνοντας βρίσκεις: Τα

Η αποκαλυπτική κριτική του Soros

George Soros,
*Κρίση του Παγκόσμιου
Καπιταλισμού. Η Ανοιχτή
Κοινωνία σε Κίνδυνο*,
εκδ. Νέα Σύνορα

Ο George Soros αποτελεί σήμερα μία από τις πιο ζωντανές και αινιγματικές προσωπικότητες του χρηματοοικονομικού κόσμου. Ο ίδιος διευθύνει την εταιρεία Διαχείρισης Χαρτοφυλακίων Soros. Μια από τις θυγατρικές του εταιρείες, η Quantum N.V., έχει αναγνωριθεί διεθνώς ως η εταιρεία με τις καλύτερες επιδόσεις στον επενδυτικό τομέα τα τελευταία δεκαεπέντε χρόνια. Δεν ήταν τυχαίος, άλλωστε, ο χαρακτηρισμός που του απέδωσε το περιοδικό *Business Week* όταν τον χαρακτήρισε ως τον «άνθρωπο που κινεί τις αγορές».

Στο βιβλίο του *Ο Soros για τον κόσμο* (ελληνική έκδοση Νέα Σύνορα 1996) είχε επιχειρήσει μια εντυπωσιακή ανάλυση των χρηματοοικονομικών θεωριών, καταθέτοντας παράλληλα τους προσωπικούς του στοχασμούς περί ηθικής. Επρόκειτο για ένα φιλοσοφικό πορτραίτο του κόσμου (και των αγορών του) έτσι όπως το αντιλαμβάνεται ο George. Στις σελίδες εκείνου του βιβλίου, ο Soros, με αξιοθαύμαστη ειλικρίνεια, σκιαγραφούσε

τη μέχρι τώρα ανοδική πορεία του, από την ημέρα που επιβίωσε από το Ολοκαύτωμα μέχρι την ημέρα που έγινε φοιτητής της Φιλοσοφίας κι από τη στιγμή που ξεκίνησε ως απλός πωλητής καπνού μέχρι τη στιγμή που μετατράπηκε στον πιο ισχυρό και επιτυχημένο επενδυτή.

Έγραφε τότε χαρακτηριστικά: «Η φιλοσοφική μου θεώρηση δεν στρέφεται γύρω από θέματα χρημάτων αλλά γύρω από τις ανθρώπινες συνθήκες ζωής. Χρησιμοποίησα τις χρηματαγορές ως πειραματικό εργαστήριο για να δοκιμάσω τις θεωρίες μου. Μου δόθηκε η ευκαιρία να πειραματιστώ ιδεολογικά ακόμα και με την πτώση της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας». Τότε μίλησε για πρώτη φορά και για την αγωνία του σχετικά με την «Ανοιχτή Κοινωνία», μια έννοια που επιχειρεί να εξετάσει σε βάθος στο νέο του βιβλίο *Η Κρίση του Παγκόσμιου Καπιταλισμού. Η Ανοιχτή Κοινωνία σε Κίνδυνο*, που κυκλοφόρησε πρόσφατα και στα ελληνικά (εκδόσεις Νέα Σύνορα).

Ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται αμέσως τις επιρροές που έχει δεχθεί ο George Soros από τον φιλόσοφο Καρλ Πόπερ και το σπουδαίο έργο του *Η Ανοιχτή Κοινωνία και οι εχθροί της*. Η πρόταση του Πόπερ για μια διαφορετική μορφή κοινωνικής οργάνωσης, μια μορφή που θα

συγκροτούνταν στη βάση της παραδοχής ότι κανένας δεν κατέχει την απόλυτη αλήθεια, κυριαρχεί στην ανάλυση του Soros. «Η κατανόηση του κόσμου μέσα στον οποίο ζούμε είναι εγγενώς ατελής και μια τέλεια κοινωνία είναι ανέφικτη. Πρέπει να αρκεστούμε στην αμέσως επόμενη καλύτερη εκδοχή: Μια κοινωνία που δεν είναι τέλεια, αλλά που, ωστόσο, είναι ικανή να βελτιώνεται συνεχώς», σημειώνει εύστοχα ο George Soros και υπογραμμίζει στη συνέχεια πως τον βοήθησε η έννοια της ανακλαστικότητας, ένας αμφίδρομος μηχανισμός ανάδρασης μεταξύ σκέψης και πραγματικότητας. «Το 1979, όταν πια είχα αποκτήσει πολύ περισσότερα χρήματα από όσα μπορούσα να χρησιμοποιήσω, δημιούργησα ένα ίδρυμα που το αποκάλεσα *Κεφάλαιο Ανοιχτής Κοινωνίας*. Προσδιόρισα ως αντικειμενικούς του σκοπούς τη βοήθεια για το άνοιγμα των κλειστών κοινωνιών, για να γίνουν πιο βιώσιμες οι ανοιχτές κοινωνίες και για να καλλιεργηθεί ένας κριτικός τρόπος σκέψης. Μέσω του Ιδρύματος, αναμείχθηκα βαθιά στην αποσύνθεση του σοβιετικού συστήματος», τονίζει ο Soros. Ως αποτέλεσμα αυτής της εμπειρίας του και εν μέρει στη βάση της εμπειρίας του από το καπιταλιστικό σύστημα, ο Soros συμπέρανε ότι

Θέματα Λογοτεχνίας,
Τετράμηνη Επιθεώρηση
Λογοτεχνίας, Θεωρίας της
Λογοτεχνίας και Κριτικής
(τχ. 9, Ιουλ.-Οκτ. '98).
Ανάμεσα σε πλείστα όσα
ενδιαφέροντα θέματα,
διαβάστε τη μελέτη της
Σόνιας Ιλίνσκαγια,
«Βαλερί Μπριούσοφ:
Συμβολή στη θεωρία και
την πρακτική της
ποιητικής μετάφρασης
στη Ρωσία».

«**Ω φίλοι εσείς**
πολυπικραμένοι / Του
αίματος λίγοι εσείς που
απομείνατε / Για το
μαύρο το χώμα αυτηνής
της πατρίδας / Κάποιοι ως
τα κόκαλα φέροντας /
Όσο τρόμο και πόνο και
θλίψη / Έχει εντός του
ακόμη / Ακούστε με. /
Παντού τριγύρω έρπουν
πλήθη δίχως / Ουρανό μας
περιζώνουν δίχως
καθόλου / Μια μικρούλα
φωτιά από πίστη ή
γαλάζιο / Δικό τους μια
στάλα κλωνάρι /
Ευκαλύπτου ή χλωρές
λωρίδες θαλάσσης /
Επάνω στα γόνατα. / Να
κατέχουν μόνο ποθούν με
δυο χέρια / Σκληρά να
κρατούν με δυο μάτια /
Τυφλά χαράδρες του
άδειου / Να βλέπουν
μόνο αισθήσεις
αρπακτικού / Δίχως
δάκρυ αργά να σαπίζουν
μαζί / Με τον τόπο αυτόν
που αγάπησαν /
Παράφοροι άνθρωποι και
δάσκαλοι παλαιοί / Με
φθαρμένα σανδάλια κι
ένα ρούχο φτωχό /
Τριγύρω στ' αδύναμα
πόδια τους»: **Στέφανος**
Μπεκατώρος, Ο ουρανός
είναι το χώμα (εκδ.
Παρουσία, 1998).
ο χαρτοκόπτης

το εννοιολογικό πλαίσιο που εί-
χε επεξεργαστεί δεν ίσχυε πλέ-
ον κι έτσι προχώρησε στην επα-
ναδιατύπωση της έννοιας της
ανοιχτής κοινωνίας όπως την
καταθέτει στο νέο του βιβλίο.

Στις 393 σελίδες αυτού, ο
Soros, αποδεικνύει πως η
αδιαμφισβήτητη πίστη στις δυ-
νάμεις της αγοράς μάς τυφλώνει
σε βαθμό που να μην μπορούμε
να διακρίνουμε αστάθειες κρί-
σιμου χαρακτήρα και πως αυτές
οι αστάθειες, με μια μορφή αλυ-
σιδωτής αντίδρασης, προκα-
λούν τη σημερινή κρίση
– μια κρίση που εμπεριέχει το
δυναμικό για να επιδεινώνεται
όλο και περισσότερο. Ωστόσο,
υπάρχει διέξοδος και αυτή συ-
νεπάγεται την υιοθέτηση της έν-
νοιας της ανοιχτής κοινωνίας.
Με αυτό τον τρόπο μπορούμε
να σώσουμε όχι μόνο το χρημα-
τοπιστωτικό σύστημα αλλά και
τον πολιτισμό μας, σημειώνει ο
Soros, υπογραμμίζοντας ότι, «ο
καπιταλισμός, με τη αποκλειστι-
κή του εξάρτηση από τις δυνά-
μεις της αγοράς, δημιουργεί ένα
διαφορετικό είδος κινδύνου για
την ανοιχτή κοινωνία».

Η βασική θέση του βιβλίου του
Soros είναι ότι ο φονταμενταλι-
σμός της αγοράς αποτελεί σήμε-
ρα τη μεγαλύτερη απειλή για την
ανοιχτή κοινωνία από οποιαδή-
ποτε ολοκληρωτική ιδεολογία.

Αυτή η πρόταση του Soros
μάλλον σοκάρει, γι' αυτό ο
ίδιος νιώθει την ανάγκη να γί-
νει πιο σαφής: «Δεν ισχυρίζομαι
ότι ο φονταμενταλισμός της
αγοράς είναι διαμετρικά αντί-
θετος στην ιδέα της ανοιχτής
κοινωνίας, με τον τρόπο που
ήταν ο φασισμός και ο κομμου-
νισμός. Ακριβώς το αντίθετο. Οι
έννοιες της ανοιχτής κοινωνίας
και της οικονομίας της αγοράς
συνδέονται στενά, και ο φοντα-
μενταλισμός της αγοράς μπορεί
να θεωρηθεί απλώς ως μια δια-
στρέβλωση της ιδέας της ανοι-
χτής κοινωνίας. Αυτό όμως δεν
τον καθιστά λιγότερο επικίνδυ-
νο. Ο φονταμενταλισμός της
αγοράς θέτει ακούσια σε κίνδυ-
νο την ανοιχτή κοινωνία με το
να ερμηνεύει λανθασμένα το

πώς λειτουργούν οι αγορές και
να τους αποδίδει έναν αδικαιο-
λόγητα μεγάλο ρόλο». Η τεκμη-
ριωμένη κριτική που ασκεί ο
George Soros μέσα από τις σε-
λίδες του νέου του βιβλίου στο
παγκόσμιο καπιταλιστικό σύ-
στημα αφορά δύο βασικά ζητή-
ματα: Το ένα έχει να κάνει με
τις ατέλειες του μηχανισμού της
αγοράς (ο Soros αναφέρεται
κυρίως στις αστάθειες που ανα-
πτύσσονται στις χρηματοπιστω-
τικές αγορές). Το άλλο έχει να
κάνει με τις ανεπάρκειες αυτού
που ο Soros αποκαλεί, ελλείψει
καλύτερου ονόματος, μη αγο-
ραίο τομέα. Με αυτό εννοεί
πρώτα απ' όλα την αποτυχία της
πολιτικής και τη διάβρωση των
ηθικών αρχών, τόσο σε εθνικό
όσο και σε διεθνές επίπεδο.
«Ένα από τα μεγαλύτερα ελατ-
τώματα του παγκόσμιου καπι-
ταλιστικού συστήματος είναι το
ότι έχει επιτρέψει στο μηχανι-
σμό της αγοράς και στο κίνητρο
του κέρδους να διεισδύσουν σε
τομείς δραστηριότητας όπου
φυσιολογικά δεν ανήκουν»,
γράφει ο Soros. Όπως σημειώ-
σαμε και παραπάνω, η έννοια
της ανακλαστικότητας βρίσκε-
ται στον πυρήνα των επιχειρη-
μάτων που παρουσιάζονται στο
βιβλίο του Soros. Ο «γκουρού»

των χρηματοπιστωτικών συναλ-
λαγών διατείνεται ότι η έννοια
της ανακλαστικότητας είναι πιο
συναφής με τις χρηματοπιστω-
τικές αγορές (και με πολλά άλ-
λα οικονομικά και κοινωνικά
φαινόμενα) απ' ό,τι η έννοια
της ισορροπίας, επί της οποίας
βασίζεται η συμβατική οικονο-
μική σκέψη. Η ανακλαστικότη-
τα δεν είναι μια έννοια πλατιά
αποδεκτή, τουλάχιστον στο κυ-
ρίαρχο ρεύμα σκέψης, και γι'
αυτό ο Soros τής αφιερώνει το
μεγαλύτερο τμήμα του πρώτου
μέρους του βιβλίου του. Στο
δεύτερο μέρος χρησιμοποιεί το
ίδιο πλαίσιο ανάλυσης για να
εξαγάγει μερικά πρακτικά συ-
μπεράσματα για ορισμένα βα-
σικά ζητήματα όπως είναι οι
χρηματοπιστωτικές αγορές, η
παγκόσμια οικονομία, η διε-
θνής πολιτική, η κοινωνική συ-
νοχή και η αστάθεια του καπι-
ταλιστικού συστήματος.

Το βιβλίο του George Soros
αποτελεί μια εξαιρετική αποτί-
μηση των λαθών που έχουν γί-
νει. Η εντυπωσιακή κριτική που
επιχειρεί ο συγγραφέας είναι
βέβαιο ότι θα συμβάλει στην
πληρέστερη κατανόηση των
προβλημάτων μιας πραγματικής
παγκόσμιας οικονομίας.

Σωτήρης Ντάλη

ΙΛΙ ΠΟΛΟΒΙΝΑ, ΝΑΝΟ ΚΑΙ ΜΠΕΡΙΣΑ ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΩΣΤΟΓΙΑΝΝΟΣ, ΧΑΛΚΙΔΑ

Το βιβλίο αυτό γνώρισε εκδοτική επιτυχία στη γειτονική μας Αλβανία. Ο Ν. Ανα-
γνώστου το μετέφερε από το πρωτότυπο στην ελληνική με μια γλαφυρή γλώσσα.

Οι 230 σελίδες είναι αρκετές για να αναπαραστήσουν ολοζώντανα στα μάτια του
αναγνώστη το έντονο, αλλά και ιδιότυπο, πολιτικό προσκήνιο και παρασκήνιο της
όλης μεταβατικής περιόδου της γείτονος από τον κομμουνισμό στον πολιτικό πλου-
ραλισμό και την ανοιχτή κοινωνία.

Και ο λόγος του... προφητικός, θα λέγαμε, αν κρίνει κανείς από την κατάληξη των
πραγμάτων, την πρόσφατη «εξέγερση του αλβανικού Νότου», η οποία, όπως ο συγ-
γραφέας προεξοφλεί, δεν ξέφυγε από τη μοίρα των προηγουμένων και έλαβεν, εν
πολλοίς, χώρα ως μία ακόμη «επανάσταση χωρικών με δερμάτινα σανδάλια».

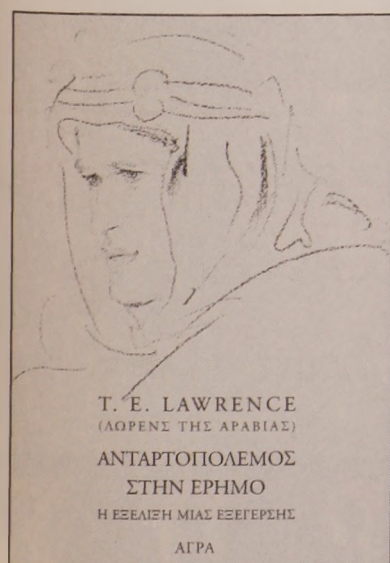
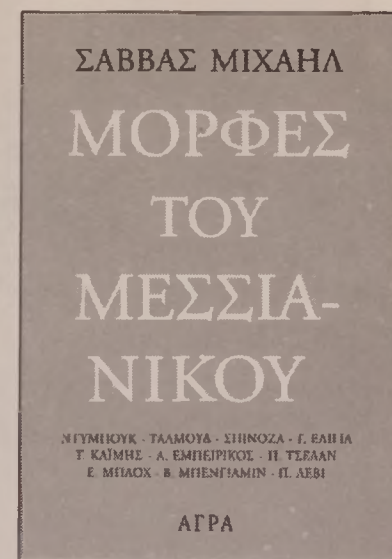
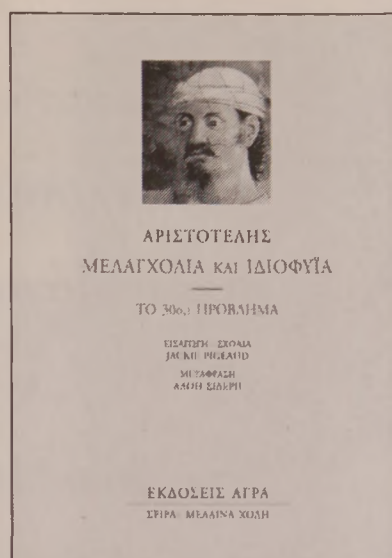
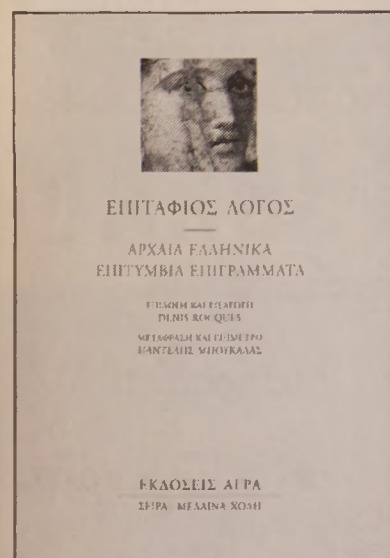
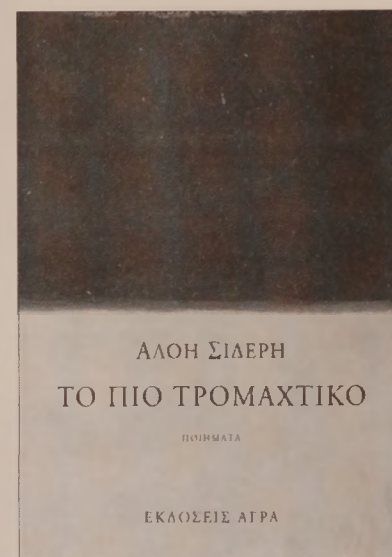
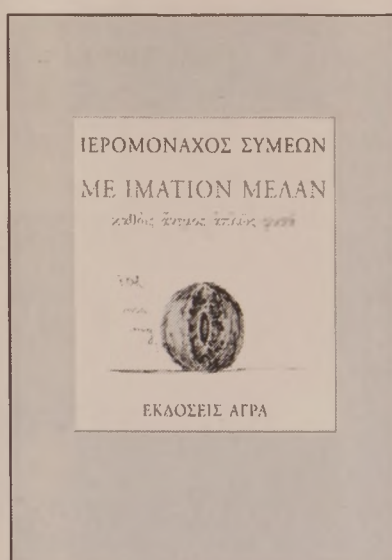
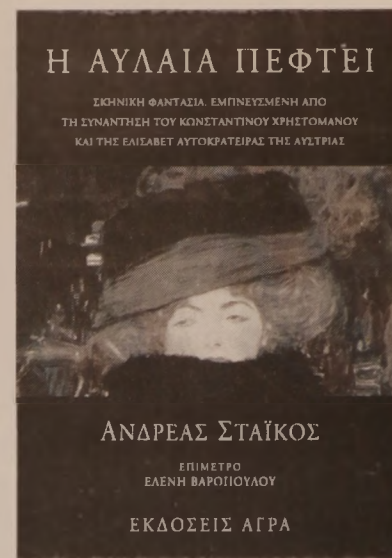
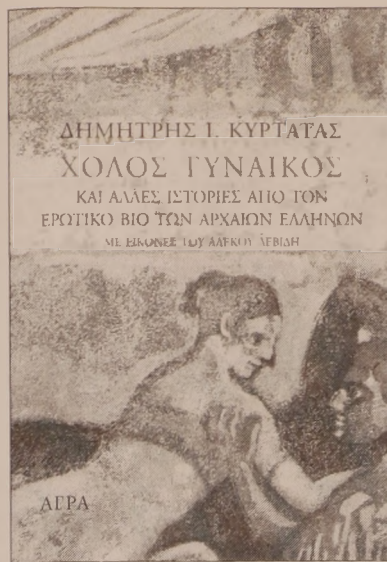
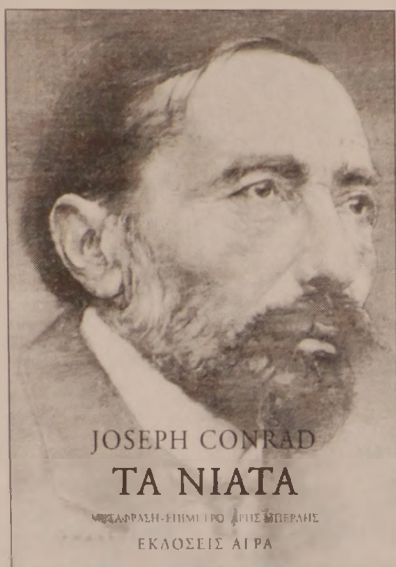
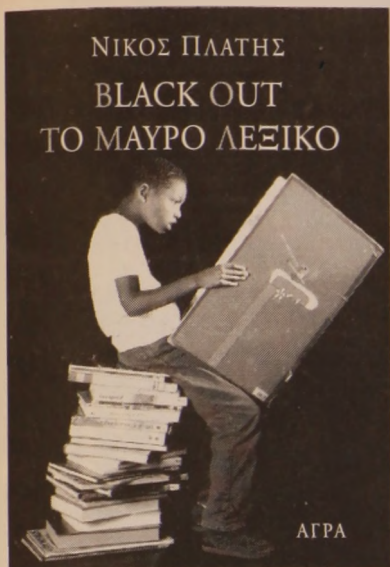
Όπως το ίδιο συμβαίνει και με τη μοίρα των δύο πρωταγωνιστών της αλβανικής
πολιτικής σκηνής –και του βιβλίου συνάμα– **Νάνο** και **Μπερίσα**, οι οποίοι δεν δια-
φεύγουν ούτε στιγμή της γραφίδας του συγγραφέα. Τα πορτραίτα τους σκιαγραφού-
νται με τον πλέον ρεαλιστικό και παραστατικό τρόπο, ενώ πλούσιο αποδεικτικό υλι-
κό και αναλύσεις φωτίζουν άγνωστες πτυχές του χαρακτήρα και της πολιτικής τους.

Ο επίλογος του βιβλίου, γραμμένος ειδικά για την ελληνική έκδοση, σχολιάζει και
αναλύει τις πρόσφατες δραματικές εξελίξεις. Δύσκολα χρεώνει κανείς «μερολη-
ψία» στον συγγραφέα, παρά την ανοιχτή του συμπάθεια προς τον Νάνο (προβάλλε-
ται ως η μοναδική εναλλακτική πολιτική λύση), διότι από τις σελίδες αυτού του βι-
βλίου απουσιάζουν οι υβριστικοί χαρακτηρισμοί και η εμπάθεια και περισσεύει το
πολιτικό επιχείρημα.

Σ.Ν.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΜΕΝΗΣ ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΕΑΣ

Η ΜΕΡΑ
γιά τά γραπτά
ΚΙ Η ΝΥΧΤΑ
γιά τό σῶμα

ΚΕΔΡΟΣ

Δέκα χρόνια γραπτά προτού
μέ σαρώσουν οί άνεμοι τῆς τρίτης
χιλιετίας ☞ Γιά τόν Ταχτσῆ,
τόν Ἰωάννου καί τόν Βασιλικό ☞
Τί τό κοινό ἔχουν ὁ καφές μέ
τό Τεῖχος τοῦ Βερολίνου καί
ὁ πόλεμος στή Βοσνία μέ τό
«Ἀθηνάγεβο» ☞ Πῶς ὁ Ἀγγελος
Τερζάκης ἀποφάσισε κάποτε
νά γυρίσει μία ταινία καί πῶς
ὁ Καραγάτσης πρωταγωνιστεῖ
σ' ἓνα διήγημα πού δέν τό ἔγραψε
ὁ ἴδιος ☞ Τί ἔκανε ὁ «Θεῖος
Κρίτων» ὅταν ζωντάνεψε «ἀπό
τούς πάγους» ☞ «Τρεῖς θάνατοι
στή Βενετία» καί πῶς ὁ ὠραῖος
Πολωνός τῶν διακοπῶν βρέθηκε
χορευτής στό Λονδίνο ☞
Ποιός Μάνος στή δεκαετία
τοῦ '50 ἔμενε στό Παγκράτι
στήν ὁδό Μάνου 3 ☞ «Ὁ ἔρωτας
στά χιόνια» στή δημοτική ☞
9 ποιήματα σχολιασμένα ἀπό
τόν... Τζών Στάινμπεκ καί
ἄλλα πολλά ☞ Τέλος: Πορτραῖτο
τοῦ συγγραφέα σέ ὥριμη ἡλικία.